

T.C.
FIRAT KALKINMA AJANSI
TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Stratejisi ve Eylem Planı
Nihai Rapor

Faruk Akbaş

Eylül 2012

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	vi
YÖNETİCİ ÖZETİ	vii
TABLO LİSTESİ	xiv
HARİTA LİSTESİ	xvi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvii
BÖLÜM 1: GİRİŞ	1
1.1. ÇALIŞMANIN AMACI VE KAPSAMI	1
1.2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ.....	3
1.3.ÇALIŞMA KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN FAALİYETLER.....	8
BÖLÜM 2: TRB1 BÖLGESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	9
2.1. TRB1 BÖLGESİNİN GENEL TANIMI.....	9
2.2. BÖLGENİN ULAŞIM DURUMU.....	18
2.3. JEOLojİ	19
2.4. TOPOĞRAFYA	22
2.5. TOPRAK YAPISI	23
2.6. HİDROLOJİ	24
2.7. İKLİM DURUMU	25
2.8. BİTKİ ÖRTÜSÜ.....	32
BÖLÜM 3: TRB1 BÖLGESİ TARIM PROFİLİ.....	33
3.1. TRB1 BÖLGESİNDE NÜFUS DAĞILIMI VE İSTİHDAMIN SEKTÖREL DAĞILIMI.....	33
3.1.1. Nüfus.....	33
3.1.2. İstihdam.....	36
3.2. TRB1 BÖLGESİNDE ARAZİ VARLIĞI VE KULLANIM BİÇİMLERİ.....	40
3.3. TRB1 BÖLGESİNDE TOPLAM TARIM ALANLARI.....	54
3.4. TRB1 BÖLGESİNDE YETİŞTİRİCİLİĞİ YAPILAN BİTKİSEL ÜRÜNLER	56
3.5. TRB1 BÖLGESİNDE ORGANİK BİTKİSEL ÜRETİM VE İYİ TARIM UYGULAMALARI.....	60
3.6. TRB1 BÖLGESİNDE TIBBİ VE AROMATİK BİTKİ YETİŞTİRİCİLİĞİ	

OLANAKLARI	64
3.7. TRB1 BÖLGESİNDE BİTKİSEL ÜRETİM GİRDİ TEDARİK KANALLARI	69
3.8. TRB1 BÖLGESİNDE HAYVAN VARLIĞI.....	75
3.9. TRB1 BÖLGESİNDE BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜ DIŞ TİCARETİ	76
3.10. TRB1 BÖLGESİNDE TARIMA DAYALI SANAYİ VE KAPASİTE KULLANIMI	79
3.11. TRB1 BÖLGESİ POTANSİYELİ YÜKSEK BİTKİSEL ÜRÜNLER.....	82
3.11.1. Kayısı	82
3.11.2. Üzüm.....	86
3.11.3. Dut.....	88
3.11.4. Ceviz	91
3.11.5. Elma	92
3.11.6. Nohut ve Fasulye	93
3.12. BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜNE YÖNELİK KURUMSAL YAPILANMALAR VE İŞLEVLERİ.....	96
3.12.1.Kayısı Araştırma İstasyonu	96
3.12.2. Bahçe Kùltürleri Araştırma İstasyonu Müdürlüğü	97
3.12.3. Doğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü.....	98
3.12.4. Bölge Dışında Yer Alan Özel Ürönlere Yönelik Enstitüler.....	101
3.12.5. İnönü Üniversitesi Kayısı Araştırma ve Uygulama Merkezi.....	101
3.12.6. Sektörde Faaliyet Gösteren Üretici ve Pazarlama Örgütleri.....	102
BÖLÜM 4: TRB1 BÖLGESİ ALT SEKTÖRLERİ KÜME POTANSİYELİ ANALİZLERİ	104
4.1. TRB1 BÖLGESİ BAĞCILIK VE ŞARAPÇILIK KÜME POTANSİYELİ ANALİZİ	105
4.1.1. Bağcılık ve Şarapçılık Değer Zinciri Analizi.....	105
4.1.2.Faktör Koşulları	107
4.1.3.Talep Koşulları.....	111
4.1.4.Firma Stratejisi Ve Rekabet Yapısı.....	111
4.1.5. Tamamlayıcı Sektörler.....	112
4.1.6.Devletin Rolü	112

4.1.7. Değer Zinciri Gösterimi	113
4.1.8. Genel Değerlendirme	116
4.2. TRB1 Bölgesi Sebzeçilik Alt Sektörü Küme Potansiyeli Analizi.....	116
4.2.1. Sebzeçilik Değer Zinciri Analizi	116
4.2.2. Faktör Koşulları	117
4.2.3. Talep Koşulları.....	119
4.2.4. Firma Stratejisi Ve Rekabet Yapısı.....	119
4.2.5. Tamamlayıcı Sektörler.....	120
4.2.6. Devletin Rolü	120
4.2.7. Değer Zinciri Gösterimi	120
4.2.8. Genel Değerlendirme	122
4.3. TRB1 Bölgesi Baklagiller Alt Sektörü Küme Potansiyeli Analizi.....	122
4.3.1. Baklagil Değer Zinciri Analizi.....	122
4.3.2. Faktör Koşulları	123
4.3.3. Talep Koşulları.....	124
4.3.4. Firma Stratejisi Ve Rekabet Yapısı.....	125
4.3.5. Tamamlayıcı Sektörler.....	125
4.3.6. Devletin Rolü	125
4.3.7. Değer Zinciri Gösterimi	126
4.3.8. Genel Değerlendirme	128
4.4. TRB1 Bölgesinde Umutvar Bitkisel Ürün Analizleri Ve Yeni Ürün Arayışları.....	129
4.4.1. Dut Değer Zinciri Analizi	131
4.4.2. Kiraz Değer Zinciri Analizi	134
4.4.3. Elma Küme Potansiyeli Analizi.....	139
BÖLÜM 5: TRB1 BÖLGESİ BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜ MEVCUT PLAN VE PROGRAM ANALİZİ.....	144
5.1. ÜST ÖLÇEKLİ PLAN VE PROGRAMLARDA TRB1 BÖLGESİ BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜNE YÖNELİK PROJELER, HEDEFLER, STRATEJİLER.....	144
5.1.1. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı.....	144
5.1.2. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu.....	145

5.1.3. Dokuzuncu Kalkınma Planı Gıda Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu	147
5.1.4. TRB Ortadoğu Anadolu Tarım Master Planı.....	150
5.1.5. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi	150
5.1.6. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2010-2014 Dönemi Stratejik Planı	154
5.1.7. İl Tarım Master Planları.....	154
5.2. Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli ve TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörüne Etkileri.....	160
5.3. TRB1 BÖLGESİNDE ÖN PLANA ÇIKAN TARIMSAL YATIRIM ALANLARI VE GIDA SANAYİ YATIRIM ALANLARI.....	163
5.3.1. Bölge Ölçeğinde Bitkisel Üretim ve Buna Dayalı Alt Sanayi Yatırım Alanları ..	163
5.4. BİTKİSEL ÜRETİMİ DESTEKLEMeye YÖNELİK ULUSAL VE ULUSLARARASI PROGRAMLAR.....	165
5.4.1. Tarımsal Girdi Destekleri	165
5.4.2. Doğu Anadolu Projesi Ana Planı (DAP)	166
5.4.3. IPARD Programı.....	168
5.4.4. Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı (KKYDP).....	170
5.4.5. Kalkınma Ajansları Destek Programları.....	171
5.4.6. AB Tarım ve Balıkçılık Programı.....	172
5.4.7. Birleşmiş Milletler GEF Tarım Programları.....	174
5.4.8. Bitkisel Üretimi Desteklemeye Yönelik Programlar Konusunda Genel Değerlendirme.....	174
5.5. BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜNDE YÜRÜTÜLEN BAZI PROGRAM VE PROJELER.....	176
5.5.1. Uluslararası Projeler.....	176
5.5.2. Ulusal Projeler	199
5.5.3. TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörüne Yönelik Projeler	221
BÖLÜM 6: TRB1 BÖLGESİ BİTKİSEL ÜRETİM KALKINMA STRATEJİSİNE İLİŞKİN GÜÇLÜ VE ZAYIF YANLAR, FIRSATLAR VE TEHDİTLER (GZFT) ANALİZİ	231
BÖLÜM 7: TRB1 BÖLGESİ BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜ GELİŞİM STRATEJİSİ ..	235
7.1. TRB1 BÖLGESİ GENEL TARIMSAL SAPTAMALARI VE BİTKİSEL ÜRETİMDE STRATEJİK PLANA YÖNELİK ANA FAALİYET UNSURLARI VE GÖSTERGELER	237

7.2. VİZYON, STRATEJİLER VE UYGULAMA HEDEFLERİ	246
7.2. FAALİYETLER VE EYLEM PLANI	278
7.3. BİTKİSEL ÜRETİMDE KATMA DEĞERİ ARTIRMAYA YÖNELİK ÖN FİZİBİLİTE ANALİZLERİ	361
7.4.1. Meyve Suyu Üretim Tesisi Ön Fizibilitesi	361
7.4.2. Üzüm İşleme ve Butik Şarapçılık Tesisi Ön Fizibilitesi.....	366
7.4.3. Meyve Fidanı Üretim Tesisi Ön Fizibilitesi	372
7.4.4. Kayısı Kurutma ve Paketleme Tesisi Ön Fizibilitesi.....	377
7.4.5. Kuruyemiş (Leblebi) Üretim Tesisi Ön Fizibilitesi	382
7.4.6. Yatırım Maliyetleri	386
7.4. TRB1 BÖLGESİ BİTKİSEL ÜRETİME UYGUN ALANLAR	388
7.5.1. Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi Önerilen Ürün Grupları	395
BÖLÜM 8: SONUÇ VE STRATEJİK ANALİZ DEĞERLENDİRMELERİ.....	398
ARAŞTIRMA EKİBİ KISA ÖZGEÇMİŞLERİ	401
KAYNAKÇA	408
EKLER	414
Ek 1: Bitkisel Üretimde Kurumsal Yapılanma.....	414
Ek 2: Malatya Bitkisel Üretim Sektörü Araştırması.....	414
Ek 3: Elazığ Bitkisel Üretim Sektörü Araştırması.....	414
Ek 4: Bingöl Bitkisel Üretim Sektörü Araştırması.....	414
Ek 5: Tunceli Bitkisel Üretim Sektörü Araştırması.....	414
Ek 6: Faaliyet Takvimi	414

ÖNSÖZ

-Bu bölüm FKA tarafından hazırlanacaktır-

YÖNETİCİ ÖZETİ

TRB1 Bölgesini oluşturan Bingöl, Elazığ, Malatya ve Tunceli illerini kapsayan bu çalışmada temel hedef “TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Stratejisi ve Eylem Planı” hazırlamaktır. Strateji planı hazırlanmasında, mülga, Devlet Planlama Teşkilatı’nın hazırlamış olduğu “Stratejik Planlama Kılavuzu” temel kaynak olarak kullanılmıştır.

Bölgesel düzeyde kalkınma çalışmalarında öncelikli amaçlardan birisi mevcut üretim sürecinin değişen pazar koşullarını dikkate alarak geliştirmek, desteklemek, gelir getirici ve istihdam yaratıcı faaliyetlerin bölgesel düzeyde yaygınlaşarak örgütlenmesi ve alt yapıların iyileştirilerek bölgesel kalkınmanın uygulanacağı illerde farklı sektörlerdeki üreticilerin pazarla olan ilişkilerinin geliştirilmesi ve böylece diğer önlemleri de alarak kalkınmanın sağlanması ve dolayısıyla halkın refah seviyesinin yükseltilmesidir. Özellikle gelir ve istihdam yaratmada TRB1 Bölgesi gibi bölgelerde tarım ve tarıma dayalı KOBİ’ler kalkınmanın olmazsa olmaz aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de de potansiyel kaynakları ve işgücünü yerinde değerlendirecek tarım ve tarım dışı KOBİ’lerin oluşturulması bölgesel kalkınmada önemli bir stratejik hedef olarak kabul edilmektedir.

TRB1 Bölgesinde kalkınma stratejilerinin oluşturulmasında, hayata geçirilmesinde ve bunun refaha dönüşmesinde tarım ve dolayısıyla bitkisel üretim sektörünün önemli bir rolü olacaktır. Nüfusunun yarıya yakınının tarım sektöründe yer aldığı ve kırsal alan nüfusunun neredeyse kent nüfusuna eşdeğer miktarda olduğu bir Bölgenin kalkınmasında tarım belirleyici ve kilit rol oynayabilmektedir. Bundan hareketle TRB1 Bölgesi Gelişme Stratejisi belirlenirken “Bitkisel Üretim Sektörü”nün temel, dinamik ve belirleyici bir sektör olarak tanımlanması yanlış olmayacaktır.

Bitkisel üretim sektörüne dayalı kalkınma stratejilerinin belirlenmesi ve uygulamaya aktarılmasında; TRB1 Bölgesinde ekonomik yapının, tarım ve tarım dışı sektörlerin gelişme potansiyellerinin ortaya çıkarılması, bölgesel düzeyde ilgi uyandırarak iller genelinde ekonominin çeşitlenmesi ve hareketlenmesi ile özellikle bitkisel üretim ile uğraşan halkın gelir seviyelerinin nasıl yükseltilebileceği ve bitkisel üretime dayalı gıda sanayinin

geliştirilmesi konularının sunulması ana amaç eksenine oturmaktadır.

Bu çalışma ile TRB1 Bölgesinde ekonomik yapının, bitkisel üretime dayalı gelişme potansiyellerinin (KOBİ potansiyeli ile birlikte) ortaya çıkarılması, illere ve Bölgeye ait bağlantılı sektörlerin belirlenmesi, ulusal ve bölgesel anlamda ilgi uyandırarak iller genelinde ekonominin çeşitlenmesi ve hareketlenmesi ile bölgenin bitkisel üretime dayalı gelir seviyesinin nasıl yükseltilebileceği konusunda saptamalarda bulunulması, stratejiler belirlenmesi hedeflenmiştir.

TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Stratejisi ve Eylem Planı çalışmaları; dünyada tarıma verilen önemin giderek arttığı ve artacağı önümüzdeki yıllarda tarımsal yatırımların doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımına duyarlı şekilde yapılması, bitkisel üretimden elde edilen gelirin, katma değerin artırılması, ürün çeşitliliğinin ön plana alınması, işleme sanayinin geliştirilmesi ve Bölgenin ulusal ve uluslararası alanda daha fazla tanınırlılığına katkıda bulunmasını da dikkate alan bir yaklaşım ile katılımcı bir biçimde hazırlanmıştır.

Çalışma dört aşamalı olarak yürütülmüştür. Bu aşamalar: “Mevcut Durum Analizi”, “Sektörel Sorun Analizi”, “Paydaş Analizi ve Değerlendirmeleri” ve “Strateji Analizi”dir. Çalışma kapsamında geniş ve uzun süren bir literatür incelemesi yapılmıştır. Mümkün olduğu kadar güncel ve detaylı verilere ulaşmaya çalışılmıştır. Bölgede bitkisel üretim sektörünün ulaşılabilen tüm paydaşları ile görüşülmeye ve görüş alışverişinde bulunulmaya çalışılmıştır.

Çalışmada olanaklar ölçüsünde katılımcı bir süreç izlenmiş, bitkisel üretim ile ilgili paydaşlara erişilmeye çalışılmıştır. Bunun için soru formları hazırlanmış ve bitkisel üretime dayalı KOBİ’lerle, çiftçilerle, üretici örgütleri ile birebir görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca anahtar kişilerle (örnek çiftçiler, işletmeler vd.) derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. TRB1 Bölgesindeki 4 ilde de gerçekleştirilen çalıştaylar ile bölgenin kamu kurum ve kuruluş, yerel yönetim, üniversite, özel sektör, sivil toplum temsilcileri ve çiftçilerinin katılımıyla “çalıştaylar” yapılmıştır. Bu çalışmalarda TRB1 Bölgesinin genel tarımsal yapısı, ekonomik yapısı, işleme sanayi, potansiyelleri, sorunları, çözüm yaklaşımları ele alınmıştır. Konu ile ilgili saptamalar amacıyla gerçekleştirilen çalıştaylarda aktif katılımcı bir yaklaşım belirlenmiş ve bizzat her bir paydaşın sorun analizine ve çözümlere ilişkin yaklaşımları alınmıştır.

Çalışmalar sırasında Bölgenin bitkisel üretime ilişkin mevcut durumu, potansiyelleri, sorunları, çözüme ilişkin yaklaşımlar, kurumsal sorumluluklar ve bunlara karşılık gelecek stratejiler belirlenmiştir.

Detaylı çalışmalar sonunda elde edilen bulgulara göre TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimde Stratejik Plana Yönelik Ana Faaliyet Unsurları için 6 ana unsur belirlenmiştir. Bunlar;

1. Bitkisel tarım ürünlerinin Bölgede işlenmesi ve gıda ürünü olarak satılması,
2. Bölge ve ulusal düzeyde yüksek fiyatla pazarda yer alabilecek işlenmiş ürünlere geçilmesi,
3. Bitkisel ürünleri paketleyecek, ambalajlayacak ve de koşullara göre depolayabilecek tesislerin kurulması,
4. TRB 1 Bölgesinde bitkisel üretimden ve buna dayalı gıda sanayinden elde edilen katma değerin artırılması,
5. TRB 1 Bölgesinde meyvecilikte, baklagillerde **gıda kümelemesine** gidilmesi, ve
6. TRB 1 Bölgesinde her ilde **“Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu”** oluşturulması.

Bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesine yönelik destekleyici faktörler ise;

- Markalaşma,
- İşgücü yetiştirme,
- Altyapı geliştirme (özellikle pazarlama kanallarını geliştirmek ve pazarlara daha hızlı erişebilmek için ulaşım ve lojistik altyapısını güçlendirmek),
- Mevcut işletmeleri geliştirme,
- Mevcut işletmeleri tamamlayıcı biçimde organize etmek, ve
- Bitkisel üretime dayalı gıda sanayinde bilgi ve paylaşım kanallarını geliştirme, biçiminde saptanmıştır.

TRB 1 Bölgesinde bitkisel üretime dayalı tarımsal kalkınma için stratejik planda ön plana çıkan özellikler olan; bitkisel ürünlerin işlenmesi ve gıda ürünü olarak satılması, katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesi, ürünlerin paketleme ve ambalajlama tesislerinin bölgede kurulması, markalaşma faktörünün sağlanması ve gıda kümelemesinin gerçekleşmesi ile bölge ekonomisine daha fazla katkı sunabilecektir. Markalaşma, bölgenin ve ürünlerinin

tanınırlılığına aracı olacak ve bu durum tarımsal ekonomiyi de canlandırıcı bir nitelik olarak belirecektir. Burada tabii ki, hem üretim hem markalaşma için işgücü yetiştirme, kalifiye hale getirme önemlidir. Bunun ile hem işletmelerin verimliliği artacak hem de kayıtlı işgücü varlığı artabilecektir.

TRB1 Bölgesinde özellikle; meyvecilik, baklagiller, tıbbi ve aromatik bitkiler, bağcılık, organik tarım-İTU konusunda çalışmalarda bulunulması, bunların üretiminin geliştirilmesi, artırılması, bitkisel üretimden elde edilecek katma değerın yükseltilmesine katkıda bulunacaktır. Bu durum aynı zamanda ürün çeşitliliği, yüksek değerli bitkisel ürünlerin yetiştiriciliği açısından da önemlidir.

TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimde Stratejik Plana Yönelik Ana Faaliyetlerin gerçekleştirilmesine 2 temel unsur anahtar niteliğindedir. Bunlar; TRB1 Bölgesinde bitkisel üretimde **gıda kümelemesine** gidilmesi ve TRB 1 Bölgesinde yer alan her ilde **“Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu”** oluşturulmasıdır. Bu 2 temel unsurun uygulamaya aktarılması hem sorunların sahiplenilmesi, hem çözüm paydaşlarının aktif rol alımı ve hem de bölgede güç birliği sağlanması açısından önemlidir.

TRB1 Bölgesinin bitkisel üretim sektörünü geliştirmeye yönelik ana vizyonu: “Bölgesel ve ulusal düzeyde bitkisel üretim ve buna dayalı gıda sanayi potansiyelini yenilikçi bir anlayışla tüm paydaşları ile birlikte yüksek değerli ürünlere dönüştürebilen, ürünlerini pazarlayabilen, bölge girişimcileri sayesinde kalite anlayışı önceliği ile ulusal ve uluslararası alanda bilinen ve tercih edilen dinamik, üretken ve güvenilirliği yüksek bir üretim ve gıda işleme bölgesi olmaktır”. Bu vizyona erişebilmek için aşağıdaki tabloda verilen stratejiler geliştirilmiştir. Bu stratejiler aynı zamanda vizyona erişmek için gerekli misyonu da oluşturmaktadır.

Bu vizyona erişebilmek amacıyla 9 strateji, 31 hedef ve 82 faaliyet belirlenmiştir. Katılımcı bir süreçle belirlenen stratejiler aşağıda sıralanmıştır:

Strateji 1: TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi

Strateji 2: TRB1 Bölgesine Özgü Bitkisel Ürünlerin Değerlendirilmesi

Strateji 3: Bitkisel Üretim Sektörü Alanında İnsan Kaynağı Stratejisi

Strateji 4: TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretim Altyapısının Güçlendirilmesi

Strateji 5: Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal Kobi’lerde Ortak Davranış Kültürünün Geliştirilmesi

Strateji 6: Bitkisel Üretime Dayalı Gıda Sanayi Sektörünün Güçlendirilmesi

Strateji 7: Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal KOBİ’lerde İnovasyon Ve Ar-Ge Kapasitelerinin Artırılması

Strateji 8: Bitkisel Üretime Dayalı Gıda Sanayi İşletmelerinin Pazara Erişebilirlik Ve Pazarlama Kabiliyetinin Geliştirilmesi

Strateji 9: Yönetişim Modelinin Geliştirilmesidir

TRB1 Bölgesi için hazırlanan “TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Stratejisi ve Eylem Planı” projesi bölgenin sürdürülebilir kalkınmasında önemli bir role sahiptir. Bu planın hayata geçirilmesinde tüm paydaşlara önemli sorumluluklar düşmektedir.

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABİGEM	: Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AGM	: Ağaçlandırma Genel Müdürlüğü
ARİP	: Tarım Reformu Uygulama Projesi
BM	: Birleşmiş Milletler
BYKP	: Beş Yıllık Kalkınma Planı
CBS	: Coğrafi Bilgi Sistemleri
ÇKS	: Çiftçi Kayıt Sistemi
DAP	: Doğu Anadolu Projesi
DOKAP	: Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Planı
DPT	:Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	:Devlet Su İşleri
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GEF	: Küresel Çevre Fonu
GZFT	: Güçlü Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler
IACS	: Entegre Yönetim Kontrol Sistemi
IPA	: Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı, Instrument for Pre- Accession Assistance
IPARD	: IPA Kırsal Kalkınma Programı
IWWIP	: Uluslararası Kışlık Buğday Geliştirme Programı
İBBS	: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması
İTU	:İyi Tarım Uygulamaları
JBIC	: Japon Uluslar arası İşbirliği Bankası

JICA	: Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı
JRC	: Avrupa Birliği Ortak Araştırma Merkezi
KHGM	: Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü
KKYDP	: Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı
KOBİ	: Küçük ve Orta Boydaki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MIPD	: Çok Yıllık İndikatif Planlama Belgesi
ORKÖY	: Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü
ÖİK	: Özel İhtisas Komisyonu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
TAGEM	: Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü
TİGEM	: Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
TKDK	: Tarımsal ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TKK	: Tarım Kredi Kooperatifleri
TMO	: Toprak Mahsulleri Ofisi
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TPE	: Türk Patent Enstitüsü
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
TÜGEM	: Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
YPK	: Yüksek Planlama Kurulu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Stratejisi ve Eylem Planı Hazırlanması Araştırması-Temel Konu Alanları ile Kaynak Kurum ve Kuruluşlar	4
Tablo 2 TRB1 Bölgesinin Koordinatları ve Yüzölçümleri	10
Tablo 3 İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması, 2011	14
Tablo 4 2003 ve 2011 Yılları TRB1 Bölgesi İllerinin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Karşılaştırması.....	15
Tablo 5 TRB1 Bölgesinde İllere Göre Tarımsal Üretim Değeri, 2009	15
Tablo 6 İlçelere Göre Gelişmişlik Düzeyleri, 2004	16
Tablo 7 TRB1 Bölgesinde Temel Ekonomik Göstergeler, 2001	17
Tablo 8 TRB1 Bölgesinde Kişi Başına Gayri Safi Katma Değer, 2008	17
Tablo 9 TRB1 Bölgesi İllerinde Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen Ortalama İklimsel Değerler (1975-2011).....	27
Tablo 10 TRB1 Bölgesinde İllerinde Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen Aylık Ortalama Yağış Miktarları (mm) (1970-2011).....	29
Tablo 16 TRB1 Bölgesi Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri	42
Tablo 20 Elazığ İlçeleri Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri	47
Tablo 22 Bingöl İli İlçeler Bazında Arazi Kullanım Tipleri	49
Tablo 23 Tunceli İli Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri.....	52
Tablo 25 TRB1 Bölgesinde Kullanım Kabiliyetine ve Toprak Sınıflarına Göre Arazi Dağılımı-hektar	54
Tablo 26 TRB1 Bölgesinde Tarımsal İşletme Sayısı ve İşledikleri Arazi Miktarı-2001.....	55
Tablo 28 TRB1 Bölgesinde Başlıca Diğer Ürünler Ekiliş Alanları-2010 (ha)	56
Tablo 29 TRB1 Bölgesinde Sebze Ekiliş Alanları (ha)	56
Tablo 31 TRB1 Bölgesinde Seçilmiş Meyve Üretim Miktarları-Ton.....	57
Tablo 33 TRB1 Bölgesinde Örtü Altı Tarım Yapılan Alan ve Yetiştirilen Ürün Miktarları (2010-2011), Ton	58
Tablo 34 TRB1 Bölgesinde Organik Bitkisel Üretim Verileri (2011).....	61
Tablo 35 Malatya ve Bingöl Organik Tarım Ürünleri ve Üretim Miktarları (2010)	61
Tablo 37 Türkiye'nin Başlıca Tıbbi ve Aromatik Bitkiler İhracatı (2006-2008)	65
Tablo 38 Türkiye'nin Başlıca Tıbbi ve Aromatik Bitkiler İthalatı (2006-2008)	66
Tablo 40 TRB1 Bölgesinde Yetiştirilebilecek Diğer Bazı Tıbbi ve Aromatik Bitkiler ve Yetiştirme Ortamları	67

Tablo 42 TRB1 Bölgesinde İrk Yapılarına Göre Büyükbaş Hayvan Sayıları-2010	75
Tablo 43 TRB1 Bölgesi İhracat Değerleri-2007-2011 (Bin Dolar)	77
Tablo 44 TRB1 Bölgesi İthalat Değerleri-2007-2011 (Bin Dolar)	78
Tablo 45 TRB1 Bölgesinde Kişi Başına İhracat ve İthalat Değerleri-2011, Dolar.....	78
Tablo 47 Devam-Başat Gıda İşletmelerinin Sektörlere Göre Dağılımı-2009.....	81
Tablo 48 Kayısıda Pazara Çıkan Ürün Ölçeklendirilmesi (1 kg için).....	83
Tablo 49 Kayısı Üretiminde Birim Maliyetler ve Gelir Durumu.....	84
Tablo 53 Elma Üretiminde Birim Maliyetler ve Gelirler.....	92
Tablo 54 Nohut ve Fasulye Üretiminde Birim Maliyetler ve Gelirler	94
Tablo 55 Türkiye’de ve TRB1 Bölgesinde Bağ Ekim Alanları ve Üzüm Üretim Miktarı	107
Tablo 56 Yıllara Göre Dünya Kiraz Üretimi (ton).....	135
Tablo 57 2010 Yılı TRB1 Bölgesi Kiraz Üretimi (ton)	136
Tablo 58 Yıllara Göre Dünya Elma Üretimi (ton)	140
Tablo 59 2010 Yılı TRB1 Bölgesi Elma Üretimi (ton).....	141
Tablo 60: TRB1 Bölgesinde Bitkisel Ürünlere Verilen Havza Bazlı Destek Ödemeleri	162
Tablo 61 2009-2011 yılları için Türkiye’ye tahsis edilen MIPD belgeli IPA ve IPARD fonları (M €).....	169
Tablo 62 TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretime Dayalı Kalkınma Stratejisi GZFT Analizi.....	232
Tablo 63 TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimde Tarımda Stratejik Plana Yönelik Ana Faaliyet Unsurları.....	238
Tablo 65 TRB1 Bölgesinde Seçilmiş Meyve Üretim Miktarları-Ton.....	362
Tablo 66 Türkiye’de ve TRB1 Bölgesinde Bağ Ekim Alanları ve Üzüm Üretim Miktarı	367
Tablo 67 Türkiye’de Yetiştirilen Meyve Ağacı Sayısı	373
Tablo 68 Malatya-TRB1-Türkiye Ekseninde Beş Yıllık Kayısı Üretim İstatistikleri (TUIK 2006-2010)	377
Tablo 70 TRB1 İllerinin Yıllık Ortalama Sıcaklık, Yıllık Ortalama Toprak Sıcaklığı ve Yıllık Ortalama Yağış Miktarları	390

HARİTA LİSTESİ

Harita 1 İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması-1 (İBBS-1).....	9
Harita 2 İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması-2 (İBBS-2).....	10
Harita 3 TRB1 Bölgesinin Ülke İçindeki Konumu	11
Harita 4 Yerleşim Alanları	12
Harita 5 TRB1 Bölgesi Ulaşım Durumu	19
Harita 6 Ulaşım Haritası.....	19
Harita 7 TRB1 Bölgesi Deprem Bölgeleri	21
Harita 8 Yükseklik Haritası.....	22
Harita 9 Büyük Toprak Grupları	23
Harita 10 Arazi Kullanım Kabiliyeti	23
Harita 11 Hidroloji	24
Harita 12 Türkiye Yıllık Toplam Yağış Miktarı (mm) (1971 – 2011).....	29
Harita 13 Sonbahar Dönemi En Erken Ortalama Don Tarihleri (1970 – 2006)	31
Harita 14 İlkbahar Dönemi En Geç Ortalama Don Tarihleri (1970 – 2006)	31
Harita 15 TRB1 Bölgesi Arazi Kullanım Haritası	40
Harita 16 Tarımsal Arazi Kullanımı Haritası.....	40
Harita 17 Sulama Projeleri Haritası	40
Harita 18 Toprak Derinliği Haritası	389
Harita 19 Eğim Haritası.....	390
Harita 20 Bitkisel Üretime Uygunluk Haritası; TRB1 Bölgesinde Yetiştirilen Meyveler Haritası	397
Harita 21 Bitkisel Üretime Uygunluk Haritası; TRB1 Bölgesinde Yetiştirilen Taş Çekirdekli Meyveler Haritası.....	397
Harita 22 Bitkisel Üretime Uygunluk Haritası; TRB1 Bölgesinde Yetiştirilen Tarla Bitkileri Haritası	397
Harita 23 Bitkisel Üretime Uygunluk Haritası; TRB1 Bölgesinde Yetiştirilen Sebzeler Haritası	397

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Geliştirilme Aşamaları.....	5
Şekil 2: TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretim Girdi Tedarik Kanalları	70
Şekil 3 Kayısı'da Pazarlama Kanalları, 2012.....	85
Şekil 4 Şaraplık Üzüm Pazarlama Kanalları, 2012	87
Şekil 5 Sofralık Üzüm Pazarlama Kanalları, 2012	87
Şekil 6 Dut Pazarlama Kanalları, 2012	89
Şekil 7 Ceviz Pazarlama Kanalları, 2012.....	92
Şekil 8 Elma Pazarlama Kanalları, 2012.....	93
Şekil 9 Nohut ve Fasulye Pazarlama Kanalları, 2012.....	94
Şekil 10: Sektörün Genel Görünümü	115
Şekil 11: Sektörün Genel Görünümü	121
Şekil 12: Sektörün Genel Görünümü	127
Şekil 13: Tarım Bölgelerimize Göre Dut Üretim Değerleri.....	132
Şekil 14: TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Geliştire Kurulu	245
Şekil 15: Üretim Akış Şeması	364
Şekil 16 Fidan Üretim Tesisi Örnek Parselasyon.....	374
Şekil 17 Fidan Üretim Tesisi Üretim Akış Şeması	375
Şekil 18: Kuruyemiş (Leblebi) Üretim Tesisi Üretim Akış Şeması.....	385

BÖLÜM 1: GİRİŞ

1.1. ÇALIŞMANIN AMACI VE KAPSAMI

TRB1 Bölgesinde kalkınma stratejilerinin oluşturulmasında, hayata geçirilmesinde ve bunun refaha dönüşmesinde bitkisel üretim sektörünün önemli bir rolü olacaktır. Nüfusunun yarısına yakınının tarım sektöründe yer aldığı ve kırsal alan nüfusunun neredeyse kent nüfusuna eşdeğer miktarda olduğu bir bölgenin kalkınmasında tarım ve bunun içerisinde de bitkisel üretim sektörü belirleyici ve kilit rol oynayabilmektedir. Bundan hareketle “TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Stratejileri ve Eylem Planı” belirlenirken tarımın dinamik ve belirleyici bir sektör olarak tanımlanması yanlış olmayacaktır.

Tarımsal yapının ortaya konulması, bitkisel üretim temelli tarımsal kalkınma potansiyelinin saptanması, tarıma dayalı sanayi varlığının ve gelişme eğilimlerinin bölge ölçeğinde analizinin yapılması, bitkisel üretim dinamiklerinin gelecekteki olası durumu hakkında da ipuçları verecektir. Malatya, Elazığ, Tunceli ve Bingöl gibi illerde özellikle gelir ve istihdam yaratmada bitkisel üretim ve buna dayalı Küçük ve Orta Boydaki İşletmeler (KOBİ) yerelde kalkınmanın olmazsa olmaz aracı olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de de potansiyel kaynakları ve işgücünü yerinde değerlendirecek tarım ve tarım dışı KOBİ’lerin oluşturulması yerel kalkınmada önemli bir stratejik hedef olarak kabul edilmektedir. Bu stratejik hedefin TRB1 Bölgesinde de ortaya konulması, TRB1 Bölgesinin makro kalkınması için bitkisel üretime dayalı işletme yapısının saptanması, analizi önemli bir konu alanı olarak ortaya çıkmaktadır.

Bitkisel üretim sektörü stratejilerinin belirlenmesi ve uygulamaya aktarılmasında; TRB1 Bölgesinde ekonomik yapının, tarımsal gelişme potansiyelinin ortaya çıkarılması, bitkisel üretim temelli tarımsal kalkınma doğrultusunda modeller incelenmesi, yerel düzeyde ilgi uyandırarak bölge genelinde ekonominin çeşitlenmesi ve hareketlenmesi ile özellikle tarım ile uğraşan halkın gelir seviyelerinin nasıl yükseltilebileceği konularının sunulması ana amaç eksenine oturmaktadır.

Bu araştırma TRB1 Bölgesine dahil olan Malatya, Elazığ, Tunceli ve Bingöl illerini

kapsamakta olup, başlıca amacı; öncelikle bitkisel üretim sektörüne ilişkin mevcut durumu ortaya koymak, mevcut durumu geliştirme stratejileri saptamak ve daha sonra da TRB1 Bölgesinin geleceğine ilişkin olarak bitkisel üretim sektörü konusunda vizyon tanımlaması ve hedef saptamalarını yapmaktır.

1.2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada öncelikle “mevcut durum” analizine gidilmiştir. Mevcut durum analizi için Tablo1’de verilen temel konu alanlarına ilişkin veri temininde bulunulmaya çalışılmıştır. Verilerin temin edilebilme araçları ve raporda kullanılma gerekçeleri Tabloda ayrıca verilmiştir. Mevcut veri analizinde nicel değerleri ortaya koymaktan ve yansıtmaktan çok, mevcut durumda ortaya çıkan sorunların (üretim, girdi temini, bilgi kullanımı, kurumsal yapılanma, pazarlama vb.) nedenlerine ulaşmaya çalışılmıştır.

Bitkisel üretim yapısını ve sorunlarını ortaya koymakta önemli bir veri kaynağı olarak, paydaşlarla toplantılar gerçekleştirilmiş, ziyaretlerde bulunulmuştur (**Ek 1**). Bu toplantılarda sorun tanımları ve bunların nedenleri üzerinde ağırlıkla olarak durulmaya çalışılmıştır. İllerde konu ile ilgili özel görüşülmesi gereken ve nitel veri temin edileceği düşünülen kilit personellerle “derinlemesine mülakatlar” yapılmıştır. Kilit personel kavramı ile bölgenin bitkisel üretiminde söz sahibi olan kurum ve kuruluşların yöneticileri, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) temsilcileri, önder çiftçiler, bitkisel ürün işleyen işletme sahipleri vb. ifade edilmektedir. Bu mülakatlarda konunun içeriğine göre yarı yapılandırılmış soru formlarından da yararlanılmıştır (**Ek 2**).

Çalışmada paydaşlarla gerçekleştirilen görüşmelerde önceden haber verilmek kaydıyla her il kapsamında; Üniversitelerden, Valiliklerden, Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Sanayi ve Ticaret Odaları, Ticaret Borsaları, Üretici örgütleri, Özel Sektör, Su İşleri ve Orman İl Müdürlükleri, Ziraat Odalarının temsilcilerinin katılımına özen gösterilmiştir. Bunun için her ilde katılımcı paydaş ziyaretleri yapılmış ve bu toplantılarda illerin bitkisel üretim sektörüne ilişkin mevcut durum saptamasının yanı sıra sektörün gelişimine ilişkin sorun saptamaları ve çözüm yaklaşımları tartışmaya açılmıştır. Paydaş ziyaretleri alandan temel verilerin alınıp ön analiz yapılmasından sonra gerçekleştirilmiştir. ***Buradaki temel amaç ise bilgilerin doğruluğunu test edebilmektir.***

Tablo 1 TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Stratejisi ve Eylem Planı Hazırlanması Araştırması-Temel Konu Alanları ile Kaynak Kurum ve Kuruluşlar

Konu Alanları	Başvurulacak Kurum ve Kuruluşlar	Veri Kaynakları
Mevcut Tarımsal Yapı	Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl ve İlçe Müdürlükleri Valilik İl Planlama raporları Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı	Tarım Master Planı 2000–2011 yılları arası tarımsal veriler 2010 ve 2011 yılları Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) kayıtları
Tarımsal Kaynakların Kullanım Durumu ve Nicel Veriler	Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl ve İlçe Müdürlükleri Valilik İl Planlama raporları Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Orman ve Su İşleri İl Müdürlükleri	Toprak varlığı Su potansiyeli Tarımsal sulama yapısı İklim-yağış verileri
İlde Bitkisel Ürünlerin Pazarlama Durumu ve KOBİ Varlığı	Sanayi ve Ticaret Odaları Ticaret Borsaları Esnaf ve Sanatkar Odaları	Sanayi ve Ticaret Odası verileri: yıllık faaliyet raporları ve istatistikler-kayıtlar, kayıtlı işletmeler, sektörel dağılımları ve kapasiteleri Toptancı hal ve ticaret borsası verileri
Bitkisel Üretimin TRB1 Bölgesi için fonksiyonları (istihdam, işsizlik, kırsal kalkınma, refah artışı sağlamak vb.)	Türkiye İş Kurumu Valilikler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) İl Müdürlükleri Tarım İl Müdürlükleri Sanayi ve Ticaret Odaları Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakfı (SYDV) İl Sekreterlikleri	İş gücü verileri İl Brifing raporları İl İstatistik bilgileri (2000–2011 arası) Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl ve İlçe Müdürlükleri tarafından gerçekleştirilen çalışmalar SYDV tarafından gerçekleştirilen yoksullara yönelik faaliyetler
Bitkisel Üretimi Sınırlandıran Faktörler - Tarımsal nüfus - İşgücü verimliliği - Kaynak kullanımı - Pazarlama kanalları ve sorunları - Tarıma dayalı KOBİ işlerliği - Kurumsal kapasite - Tarımsal altyapı durumu - Tarımsal sulama	Yukarıda belirtilen bilgilerle analiz edilmiştir.	
Bitkisel üretim araçları ve gerçekleşme potansiyelleri	Yukarıda belirtilen bilgilerle analiz edilmiştir.	
Tarım politikalarının il tarımına etkileri	Ulusal tarım politikalarla bölge tarımı analiz edilmiştir.	
Bitkisel üretim temelli tarımsal kalkınma için strateji saptamaları, hedef analizleri (kısa-orta-uzun vadeli), vizyon tanımlamaları	Yukarıda belirtilen bilgilerle analiz edilmiştir.	
Bitkisel üretim için paydaş tanımlamaları	Bitkisel üretim paydaşları belirlenmiş ve bunların tarımsal kalkınmaya olası katkıları incelenmiştir.	
Bitkisel üretim için konu temelli GZFT (Güçlü Yanlar, Zayıf Yanlar, Fırsatlar ve Tehditler) analizi	Paydaşlar ile gerçekleştirilen görüşmelerden sonra analiz edilmiştir.	

Çalışmada TRB1 Bölgesinde bitkisel üretimde girdi temininde, pazarlamada, örgütlenmede vb. konularda etkin olan kurum/kuruluş temsilcileri, özel sektör girişimcileri ve STK temsilcileri ile yukarıda da belirtildiği gibi derinlemesine görüşmelerde bulunulmuştur. Bundaki ana yaklaşım ise; ***gerek duyulan durumlarda bölgenin değer zinciri analizlerine temel oluşturacak nitel bilgilerin elde edilmesi ve konuya ilişkin görüşlerinin alınmasıdır. Bunlar bir anlamda kilit personel olup, toplantılarda elde edilemeyen bilgilerin alınması amacıyla dikkate alınmıştır.*** Kilit personel 4 ilde ön ziyaretlerin ve paydaş toplantılarının yapılmasını müteakip belirlenmiştir. Kilit personelle görüşmede paydaş ziyaretlerinden sonra oluşturulan derinlemesine görüşme formları (Ek 2) kullanılmıştır. Formlarda, bölgede teknoloji düzeyi, insan kaynağı potansiyeli, tamamlayıcı sektörler, işletmelerin büyümesini etkileyen temel faktörler irdelenmiştir.

Çalışmada veri temininden sonra bitkisel üretim sektörünün gelişiminde etkili olacak faktörlerle ilgili olarak “göstergeler” belirlenmiştir. Bu göstergeler “değer zinciri analizi” ve “Bitkisel Üretim Sektörü”nün birincil çıktıları olan ürünlerin işlenmesine yönelik yatırım alanlarının saptanmasında belirleyici olmuştur. Bitkisel üretimde katma değer artırıcı stratejilerin saptanması ve kısa-orta-uzun vadeli eylem planlarının ortaya konulması çalışmanın çıktılarının somutlaştırılması açısından önemlidir. Bundan hareketle çalışmada bitkisel üretim temel ürünlerinde piyasa analizlerine gidilmekte ve bu analizlerle yatırım konuları, kümelenmeye esas olacak çalışma alanları belirlenmiştir. Bitkisel üretimin geliştirilmesine yönelik olarak her alt bileşende stratejik alanların ortaya konulması çalışmayı etkin kılacak diğer bir faaliyet olmuştur. Bu alanların ortaya konulmasında ayrı ayrı hedef analizleri yapılmış ve bu hedeflere varılabilecek faaliyet tanımları ortaya konulmuştur.

Şekil 1: TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Geliştirilme Aşamaları

Yukarıda belirtilen aşamalar çalışma süresince yapılan analizlerle değerlendirmiştir. Bölgede Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığının, Avrupa Birliği (AB) projelerinin, İl Özel İdarelerinin vb. bitkisel üretime yönelik uyguladıkları, programlar, projeler, verdikleri destekler alan araştırmaları sırasında irdelenmiş olup, rapora yansıtılmıştır.

Araştırma konusunun temel paydaşları:

- TRB1 Bölgesi Üniversiteleri
- Valilikler
- İl Özel İdareleri
- Belediyeler
- Kaymakamlıklar
- Sanayi ve Ticaret Odaları
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl ve İlçe Müdürlükleri
- Orman ve Su İşleri İl Müdürlükleri
- Esnaf ve Sanatkar Odaları
- Ziraat Odaları
- Ticaret Borsaları
- Türkiye İş Kurumu İl Müdürlükleri
- TÜİK İl Müdürlükleri
- STK'lar: Kooperatifler, Üretici Birlikleri, Meslek Odaları vd.

Çalışmada TRB1 Bölgesi genel olarak incelenmiş olup, illere ait detaylı tarımsal veriler **Ek 4-7**'de iller bazında ayrı ayrı sunulmuştur. İller bazında tarım profiline ilişkin yapılan incelemeler Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından belirlenen agro-ekolojik alt

bölgelerine göre değerlendirilmiştir.

TRB1 Bölgesi içindeki yerleşim alanları, agro-ekolojik ve sosyo-ekonomik bakımdan tekdüze bir yapıda olmayıp, hem iller içinde hem de iller arasında farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle de bölge illeri, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, İl Müdürlüklerinin Tarım Master Planlarında yapıldığı gibi nispeten homojen yapıya sahip agro-ekolojik alt bölgelere ayrılarak incelenmiştir. Agro-ekolojik alt bölgelendirme, arazinin çevresel özellikleri, potansiyel verim ve arazi uygunluğu benzer olan özelliklere sahip alanlara bölünmesi anlamında olup sosyo-ekonomik gelişmişlik derecesine iklim, toprak yapısı ve arazi örtüsüne göre belirlenmektedir. Bu değerlendirmeler üzerinden TRB1 Bölgesi illerinden Malatya 4, Elazığ 3, Bingöl 2 ve Tunceli de 2 agro-ekolojik alt bölgelere ayrılmıştır. İllerin Alt Bölgeleri ve bu bölgelerin kapsadığı ilçeler aşağıda verilmektedir (Tablo 2).

Tablo 2 TRB1 Bölgesi Agro-Ekolojik Alt Bölgeleri ve İlçeleri

İller	Alt Bölgeler	İlçeler
Malatya	I. Alt Bölge	Arapgir, Doğanşehir, Kuluncak
	II. Alt Bölge	Arguvan, Hekimhan, Pütürge
	III. Alt Bölge	Merkez, Akçadağ, Darende, Yeşilyurt
	IV. Alt Bölge	Battalgazi, Doğanyol, Kale, Yazıhan
Elazığ	I. Alt Bölge	Ağın, Baskil, Keban, Kovancılar, Merkez, Sivrice
	II. Alt Bölge	Alacakaya, Arıcak, Maden, Palu
	III. Alt Bölge	Karakoçan
Bingöl	I. Alt Bölge	Merkez, Genç, Solhan
	II. Alt Bölge	Adaklı, Karlıova, Kığı, Yayladere, Yedisu
Tunceli	I. Alt Bölge	Merkez, Çemişgezek, Mazgirt, Pertek
	II. Alt Bölge	Hozat, Nazimiye, Ovacık, Pülümür

1.3.ÇALIŞMA KAPSAMINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN FAALİYETLER

- Çalışmaya ilişkin genel literatür taraması
- Farklı ölçekteki plan ve programlarda, bitkisel üretim sektörüne yönelik olarak belirlenmiş, hedef, strateji ve faaliyetlerin derlenmesi
- Bitkisel üretim sektöründe faaliyet gösteren veya bu sektöre yatırım yapacak işletmelere sağlanan ulusal ve uluslararası hibe destek veren kurum ve kuruluşların destek programlarının tespiti
- Bölgede bitkisel üretim sektörüne yönelik uygulanmış veya uygulama aşamasındaki önemli projelerin tespiti
- Bitkisel üretim sektörüne yönelik olarak, ulusal ve uluslararası başarılı bölgesel gelişme projelerinin plan ve uygulama safhalarının incelenmesi,
- Bölgenin sosyal ve ekonomik yapısında bitkisel üretim sektörünün yeri ve yetiştiriciliği yapılan tür ve çeşitlerin tespiti
- Kurumsal ziyaretler
- Uzmanlar alan çalışmaları sonrası değerlendirme notları hazırlanması (**Ek 8**)
- Sorun ve hedef analizi için çalıştaylar düzenlenmesi

BÖLÜM 2: TRB1 BÖLGESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

2.1. TRB1 BÖLGESİNİN GENEL TANIMI

TRB1 Bölgesi, Avrupa Birliğine uyum sürecinde Kalkınma Bakanlığı ve TÜİK tarafından 2002 yılında üç ayrı düzeyde oluşturulan İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) ile adını almıştır. TRB1 Bölgesi Ortadoğu Anadolu Bölgesinde yer almakta, Malatya Alt Bölgesi altında Bingöl, Elazığ, Malatya ve Tunceli illerinden oluşmaktadır.

Harita 1 İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması-1 (İBBS-1)

Harita 2 İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması-2 (İBBS-2)

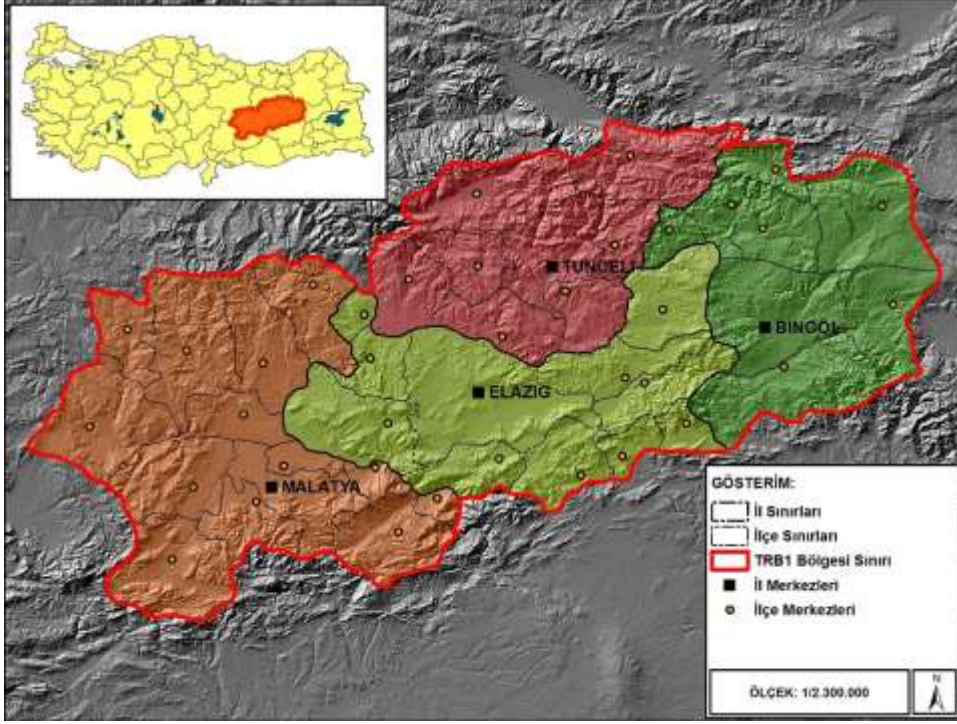
TRB1 Bölgesi Türkiye yüzölçümünün yaklaşık %4,7'sini, ülke nüfusunun ise %2,2'sini oluşturmaktadır. TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre 2011 yılı Bölge toplam nüfusu 1.663.811 kişidir.

Bölge yer aldığı konum itibarıyla, ülkesel anlamda ve uluslararası pazarlara erişim açısından göreceli olarak dezavantajlıdır.

Tablo 3 TRB1 Bölgesinin Koordinatları ve Yüzölçümleri

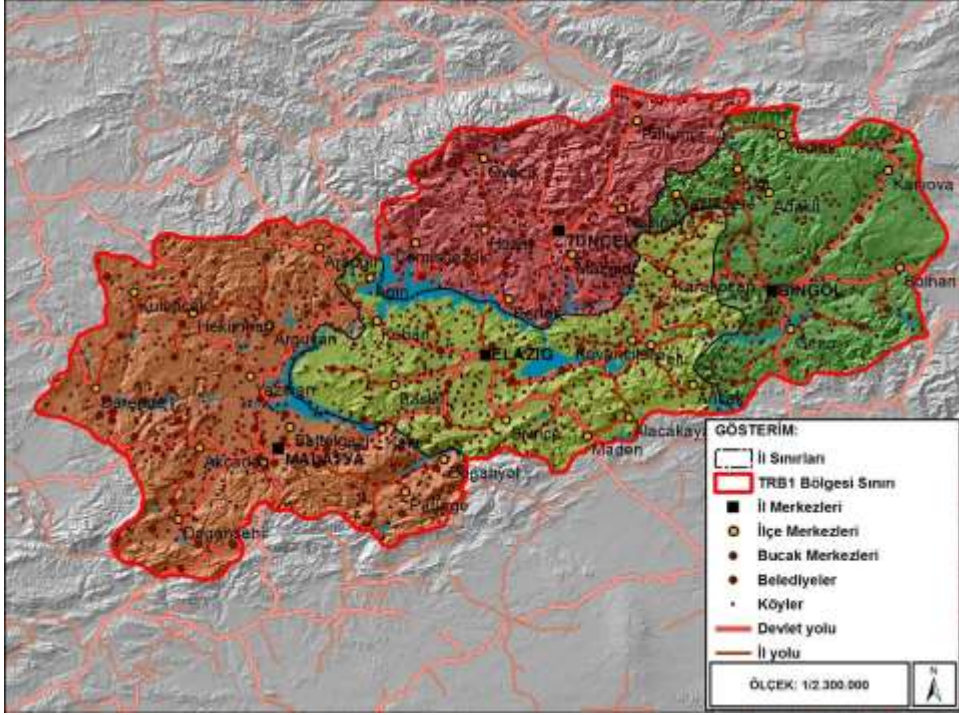
İller	Enlem/ Boylamlar	Yüzölçümü Hektar	Türkiye Yüzölçümü İçerisindeki Payı (%)
Malatya	38:19 E 38:21 N	1.241.200	1,58
Elazığ	39:14 E 38:41 N	845.500	1,08
Bingöl	40:29 E 38:53 N	825.300	1,05
Tunceli	39:32 E 39:07 N	743.200	0,95
TRB1		3.655.200	4,66

Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2007

Harita 3 TRB1 Bölgesinin Ülke İçindeki Konumu

Tablo 3’de görüldüğü gibi, TRB1 Bölgesi Türkiye yüzölçümünden %4,66 oranında bir pay almaktadır. Yani, yaklaşık ülke nüfusundan aldığı payın 2 katı kadar bir yüzölçümü payına sahiptir. TRB1 Bölgesi illerinden Bingöl’de 8 ilçe ve 319 köy, Elazığ’da 11 ilçe ve 546 köy, Malatya’da 14 ilçe ve 495 köy ve Tunceli’de ise 8 ilçe ve 365 köy bulunmaktadır.

Harita 4 Yerleşim Alanları

İllerin gelişmişlik düzeyi, illere yapılacak yatırımların önceliği, ihtiyaçlar hiyerarşisi ve kaynak kullanımı açısından önemlidir. TRB1 Bölgesinde yer alan illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi hem ülke içindeki konumunu, yerini hem de kendi içindeki farklılıkları ortaya koymak açısından önem taşımaktadır. Tablo 4’de görüldüğü gibi, 2011 yılı İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması’na bakıldığında 81 il arasında Elazığ 39, Malatya 42, Tunceli 58 ve Bingöl 72. sırada yer almaktadır. Elazığ ve Malatya illeri birbirine benzer gelişmişlik düzeyine sahip iken Tunceli ve özellikle Bingöl ili az gelişmiş iller kategorisine girmektedir. Her 4 il açısından ortak olan nokta ise hepsinin negatif sosyo-gelişmişlik kategorisinde yer almalarıdır. Tabloda ortaya çıkan farklılıkların sosyal, ekonomik, coğrafik, kültürel nedenleri bulunmaktadır. Fakat burada özellikle ekonomik boyut ön plana çıkmaktadır. Ekonomik boyutta ise TRB1 Bölgesinin sahip olduğu ekonomik kaynak tabanından dolayı tarımsal ekonomik yapı ön plana çıkmaktadır.

Hem genel bölge ekonomisinde hem de bölge istihdam yapısında başat sektör olan tarıma yönelik yatırımların, önceliklerin, tarımsal sanayinin geliştirilmesi konularının analizi bölge ekonomisi açısından önem taşımaktadır.

İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasının yıllara göre nasıl bir değişiklik gösterdiğinin saptanması bölgesel gelişme stratejilerinin saptanmasında önem taşır. Bu karşılaştırmalar ile illerin genel gelişme seyirleri ve dinamikleri ortaya konabilir. 2003 ve 2011 yıllarında gerçekleştirilen çalışmalar TRB1 Bölgesi için önemli ipuçları vermektedir. Bu da Tablo 5’de görüleceği gibi, bölgenin genel olarak sosyo-ekonomik yapısında Türkiye genelindeki gelişmelere paralel olacak bir iyileşmenin olmadığını göstermektedir. Bu durum aslında bölgenin ülke gelişme dinamiklerinin ve ortalamasının gerisinde kaldığını da ortaya koymaktadır. Böyle bir analitik değerlendirmede ise ortaya çıkan temel sonuç, bölgenin ekonomik yapısındaki gelişmelerin bireylerin genel refahına yansımadığı, bölge genelinin ülke gelişmişlik ortalamasının altında kaldığı yönündedir.

Tablo 4 İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması, 2011

SEGE 2011 Sırası	İl Kodu	İller	SEGE 2011 Sırası	İl Kodu	İller
1	TR100	İstanbul	42	TRB11	Malatya
2	TR510	Ankara	43	TR332	Afyon
3	TR310	İzmir	44	TR905	Artvin
4	TR421	Kocaeli	45	TRA12	Erzincan
5	TR611	Antalya	46	TR631	Hatay
6	TR411	Bursa	47	TR821	Kastamonu
7	TR412	Eskişehir	48	TR813	Bartın
8	TR323	Muğla	49	TR722	Sivas
9	TR211	Tekirdağ	50	TR833	Çorum
10	TR322	Denizli	51	TR823	Sinop
11	TR424	Bolu	52	TR903	Giresun
12	TR212	Edirne	53	TR633	Osmaniye
13	TR425	Yalova	54	TR822	Çankırı
14	TR222	Çanakkale	55	TR712	Aksaray
15	TR213	Kırklareli	56	TR713	Niğde
16	TR621	Adana	57	TR832	Tokat
17	TR721	Kayseri	58	TRB14	Tunceli
18	TR422	Sakarya	59	TRA11	Erzurum
19	TR321	Aydın	60	TR632	Kahramanmaraş
20	TR521	Konya	61	TR902	Ordu
21	TR612	Isparta	62	TR906	Gümüşhane
22	TR221	Balıkesir	63	TRC13	Kilis
23	TR331	Manisa	64	TRA13	Bayburt
24	TR622	Mersin	65	TR723	Yozgat
25	TR334	Uşak	66	TRC12	Adıyaman
26	TR613	Burdur	67	TRC22	Diyarbakır
27	TR413	Bilecik	68	TRA22	Kars
28	TR812	Karabük	69	TRA23	Iğdır
29	TR811	Zonguldak	70	TRC32	Batman
30	TRC11	Gaziantep	71	TRA24	Ardahan
31	TR901	Trabzon	72	TRB13	Bingöl
32	TR522	Karaman	73	TRC21	Şanlıurfa
33	TR831	Samsun	74	TRC31	Mardin
34	TR904	Rize	75	TRB21	Van
35	TR423	Düzce	76	TRB23	Bitlis
36	TR714	Nevşehir	77	TRC34	Siirt
37	TR834	Amasya	78	TRC33	Şırnak
38	TR333	Kütahya	79	TRA21	Ağrı
39	TRB12	Elazığ	80	TRB24	Hakkâri
40	TR715	Kırşehir	81	TRB22	Muş
41	TR711	Kırıkkale			

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2012

Tablo 5 2003 ve 2011 Yılları TRB1 Bölgesi İllerinin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Karşılaştırması

İller	2003	2011
	Sıra	Sıra
Malatya	41	42
Elazığ	36	39
Bingöl	76	72
Tunceli	52	58

Kaynak: DPT 2003; Kalkınma Bakanlığı, 2012

TRB1 Bölgesinde iller arasında olduğu gibi aynı ilin ilçeleri arasında da gelişmişlik farklılıkları görülmektedir. Bölge illerinin ilçeleri genelde eksi yönde gelişmişlik düzeyine sahiptir. Tablo 6’de görüleceği gibi, 2004 yılı verilerine göre, TRB1 Bölgesinde yer alan 41 ilçeden sadece 6 tanesi artı yönlü gelişmişlik düzeyinde yer alırken, diğer ilçeler eksi yönlü gelişmişlik düzeyindedir.

Tablo 6 TRB1 Bölgesinde İllere Göre Tarımsal Üretim Değeri, 2009

İller	Bitkisel üretim değeri (bin TL)	Canlı hayvanlar değeri (bin TL)	Hayvansal ürünler değeri (bin TL)	Kişi başına bitkisel üretim değeri (TL)	Kişi başına canlı hayvanlar değeri (TL)	Kişi başına hayvansal ürünler değeri (TL)
Malatya	701.161	276.772	321.261	952	376	436
Elazığ	396.184	316.319	344.236	719	574	625
Bingöl	85.124	188.408	111.742	333	737	437
Tunceli	48.101	92.139	64.796	579	1109	780
TRB1	1.230.569	873.639	842.035	757	537	518
TÜRKİYE	68.267.486	28.145.579	26.610.721	941	388	367

Kaynak: TÜİK, 2010

TRB1 Bölgesi tarımsal üretim değeri açısından ilginç saptamalar ortaya çıkarmıştır. Tablo 6’de görüldüğü gibi, kişi başına bitkisel üretim değeri açısından TRB1 Bölgesi Türkiye ortalamasının altında yer alırken, kişi başına canlı hayvanlar değeri ve kişi başına hayvansal ürünler değeri açısından ise Türkiye ortalamasının üstünde yer almaktadır. Tunceli ilinde kişi başına canlı hayvanlar değeri Türkiye ortalamasının yaklaşık 3 katı iken, bölge ortalamasının 2 katı kadardır.

Tablo 7 İlçelere Göre Gelişmişlik Düzeyleri, 2004

İl	İlçe	872 İlçe İçinde	Gelişmişlik	Gelişmişlik
	Merkez	37	2	2,01459
	Yeşilyurt	353	3	-0,06595
	Arapkir	437	3	-0,20747
	Battalgazi	493	4	-0,50327
	Hekimhan	598	4	-0,50327
	Darende	627	4	-0,55572
	Doğanşehir	654	5	-0,61192
	Akçadağ	675	5	-0,64078
	Kuluncak	708	5	-0,70015
	Yazıhan	731	5	-0,74587
	Kale	744	5	-0,77807
	Arguvan	748	5	-0,78794
	Doğanyol	750	5	-0,78937
	Pütürge	823	6	-1,16639
	Merkez	71	2	1,38624
	Ağın	233	3	0,28672
	Keban	323	3	0,01661
	Kovancılar	429	3	-0,20055
	Karakoçan	599	4	-0,50382
	Maden	615	4	-0,53517
	Alacakaya	626	4	-0,55474
	Sivrice	687	5	-0,65316
	Baskil	691	5	-0,66115
	Palu	757	6	-0,81209
	Arıcak	831	6	-1,21134
	Kiğı	276	3	0,12384
	Merkez	344	3	-0,04734
	Yayladere	414	3	-0,17023
	Yedisu	779	6	-0,89771
	Genç	800	6	-1,02405
	Solhan	819	6	-1,14030
	Karlıova	820	6	-1,15444
	Adaklı	841	6	-1,31228
TUNCELİ	Merkez	97	2	1,12096
	Hozat	340	3	-0,02648
	Ovacık	377	3	-0,10444
	Pülümür	432	3	-0,20297
	Nazımiye	510	4	-0,34895
	Çemişgezek	518	4	-0,36460
	Pertek	586	4	-0,47705
	Mazgirt	711	5	-0,70316

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, 2004

Tablo 8 TRB1 Bölgesinde Temel Ekonomik Göstergeler, 2001

İller	Cari fiyatlarla Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (TL)	Cari fiyatlarla Kişi Başına Düşen Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (\$)
Malatya	1.716	1.417
Elazığ	2.065	1.704
Bingöl	963	795
Tunceli	1.919	1.584
TÜRKİYE	2.600	2.146

Kaynak: TÜİK, 2001

TRB1 Bölgesi temel ekonomik göstergeler açısından Türkiye ortalamasının altında bir değer göstermektedir. Tablo 8’de görüldüğü gibi, bölgedeki 4 ilde Türkiye ortalamasının altında Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla değerine sahip olup, en yüksek değere Elazığ ili sahip iken, en düşük il Bingöl’dür.

Tablo 9 TRB1 Bölgesinde Kişi Başına Gayri Safi Katma Değer, 2008

Bölge ve Türkiye	Kişi başına Gayri Safi Katma Değer (TL)	Kişi başına Gayri Safi Katma Değer (\$)
TRB1	7.066	5.517
Türkiye	12.020	9.384

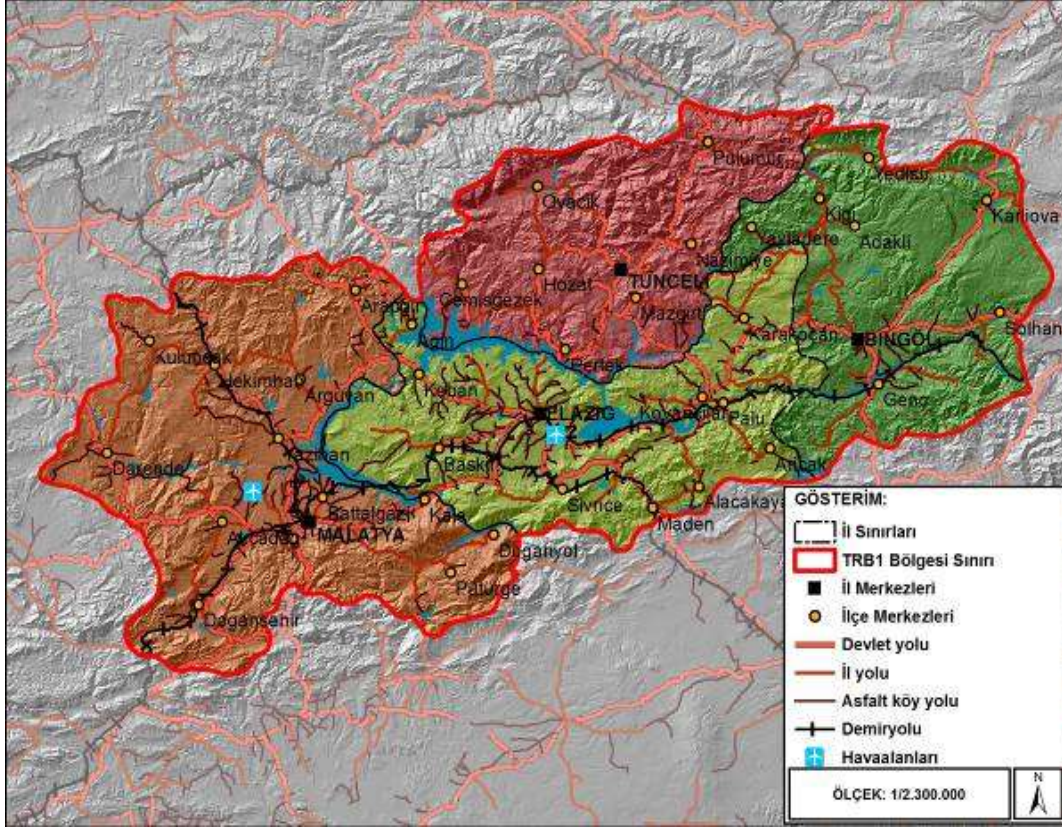
Kaynak: TÜİK, 2008

TÜİK 2008 yılı verilerine göre, TRB1 Bölgesinde Kişi Başına Gayri Safi Katma Değer 5.517 \$ olup, Türkiye ortalamasının %58,8’ine denk gelmektedir.

2.2. BÖLGENİN ULAŞIM DURUMU

Bir bölgenin gelişmesinde ulaşım ve lojistik olanaklar büyük önem taşımaktadır. Ulaşım ve lojistik imkânların geliştirilmesi hem ulusal, hem de uluslar arası pazarlara açılabilmeyi sağlamaktadır. Bölge bu açıdan değerlendirildiğinde Malatya ve Elazığ illerinin ön plana çıktığı görülmektedir. TRB1 Bölgesinde biri Elazığ'da diğeri ise Malatya'da olmak üzere iki adet havalimanı bulunmaktadır. Bingöl'de ise temeli 2010 yılında atılan ve 2013 yılında tamamlanması planlanan bir havalimanı inşaatı devam etmektedir. TÜİK verilerine göre, bölgenin aktif iki havalimanında da 2004 yılından bu yana yıllık sefer sayılarında ve taşınan yolcu sayılarında istikrarlı bir büyüme görülmektedir. Özellikle Elazığ, 2008 ve 2010 yılları arasında hızlı bir büyüme yaşamıştır. Bununla birlikte Malatya havalimanı gerek yıllık taşınan yolcu sayısı, gerekse gerçekleşen sefer sayısı bakımından halen bölgenin en önemli hava limanıdır (http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=379, 2012).

Karayolları Genel Müdürlüğü verilerine göre, gerek mevcut gerekse yapılması planlanan yollar itibarı ile Malatya ili “doğu-batı” aksının Bingöl ise “kuzey-güney” aksının önemli merkezleri olarak ortaya çıkmaktadır. Tren yolları bakımından ise Malatya 3 ana hat ile Elazığ ise 2 ana hat ile bölgede öne çıkan illerdir (**Harita 5, 6**).

Harita 5 TRB1 Bölgesi Ulaşım Durumu

Harita 6 Ulaşım Haritası
(- rapor ekinde verilmiştir-)

2.3. JEOLojİ

Bölgenin önemli özelliklerinden birisi denizden yüksekliğinin fazla olmasıdır. Denizden ortalama yüksekliği 1250 metreyi aşan Bingöl’de arazi oldukça engebeli ve yüksektir. Bingöl dağları genellikle bazalt ve andezitlerden oluşur. Kuzey-batı, güney-doğu yönünde uzanan Bingöl dağlarının kuzey yamaçları hafif eğimli, güney kesimleri ise oldukça diktir (Bingöl İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2005).

Elazığ ili Doğu Anadolu Fay Zonu üzerinde yer alması nedeniyle, oldukça karmaşık bir jeolojik yapıya sahiptir. Bu karmaşık jeolojik yapı da cevherleşme bakımından olumlu etkiye bulunmuştur (Fırat Kalkınma Ajansı, 2010). Palutoğlu ve Tanyolu (2006)’na göre; Elazığ ili ve çevresi, özellikle metalik maden yatakları açısından Türkiye’nin en önemli bölgelerinden bir tanesidir. Bölgedeki başlıca endüstriyel hammadde ve metalik maden yatakları başta krom

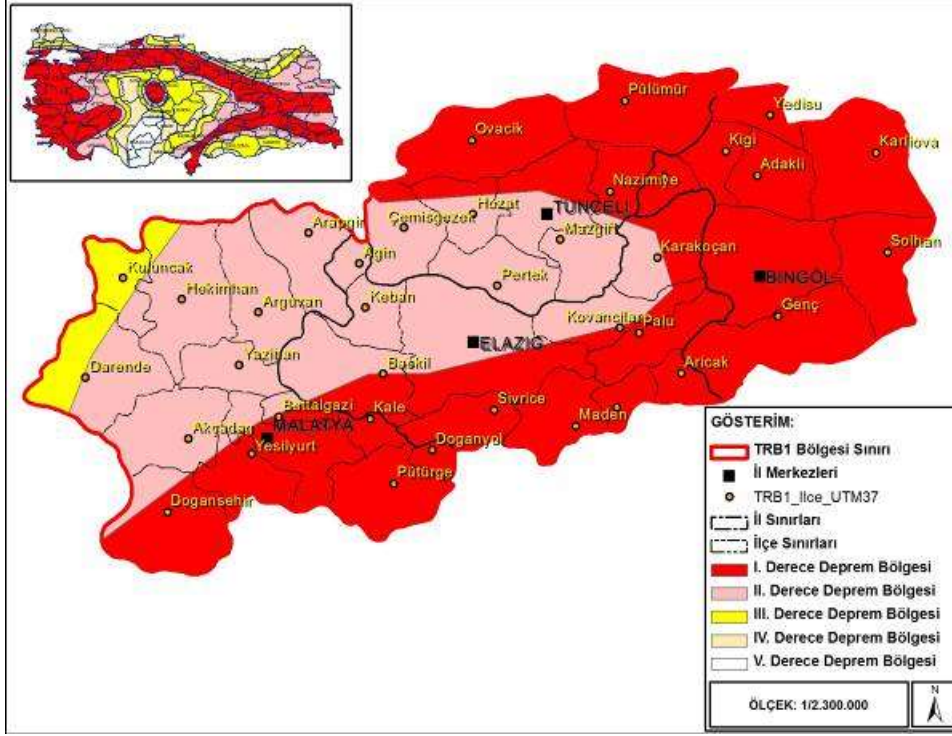
ve mermer olmak üzere, bakır, kurşun, çinko, demir, manganez, şelit, florit ve kireçtaşı olarak sayılabilir. Elazığ ili Türkiye'deki krom potansiyelinin yaklaşık yarısına ev sahipliği yapmaktadır.

Malatya İl Turizm Master Planı'nda il jeoloji hakkında verilen temel bilgiler şöyledir: *“Malatya ili jeolojisinde III. zaman yaşlı kalker ve konglemeralan ve volkanik küller yaygındır. İl alanı Alp kıvrımlaşması sırasında şekillenmiştir. Daha sonra IV. Zamanın başlarında ortaya çıkan tektonik aktiviteler sırasında kırılma ve kıvrılmalarla, bazı kesimler yükselmiş, bazı kesimler ise çökmüştür. İl alanında çok şiddetli aşınmalar olmuş ve alüvyonel birikinti ovaları ortaya çıkmıştır. Malatya Ovası geniş bir çöküntü alanıdır. Bu düzlüğü çevreleyen alanlar kuzeyde beyaz ve yeşil marnlarla kaplıdır. Çöküntü alanının güneyi ise eosen kalker serileriyle örtülüdür. İlin kuzeydoğu ve kuzey-batısında andezit lavları görülmektedir. Batı ve güney-batı yönleri ise III. zaman neojen kalkerleri ile kaplıdır”* (Malatya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2011).

Tunceli ili jeolojik yapısı Tunceli İl Çevre Durum Raporunda şu şekilde anlatılmaktadır. *“Tunceli Jeolojik yönden Mesozoik yaşlı kristalize kireç taşları, senozoik yaşlı sedimanter ve volkanik kayalardan oluşmuştur. İl alanı, III. Zamanda oluşmuştur. Daha yaşlı oluşumlar ise, sonradan ortaya çıkan çok şiddetli yer hareketleri sonucu kırılmış ve parçalanmıştır. Yükselme ve çökmeler sırasında yer yer volkanik oluşumlar yüzeye çıkmıştır. İl toprakları, tüm Doğu Anadolu ile birlikte, üst-kreata ile eosen arasında yükselerek su üstüne çıkmıştır. Bu yükselme alt-eosen boyunca da sürmüştür. Munzur Dağları ile Karasu Vadisinde görülen konglomera ve grelerle kalker içeren kırmızı renkli tabakalar, bu gelişmeyi kanıtlamaktadır. Orta-eosende, Doğu Anadolu'yla birlikte Tunceli il alanının da bir bölümü sular altında kalmıştır. Üst-eosende devam eden yükselmeler oligosende tamamlanmış ve tüm Doğu Anadolu sulardan kurtulmuştur. Tunceli topraklarında, üst eosenden oligosen sonlarına doğru aşınmalar olmuş ve yer yer çöküntü alanları ortaya çıkmıştır. Aşınarak çukurlaşan bu alanlar, orta miyosende yeniden yükselmiştir. Bu yükselmeler, üst miyosen ve pliyosen ile IV. Zaman'da da sürmüştür. Bu dönemde yüzeye çıkan lavlar, Munzur Dağları'nı oluşturmuştur”* (Tunceli İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2005).

TRB1 Bölgesi illeri için depremsellik önemli bir doğal afet biridir. Elazığ ve Tunceli, Doğu Anadolu Fay sistemi içinde yer almaktadır. Ayrıca, Tunceli'nin kuzey kısımlarından Kuzey

Anadolu Fay Zonu geçmekte olup, Ovacık ilçesinden geçen fay hattı ile kesişmektedir. Fay hattının bulunduğu kısımlar birinci derecede deprem kuşağındadır. Tunceli Merkezi ise ikinci derece deprem kuşağında bulunmaktadır. Bingöl il merkezi 1. derece, Malatya ve Elazığ il merkezleri 1. ve 2. derece, Tunceli il merkezi 2. derece, deprem kuşağındadır.

Harita 7 TRB1 Bölgesi Deprem Bölgeleri

2.4. TOPOĞRAFYA

Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illerinden oluşan TRB1 Bölgesi topoğrafik açıdan oldukça hareketlidir. Bölge içinde ovalar, akarsular, dağlar, göller, yaylalar bulunmaktadır (**Harita 8**).

Harita 8 Yükseklik Haritası
(- rapor ekinde verilmiştir-)

Bölgede yer alan dağlar; Güney Torosların uzantısı olan Akdağ, Bozdağ, Şakşak Dağı, Hazar Dağı ve Bingöl Dağı, Şerafettin Dağları, Çitele Dağı, Gerdilek Dağları'dır. Bölgede özellikle akarsuların açmış olduğu pek çok vadi de bulunmaktadır. Bunlardan başlıcaları öne Tohma Vadisi, Harput Vadisi, Murat Nehri Vadisi, Peri Suyu Vadisi, Munzur Vadisi ve Pülümür Vadisi'dir. Bu vadiler genel olarak Fırat Nehri havzasında yer almakta ve Fırat Nehri'ne açılmaktadır.

Tarımsal üretim amaçlı kullanılan ovalar bölge içinde önemli yer tutmaktadır. Başlıca ovalar; Malatya Ovası (Malatya), Kuzova (Elazığ), Bingöl Ovası (Bingöl) ve Ovacık Ovasıdır (Tunceli). Bu ovaların toplam yüzölçümü 1376 km²'dir.

Bölgedeki en önemli su kaynağı Fırat Nehri'dir. Diğer önemli su kaynakları ise TRB1'in en önemli akarsu kaynağı Fırat Nehri'dir. Fırat Nehri dışında bölgede yer alan önemli akarsular; Sürgü Suyu, Tohma Çayı, Kuruçay, Karasu, Peri Suyu, Göynük Suyu, Pülümür Çayı, Mercan Deresi'dir. Bu akarsular üzerinde ülkesel açıdan önemli barajlar da yer almaktadır. Bölge'deki barajlar genel olarak Malatya ve Elazığ illerinde yer almaktadır. Fırat Nehri ve yan kolları üzerinde kurulmuş olan Keban barajı Karakaya Barajı bölgenin ve ülkenin en büyük ikinci ve üçüncü barajlarıdır. Keban barajı 675 km² alanı yüzey alanına ve 31 milyar m³ rezervuar alanına sahiptir. Karakaya Barajı 298 km² alanı yüzey alanı ve 9,58 milyar m³ rezervuar alanına sahiptir. Bölgede yer alan diğer barajlar; Kapıkaya Barajı, Sürgü barajı, Medik Barajı, Polat Barajı, Sultansuyu Barajı, Çat Barajı, Çip Barajı ve Kalecik Barajıdır. TRB1 Bölgesinin toplam su yüzeyi alanı 1154 km²'dir.

2.5. TOPRAK YAPISI

TRB1 bölgesi 4 ilden oluşmaktadır. Oldukça geniş bir coğrafyayı kapsayan bölgede değişik özellikli toprak grupları görülmektedir. İllerin genel olarak birbirinden farklı coğrafik özellikleri toprak yapısına ve bitkisel üretime desenine de yansımaktadır. Bölge toprak yapısı il gıda tarım ve hayvancılık müdürlüklerinin hazırlamış olduğu “Tarım Master Planları”nda detaylı olarak verilmektedir. Bu bölümde il müdürlüklerinin hazırlamış olduğu raporlardan faydalanılarak hazırlanmıştır (**Harita 9-10**).

Harita 9 Büyük Toprak Grupları

Harita 10 Arazi Kullanım Kabiliyeti

(- rapor ekinde verilmiştir-)

Malatya ilinde tüm toprak türleri görülebilmektedir. İl genelinde kahverengi orman toprakları geniş alanları kaplamaktadır. Kahverengi topraklar eğimli alanlarda ince, az eğimli alanlarda ise kalın tabakaları teşkil etmektedir. İlin batı kesiminde, değişik şistlerle başkalaşım serileri üzerinde kireçsiz orman toprakları görülmektedir. Orman kuşağından kurak kuşağa geçiş bölgelerinde volkanik oluşumlu alanlar ve ara ara kireçsiz kahverengi topraklar görülmektedir. Düzluklerde yer alan alüvyonlu topraklar, en nitelikli topraklardır. Malatya Ovası ile bunun devamı sayılan Fırat, Tohma, Sultansuyu, Sürgü ve Kuru çay vadi tabanları alüvyonlarla kaplıdır. Ovaların çevresinde yer alan yamaçlarda ise küçük akıntıların oluşturduğu kolüvyonel topraklar bulunmaktadır. İl sınırları içinde ayrıca, az miktarda kırmızı Akdeniz toprağı ve hidromorfik alüvyonel topraklar vardır. Çıplak kayalıklar, ırmak kıyı kumulları ve ırmak taşları yataklarına da rastlanmaktadır (Malatya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2011).

Elazığ'da üzerinde tarım yapılan alanların genelinde üç tip toprak hakimdir. Bunlardan kahverengi topraklar en fazla olup, ilin kuzey-doğusu hariç diğer tüm bölgelerinde bulunmaktadır. İkinci büyük toprak grubu bazaltik topraklar, ilin kuzey-doğusunda yer alan ve III. alt bölgeyi içine alan (Karakoçan) kısımda yer almaktadır. Üçüncü büyük toprak grubu ise kolüviyal topraklardır ve çoğunlukla iç kesimlerde (Merkez ilçe ve Sivrice'nin yer aldığı II. alt bölgede) bulunmaktadır. Bunu alüviyal ve kırmızımsı kahverengi topraklar

izlemektedir.

Bingöl ilindeki jeolojik yapı farklılıkları, farklı iklim ve vejetasyondaki çeşitlilikle birleştiğinden değişik özelliklere sahip toprakların oluşumu söz konusu olmuştur. Bingöl’de tarım, toplamı 151.172 ha olan I-IV. sınıf tarım arazileri üzerinde yapılmaktadır. 674.128 ha alanın ise, V-VIII. sınıf arasındaki araziler ve su yüzeylerinden oluştuğu görülmektedir. Tarım alanlarından sonra ikinci sırayı alan mera ve orman alanları VII. sınıf araziler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kullanma kabiliyet sınıfları sekiz sınıf olup, toprak zarar ve sınırlandırmaları I. sınıftan VIII. sınıfa doğru giderek artmaktadır (Bingöl Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2006).

Tunceli’de üç tip toprak hâkimdir. Bunlar kahverengi topraklar (kuzey ve güney), kahverengi orman toprakları (Doğu) ve kireçsiz kahverengi orman topraklarıdır (Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2006).

2.6. HİDROLOJİ

TRB1 bölgesi su kaynakları bakımından zengin bir bölgedir. Ülkesel ölçekte önemli bir akarsuyu olan Fırat Nehri bölgeden geçmektedir. Fırat nehri dışında, bölgede Sürgü Suyu, Tohma Çayı, Kuruçay, Karasu, Peri Suyu, Göynük Suyu, Pülümür Çayı ve Mercan Deresi bulunmaktadır (**Harita 11**).

Harita 11 Hidroloji
(Rapor ekinde verilmiştir.)

Malatya, kendi cazibesıyla akan ve tüm şehri besleyen bir su kaynağına, Fırat Nehri’ne sahiptir. Tohma Suyu, Sürgü Çayı, Kuruçay, Siro Çayı, Kozluk Çayı, Horata Suyu ve Melet Deresi’nin yanı sıra; Karakaya Baraj Gölü, Kızık Balıklı Göl, Sultansuyu Barajı, Gürpınar Şelalesi gibi kaynak değerleri de ilin su varlığının şekillenmesinde rol oynayan unsurlardan bazılarıdır (Malatya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2011).

TRB1 Bölgesinde yer alan barajların tamamına yakını Malatya ve Elazığ illeri ve çevresinde kurulmuştur. Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında, özellikle Elazığ’ın su kaynakları potansiyeli bakımından oldukça avantajlı olduğu görülmektedir. Son 20-25 yıl içinde gerçekleştirilmiş büyük baraj projeleri (Keban ve Karakaya) ile il topraklarının önemli bir

bölümü su yüzeyi durumuna dönüşmüş, il adeta bir yarımada haline gelmiştir. Dolayısıyla önemli derecede ek bir su potansiyeli ortaya çıkmıştır. Golan Kaplıcaları ve Hazar Gölü de Elazığ'ın il sınırları içerisinde bulunmaktadır (Fırat Kalkınma Ajansı, 2010).

Bingöl Ovasını birçok akarsu parçalamıştır. İl sınırları içinde en uzun akarsu Peri suyudur. İlde büyük bir göl olmamakla beraber çok sayıda sirk adı verilen küçük göller mevcuttur. İl'de baraj ve gölet rezervuar alanı 2.407 ha, akarsular 1.800 ha, doğal göl alanı ise 43 ha'dır. Ayrıca, Ilıcalar beldesinde termal su kaynağı bulunmaktadır (Fırat Kalkınma Ajansı, 2010 Bingöl Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2006).

Tunceli'de, Munzur, Pülümür, Mercan, Tahar ve Peri Suyu akarsuları; 26 civarında göl ile Pertek-Günboğazı sulama göleti önemli su kaynaklarını oluşturmaktadır (Tunceli İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2005).

2.7. İKLİM DURUMU

Tarım sektörü tarımsal üretimde yer alan bitkilerin büyüme ve gelişmesinin doğaya bağlılığı, üretim sürecinin uzun olması, tarımsal faaliyetlerin geniş ve açık bir alanda gerçekleşmesi nedeniyle doğal afetler yönünden risk taşımaktadır. Meteorolojik koşullar üretimin miktarı ve kalitesi üzerinde etkili olup, ürünlerin birim maliyetleri de doğal koşullara göre değişir. Bir bölgede tarımsal üretim için meteorolojik faktörlerin olumlu ve olumsuz etki dönemleri bilindiği zaman, meteorolojik gidişine göre bitki seçimi, ekim-dikim tarihi, gübreleme, ilaçlama, sulama ve hasat çalışmaları gibi tarımsal faaliyetler için önceden çok daha isabetli planlamaların yapılması mümkün olacaktır. Bu ise verimin kalite ve miktar bakımından artışı sağlarken, diğer taraftan da girdi masraflarını önemli miktarda azaltacaktır. TRB1 Bölgesi tipik karasal iklimin etkisi altında kalan bir bölge olmasına rağmen özellikle Elazığ ilinde Keban Barajı ve Hazar Gölü nedeniyle daha ılıman bir iklim söz konusudur.

Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nden alınan verilere göre hazırlanan Tablo 10'da uzun yıllar ortalamasına dayanan iklimsel değerler bulunmaktadır. Malatya ve Elazığ topoğrafik özelliklerinin de etkisi ile Tunceli ve Bingöl'e göre daha ılıman iklimsel özelliklere sahiptir. Kuşkusuz bu durumda özellikle Fırat Nehri üzerine yapılan baraj göllerinin ve diğer su kaynaklarının da etkisi bulunmaktadır. Dört ilinde yıllık ortalama sıcaklık değerleri birbirine yakın değerlerdedir ancak Tunceli ve Bingöl illerinde mevsimsel sıcaklık farkları daha fazla

görülmektedir.

Tablo 11’da uzun yıllar değerlendirmelerine göre aylık ortalama yağış miktarları verilmektedir. Tabloda da görüleceği üzere bölgede en çok yağış alan il Bingöl’dir onu Tunceli takip etmektedir. Malatya ve Elazığ hemen hemen eşit yıllık yağış miktarına sahiptir. Bölgedeki yağış periyodu Ekim ayından başlayarak Haziran ayına kadar devam etmektedir. Kısmen Haziran ayında da yağış görülmektedir. En kurak dönem Temmuz ve Ağustos aylarıdır. En yağışlı dönem ise Mart – Mayıs dönemidir. Yıllık Yağış miktarının dağılımı **Harita 12**’de görülmektedir.

Bitkisel üretimde yağış, sıcaklık, nem, toprak özellikleri vb. pek çok unsurun en uygun şekilde bir araya gelmesinin önemi büyüktür. Bitkisel üretimde özellikle sonbahar ve ilkbaharda bitkinin ekim ve çiçeklenme dönemlerindeki don riski, üretimi ve verimi etkilemektedir. **Harita 13**’de uzun yıllar ortalamasına göre sonbahar dönemi en erken don görülme tarihleri görülmektedir. Don olayı, Türkiye genelinde Eylül başından itibaren öncelikle İç Anadolu ve Doğu Anadolu’da görülmeye başlamaktadır. Kıyı bölgeleri ve Güneydoğu Anadolu’da Kasım ayından itibaren görülmektedir. TRB1 bölgesinde Malatya ve Elazığ merkezleri ve civarlarında Kasım ayının ikinci haftasından itibaren don riski görülmektedir. Tunceli ve Bingöl illerinde ekim ayının ortasından itibaren don riski bulunmaktadır. Malatya merkezin batısında da Ekim başından itibaren don görülebilir.

Türkiye’de ilkbahar döneminde görülen en geç don tarihleri Mart ayı başlarında kıyı kesimlerinden başlayarak iç kesimlerde Mayıs ayı sonuna kadar uzanmaktadır. Malatya, Elazığ, Tunceli ve Bingöl merkezlerini içine alan bölgede Mart ayı sonuna kadar don görülebilir. TRB1 bölgesinin kuzey, doğu ve batısında Nisan ayının 3. haftasına kadar don riski bulunmaktadır.

Tablo 10 TRB1 Bölgesi İllerinde Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen Ortalama İklimsel Değerler (1975-2011)

		Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Malatya	Ortalama Sıcaklık (°C)	0.0	1.8	7.1	13.0	18.0	23.3	27.5	27.0	22.4	15.3	7.4	2.1
	Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	3.5	5.9	12.1	18.5	23.9	29.6	34.1	33.8	29.3	21.5	12.2	5.6
	Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	-2.9	-1.8	2.5	7.6	11.8	16.3	20.2	19.9	15.6	9.9	3.5	-0.7
	Ortalama Güneşlenme Süresi (saat)	3.3	4.2	5.4	7.1	9.3	11.4	12.3	11.5	9.6	7.2	5.1	3.2
	Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	10.5	11.2	11.4	12.1	10.7	5.3	1.0	1.0	2.2	7.2	9.4	10.8
	Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (kg/m ²)	35.3	36.0	49.9	59.4	45.8	18.1	2.3	1.8	6.4	38.0	41.4	38.3
Elazığ	Ortalama Sıcaklık (°C)	-0.9	0.7	6.0	12.0	17.1	22.9	27.4	26.7	21.5	14.5	6.9	1.6
	Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	2.9	5.0	11.3	17.8	23.5	29.6	34.3	34.1	29.4	21.7	12.3	5.3
	Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	-4.0	-3.1	1.2	6.4	10.5	15.0	19.3	18.9	14.2	8.8	2.7	-1.3
	Ortalama Güneşlenme Süresi (saat)	2.5	3.5	5.3	6.5	9.2	11.5	12.3	11.5	10.0	7.0	4.4	2.3
	Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	11.3	11.4	11.9	12.8	10.8	4.5	1.2	0.8	2.3	7.3	9.2	11.3
	Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (kg/m ²)	37.2	39.5	50.4	65.5	50.0	13.0	2.0	0.6	7.5	43.8	45.6	42.2
Bingöl	Ortalama Sıcaklık (°C)	-2.7	-1.5	4.0	10.7	16.2	22.0	26.7	26.3	21.1	14.0	6.4	0.2
	Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	1.9	3.3	9.2	16.4	22.7	29.3	34.6	34.6	29.8	21.5	12.1	4.7
	Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	-6.3	-5.2	-0.3	5.7	10.0	14.6	19.0	18.5	13.6	8.2	2.0	-3.2
	Ortalama Güneşlenme Süresi (saat)	3.3	4.2	5.0	5.3	7.3	9.4	9.6	9.3	8.3	6.2	4.3	3.0
	Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	12.2	12.5	13.8	15.4	14.0	5.9	1.9	1.6	2.5	8.5	9.4	12.2
	Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (kg/m ²)	124.3	138.6	128.7	124.2	75.4	22.4	5.8	4.0	10.2	65.7	109.1	129.8
Tunceli	Ortalama Sıcaklık (°C)	-1.9	-0.2	5.8	12.0	17.1	22.7	27.4	26.9	21.7	14.7	6.8	0.9

	Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	2.6	4.4	11.0	17.8	23.6	29.7	34.8	35.0	30.3	22.4	13.0	5.3
	Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	-5.8	-4.2	0.9	6.3	10.2	14.6	19.1	18.6	13.5	8.3	1.9	-2.6
	Ortalama Güneşlenme Süresi (saat)	3.3	4.1	5.3	6.3	8.6	11.1	11.6	11.2	9.4	6.5	5.0	3.1
	Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	11.8	12.4	13.5	14.7	12.8	5.5	1.6	1.3	2.7	8.6	10.0	11.6
	Aylık Toplam Yağış Miktarı Ortalaması (kg/m ²)	109.9	102.3	101.3	102.0	65.8	19.2	3.6	2.8	13.4	62.6	95.8	117.3

Kaynak:

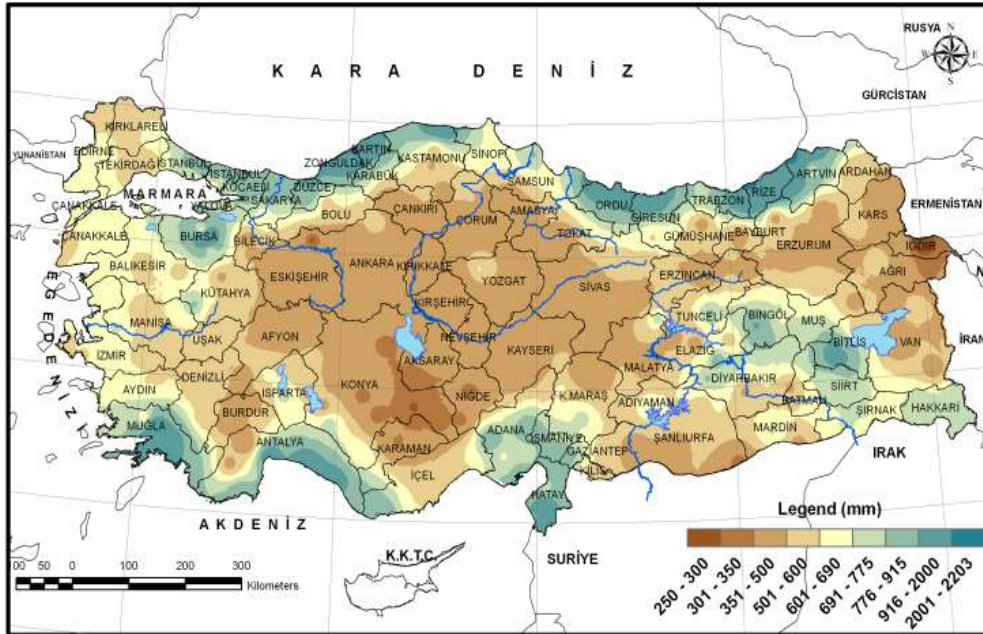
<http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx>,

2011

Tablo 11 TRB1 Bölgesinde İllerinde Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen Aylık Ortalama Yağış Miktarları (mm) (1970-2011)

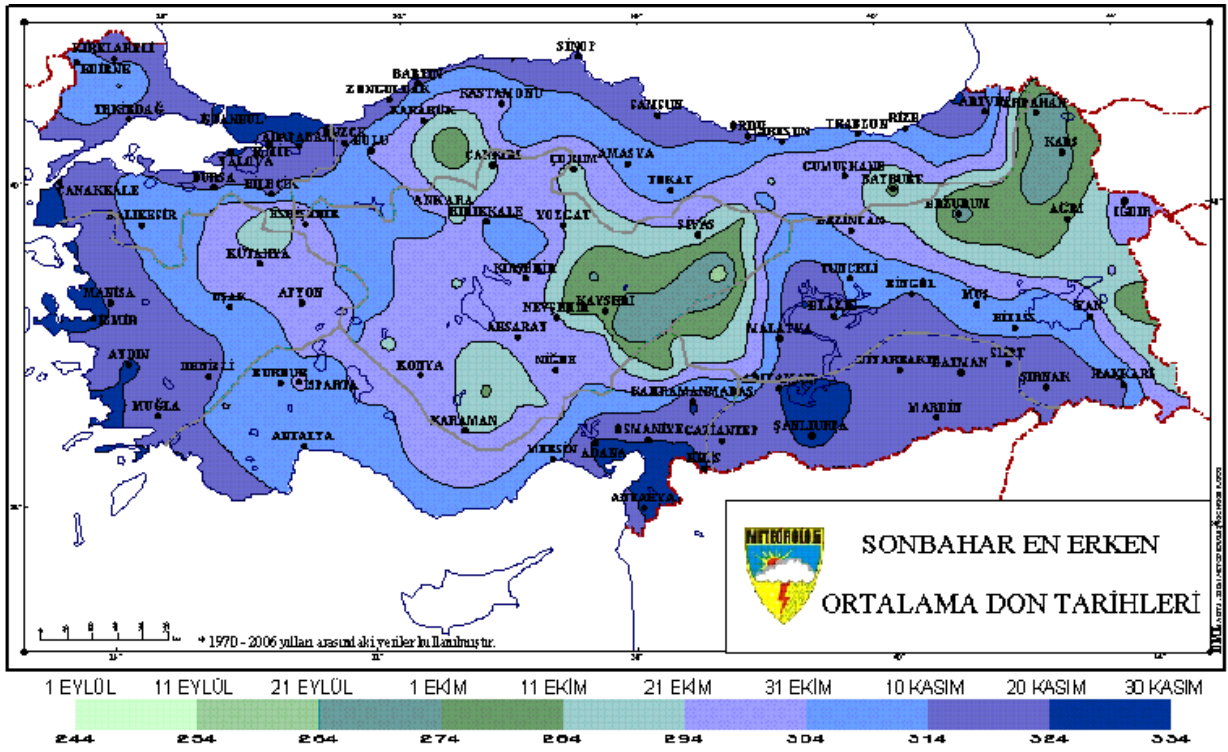
	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Yıllık Toplam
Malatya	35.7	35.7	50.7	58.6	45.8	18.3	2.1	2.0	6.2	38.9	41.9	38.2	374.1
Elazığ	37.4	39.9	50.7	64.7	49.4	12.9	1.8	0.5	7.3	44.4	45.3	42.6	396.9
Bingöl	124.8	139.4	129.4	121.7	76.3	20.9	6.0	4.0	10.2	66.6	109.0	131.5	939.8
Tunceli	109.6	104.2	100.7	100.5	65.5	19.1	3.2	2.9	13.8	63.6	96.9	119.1	799.1

Kaynak: <http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/yillik-toplam-yagis-verileri.aspx>, 2011

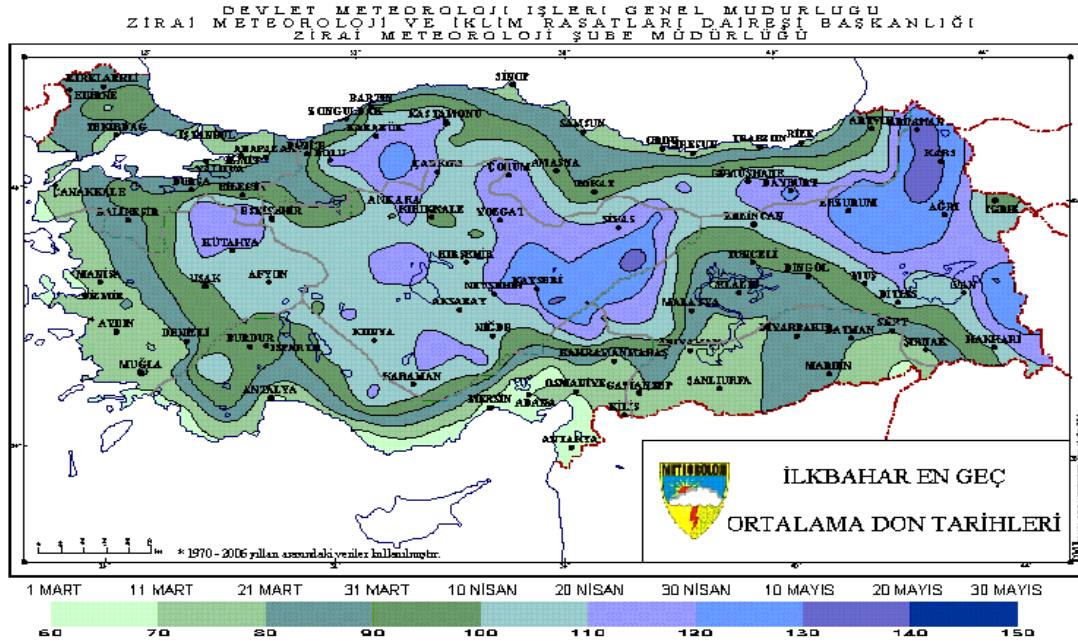
Harita 12 Türkiye Yıllık Toplam Yağış Miktarı (mm) (1971 – 2011)

Kaynak: <http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/aylik-normal-yagis-dagilimi.aspx?a=00#sfB>, 2011

Harita 13 Sonbahar Dönemi En Erken Ortalama Don Tarihleri (1970 – 2006)

Kaynak: <http://www.mgm.gov.tr/tarim/zirai-don-uyari-sistemi-takvim.aspx>, 2011

İlkbaharda en geç görülen ortalama don tarihleri güney kıyı kesimleri Mart ayından başlayarak iç kesimlere doğru Mayıs ayı sonuna kadar görülmektedir.

Harita 14 İlkbahar Dönemi En Geç Ortalama Don Tarihleri (1970 – 2006)

Kaynak: <http://www.mgm.gov.tr/tarim/zirai-don-uyari-sistemi-takvim.aspx>,

2011

2.8. BİTKİ ÖRTÜSÜ

TRB1 Bölgesinin bitki örtüsü, karasal iklim özelliklerini taşır. Bitki örtüsü olarak çoğunlukla bozkır bitki topluluğu hâkimdir. TRB1 Alt Bölgesinde orman alanları Malatya ve Elazığ illerinde yok denecek kadar az olmasına karşın Tunceli ve Bingöl illeri orman alanları bakımından oldukça zengindirler. Bu ormanlar 2.000 m yüksekliğe kadar ulaşmaktadır.

BÖLÜM 3: TRB1 BÖLGESİ TARIM PROFİLİ

3.1. TRB1 BÖLGESİNDE NÜFUS DAĞILIMI VE İSTİHDAMIN SEKTÖREL DAĞILIMI

3.1.1. Nüfus

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2011 yılı verilerine göre TRB1 Bölgesine giren illerde toplam nüfus miktarı 1.663.811'dir. Bölge toplam nüfusu Türkiye nüfusunun %2,2'sini oluşturmaktadır. Bölge, Türkiye kentsel nüfusunun %1,9'unu, kırsal nüfusunun ise %3,2'sini oluşturmaktadır. TRB1 bölgesi 2011 yılı nüfusun %33,1'i belde ve köylerde yaşamını sürdüren kırsal nüfustur. Bu oran %23,2 olan Türkiye ortalamasından daha yüksektir. Bu durum kentleşme oranının bölgede düşük olduğunu ve tarımsal üretimin bölge için önemli bir ekonomik faaliyet olduğunu göstermektedir. Bölge içinde kentsel nüfus oranının en yüksek olduğu il Elazığ'dır (%73,5). En düşük olduğu il ise Bingöl'dür. (%56.1). Tablo 12'de TRB1 Bölge illerinin yıllara göre değişen nüfus dağılımları verilmektedir. Tablodan da görüleceği üzere TRB1 bölgesi toplam nüfusu 2000 yılına kadar sürekli bir artış göstermiştir. 2000 yılından sonra ise bir düşme görülmektedir. 1980'den 2011 yılına kadar 31 yıllık süreç içinde TRB1 bölgesinin kentsel nüfusu neredeyse 2 katına yakın artarken aynı şekilde kırsal nüfus da 2 katına yakın azalmıştır. Bölgenin en baskın iki ili Malatya ve Elazığ'dır. 2011 yılı verilerine göre, bu iki il, bölge toplam kentsel nüfusunun %82'sini, toplam nüfusun ise %79'unu oluşturmaktadır. Tablo 13'de bölge illerinin ve TRB1 Bölgesinin nüfus artış hızlarının dönemler itibarıyla değişimi görülmektedir.

Tablo 12 TRB1 Bölgesi Temel Nüfus Verileri (1980 – 2011)

Yıllar	İl/Bölge	Kentsel Nüfus	Kırsal Nüfus	Kentsel Nüfus Oranı (%)	Kırsal Nüfus Oranı (%)	Toplam
1980	Malatya	241.560	365.436	39,8%	60,2%	606.996
	Elazığ	187.025	253.783	42,4%	57,6%	440.808
	Bingöl	54.997	173.705	24,0%	76,0%	228.702
	Tunceli	36.184	122.790	22,8%	77,2%	158.974
	TRB1 TOPLAM	519.766	915.714	36,2%	63,8%	1.435.480
1985	Malatya	307.623	358.186	46,2%	53,8%	665.809
	Elazığ	233.621	250.094	48,3%	51,7%	483.715
	Bingöl	61.199	180.349	25,3%	74,7%	241.548
	Tunceli	43.085	108.821	28,4%	71,6%	151.906
	TRB1 TOPLAM	645.528	897.450	41,8%	58,2%	1.542.978
1990	Malatya	379.188	322.867	54,0%	46,0%	702.055
	Elazığ	272.790	225.435	54,8%	45,2%	498.225
	Bingöl	86.648	164.318	34,5%	65,5%	250.966
	Tunceli	50.799	82.344	38,2%	61,8%	133.143
	TRB1 TOPLAM	789.425	794.964	49,8%	50,2%	1.584.389
2000	Malatya	499.713	353.945	58,5%	41,5%	853.658
	Elazığ	364.274	205.342	64,0%	36,0%	569.616
	Bingöl	123.470	130.269	48,7%	51,3%	253.739
	Tunceli	54.476	39.108	58,2%	41,8%	93.584
	TRB1 TOPLAM	1.041.933	728.664	58,8%	41,2%	1.770.597
2010	Malatya	480.144	260.499	64,8%	35,2%	740.643
	Elazığ	400.675	151.971	72,5%	27,5%	552.646
	Bingöl	138.069	117.101	54,1%	45,9%	255.170
	Tunceli	47.531	29.168	62,0%	38,0%	76.699
	TRB1 TOPLAM	1.066.419	558.739	65,6%	34,4%	1.625.158
2011	Malatya	498.588	259.342	65,8%	34,2%	757.930
	Elazığ	410.625	147.931	73,5%	26,5%	558.556
	Bingöl	147.081	115.182	56,1%	43,9%	262.263
	Tunceli	56.112	28.950	66,0%	34,0%	85.062
	TRB1 TOPLAM	1.112.406	551.405	66,9%	33,1%	1.663.811

Kaynak: TÜİK, Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, 1980-2000, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2011

Tablo 13 TRB1 Bölgesi Dönemler İtibarıyla Nüfus Artış Hızları

		1980-1990	1990-2000	2000-2011	1980-2011
Malatya	Kentsel Nüfus	0,046	0,028	0,000	0,024
	Kırsal Nüfus	-0,012	0,009	-0,028	-0,011
	Toplam Nüfus	0,015	0,020	-0,011	0,007
Elazığ	Kentsel Nüfus	0,038	0,029	0,011	0,026
	Kırsal Nüfus	-0,043	-0,009	-0,029	-0,017
	Toplam Nüfus	0,012	0,013	-0,002	0,008
Bingöl	Kentsel Nüfus	0,047	0,036	0,016	0,032
	Kırsal Nüfus	-0,028	-0,023	-0,011	-0,013
	Toplam Nüfus	0,010	0,001	0,003	0,004
Tunceli	Kentsel Nüfus	0,024	0,007	0,003	0,014
	Kırsal Nüfus	-0,108	-0,072	-0,027	-0,046
	Toplam Nüfus	-0,052	-0,035	-0,009	-0,020
TRB1	Kentsel Nüfus	0,043	0,028	0,006	0,025
	Kırsal Nüfus	-0,014	-0,009	-0,025	-0,016
	Toplam Nüfus	0,010	0,011	-0,006	0,005
Türkiye	Kentsel Nüfus	0,054	0,028	0,024	0,035
	Kırsal Nüfus	-0,008	0,003	-0,028	-0,012
	Toplam Nüfus	0,024	0,018	0,009	0,017

Kaynak: TUIK, 2011

On yıllık dönemler halinde nüfus artış hızları incelendiği zaman 1980-1990 yılları arasında TRB1 bölgesi kentsel nüfus artış hızı Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. Aynı dönemde kırsal artış hızı hem bölgede hem de Türkiye’de eksi yönlüdür ancak TRB1 bölgesi Türkiye genelinden daha hızlı şekilde kırsal nüfus kaybı yaşamıştır. 1990-2000 arasında kentsel nüfus artış hızı TRB1 bölgesi ve Türkiye’de eşittir. Kırsal nüfus artış hızında ise Türkiye’de artı yönlü bir hız görülürken TRB1 bölgesinde ise eksi yönlüdür. 2000-2011 döneminde bölgenin kentsel nüfus artış hızı artı yönlüdür ancak bu artış hızı Türkiye ortalamasının 4 kat altında yer almaktadır. Kırsal nüfus artış hızı ise eksi yönlü ve Türkiye ortalamasının altındadır. Yine bu dönemde toplam nüfus artış hızı diğer dönemlerin aksine negatif yönlü olup Türkiye ortalaması ise binde 9 olarak gerçekleşmiştir.

1980’den 2011 kadar geçen 31 yıllık süreç içinde TRB1 bölgesinin kentsel nüfus artış hızı binde 25 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde Türkiye’deki kentsel nüfus artış hızı binde 35’dir. Bu periyotta kırsal nüfus hem Türkiye’de hem de bölgede azalmıştır. Kırsal nüfustaki azalma oranı TRB1 bölgesinde Türkiye ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. 31 yıllık

süreçte Türkiye toplam nüfusu binde 17 artış hızına sahipken bölgedeki artış hızı binde 5 olarak gerçekleşmiştir.

On yıllık dönemler ve otuz yıllık periyot değerlendirilecek olursa; Bölgenin kentsel ve toplam nüfus artış hızları genel olarak Türkiye ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Kırsal nüfus ise Türkiye ortalamasından daha yüksek oranda nüfus kaybetmiştir. Bu durum, bölgeden dışarıya özellikle de kırsal kesimden göç verildiğini göstermektedir.

3.1.2. İstihdam

TRB1 Bölgesi istihdam verileri son 30 yıllık dönem içinde irdelenmiştir. Bu periyot içinde tarım sektörünün büyük oranda bir kayıp yaşadığı görülmektedir. Bölgede 1980 yılında Tarım sektöründe çalışanların oranı %72,4' iken 2011 yılında bu oran %37,1'e düşmüştür. Aynı periyotta sanayi'de çalışanların oranı %9,6'dan %19,6'ya, hizmetler sektöründe çalışanların oranı ise %18,1'den %43,3'e çıkmıştır.

TUİK 2011 yılı verilerine göre TRB1 bölgesinde 520.000 kişi çalışmaktadır. 2000 yılı verilerinde ise bu değer 647,608 kişidir. Yaklaşık 130.000 kişilik bir kayıp gözükmemektedir. Bu durum sayım yönteminin değişmesi ile birlikte kırsal nüfustaki Türkiye ortalamasının üzerindeki nüfus kaybını ve bölgeden dışarıya göçü desteklemektedir. Tablo 14'de TRB1 bölgesinde yer alan illerin ve bölgesel istihdam değerlerinin yıllara göre değişimi görülmektedir. 2000 yılına kadar il düzeyinde verilere ulaşılabilirken 2004 yılından itibaren İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey 2 detayında bilgilere ulaşılabilir.

Tablo 14'de görüleceği üzere Bölgede, 1980 yılında tarım sektöründe çalışanların oranı %72,4'tür. Aynı dönemde Türkiye ortalaması %61,5'dir. 1990 yılında TRB1 bölgesinde bu oran %67,3'e Türkiye'de 54,3'e düşmüştür. 2000 yılında Bölgede %61,7 olan oran, Türkiye'de ise %48,4'tür.

1980 yılında Bingöl ve Tunceli'de Tarım sektöründe çalışanların oranı %80 ve üzeri civarındayken 2000 yılında Bingöl'de %70'e, Tunceli'de ise %42'ye düşmüştür. 20 yıllık dönemde Malatya Tarım ağırlıklı yapısını korurken Elazığ'da da ufak bir düşme görülmektedir. Bu durum Tarımsal üretim ve verimli alanlar olarak Malatya ve Elazığ'ın diğer iki ile göre daha avantajlı olduğunu da göstermektedir. Tablo 15'de Bölge illerinin, Bölgenin ve Türkiye'nin dönemler itibarıyla sektörel artış hızlarındaki değişimler

görülmektedir.

Tablo 14 TRB1 Bölgesi Sektörler İtibari İle İstihdamın Değişimi (1980 – 2011)

Yıllar	İl/Bölge	Tarım		Sanayi		Hizmetler		Toplam
		Çalışan Kişi	Oran	Çalışan Kişi	Oran	Çalışan Kişi	Oran	
1980	Malatya	165.504	69,4%	25.160	10,6%	47.736	20,0%	238.400
	Elazığ	107.989	66,3%	21.289	13,1%	33.573	20,6%	162.851
	Bingöl	80.073	85,0%	3.886	4,1%	10.287	10,9%	94.246
	Tunceli	54.951	79,5%	3.700	5,4%	10.465	15,1%	69.116
	TRB1 TOPLAM	408.517	72,4%	54.035	9,6%	102.061	18,1%	564.613
1985	Malatya	183.747	69,6%	23.101	8,8%	57.066	21,6%	263.914
	Elazığ	121.216	67,4%	16.982	9,4%	41.553	23,1%	179.751
	Bingöl	89.245	86,0%	2.894	2,8%	11.660	11,2%	103.799
	Tunceli	54.180	79,9%	3.243	4,8%	10.410	15,3%	67.833
	TRB1 TOPLAM	448.388	72,9%	46.220	7,5%	120.689	19,6%	615.297
1990	Malatya	176.502	64,0%	29.453	10,7%	69.925	25,3%	275.880
	Elazığ	115.693	63,4%	21.233	11,6%	45.488	24,9%	182.414
	Bingöl	85.848	79,6%	6.220	5,8%	15.767	14,6%	107.835
	Tunceli	44.087	72,6%	2.875	4,7%	13.736	22,6%	60.698
	TRB1 TOPLAM	422.130	67,3%	59.781	9,5%	144.916	23,1%	626.827
2000	Malatya	199.434	63,9%	27.965	9,0%	84.578	27,1%	311.977
	Elazığ	113.635	58,6%	18.592	9,6%	61.693	31,8%	193.920
	Bingöl	67.903	69,9%	4.158	4,3%	25.032	25,8%	97.093
	Tunceli	18.872	42,3%	1.711	3,8%	24.035	53,9%	44.618
	TRB1 TOPLAM	399.844	61,7%	52.426	8,1%	195.338	30,2%	647.608
2011	TRB1 TOPLAM	193.000	37,1%	102.000	19,6%	225.000	43,3%	520.000

Kaynak: TÜİK, Genel Nüfus Sayımı Sonuçları, 1980-2000, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2011

Tablo 15’de görüleceği üzere TRB1 Bölgesinde 10 yıllık dönemlerde Tarım sektöründeki artış hızı 1980-1990 arası hariç hep negatif yönlü olmuştur ve tüm dönemlerde Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Kısaca tarım sektöründe istihdam edilen kişi sayısı Türkiye ortalamasından daha fazla şekilde azalmıştır. 2000 yılından itibaren hem Türkiye’de hem de Bölgede tarım sektörünün yıllık artış hızları hemen hemen eşit ve eksi yönlü gerçekleşmiştir. Buna karşılık sanayi sektöründe çalışan kişi sayısındaki artış hızı Türkiye ortalamasının 2 katından fazladır. 2000 sonrası özellikle ihracata yönelik tarımsal ürün işleyen sanayi kuruluşlarındaki artış ve devlet eliyle verilen teşvik ve kredilerin buna neden olduğu düşünülmektedir.

Tablo 15: TRB1 Bölgesinde Dönemler İtibarıyla Sektörler Artış Hızları (1980 – 2011)

		Tarım	Sanayi	Hizmetler	Toplam
1980-1990	Malatya	0,006	0,016	0,039	0,015
	Elazığ	0,007	0,000	0,031	0,011
	Bingöl	0,007	0,048	0,044	0,014
	Tunceli	-0,022	-0,025	0,028	-0,013
	TRB1 TOPLAM	0,003	0,010	0,036	0,011
	TÜRKİYE	0,009	0,037	0,041	0,021
1990-2000	Malatya	0,012	-0,005	0,019	0,012
	Elazığ	-0,002	-0,013	0,031	0,006
	Bingöl	-0,023	-0,039	0,047	-0,010
	Tunceli	-0,081	-0,051	0,058	-0,030
	TRB1 TOPLAM	-0,005	-0,013	0,030	0,003
	TÜRKİYE	0,004	0,011	0,038	0,015
1980-2000	Malatya	0,009	0,005	0,029	0,014
	Elazığ	0,003	-0,007	0,031	0,009
	Bingöl	-0,008	0,003	0,045	0,001
	Tunceli	-0,052	-0,038	0,042	-0,022
	TRB1 TOPLAM	-0,001	-0,002	0,033	0,007
	TÜRKİYE	0,006	0,024	0,039	0,018
2000-2011	TRB1 TOPLAM	-0,064	0,062	0,013	-0,020
	TÜRKİYE	-0,063	0,029	0,026	-0,007
1980-2011	TRB1 TOPLAM	-0,024	0,021	0,026	-0,003
	TÜRKİYE	-0,019	0,026	0,035	0,009

Kaynak: TÜİK, 2011

3.2. TRB1 BÖLGESİNDE ARAZİ VARLIĞI VE KULLANIM BİÇİMLERİ

Türkiye İstatistik Kurumu Bölgesel İstatistik verilerine göre bitkisel üretimde kullanılan toprak özellikleri ve bunların bölge illerine dağılımı Tablo 16’de verilmektedir. Buna göre, bölgede tarım alanı en fazla Malatya en az ise Bingöl ilindedir. Türkiye ortalamasında nadas alanlarının toplam işlenen alana oranı %17,4 olup, aynı oran TRB1 Bölgesi için %25,9’a yükselmektedir. Bölgede sebze tarımı yaygın değildir. Türkiye ortalamasında sebze yetiştirme alanlarının toplam işlenen alana oranı %3,3 olup, aynı oran TRB1 Bölgesi için %2’ye düşmektedir. Hemen belirtmek gerekir ki, TRB1 Bölgesinin toplam işlenen alan payı Türkiye toplamının %2,3’ü kadardır (**Harita 15**).

Harita 15 TRB1 Bölgesi Arazi Kullanım Haritası
- Haritalar rapor ekinde verilmiştir-

Tablo 16 TRB1 Bölgesinde Tarım Alanları ve Kullanılma Biçimi - 2010 (hektar)

İller	Toplam İşlenen Tarım Alanı ve Uzun Ömürlü Bitkiler	Toplam İşlenen Tarım Alanı	İşlenen Tarım Alanı / Ekilen	İşlenen Tarım Alanı / Nadas	İşlenen Tarım Alanı / Sebze	Toplam Uzun Ömürlü Bitkilerin Alanı	Uzun Ömürlü Bitkiler / Meyveler, İçecek Ve Baharat Bitkileri Alanı	Uzun Ömürlü Bitkiler / Bağ Alanı	Yem Bitkileri
Malatya	318.937	237.257	132.373	99.984	4.900	81.681	75.494	6.187	5.312
Elazığ	161.925	137.460	105.611	26.952	4.897	24.466	13.019	11.447	8.120
Bingöl	35.566	32.691	23.666	7.515	1.509	2.875	2.614	261	5.352
Tunceli	52.737	50.799	36.731	13.729	339	1.938	1.675	263	10.442
TRB1	569.165	458.206	298.381	148.179	11.645	110.960	92.802	18.157	29.225
Türkiye	24.435.985	21.383.237	16.332.646	4.249.026	801.566	3.052.748	1.748.763	477.786	1.461.454

Kaynak: TÜİK, 2010

Arazi Kullanım Tipleri

2006 yılı Corine Arazi Örtüsü Sınıflandırması altlık verileri kullanılarak oluşturulan arazi kullanım tiplerinin alansal büyüklükleri ve yüzdeleri; bölgesel, il ve ilçe düzeyinde aşağıdaki tablolarda verilmiştir (**Harita 16**). Ayrıca DSİ’den alınan verilerle hazırlanan sulama projelerini gösteren harita Ekte verilmiştir (**Harita 17**).

Harita 16 Tarımsal Arazi Kullanımı Haritası
Harita 17 Sulama Projeleri Haritası

-Haritalar rapor ekinde verilmiştir-

Tablo 17 TRB1 Bölgesi Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri

Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km ²)	Oran (%)
Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	4.088,47	10,95
Doğal Çayırılık	6.418,50	17,20
Karışık Tarım Alanları	3.185,65	8,54
Mera	347,00	0,93
Meyve Bahçeleri	140,42	0,38
Orman Alanları	3.375,55	9,04
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	1.890,06	5,06
Sulanabilen Alanlar	992,31	2,66
Üzüm Bağları	48,92	0,13
Yerleşim Alanları	162,08	0,43
Diğer Alanlar	16.675,38	44,68
TRB1 BÖLGE TOPLAMI	37.324,33	100

Tablo 17’da görüleceği üzere TRB1 bölgesindeki tarımsal üretim potansiyeli bulunan alanların toplamı tüm alanların toplamının yaklaşık %28’ini oluşturmaktadır. Tarım alanlarının büyük bir kısmı, doğal bitki örtüsü ile karışık tarım alanlarıdır.

2006 yılı CORINE Arazi Örtüsü Sınıflandırması verilerine göre iller bazında analizler yapılarak arazi kullanım türlerinin dağılımı ortaya çıkarılmıştır. Aşağıdaki tablolarda iller bazında ve illerin ilçelere göre arazi kullanım tiplerinin dağılımı yer almaktadır.

Malatya ili TRB1 bölgesinin alansal olarak en büyük ili konumundadır. Bölge toplam arazi varlığının %33’ünü Malatya ili oluşturmaktadır. İl toplam arazisinin yaklaşık %36’sı tarımsal üretim potansiyeli taşımaktadır. Bu oran TRB1 bölgesinin en yüksek oranını oluşturmaktadır.

Tablo 18 Malatya İli Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri

Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km ²)	Oran (%)
Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	1.597,06	12,94
Doğal Çayırılık	2.076,01	16,82
Karışık Tarım Alanları	1.394,16	11,30
Mera	62,46	0,51
Meyve Bahçeleri	132,58	1,07
Orman Alanlar	129,65	1,05
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	974,00	7,89
Sulanabilen Alanlar	333,26	2,70
Üzüm Bağları	29,84	0,24
Yerleşim Alanları	41,60	0,34
Diğer Alanlar	5.570,57	45,14

MALATYA TOPLAM	12.341,18	100,00
----------------	-----------	--------

Malatya ili ilçeleri arasında coğrafi olarak en büyük üç ilçe Darende, Doğanşehir ve Hekimhan'dır. Üç ilçenin toplamı il genelinin %36'sını oluşturmaktadır. Tarımsal üretim amaçlı kullanılabilir arazi, Darende'nin %39'unu, Doğanşehir'in %27'sini ve Hekimhan'ın %37'sini oluşturmaktadır. Malatya ili ilçeler bazında arazi kullanım tipleri Tablo 19'de görülmektedir.

Tablo 19 Malatya İlçeleri Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km ²)	Oran (%)
Merkez	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	100,19	10,52
	Doğal Çayırılık	203,56	21,37
	Karışık Tarım Alanları	197,84	20,77
	Mera	3,44	0,36
	Meyve Bahçeleri	9,28	0,97
	Orman Alanlar	10,68	1,12
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	63,59	6,68
	Sulanabilen Alanlar	10,67	1,12
	Üzüm Bağları	11,49	1,21
	Yerleşim Alanları	21,88	2,30
	Diğer Alanlar	319,80	33,58
	TOPLAM	952,42	100,00
Akçadağ	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	142,13	12,34
	Doğal Çayırılık	131,26	11,40
	Karışık Tarım Alanları	195,51	16,98
	Mera	14,70	1,28
	Meyve Bahçeleri	31,53	2,74
	Orman Alanlar	0,67	0,06
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	64,41	5,59
	Sulanabilen Alanlar	144,12	12,51
	Yerleşim Alanları	1,43	0,12
	Diğer Alanlar	425,80	36,98
	TOPLAM	1.151,55	100,00
Arapgir	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	147,67	14,41
	Doğal Çayırılık	207,96	20,30
	Karışık Tarım Alanları	48,85	4,77
	Mera	0,69	0,07
	Meyve Bahçeleri	0,82	0,08
	Orman Alanlar	19,71	1,92
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	65,84	6,43
	Üzüm Bağları	0,88	0,09
	Yerleşim Alanları	1,38	0,14
	Diğer Alanlar	530,61	51,80
	TOPLAM	1.024,42	100,00
Arguvan	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	118,91	10,95
	Doğal Çayırılık	263,30	24,25
	Karışık Tarım Alanları	43,59	4,01

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km ²)	Oran (%)
	Mera	0,22	0,02
	Meyve Bahçeleri	2,61	0,24
	Orman Alanlar	4,79	0,44
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	223,47	20,58
	Yerleşim Alanları	0,26	0,02
	Diğer Alanlar	428,62	39,48
	TOPLAM	1.085,75	100,00
Battalgazi	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	27,84	10,46
	Karışık Tarım Alanları	111,17	41,79
	Meyve Bahçeleri	0,52	0,20
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	29,20	10,98
	Sulanabilen Alanlar	10,22	3,84
	Yerleşim Alanları	0,89	0,33
	Diğer Alanlar	86,20	32,40
	TOPLAM	266,04	100,00
Darende	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	256,57	17,26
	Doğal Çayırılık	115,07	7,74
	Karışık Tarım Alanları	101,57	6,83
	Mera	3,39	0,23
	Meyve Bahçeleri	47,14	3,17
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	128,47	8,64
	Sulanabilen Alanlar	43,99	2,96
	Üzüm Bağları	0,52	0,04
	Yerleşim Alanları	2,95	0,20
	Diğer Alanlar	786,49	52,92
	TOPLAM	1.486,15	100,00
Doğanşehir	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	109,70	7,68
	Doğal Çayırılık	197,27	13,82
	Karışık Tarım Alanları	158,77	11,12
	Mera	22,91	1,60
	Meyve Bahçeleri	8,65	0,61
	Orman Alanlar	22,46	1,57
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	12,47	0,87
	Sulanabilen Alanlar	86,84	6,08
	Üzüm Bağları	10,44	0,73
	Yerleşim Alanları	3,60	0,25
	Diğer Alanlar	794,82	55,66
	TOPLAM	1.427,93	100,00
Doğanyol	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	27,54	14,73
	Doğal Çayırılık	6,74	3,61
	Karışık Tarım Alanları	29,25	15,65
	Meyve Bahçeleri	1,83	0,98
	Orman Alanlar	0,68	0,36
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	3,08	1,65
	Yerleşim Alanları	0,29	0,15
	Diğer Alanlar	117,55	62,88
	TOPLAM	186,95	100,00
Hekimhan	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	282,53	18,61
	Doğal Çayırılık	302,52	19,93

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km ²)	Oran (%)
	Karışık Tarım Alanları	170,25	11,22
	Mera	7,85	0,52
	Meyve Bahçeleri	1,40	0,09
	Orman Alanlar	2,62	0,17
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	102,47	6,75
	Sulanabilen Alanlar	10,82	0,71
	Yerleşim Alanları	0,95	0,06
	Diğer Alanlar	636,58	41,94
	TOPLAM	1.518,00	100,00
Kale	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	22,36	8,88
	Doğal Çayırılık	59,21	23,53
	Karışık Tarım Alanları	49,87	19,82
	Mera	2,14	0,85
	Meyve Bahçeleri	1,47	0,59
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	1,89	0,75
	Sulanabilen Alanlar	0,80	0,32
	Yerleşim Alanları	0,33	0,13
	Diğer Alanlar	113,56	45,13
	TOPLAM	251,63	100,00
Kuluncak	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	147,67	24,01
	Doğal Çayırılık	105,48	17,15
	Karışık Tarım Alanları	78,50	12,76
	Mera	3,49	0,57
	Meyve Bahçeleri	0,74	0,12
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	41,08	6,68
	Sulanabilen Alanlar	6,58	1,07
	Yerleşim Alanları	0,25	0,04
	Diğer Alanlar	231,30	37,60
	TOPLAM	615,09	100,00
Pütürge	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	78,08	7,37
	Doğal Çayırılık	267,65	25,26
	Karışık Tarım Alanları	68,78	6,49
	Mera	1,78	0,17
	Meyve Bahçeleri	4,01	0,38
	Orman Alanlar	61,49	5,80
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	3,61	0,34
	Sulanabilen Alanlar	1,39	0,13
	Üzüm Bağları	1,30	0,12
	Yerleşim Alanları	0,32	0,03
	Diğer Alanlar	571,39	53,92
	TOPLAM	1.059,79	100,00
Yazıhan	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	74,10	11,92
	Doğal Çayırılık	22,18	3,57
	Karışık Tarım Alanları	98,65	15,86
	Mera	1,86	0,30
	Meyve Bahçeleri	10,23	1,65
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	183,48	29,51
	Sulanabilen Alanlar	17,82	2,87
	Yerleşim Alanları	2,08	0,33

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km ²)	Oran (%)
	Diğer Alanlar	211,43	34,00
	TOPLAM	621,84	100,00
Yeşilyurt	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	61,79	8,91
	Doğal Çayırılık	193,80	27,94
	Karışık Tarım Alanları	41,58	5,99
	Meyve Bahçeleri	12,34	1,78
	Orman Alanlar	6,55	0,94
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	50,92	7,34
	Üzüm Bağları	5,22	0,75
	Yerleşim Alanları	5,00	0,72
	Diğer Alanlar	316,42	45,62
	TOPLAM	693,61	100,00

Elazığ ili arazi kullanım tipleri değerlendirilecek olursa; tarımsal üretim topraklarının bölge geneline göre yüksek bir oranda olduğu görülmektedir. Elazığ'da tarım topraklarının diğer alanların toplamına oranı yaklaşık %32'dir.

Tablo 20 Elazığ İli Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri

Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km ²)	Oran (%)
Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	933,61	10,09
Doğal Çayırılık	1.518,64	16,42
Meyve Bahçeleri	7,85	0,08
Üzüm Bağları	18,10	0,20
Mera	123,95	1,34
Orman Alanlar	243,94	2,64
Sulanabilen Alanlar	529,36	5,72
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	603,05	6,52
Karışık Tarım Alanları	863,27	9,33
Yerleşim Alanları	63,67	0,69
Diğer Alanlar	4.344,32	46,97
ELAZIĞ TOPLAM	9.249,75	100,00

Elazığ ilçeleri arazi kullanım durumu Tablo 21’de gösterilmektedir. Merkez ilçe, Baskil ve Karakoçan ilçeleri il geneli toplam alanın %51’ini oluşturmaktadır. Merkez ilçe il geneli tüm arazi kullanım tiplerinin toplamının %25’ini, tarımsal üretim topraklarının % 36’sına sahiptir.

Tablo 21 Elazığ İlçeleri Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km²)	Oran (%)
Merkez	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	232,10	9,91
	Doğal Çayırılık	320,78	13,70
	Karışık Tarım Alanları	237,16	10,13
	Mera	32,39	1,38
	Meyve Bahçeleri	4,95	0,21
	Orman Alanlar	7,80	0,33
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	288,70	12,33
	Sulanabilen Alanlar	283,69	12,12
	Üzüm Bağları	3,26	0,14
	Yerleşim Alanları	17,97	0,77
	Diğer Alanlar	912,37	38,97
	TOPLAM	2.341,18	100,00
Ağın	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	53,62	22,83
	Doğal Çayırılık	30,79	13,11
	Karışık Tarım Alanları	20,82	8,86
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	30,75	13,09
	Üzüm Bağları	0,51	0,22
	Diğer Alanlar	98,40	41,89
	TOPLAM	234,88	100,00
Alacakaya	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	24,64	7,75
	Doğal Çayırılık	91,60	28,81
	Karışık Tarım Alanları	37,95	11,94
	Orman Alanları	2,22	0,70
	Sulanabilen Alanlar	1,21	0,38
	Üzüm Bağları	4,38	1,38
	Yerleşim Alanları	0,40	0,12
	Diğer Alanlar	155,54	48,92
	TOPLAM	317,94	100,00
Arıcak	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	7,11	2,18
	Doğal Çayırılık	93,95	28,74
	Karışık Tarım Alanları	35,45	10,85
	Orman Alanları	41,43	12,67
	Sulanabilen Alanlar	0,33	0,10
	Yerleşim Alanları	1,77	0,54
	Diğer Alanlar	146,85	44,92
	TOPLAM	326,89	100,00
Baskil	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	152,79	11,45
	Doğal Çayırılık	124,82	9,35
	Karışık Tarım Alanları	128,38	9,62
	Mera	0,80	0,06
	Meyve Bahçeleri	1,61	0,12
	Orman Alanları	4,28	0,32

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km ²)	Oran (%)
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	83,31	6,24
	Sulanabilen Alanlar	0,54	0,04
	Yerleşim Alanları	0,56	0,04
	Diğer Alanlar	837,13	62,74
	TOPLAM	1.334,22	100,00
Karakoçan	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	185,12	17,79
	Doğal Çayırılık	203,61	19,56
	Karışık Tarım Alanları	152,14	14,62
	Mera	69,83	6,71
	Orman Alanlar	90,34	8,68
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	58,93	5,66
	Sulanabilen Alanlar	68,24	6,56
	Yerleşim Alanları	9,31	0,89
	Diğer Alanlar	203,26	19,53
	TOPLAM	1.040,78	100,00
Keban	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	35,99	6,62
	Doğal Çayırılık	20,94	3,85
	Karışık Tarım Alanları	29,82	5,48
	Meyve Bahçeleri	1,28	0,24
	Orman Alanlar	0,25	0,05
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	16,84	3,10
	Yerleşim Alanları	0,67	0,12
	Diğer Alanlar	438,03	80,55
	TOPLAM	543,83	100,00
Kovancılar	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	104,49	11,92
	Doğal Çayırılık	129,66	14,79
	Karışık Tarım Alanları	36,39	4,15
	Mera	16,12	1,84
	Orman Alanlar	21,52	2,46
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	110,05	12,56
	Sulanabilen Alanlar	104,91	11,97
	Üzüm Bağları	1,10	0,13
	Yerleşim Alanları	21,84	2,49
	Diğer Alanlar	330,37	37,69
	TOPLAM	876,44	100,00
Maden	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	54,37	6,69
	Doğal Çayırılık	222,61	27,40
	Karışık Tarım Alanları	76,88	9,46
	Mera	2,84	0,35
	Orman Alanlar	2,52	0,31
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	0,34	0,04
	Sulanabilen Alanlar	17,35	2,14
	Üzüm Bağları	5,46	0,67
	Yerleşim Alanları	1,57	0,19
	Diğer Alanlar	428,55	52,75
	TOPLAM	812,48	100,00
Palu	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	27,53	3,63
	Doğal Çayırılık	128,27	16,93
	Karışık Tarım Alanları	52,21	6,89

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km ²)	Oran (%)
	Mera	1,21	0,16
	Orman Alanlar	69,07	9,12
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	13,79	1,82
	Sulanabilen Alanlar	39,73	5,24
	Üzüm Bağları	3,40	0,45
	Yerleşim Alanları	8,66	1,14
	Diğer Alanlar	413,72	54,61
	TOPLAM	757,58	100,00
Sivrice	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	55,84	8,42
	Doğal Çayırılık	151,62	22,85
	Karışık Tarım Alanları	56,07	8,45
	Mera	0,76	0,11
	Orman Alanlar	4,50	0,68
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	0,34	0,05
	Sulanabilen Alanlar	13,36	2,01
	Yerleşim Alanları	0,93	0,14
	Diğer Alanlar	380,08	57,28
	TOPLAM	663,51	100,00

Bingöl ili arazi kullanım türleri incelendiği zaman tarımsal üretim alanlarının toplamının yaklaşık %22'sini oluşturmaktadır. Bu oran bölge ortalamasının altındadır. Bingöl ili Arazi Kullanım Tiplerinin dağılımı Tablo 22'de gösterilmektedir.

Tablo 22 Bingöl İli Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri

Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km ²)	Oran (%)
Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	896,58	11,08
Doğal Çayırılık	1.691,20	20,91
Karışık Tarım Alanları	629,21	7,78
Mera	141,22	1,75
Orman Alanları	1.326,74	16,40
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	116,62	1,44
Sulanabilen Alanlar	102,46	1,27
Yerleşim Alanları	45,21	0,56
Diğer Alanlar	3.139,73	38,81
BİNGÖL TOPLAM	8.088,97	100,00

Bingöl ili ilçeler bazında arazi kullanım tiplerinin dağılımında Merkez ilçe, Genç ve Karlıova'nın tüm toprakların %60'ına sahip olduğu görülmektedir. En büyük arazi varlığı Merkez ilçededir (%21).

Tablo 23 Bingöl İli İlçeler Bazında Arazi Kullanım Tipleri

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km ²)	Oran (%)
Merkez	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	272,57	15,73
	Doğal Çayırılık	238,68	13,78
	Karışık Tarım Alanları	198,67	11,47
	Mera	61,06	3,52

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km ²)	Oran (%)
	Orman Alanları	323,25	18,66
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	59,55	3,44
	Sulanabilen Alanlar	76,84	4,44
	Yerleşim Alanları	14,89	0,86
	Diğer Alanlar	486,84	28,10
	TOPLAM	1.732,36	100,00
Adaklı	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	89,06	10,88
	Doğal Çayırılık	135,68	16,58
	Karışık Tarım Alanları	60,86	7,44
	Mera	23,49	2,87
	Orman Alanları	126,68	15,48
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	6,36	0,78
	Sulanabilen Alanlar	1,70	0,21
	Yerleşim Alanları	1,29	0,16
	Diğer Alanlar	373,43	45,62
	TOPLAM	818,55	100,00
Genç	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	19,90	1,27
	Doğal Çayırılık	324,10	20,62
	Karışık Tarım Alanları	94,29	6,00
	Mera	9,66	0,61
	Orman Alanları	278,37	17,71
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	3,36	0,21
	Sulanabilen Alanlar	11,21	0,71
	Yerleşim Alanları	21,84	1,39
	Diğer Alanlar	809,13	51,48
	TOPLAM	1.571,86	100,00
Karlıova	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	213,09	13,51
	Doğal Çayırılık	488,50	30,98
	Karışık Tarım Alanları	94,23	5,98
	Mera	28,37	1,80
	Orman Alanları	125,68	7,97
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	18,56	1,18
	Sulanabilen Alanlar	10,23	0,65
	Yerleşim Alanları	3,01	0,19
	Diğer Alanlar	595,11	37,74
	TOPLAM	1.576,78	100,00
Kiğı	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	50,91	10,52
	Doğal Çayırılık	78,37	16,19
	Karışık Tarım Alanları	55,16	11,40
	Mera	7,15	1,48
	Orman Alanları	116,82	24,13
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	3,97	0,82
	Yerleşim Alanları	0,66	0,14
	Diğer Alanlar	171,04	35,33
	TOPLAM	484,08	100,00
Solhan	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	176,24	15,87
	Doğal Çayırılık	283,32	25,52
	Karışık Tarım Alanları	44,47	4,01
	Mera	11,39	1,03

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km²)	Oran (%)
	Orman Alanları	140,52	12,66
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	23,14	2,08
	Sulanabilen Alanlar	0,62	0,06
	Yerleşim Alanları	2,94	0,26
	Diğer Alanlar	427,70	38,52
	TOPLAM	1.110,34	100,00
Yayladere	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	45,56	13,09
	Doğal Çayırılık	35,46	10,19
	Karışık Tarım Alanları	57,12	16,41
	Mera	0,09	0,03
	Orman Alanları	113,81	32,70
	Yerleşim Alanları	0,29	0,08
	Diğer Alanlar	95,69	27,50
	TOPLAM	348,02	100,00
Yedisu	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	29,25	6,54
	Doğal Çayırılık	107,10	23,96
	Karışık Tarım Alanları	24,40	5,46
	Orman Alanları	101,62	22,74
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	1,67	0,37
	Sulanabilen Alanlar	1,85	0,41
	Yerleşim Alanları	0,28	0,06
	Diğer Alanlar	180,80	40,45
	TOPLAM	446,98	100,00

Tunceli ili alansal olarak TRB1 bölgesinin en küçük ilidir. Tunceli ayrıca, TRB1 bölgesinde, tarımsal amaçlı kullanılabilir arazi varlığının toplam arazi kullanım tiplerine göre en düşük olduğu ildir. Bu oran yaklaşık %16'dır. Kuşkusuz bunda topoğrafik yapının diğer illere göre daha engebeli ve bitkisel üretime uygun olmamasının da payı vardır.

Tablo 24 Tunceli İli Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri

Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km ²)	Oran (%)
Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	661,22	8,65
Doğal Çayırılık	1.132,65	14,82
Karışık Tarım Alanları	299,00	3,91
Mera	19,37	0,25
Orman Alanlar	1.675,22	21,91
Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	196,40	2,57
Sulanabilen Alanlar	27,24	0,36
Üzüm Bağları	0,97	0,01
Yerleşim Alanları	11,60	0,15
Diğer Alanlar	3.620,76	47,36
TUNCELİ TOPLAM	7.644,42	100,00

İl genelinin en büyük üç ilçesi olan Merkez ilçe, Ovacık ve Pülümür il toplamının %52'sini oluşturmasına karşın tarımsal amaçlı kullanılabilir arazinin %27'sini oluşturmaktadır. Pertek, Mazgirt ve Çemişgezek ilçeleri tarımsal amaçlı kullanılabilir alanların yoğunlaştığı ilçelerdir. Bu üç ilçe Tunceli ilindeki tarımsal amaçlı kullanılabilir arazilerin %62'sini oluşturmaktadır.

Tablo 25 Tunceli İlçeleri Tarımsal Arazi Kullanım Tipleri

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km ²)	Oran (%)
Merkez	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	78,01	6,88
	Doğal Çayırılık	111,62	9,85
	Karışık Tarım Alanları	43,99	3,88
	Mera	0,51	0,04
	Orman Alanlar	420,81	37,13
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	7,31	0,65
	Yerleşim Alanları	4,23	0,37
	Diğer Alanlar	466,96	41,20
	TOPLAM	1.133,43	100,00
Çemişgezek	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	89,63	9,96
	Doğal Çayırılık	126,03	14,00
	Karışık Tarım Alanları	28,20	3,13
	Orman Alanlar	15,27	1,70
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	101,96	11,33
	Üzüm Bağları	0,27	0,03
	Yerleşim Alanları	0,28	0,03
	Diğer Alanlar	538,24	59,81
	TOPLAM	899,88	100,00
Hozat	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	56,39	8,83
	Doğal Çayırılık	64,47	10,10
	Karışık Tarım Alanları	22,43	3,51
	Orman Alanlar	211,55	33,14
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	1,08	0,17
	Yerleşim Alanları	0,26	0,04
	Diğer Alanlar	282,17	44,20

İlçeler	Arazi Kullanım Tipleri	ALAN (km ²)	Oran (%)
	TOPLAM	638,34	100,00
Mazgirt	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	134,64	19,71
	Doğal Çayırılık	81,44	11,92
	Karışık Tarım Alanları	77,07	11,28
	Mera	9,01	1,32
	Orman Alanlar	82,82	12,13
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	56,93	8,34
	Üzüm Bağları	0,70	0,10
	Yerleşim Alanları	5,57	0,82
	Diğer Alanlar	234,82	34,38
	TOPLAM	683,00	100,00
Nazımiye	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	27,36	4,78
	Doğal Çayırılık	58,13	10,15
	Karışık Tarım Alanları	25,36	4,43
	Orman Alanlar	170,91	29,84
	Yerleşim Alanları	0,72	0,13
	Diğer Alanlar	290,27	50,68
	TOPLAM	572,75	100,00
Ovacık	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	30,17	2,06
	Doğal Çayırılık	241,29	16,49
	Karışık Tarım Alanları	33,79	2,31
	Mera	7,13	0,49
	Orman Alanlar	388,34	26,54
	Sulanabilen Alanlar	27,21	1,86
	Yerleşim Alanları	0,25	0,02
	Diğer Alanlar	734,87	50,23
	TOPLAM	1.463,05	100,00
Pertek	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	166,28	19,72
	Doğal Çayırılık	132,07	15,67
	Karışık Tarım Alanları	50,34	5,97
	Mera	0,42	0,05
	Orman Alanlar	51,91	6,16
	Sulanmayan Ekilebilir Alanlar	29,12	3,45
	Yerleşim Alanları	0,29	0,03
	Diğer Alanlar	412,65	48,95
	TOPLAM	843,08	100,00
Pülümür	Doğal Bitki Örtüsü ile Karışık Tarım Alanları	78,74	5,58
	Doğal Çayırılık	317,61	22,51
	Karışık Tarım Alanları	17,83	1,26
	Mera	2,31	0,16
	Orman Alanlar	333,60	23,64
	Sulanabilen Alanlar	0,03	0,00
	Diğer Alanlar	660,78	46,83
	TOPLAM	1.410,89	100,00

3.3. TRB1 BÖLGESİNDE TOPLAM TARIM ALANLARI

Toprakların kullanma kabiliyet sınıfları 8 adet olup, toprak verimlilik durumu ve sınıflandırmaları I. sınıftan VIII. sınıfa doğru giderek azalmaktadır. İlk dört sınıf arazi, iyi bir toprak idaresi altında bölgeye adapte olmuş kültür bitkileri ile orman, çayır-mera bitkilerini iyi bir şekilde yetiştirme yeteneğine sahiptir. V., VI. ve VII. sınıflar adapte olmuş yerli bitkilerin yetişmesine elverişlidir. Bunlardan V. ve VI. sınıflarda, toprak ve su koruma önlemleri alındığı takdirde bazı özel bitkiler de yetiştirilebilir. VII. sınıf arazilerde çok etkin ve pahalı ıslah çalışmaları ile ürün alınabilirse de, mevcut piyasa şartlarında elde edilecek ürün yatırım harcamalarını karşılayamaz.

TRB1 Bölgesine ait arazi kullanım kabiliyet sınıfına göre toprak dağılımı Tablo 26’da verilmiştir. Arazi kabiliyet sınıflarına göre dağılımda I - IV. sınıf topraklar tarımsal üretimde kullanılan işlemeli tarıma uygun arazileri, V - VIII. sınıf işlemeli tarıma uygun olmayan arazileri göstermektedir. TRB1 Bölgesinde I. sınıf kullanım kabiliyetine sahip 123.497 hektar işlemeli tarıma elverişli arazi vardır. Bölgenin, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf kullanım kabiliyetine sahip toplam 783.526 hektar işlemeli tarıma elverişli arazisi bulunmaktadır.

Tablo 26 TRB1 Bölgesinde Kullanım Kabiliyetine ve Toprak Sınıflarına Göre Arazi Dağılımı-hektar

İller	İşlemeli Tarıma Elverişli(1)				İşlemeli Tarıma Elverişli Olmayan(2)			Tarım Dışı Arazi(3)	GENEL TOPLAM (1+2+3)
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	
Malatya	70.177	81.399	126.517	124.076	0	149.854	647.086	42.091	1.241.200
Elazığ	40.525	58.921	86.697	69.101	655	91.022	557.736	10.478	915.135
Bingöl	10.557	27.791	33.363	79.461	1.843	123.820	527.519	20.946	825.300
Tunceli	2.238	9.257	32.674	54.269	0	71.772	527.785	79.445	777.440
TOPLAM	123.497	177.368	279.251	326.907	2.498	436.468	2.260.126	152.960	3.759.075

Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2007

Tablo 26’da verilen değerlere göre, I – IV sınıf arası işlemeli tarıma elverişli toprakların genel toplama oranı Malatya ilinde %32, Elazığ’da %28, Bingöl’de %18 ve Tunceli’de %13’dür. TRB1 bölgesi toplamının ise %24’ünü oluşturmaktadır. İşlemeli tarıma elverişli olmayan, V, VI ve VII sınıf

tarım arazileri toplamının genel toplama oranı; Malatya ilinde %64, Elazığ'da %71, Bingöl'de %79 ve Tunceli'de %77'dir. Bölge toplamının oranı ise %72'dir. Bu değerler tarımsal üretim olarak en potansiyelli illerin Malatya ve Elazığ olduğunu göstermektedir.

Türkiye genelinde olduğu gibi, TRB1 Bölgesinde de küçük tarım işletmeciliği egemen durumdadır. Tablo 27'de görüldüğü gibi, tarım işletmelerinin %70,3'ü 50 dekardan daha az arazi miktarına sahiptir. Buna karşılık bu işletmelerin işledikleri toplam arazi miktarı oranı %29,2'dir. Yani, arazi dağılımında da bir dengesizlik söz konusudur.

Tablo 27 TRB1 Bölgesinde Tarımsal İşletme Sayısı ve İşledikleri Arazi Miktarı-2001

Arazi Büyüklüğü (dekar)	Toplam	
	İşletme Sayısı	Arazi Miktarı (dekar)
Arazisi Olmayan	3.903	-
<5	5.745	16.861
5-9	9.277	61.946
10-19	18.400	245.011
20-49	33.760	1.016.760
50-99	18.822	1.248.143
100-199	8.489	1.079.560
200-499	2.553	703.789
500-999	169	129.195
1000-2499	56	61.127
2500-4999	0	0
5000<	1	26.052
Toplam	101.175	4.588.444

Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2007

3.4. TRB1 BÖLGESİNDE YETİŞTİRİCİLİĞİ YAPILAN BİTKİSEL ÜRÜNLER

TRB1 Bölgesinin sahip olduğu iklim ve topografik koşullar bölgede illere göre değişmekle birlikte belirli ürünlerin yetiştirilmesine olanak sağlayabilmektedir. Tablo 28’de görüleceği gibi, en fazla yetiştiriciliği yapılan ürünler arasında tahıl grubu ön sırada gelmektedir. Tahıllar içinde de buğday %63,3 ile ilk sırada gelmektedir. Bölgede meyvecilik de önemli bir bitkisel üretim faaliyet alanıdır. 110.960 hektarlık alanda meyvecilik yapılmaktadır (Tablo 29).

Tablo 28 TRB1 Bölgesinde Başlıca Tahıl Ürünleri Ekiliş Alanları-2010 (ha)

BÖLGE	Toplam Tahıl	Buğday	Çavdar	Arpa	Mısır (Dane)	Çeltik	Mısır (Hâsıl)
TRB1	253.334	163.003	26	89.439	705	14	16
Türkiye	12.025.207	8.063.071	140.905	3.006.602	593.552	98.966	9.254

Kaynak: TÜİK, 2010

Tablo 29 TRB1 Bölgesinde Başlıca Diğer Ürünler Ekiliş Alanları-2010 (ha)

BÖLGE	Patates	Kuru Baklagiller	Şeker-Pancar	Toplam Yağlı Tohumlar	Ayçiçeği	Meyveler	Üzüm
TRB1	489	10.010	3721	293	233	110.960	18.157
Türkiye	140.685	812.399	328.651	768.789	641.343	2.108.536	477.786

Kaynak: TÜİK, 2010

TRB1 Bölgesinde sebze ekiliş alanları fazla yayılım göstermemiştir. 326.907 hektar toplam işlenebilir tarım arazisine sahip bölgede Tablo 30’de görüleceği gibi, 12.862 hektar alanda (%3,93) sebze tarımı yapılmaktadır. Oysa katma değeri diğer tarla ürünlerine göre daha yüksek olabilecek sebzeciliğin geliştirilmesi bölge tarım ekonomisi açısından önem taşımaktadır.

Tablo 30 TRB1 Bölgesinde Sebze Ekiliş Alanları (ha)

İller	Yaprağı Yenen Sebzeler	Baklagil Sebzeler	Meyvesi Yenen Sebzeler	Soğans, Yumru, Kök Sebzeler
Malatya	202	94	5.911	68
Elazığ	153	697	3.134	275
Bingöl	72	196	1.215	137
Tunceli	-	124	550	34
TOPLAM	427	1.111	10.810	514

Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2007

Bölgedeki baklagil üretim alanlarının baskın ürününü fasulye oluşturmaktadır. Toplam 857 ha alanda yapılan fasulye üretimi tüm baklagil üretim alanının %77'sini oluşturmaktadır. Tablo 30'da görüldüğü üzere, bölgede meyvesi yenen sebzeler (domates, biber, patlıcan, karpuz, kavun) en fazla ekimi yapılan sebzelerdir. Meyvesi yenen sebzelerden başlıcalarının bölgedeki ekim alanlarının dağılımı Tablo 31'de gösterilmektedir. Tabloda gösterilen ürünler bölgedeki toplam meyvesi yenen sebze ekim alanlarının %81'ini oluşturmaktadır.

Tablo 31 TRB1 Bölgesinde Başlıca Meyvesi Yenen Sebzelerin Ekiliş Alanları (ha)

İller	Kavun	Karpuz	Hıyar	Patlıcan	Domates	Biber
Malatya	1.331	1.549	330	200	1.717	722
Elazığ	546	621	201	146	914	437
Bingöl	30	646	88	57	243	172
Tunceli	55	80	90	31	131	38
TOPLAM	1.962	2.896	709	434	3.005	1.369

Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2007

TRB1 Bölgesi meyvecilik açısından önemli ürünlere sahiptir. Tablo 32'de görüleceği üzere, bölgede yaygın bir biçimde kayısı, üzüm ve elma yetiştiriciliği vardır. Bundan dolayı TRB1 Bölgesinin bitkisel üretim katma değerinin artırılmasında meyvecilik lokomotif bir alt sektör görevi üstlenebilecektir. Bölgede Malatya ili kayısı sadece bölgenin değil Türkiye'nin önemli üretim merkezlerindendir. Nitekim ülkemiz üretiminin yaklaşık %50'sini tek başına Malatya ili gerçekleştirmektedir.

Tablo 32 TRB1 Bölgesinde Seçilmiş Meyve Üretim Miktarları-Ton

İller	Elma	Kayısı	Kiraz	Şeftali	Ceviz	Üzüm
Malatya	18.174	220.927	1.976	1.100	2.477	16.114
Elazığ	12.096	30.179	3.875	2.550	3.141	96.675
Tunceli	1.613	212	106	28	1.462	2.597
Bingöl	13.165	488	820	91	2.591	1.170
Toplam	45.048	251.806	6.777	3.769	9.671	116.556
Türkiye	2.600.000	450.000	417.905	178.142	539.403	3.793.492

Kaynak: TÜİK, 2010

Yem bitkileri ekim alanı genelde hayvancılığa paralel bir gelişim gösterir. TRB1 Bölgesinde son yıllarda hem hayvancılıktaki ırsal dönüşümlerden hem de yem bitkilerine yönelik desteklerden dolayı bir eğilim vardır. Bundan dolayı da son yıllarda özellikle yoncaya bir yönelme vardır. Tablo 33’de görüleceği gibi, en önemli yem bitkilerinden olan yonca, bölgede 8.049 hektar bir alanda yayılma eğilimi göstermiştir.

Tablo 33 TRB1 Bölgesinde Yem Bitkileri Ekim Alanları-hektar-2010

İller	Mısır	Fiğ	Yonca	Korunga
Malatya	430	2.614	1.741	512
Elazığ	1.309	4.828	1.173	359
Bingöl	147	940	4.133	131
Tunceli	-	8.653	1.002	786
TRB1	1.886	17.035	8.049	1.788

Kaynak: TÜİK, 2010

TRB1 Bölgesinde örtü altı yetiştiriciliği yaygın değildir. Tabi ki bunda bölgenin sahip olduğu topografya ile iklim koşullarının önemli rolü vardır. Malatya, Tunceli, Elazığ ve Bingöl İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlükleri 2011 yılı verilerine göre Malatya ve Bingöl illerinde örtü altı tarımı yapılmamaktadır. Elazığ ilinde ise 52 adet işletme 88 da alanda örtü altı tarımı yapmaktadır. Örtü altı tarımda domates, hıyar ve biber ön plana çıkmaktadır. Bunların dışında karnabahar, kırmızı lahana, marul, maydanoz ve taze soğan da yetiştirilmektedir. Tunceli ilinde 23 adet işletme, 13,8 da alanda domates, hıyar, biber ve taze soğan üretimini örtü altında yapmaktadır.

Tablo 34’de bölgedeki örtü altı tarım yapılan alan büyüklükleri ve üretilen ürün miktarları verilmektedir. Bölgede yapılan seracılığın tamamı Elazığ ve Tunceli illerinde yapılmaktadır. Yapılan seracılık plastik örtü altı biçimindedir. Cam seracılık yapılmamaktadır.

Tablo 34 TRB1 Bölgesinde Örtü Altı Tarım Yapılan Alan ve Yetiştirilen Ürün Miktarları (2010-2011), Ton

İller	Alan Büyüklüğü (da)	Biber (Ton)	Domates (Ton)	Hıyar (Ton)	Diğer (Ton)	Toplam (Ton)
Malatya	-	-	-	-	-	-
Elazığ	88	8	108	464	19	599
Bingöl	-	-	-	-	-	-
Tunceli	14	7	29	104	21	161
TRB1	102	15	137	568	40	660

Kaynak: Malatya, Elazığ, Tunceli ve Bingöl Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, 2012

3.5. TRB1 BÖLGESİNDE ORGANİK BİTKİSEL ÜRETİM VE İYİ TARIM UYGULAMALARI

Çevrenin, doğal kaynakların korunması ve bozulan ekolojik dengenin yeniden tesisi, sürdürülebilir tarım, toprağın yaşatılması, flora ve faunanın korunması biyolojik çeşitliliğin devamı ve kimyasal kirlilik ile zehirli kalıntının da sonlandırılması son yıllarda tüm insanlığın ortak kesiştiği nokta haline gelmiştir. Tüm dünyada çevrenin, insan ve toplum sağlığının korunması konusunda ülkelere göre farklı düzeylerde olmakla birlikte büyük gelişmeler meydana gelmiştir. Konvansiyonel tarımın üretim artışına yönelik aşırı miktarda sentetik ve kimyasal girdi kullanımı sonucu çevre kirliliği önemli boyutlara ulaşmıştır. Tarımın yarattığı kirlilik doğal dengenin bozulmasına neden olurken çevre kirliliği ve besin zinciriyle tüm canlılara ulaşılabilen hayati tehlikeye de yol açmaktadır. Konvansiyonel tarımda ürünün kalitesinin tam olarak dikkate alınmaması ekonomik üretim yapmak için mekanizasyonun artırılması ve bilinçsiz uygulamalar, toprağa büyük zararlar vermektedir. Bütün bu olumsuzluklar dünyada olduğu gibi ülkemizde de organik tarımı gündemin ilk sıralarına oturtmuştur.

TRB1 Bölgesi organik tarım açısından potansiyel göstermesine karşın, yaygın bir üretim alanı yoktur. Tablo 35’de görüldüğü gibi, Bölge genelinde 684 çiftçi organik bitkisel ürün üretiminde bulunmaktadır, bunların toplam işledikleri alan 5.014,99 hektardır. Bölge illeri organik tarım verileri il gıda, tarım ve hayvancılık müdürlüklerinden alınan 2011 yılı verileridir. Tabloda da görüleceği üzere bölgedeki organik bitkisel üretiminde üretim alanı olarak Malatya ili öne çıkmaktadır (%80). İşletme sayısı olarak Malatya ili bölgenin %52’sini, Tunceli ili ise %39’un sahiptir. Tunceli ilindeki işletme sayısı fazla olmasına rağmen alansal olarak %7’lik oran, işletmelerin küçük parçalı araziler üzerinde üretim yaptığını göstermektedir. Elazığ il müdürlüğünden alınan veride işletme sayısı belirtilmemiştir. Alansal olarak bölge içinde %1’lik paya sahip Elazığ’daki organik tarım işletme sayısı önemszenmeyecek ve ihmal edilebilir seviyede kabul edilmiştir.

Tablo 35 TRB1 Bölgesinde Organik Bitkisel Üretim Verileri (2011)

İller	İşletme Sayısı	Üretim Alanı (ha)
Malatya	355	4.020,80
Elazığ	-	7,00
Bingöl	60	648,21
Tunceli*	269	338,98
TRB1	684	5.014,99

Kaynak: Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, 2012

* Tunceli İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü verilerine göre 89,63 ha çayır alanı ve bunların ait olduğu 46 üretici ve 146,75 ha nadas alanı ve bunların ait olduğu 69 üretici organik üretim verilerinde yer almaktadır. Bu alanların üretim değerleri olmadığı için hesaplamalara katılmamıştır.

Malatya ilinin 2010 Tarım, Gıda ve Hayvancılık Bakanlığı verileri ve 2011 yılı İl Müdürlüğü verileri karşılaştırılacak olursa işletme sayısı ve üretim alanı büyüklüğünün hemen hemen eşit olduğu görülmektedir ancak üretim miktarı 2011 yılında yaklaşık iki katına çıkmıştır.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı verilerine göre Malatya’da ve Bingöl illerinde organik tarım yapılan ürünler aşağıdaki Tablo 36’de verilmiştir. Bakanlık 2010 yılı verilerine göre Elazığ ve Tunceli’de üretim yapılmamaktadır. Malatya’da kayısı, mercimek ve nohut organik tarımı en fazla yapılan bitkisel ürünlerken; Bingöl’de organik buğday ve yonca üretimi yapılmaktadır.

Tablo 36 Malatya ve Bingöl Organik Tarım Ürünleri ve Üretim Miktarları (2010)

Malatya				Bingöl	
Ürün	Üretim (Ton)	Ürün	Üretim (Ton)	Ürün	Üretim (Ton)
Armut	3,70	Patlıcan	10,00	Buğday	180,73
Ayva	0,11	Şeftali	0,31	Yonca	74,75
Badem	2,90	Üzüm	10,54	Toplam	255,48
Biber	6,00	Vişne	5,55		
Buğday	782,13	Arpa	57,61		
Domates	411,00	Ceviz	53,31		
Dut	214,32	Fiğ	0,10		
Elma	54,66	Kavun	12,50		
Erik	0,34	Yonca	57,50		
Fasulye	133,00	Mısır	404,00		
Kayısı	9117,02	Zerdali	50,80		
Kiraz	11,20	Yem bitkisi	33,36		
Mercimek	3557,46	Cennet	0,22		
Nohut	2248,44	Çayır	1,86		
Toplam			17239,95		

Kaynak: http://www.tarim.gov.tr/uretim/Organik_Tarim,Organik_Tarim_Statistikleri.html, 2012

Bitkisel üretimde olduğu gibi, Bölgede hayvancılıkta da organik faaliyetler sınırlıdır. İl müdürlüğünden alınan bilgiye göre Elazığ ilinde 1 işletme (yumurtacılık) organik hayvancılık faaliyetinde bulunmaktadır (2011). Malatya ilinde 4 üretici 435 adet kovanda 12 ton, Tunceli ilinde 2 üretici 525 adet kovanda 10 ton bal üretimi yapmaktadır (TUIK, 2010).

Tablo 37 TRB1 Bölgesinde Organik Hayvancılık Faaliyetleri-2010

İller	Çiftçi sayısı Toplamı	Hayvan Sayısı Toplamı	Et(ton) Toplamı	Süt(ton) Toplamı	Yumurta (adet) Toplamı
Malatya	-	-	-	-	-
Elazığ	1	30.000	-	-	12.297.600
Bingöl	-	-	-	-	-
Tunceli	-	-	-	-	-

Kaynak: http://www.tarim.gov.tr/uretim/Organik_Tarim,Organik_Tarim_Statistikleri.html, 2011;
Elazığ Tarım, Gıda ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2012

3.6. TRB1 BÖLGESİNDE TIBBİ VE AROMATİK BİTKİ YETİŞTİRİCİLİĞİ OLANAKLARI

Tıbbi ve aromatik bitkiler, başta ilaç sanayi olmak üzere, aromatik özelliklerinden dolayı kozmetik ve gıda endüstrisinde, temizlik endüstrisinde ve diğer endüstrilerde kullanımında önemli noktalara gelinmiş ve bu yönde dünya pazarının büyük kısımlarını oluşturan ekonomik değerler elde edilmiştir. Başta Çin, Hindistan, ABD olmak üzere bazı Avrupa ülkeleri de bu tıbbi bitkilerin ve onlardan elde edilen ürünlerin ticaretinden ciddi anlamda gelir elde etmektedirler. Türkiye tıbbi ve aromatik bitkiler yönünden dünyanın en önemli ülkelerinden birisi olmasına rağmen, bu bitkilerin ihracatı henüz istenilen düzeylerde bulunmamaktadır. Yıllara göre değişmekle birlikte 90 milyon Dolar civarlarında tıbbi ve aromatik bitki ihracatı gerçekleştirilirken, 11-12 milyon Dolar düzeylerinde de ithalat yapılmaktadır. Türkiye'de geleneksel olarak 500 bitki türü bitkisel tedavide kullanılmaktadır.

Türkiye'de nane, mercanköşk, adaçayı gibi birkaç bitki dışında genel eğilim bu bitkilerin tarımını yapmak yerine doğadan toplayıp kullanmaktır. Türkiye bir yandan tıbbi ve aromatik bitkiler ihraç ederken bir yandan da ithal etmektedir. Türkiye 110 ülkenin sıralandığı tıbbi bitki ihracatı yapan ülkeler listesinde 18. sırada yer almıştır. Doğu ve Güney Doğu Avrupa da ise Türkiye ihracatta 5. sırada iken ithalatta 8. sırada yer almıştır (Bayramoğlu vd., 2009). Türkiye'nin ihraç ettiği tıbbi ve aromatik bitkiler Tablo 38'de; ithal ettikleri de

Tablo 39’de verilmektedir (Karik ve Öztürk, 2009).

Türkiye’nin ithalatçı konumunda olduğu çörekotu, kişniş ve adaçayının, TRB1 Bölgesinin çoğu yerinde yetiştirme potansiyeli bulunmaktadır. TRB1 Bölgesi genelinde farklı iklimsel koşullara sahip, muhtelif tıbbi ve aromatik bitki türlerini yetiştirilmeye uygun geniş alanlar bulunabilir ancak yetiştiricilikte ilk dikkate alınması gereken konu yetiştirici için sürekli ve güvenilir pazar, alıcı için uygun zamanda, yeterli miktarda ve sürekli ürün bulmaktır. Bir diğer önemli konu da rekabetçi olabilmektir.

Tablo 38 Türkiye'nin Başlıca Tıbbi ve Aromatik Bitkiler İhracatı (2006-2008)

Ürünler	2006		2007		2008	
	Miktar (ton)	Değer (ABD \$)	Miktar (ton)	Değer (ABD \$)	Miktar (ton)	Değer (ABD \$)
Adaçayı	1.710	4.594	1.530	4.479	373	1.541
Anason	2.593	4.978	2.003	4.704	2.658	9.350
Biberiye	576	1.152	432	1.019	573	1.587
Çemen	160	172	94	156	51	74
Çörekotu	37	90	45	163	38	139
Defne yaprağı	7.262	17.336	7.519	20.301	6.934	20.020
İhlamur	177	1.475	80	1.116	27	313
Keçiboynuzu	2.705	4.833	3.623	5.264	518	838
Kekik	12.202	22.608	11.308	39.493	9.683	42.878
Kimyon	4.900	7.730	4.209	9.228	2.367	6.832
Kişniş	96	86	41	51	19	71
Mahlep	104	1.007	109	908	102	897
Meyan Kökü	418	482	249	266	67	125
Nane	45	103	153	505	125	326
Rezene	1.294	2.224	1.057	2.125	1.945	3.793
Sumak	976	1.002	965	1.176	1.175	1.771
Toplam	35.255	69.872	33.417	90.954	26.655	90.555

Kaynak: Karik ve Öztürk, 2009

Bölgede tıbbi ve aromatik bitkilerin yetiştiriciliği konusunda yapılmış fazla bir çalışma bulunmamaktadır. Fırat Üniversitesi Biyoloji Bölümü'nde yapılan bir araştırmada, tıbbi amaçla yaygın kullanım alanı bulunan kantaronun bir türü olan *Hypericum scabrum*, araştırmada kullanılan mikroorganizmalara karşı en etkili ekstrakt olarak bulunmuştur (Kırbağ vd., 2005).

Elazığ Valiliği İl Özel İdaresi tarafından hazırlatılan bir raporda, Elazığ ve yakın çevresinde "Tıbbi ve Ekonomik Bitkilerin Araştırılması ve Değerlendirilmesi" için geniş çaplı ve bilimsel tabanlı bir çalışmanın yapılması çok faydalı olacağı belirtilmektedir (Bağcı ve Akcan, 2010). Türkiye'nin ihraç ettiği tıbbi ve aromatik bitkilerin TRB1 Bölgesinde yetiştirilebilme ve doğadan toplanabilme olanakları Tablo 40'da verilmektedir.

Tablo 39 Türkiye'nin Başlıca Tıbbi ve Aromatik Bitkiler İthalatı (2006-2008)

Ürünler	2006		2007		2008	
	Miktar (ton)	Değer (ABD \$)	Miktar (ton)	Değer (ABD \$)	Miktar (ton)	Değer (ABD \$)
Anason	37	64	276	483	82	248
Biberiye	426	385	387	375	553	613
Çörekotu	478	213	1.617	1.195	1.505	1.254
Çöven	305	115	550	212	484	201
Defne	13	44	12	87	41	111
Ginseng	4	55	3	37	3	51
Ihlamur	77	278	113	523	137	1.163
Kakule	10	22	2	7	11	45
Karanfil	120	195	136	137	83	99
Keçiboynuzu	945	475	648	605	673	1.048
Kekik	320	497	2.341	4.456	851	2.486
Kimyon	587	941	688	1.270	507	903
Kişişiş	268	84	304	138	202	183
Köri	44	30	39	35	102	81
Küçük Hindistan cevizi	6	14	18	45	4	22
Meyan	3	62	8	121	5	88
Rezene	205	206	111	116	266	386
Adaçayı	642	1.205	564	1.018	1.155	2.928
Sumak	168	28	274	27	140	14
Tarçın	899	530	829	500	670	413
Zencefil	323	197	247	172	235	215
Zerdeçal	277	287	384	191	109	150
Toplam	6.157	5.927	9.551	11.750	7.818	12.702

Kaynak: Karik ve Öztürk, 2009

Tablo 40 İhraç Edilen Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin TRB1 Bölgesinde Yetiştirilebilme-Doğadan Toplanabilme Olanakları

Ürünler	TRB1 Bölgesinde yetiştirilebilme olanağı	TRB1 Bölgesinde doğadan toplanabilme olanağı
Adaçayı	Kış ı sert olmayan yerlerde	-
Anason	Tarla tarımı yapılabilen her yerde	-
Biberiye	Kış ı yumuşak geçen yerlerde	-
Çemen	Tarla tarımı yapılabilen her yerde	-
Çörekotu	Tarla tarımı yapılabilen her yerde	-
Defneyaprağı	-	-
İhlamur	Bahçe tarımı yapılan yerlerde	-
Keçiboynuzu	-	-
Kekik	Kış ı yumuşak geçen yerlerde	<i>Origanum</i> dışında cinsler (<i>Thymus</i>)
Kimyon	Tarla tarımı yapılabilen her yerde	-
Kışniş	Tarla tarımı yapılabilen her yerde	-
Mahlep	Bahçe tarımı yapılan her yerde	-
Meyan Kökü	Sulama imkânı olan yerlerde	Taban suyu yüksek alanlarda
Nane	Bahçe tarımı yapılan her yerde	-
Rezene	Bahçe tarımı yapılan her yerde	-
Sumak	Bahçe tarımı yapılan her yerde	Doğada bulunmaktadır

Bu çizelgeye ek olarak ihracat listelerinde yer almayan ancak yurt dış ı ve iç i pazarlarda yer alan bazı türlerin TRB1 Bölgesinde yetiştirilebilme olanakları da Tablo 41’da değerlendirilmektedir. Tablodan da anlaşılacağı gibi aslında Bölge tıbbi ve aromatik bitkiler açısından zengin bir potansiyele sahiptir.

Tablo 41 TRB1 Bölgesinde Yetiştirilebilecek Diğer Baz ı Tıbbi ve Aromatik Bitkiler ve Yetiştirme Ortamları

Türkçe adı	Latince adı	Yetiştirme ortam ı
Kantaron	<i>Hypericum perforatum</i>	Tarla tarımı
Kebere, kapari	<i>Cappari spinosa, C. ovata</i>	Engabeli, taşlık, bozuk marjinal alanlar; eğimli tarla-bahçe alanları
Kuşburnu	<i>Rosa</i> türleri	Engabeli, taşlık, bozuk marjinal alanlar; eğimli tarla-bahçe alanları
Meryemana diken i	<i>Sylibum marianum</i>	Tarla tarımı
Ekinezya	<i>Echinasia purpurea</i>	Tarla tarımı
Altın çilek	<i>Physalis peruviana</i>	Örtü alt ı, ev bahçeleri

TRB1 Bölgesinin endemik bitkilerinden olan Tunceli Sarımsağı (*Allium tuncelianum*) doğadan sökülme suretiyle tüketilmekte ve iç piyasada sarımsağın (*Allium sativum*) 3-4 katı fiyatla alıcı bulabilmektedir. Tunceli sarımsağının tek diştten oluşan korm (sert soğan) yapısındaki yumrularının çapı 5 cm'den daha geniş olabilmektedir. Doğadan aşırı miktarlarda sökülme olan bu endemik türün mutlaka koruma altına alınması gerekmektedir. Bunun sağlanması için Tunceli Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü tarafından çalışmalar başlatılmıştır. Tunceli sarımsağının kültüre alınmak suretiyle doğadaki popülasyonları üzerindeki baskının azaltılması için 03.10.2011 tarihinde Fırat Kalkınma Ajansı ile bir sözleşme imzalanarak kültüre alma ve çiftçi eğitimi çalışmalarına başlanmıştır. 25 Kasım 2011 tarih ve 28123 Numaralı Resmi Gazete'de yayımlanan Doğal Çiçek Soğanlarının 2012 Yılı İhracat Listesi Hakkında Tebliğ (Tebliğ No: 51) (Resmi Gazete, 2011) uyarınca “*Allium* (Yabani soğan) türlerinin hepsinin doğadan toplanarak ihracı yasaktır”. Bu Tebliğ Tunceli Sarımsağı'nı da kapsamaktadır. İhracı yasak olmakla beraber iç pazarda büyük rağbet gören Tunceli sarımsağının doğadan toplanmasına da bir sınırlama getirmek şarttır. Bu amaçla başlangıç olarak eğitim, bilinçlendirme çalışmaları yanında sözü edilen Tebliğde doğadan toplanarak ihraç edilen kimi soğanlı bitki türlerindeki uygulamaya benzer şekilde belirli çevre uzunluğundan küçük olan yumruların satışının men edilmesi gibi önlemlere başvurulabilir.

3.7. TRB1 BÖLGESİNDE BİTKİSEL ÜRETİM GİRDİ TEDARİK KANALLARI

Tarımsal üretimin artırılmasında; tarım arazilerinin genişletilmesi yerine insan gücü, finansman, yeni teknoloji ve yeni girdi gibi mevcut kaynakların daha etkin kullanılarak hektara veya hayvan başına verimin artırılmaya çalışılması, kısaca verimliliğin artırılması önem kazanmaktadır. Tarımsal işletmelerin düzenli bir yapıya kavuşturulması, modern işletmelerin yaygınlaştırılması, tarımsal üretimi doğa koşullarına bağımlılıktan kurtarabilmek için gerekli alt yapının geliştirilmesi, toprağı en verimli şekilde kullanabilmek için temel ve geliştirilmiş teknolojik girdilerin üreticilere yeterince ve zamanında sağlanması gerekmektedir (Çelik, 2000). Bu durum TRB1 Bölgesi için de geçerlidir.

Tarımda girdi kullanımı, bitkisel üretimde verimin dolayısıyla üretim miktarının artmasında, kalitenin yükseltilebilmesinde en önemli unsurdur. Burada bitkisel üretimin temel girdileri olan gübre, tohumluk, fide-fidan, ilaç, sulama ve kredi önemli girdiler olarak ön plana çıkar. Bu girdilerin yoğun bir şekilde kullanılması, entansif bir tarımsal faaliyeti, o da daha ileri düzeyde bir gelişmeyi simgeler. Ancak, gereğinden fazla ve hatalı biçimde kullanılan girdilerin, ürün kalitesi yanında toprak ve su kirlenmesine yol açabilen olumsuz etkileri de söz konusudur. Bitkisel üretimde kalite ve yüksek verim, bir girdinin değil gerekli tüm girdilerin dengeli ve uygun biçimde kullanılmasına bağlıdır (Çelik, 2000). Girdiler arasında da tohum, gübre, ilaç, fidan vd. ön sırada yer alır.

TRB1 Bölgesinde tohumluk tedariki sebze üretiminde genelde piyasadan bayiler aracılığı ile temin edilmekte olup, üreticilerin örgütlü bir biçimde girdi tedarikinde bulunmaları yaygın değildir. Tahıllarda tohum temini ya üreticilerin kendi ürünlerinden ya da Tarım Kredi Kooperatiflerinden (TKK), TMO'ndan ve piyasadan yapılmaktadır. Bu arada şeker pancarında sözleşmeli tarımdan dolayı tohum, ilaç, gübre tedariki Şeker Şirketi tarafından da yapılabilmektedir.

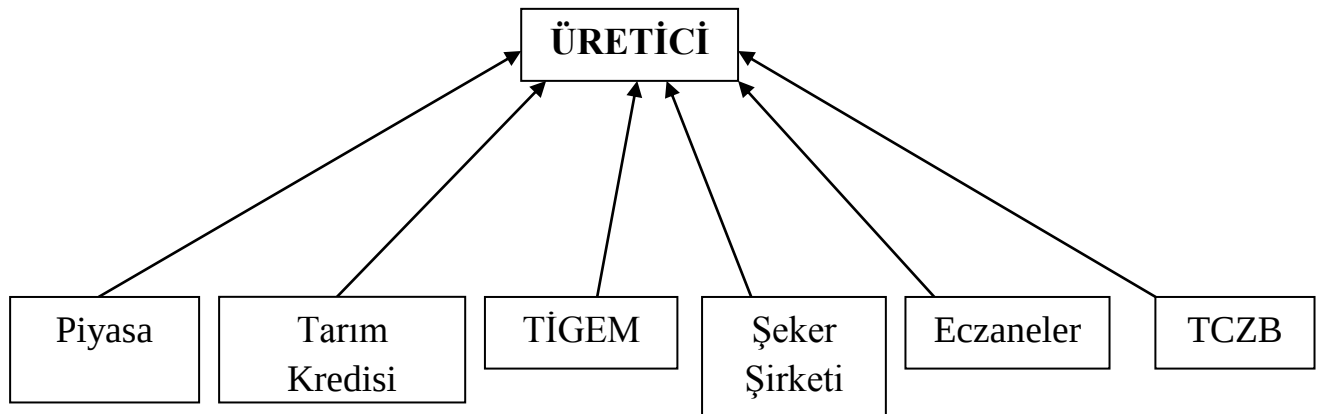
TRB1 Bölgesinde sulu tarım alanlarında kimyasal gübre kullanımı biraz daha yaygındır. Buna karşılık özellikle Bingöl ve Tunceli ilinde gübre kullanımı göreceli olarak daha azdır. Aslında bölge özellikleri itibarıyla organik tarıma yatkınlık göstermektedir. Bu ise özellikle küçük ve orta büyüklükteki işletmelerdeki ekonomik koşullardan dolayı girdi kullanımının azlığından

kaynaklanmaktadır. Bölgede gübre piyasadan yoğunlukla TKK'nden temin edilmektedir.

TRB1 bölgesinde yapılan bazı görüşmelerde üreticilerin girdi kullanımında analitik bulguları değil, kendi üretim deneyimlerini ön plana aldığı görülmüştür. Bu nedenle, bölgede bitkisel üretimi geliştirme senaryolarında optimal girdi kullanımına yönelik çalışmalara mutlaka yer verilmelidir.

Bitkisel üretime doğrudan etki eden önemli faktörlerden birisi de sulamadır. TRB1 Bölgesi sulama açısından Türkiye ortalamasından daha iyi bir konuma sahiptir. Türkiye tarım arazilerinin %18,8'i sulanmakta iken bu oran TRB1 Bölgesinde %42,6'dır. Ayrıca, Türkiye genelindeki sulamaların %80'i devlet sulaması niteliğinde olup, bu oran TRB1 Bölgesinde %42'dir. Türkiye genelinde olduğu gibi bölgede de basınçlı sulama sistemleri fazla yaygınlık göstermemektedir.

Şekil 2: TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretim Girdi Tedarik Kanalları

Tarımda kaliteli ve yeterli girdi kullanımı amacıyla devlet tarafından uygulanan destekler vardır. Bunun ile bir yandan kaliteli üretim amaçlanırken bir yandan da üreticiye doğrudan destek hedeflenmektedir. **2012 yılı itibarıyla bitkisel üretimde ana destek miktarları şöyledir:**

Toprak analizi: 2,5 TL/dekar

Organik tarım: meyve, sebzeler için 35 TL/dekar, tarla bitkileri için 10 TL/dekar

İyi tarım uygulamaları: meyve, sebzeler için 25 TL/dekar, örtü altı tarımı için 100 TL/dekar

Mazot desteği:

Peyzaj ve süs bitkileri, özel çayır, mera ve orman emvali için 2,7 TL/dekar

Tahıl, yem bitkileri, baklagiller, yumru bitkiler, sebze, meyveler için 4 TL/dekar

Yağlı tohumlu bitkiler ve endüstri bitkileri için 6,4 TL/dekar

Gübre desteği:

Peyzaj ve süs bitkileri, özel çayır, mera ve orman emvali için 3,7 TL/dekar

Tahıl, yem bitkileri, baklagiller, yumru bitkiler, sebze, meyveler için 5 TL/dekar

Yağlı tohumlu bitkiler ve endüstri bitkileri için 6,3 TL/dekar

Yurtiçi Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği:

Buğday, yonca için 6,0 TL/dekar

Arpa, tritikale, yulaf, çavdar için 4,5 TL/dekar

Çeltik, yer fıstığı için 8,0 TL/dekar

Nohut, kuru fasulye, mercimek için 7,0 TL/dekar

Susam, kanola, aspir için 4,0 TL/dekar

Patates, soya için 20,0 TL/dekar

Korunga, fiğ için 3,0 TL/dekar

Yurt İçi Sertifikalı Tohum Üretim Desteği

Buğday 0,10 TL/kg

Arpa, Triticale, Yulaf, Çavdar, Patates 0,08 TL/kg

Çeltik 0,25 TL/kg

Nohut, Kuru Fasulye, Mercimek, Aspir, Korunga, Fiğ 0,50

Soya 0,35 TL/kg

Kanola 1,20 TL/kg

Susam 0,60 TL/kg

Yonca 1,50 TL/kg

Yer fıstığı 0,80 TL/kg

Yurt İçi Sertifikalı Fidan, Çilek Fidesi ve Standart Fidan Kullanım Desteği:

<u>Bahçe Tesisi</u>	<u>Standart</u>	<u>Sertifikalı</u>
Bodur Meyve Fidan Türleri ile	150 TL/dekar	350 TL/dekar
Yarı Bodur meyve fidan türleri ile	150 TL/dekar	300 TL/dekar
Bağ ve Diğer Fidanlar İle	100 TL/dekar	230 TL/dekar
Narenciye Bah. Aşılama ile Çeşit Değiştirme	—	250 TL/dekar
Zeytinde Yağlık Çeşitler ile	50 TL/dekar	100 TL/dekar
Virüsten Ari Fidanlara İlave	50 TL/dekar	100 TL/dekar

Biyolojik Mücadele Desteği:

1. Bitkisel üretime arız olan zararlı organizmalara karşı biyolojik ve/veya biyoteknik mücadelenin yaygınlaştırılması ile kimyasal ilaç kullanımının azaltılması amacıyla örtüaltı bitkisel üretimde, paket toplamı 430 TL/dekar olacak şekilde;

- a) Feromon + tuzak kullanan üreticilere 100 TL/dekar,
- b) Tül kullanan üreticilere 80 TL/dekar,
- c) Tekniğine uygun olarak faydalı böcek salımı yapan üreticilere 250 TL/dekar destekleme ödemesi yapılır.

2. Açık alanda bitkisel üretime arız olan zararlı organizmalarla mücadelede kimyasal ilaç kullanımının azaltılması ile biyolojik ve biyoteknik mücadelenin yaygınlaştırılması amacıyla, paket toplamı 60 TL/dekar olacak şekilde;

- a) Açık alanda domates, turunçgil, elma ve bağda feromon + tuzak kullanan üreticilere 30 TL/dekar,
- b) Açık alanda domates, turunçgil, elma ve bağda faydalı böcek kullanan üreticilere 30 TL/dekar, destekleme ödemesi yapılır.

Fark Ödemesi Destekleri:

Yağlık Ayçiçeği için 24 krş/kg

Kütlü Pamuk (yurt içerisinde üretilen sertifikalı tohumları kullananlar) 46 krş/kg

Soya Fasulyesi sertifikalı için 50 krş/kg, sertifikasız için 50 krş/kg

Kanola için 40 krş/kg

Dane Mısır için 4 krş/kg

Aspir için 40 krş/kg

Zeytinyağı için 50 krş/kg

Buğday için 5 krş/kg

Arpa, Yulaf, Çavdar, Tritikale için 4 krş/kg

Çeltik, Kuru Fasulye, Nohut, Mercimek için 10 krş/kg

Yem Bitkileri Desteği:

Çiftçi Kayıt Sistemine kayıtlı arazileri üzerinde kaliteli kaba yem üretmek amacıyla yem bitkileri ekilişini yapan üreticilere, üretim yaptıkları; yapay çayır-mera ve çok yıllık yem bitkisi ekilişlerinde ilk yıl için, tek yıllık yem bitkileri ekilişlerinde ise üretim yaptıkları yıl için, ürünü hasat etmeleri kaydıyla dekar başına aşağıda belirtilen miktarda ödeme yapılmaktadır.

Yonca (sulu) 130 TL/dekar

Yonca (kuru) 70 TL/dekar

Korunga 90 TL/ dekar

Tek yıllıklar 30 TL/dekar

Silajlık tek yıllıklar 45 TL/dekar

Silajlık mısır (sulu) 55 TL/dekar

Silajlık mısır (kuru) 30 TL/dekar

Yapay çayır-mera 75 TL/dekar

3.8. TRB1 BÖLGESİNDE HAYVAN VARLIĞI

TRB1 Bölgesinin tarımsal kalkınmasında hayvancılık önemli bir yer tutmaktadır. Tablo 42’de görüleceği gibi, 2010 yılı verilerine göre TRB1 Bölgesinde toplam 305.270 adet büyükbaş hayvan, 1.284.255 adet küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Büyükbaş hayvan varlığının %29.55’ini kültür ırkı hayvanlar oluşturmaktadır.

Tablo 42 TRB1 Bölgesinde Hayvan Varlığı-2010

İller	Dana ve buzağı erkek (baş)	Dana ve buzağı dişi (baş)	Tosun 1-2 yaş (baş)	Düve 1-2 yaş (baş)	İnek 2 yaş ve üzeri (baş)	Boğa ve öküz 2 yaş ve üzeri (baş)	Manda (baş)	Koyun (baş)	Keçi (baş)
Malatya	9.087	10.582	8.265	14.456	56.686	2062	-	200.564	38.417
Elazığ	13.675	9.872	16.261	11.247	41.497	11.011	147	374.689	28.022
Bingöl	11.477	11.560	5.483	9.701	32.729	5.862	78	315.852	80.453
Tunceli	2.559	2.709	2.465	3.633	11.479	932	-	200.211	46.047
TRB1	36.798	34.723	32.474	39.037	142.391	19.867	225	1.091.316	192.939

Kaynak: TÜİK, 2010

Tablo 42’de görüldüğü gibi, en fazla koyun sayısı Elazığ ilinde iken, Bingöl ili keçi varlığı ile dikkat çekmektedir. Burada dikkati çeken önemli bir konu ise, Bölgede koyun-keçi sütü işlemeye yönelik bir işletme bulunmamaktadır.

Tablo 43 TRB1 Bölgesinde İrk Yapılarına Göre Büyükbaş Hayvan Sayıları-2010

	Büyükbaş Hayvan - Adet			
İller	Yerli ırk	Melez ırk	Kültür ırkı	TOPLAM
Malatya	15.449	65.691	19.998	101.138
Elazığ	20.230	36.572	46.761	103.563
Bingöl	15.561	43.860	17.391	76.812
Tunceli	8.468	9.226	6.063	23.757
TRB1	59.708	155.349	90.213	305.270
Oran (%)	19.56	50.89	29.55	100.00

Kaynak: TÜİK, 2010

Tablo 43, dikkatli incelendiğinde önemli bulgular ortaya çıkmaktadır. Çünkü kültür ırkı büyükbaş hayvanların yarısından fazlası Elazığ ilinde bulunmaktadır. Oransal olarak en fazla yerli ırk hayvan ise Tunceli ilinde bulunmaktadır.

3.9. TRB1 BÖLGESİNDE BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜ DIŞ TİCARETİ

Gerek bölge gerek ülke ekonomilerinin gelişiminde dış ticaretin önemli bir rolü vardır. Özellikle dış ticarete ihracatın fazlalığı ve sürekliliği hem üretilen ürünlerin değerlendirilmesi hem de istihdam yaratma açısından önem taşır. Bu nedenle, bölgesel kalkınma politikalarında üretim kadar ürünlerin dış ticareti de önemli bir stratejik plan alanı olarak görülür. Tablo 44’de görüleceği gibi, 2011 yılında TRB1 Bölgesinden 327.836.620 dolarlık bir ihracat gerçekleşirken bunun %10,3’ü tarım ve ormancılık ürünlerinden oluşmaktadır. Buna karşılık aynı dönemde 164.539.985 Dolarlık ithalatta bulunulmuş olup, bunun %26,8’i tarım ve ormancılık ürünlerinden oluşmaktadır. İhracatı yapılan ürünlerin %84,1’i ve ithalatı yapılan ürünlerin ise %70,8’i imalat sanayi ürünleridir. Diğer yandan, kişi başına ihracat değeri 197 dolar olup, ithalat değeri ise 99 Dolardır.

Tablo 46’de görüleceği gibi, Bölgede kişi başına ihracat değeri ithalatın iki katıdır. Türkiye genelinde kişi başına ithalat değeri neredeyse ihracat değerinin iki katı iken Bölgede bunun tam tersi olması olumlu olarak gösterilebilir. Fakat genel ekonominin canlılığı açısından kişi başına dış ticaret değerlerinin çok düşük olması ciddi olarak ele alınması gereken bir konu olmaktadır.

Tablo 44 TRB1 Bölgesi İhracat Değerleri-2007-2011 (Bin Dolar)

BÖLGE	Toplam	Tarım ve ormancılık	Balıkçılık	Madencilik ve taşocakçılığı	İmalat	Elektrik, gaz ve su	Toptan ve perakende ticaret	Gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri	Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri
TRB1 (2007)	239.550	19.846	-	19.842	199.847	-	15	-	-
TRB1 (2008)	301.591	34.580	-	11.334	255.612	-	65	-	-
TRB1 (2009)	252.668	31.092	-	12.031	209.502	-	43	-	-
TRB1 (2010)	321.591	30.153	-	19.092	272.293	-	53	-	-
TRB1 (2011)	327.839	33.850	-	18.197	275.744	-	46	2	-
Türkiye (2007)	107.271.750	3.725.213	158.252	1.660.895	101.081.873	168.839	473.923	1.399	1.356
Türkiye (2008)	132.027.196	3.936.711	240.330	2.155.150	125.187.659	73.324	430.465	1.882	1.675
Türkiye (2009)	102.142.613	4.347.483	188.990	1.682.915	95.449.246	139.740	330.550	1.248	2.440
Türkiye (2010)	113.883.219	4.934.710	156.014	2.687.124	105.466.686	181.375	451.514	2.037	3.617
Türkiye (2011)	134.969.273	5.168.501	186.052	2.805.680	126.022.561	148.789	632.260	583	4.847

Kaynak: TÜİK, 2012

Tablo 45 TRB1 Bölgesi İthalat Değerleri-2007-2011 (Bin Dolar)

BÖLGE	Toplam	Tarım ve ormancılık	Balıkçılık	Madencilik ve taşocakçılığı	İmalat	Elektrik, gaz ve su	Toptan ve perakende ticaret	Gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri	Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet Faaliyetleri
TRB1 (2007)	80.266	20.046	-	6.028	54.188	-	3	-	-
TRB1 (2008)	85.961	16.375	-	939	68.647	-	-	-	-
TRB1 (2009)	84.594	11.473	-	-	73.121	-	-	-	-
TRB1 (2010)	164.374	26.319	-	2.049	136.005	-	-	1	-
TRB1 (2011)	164.540	44.127	-	3.871	116.514	-	27	-	-
Türkiye (2007)	170.062.715	4.640.577	30.935	25.314.075	133.938.136	21.528	6.086.804	2.395	28.265
Türkiye (2008)	201.963.574	6.391.914	41.125	35.649.704	150.252.335	15.492	9.578.987	1.696	32.320
Türkiye (2009)	140.928.421	4.593.839	31.217	20.624.650	111.030.525	17.256	4.608.026	1.345	21.564
Türkiye (2010)	185.544.332	6.456.707	33.322	25.932.549	145.366.975	20.471	7.703.896	2.284	28.128
Türkiye (2011)	240.837.860	8.895.184	48.717	37.331.370	183.926.631	86.576	10.496.277	4.462	48.644

Kaynak: TÜİK, 2012**Tablo 46** TRB1 Bölgesinde Kişi Başına İhracat ve İthalat Değerleri-2011, Dolar

BÖLGE	Kişi başına ihracat	Kişi başına ithalat
TRB1 (2011)	197	99
Türkiye (2011)	1806	3223

Kaynak: TÜİK, 2012

3.10. TRB1 BÖLGESİNDE TARIMA DAYALI SANAYİ VE KAPASİTE KULLANIMI

TRB1 Bölgesinin tarımsal kalkınmasında ve ilin sanayileşmesinde bitkisel üretime dayalı sanayi önemli itici güç rolünü üstlenecektir. Bu nedenle, bölge genelindeki tarıma dayalı işletmelerin türünü ve kapasitelerini ortaya koymak gereklilik göstermiştir. Tablo 47’da görüleceği gibi, TRB1 Bölgesinde tarımsal kalkınma açısından ön plana çıkan alt sektörlerde kapasite kullanım oranı genelde düşüktür. Tablo incelendiğinde alt sektörlerle göre değişmekle birlikte, kapasite kullanım oranlarının genelde %60’ın altında kaldığı görülür. Bu durum bölgede yatırımlarda kapasite oluşturma ve kaynakları etkin kullanımının yatırım öncesi ciddi olarak ele alınması gereğini ortaya koymaktadır.

Tablo 47 Başat Gıda İşletmelerinin Sektörlere Göre Dağılımı-2009

Alt Sektörler	Malatya				Elazığ			
	Adet	Kurulu kapasite (ton/yıl)	Üretilen miktar (ton/yıl)	Kapasite Kullanım Oranı-%	Adet	Kurulu kapasite (ton/yıl)	Üretilen miktar (ton/yıl)	Kapasite Kullanım Oranı-%
Et ve Et Ürünleri	19	7.571,2	1.768,4	23,4	13	108.876,8	18.086,1	16,6
Süt ve Süt Ürünleri	7	23.107	11.930,2	51,63	43	8.885,6	3.994,8	45,0
Yumurta ve yumurta ürünleri	7	-*	-*	-	8	10.870,6	3.881,3	35,7
Arıcılık ürünleri	8	-*	-*	-	5	148	55	37,2
Tahıl, un ve unlu ürünler	314	65.893	33.183,8	50,4	349	432.421,3	310.662,6	71,8
Meyve ve sebze işleme	92	-*	-*	-	17	418,5	245	58,5
Baklagiller	13	-*	-*	-	11	35.407,8	864,1	2,4
Kuruyemiş ve çerezler	8	-*	-*	-	9	3.075,7	791,7	25,7
Bitki, çay, kahve ürünleri ve alkolsüz içecekler	3	-*	-*	-	4	1.510,3	1.046,7	69,3
Şekerli ürünler	23	-*	-*	-	15	35.470,4	21.013,5	59,5

Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2010**Not:** Bazı işletmelerde birden fazla ürün üretildiği için sayılar tek olarak verilmiştir.

*: Veri yok

Tablo 48 Devam-Başat Gıda İşletmelerinin Sektörlere Göre Dağılımı-2009

Alt Sektörler	Bingöl				Tunceli			
	Adet	Kurulu kapasite (ton/yıl)	Üretilen miktar (ton/yıl)	Kapasite Kullanım Oranı-%	Adet	Kurulu kapasite (ton/yıl)	Üretilen miktar (ton/yıl)	Kapasite Kullanım Oranı-%
Et ve Et Ürünleri	2	870,0	0,45	0,01	2	1.493,3	189,8	12,7
Süt ve Süt Ürünleri	5	6.979,9	522,8	7,5	7	709,2	489,6	69,1
Yumurta ve yumurta ürünleri	3	877,5	447,3	51,0	-	-	-	-
Arıcılık ürünleri	14	1.348,2	430	31,9	2	630	38,5	6,1
Tahıl, un ve unlu ürünler	83	68.236,1	10.046,9	14,7	34	48.456,8	6.465,0	13,3
Bitkisel yağ ve margarin	1	82,94	-	-	-	-	-	-
Meyve ve sebze işleme	1	221,0	-	-	-	-	-	-
Baklagiller	-**	6.408	182,5	2,8	-	-	-	-
Kuruyemiş ve çerezler	2	2.376	65,5	2,8	-	-	-	-
Bitki, çay, kahve ürünleri ve alkolsüz içecekler	1	204	1,13	0,5	-	-	-	-
Şekerli ürünler	3	2.293,64	540,5	23,6	1	1.500	189,3	12,6

Kaynak: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2010**Not:** Bazı işletmelerde birden fazla ürün üretildiği için sayılar tek olarak verilmiştir.****:** İşletmeler kayıtlı değil

3.11. TRB1 BÖLGESİ POTANSİYELİ YÜKSEK BİTKİSEL ÜRÜNLER

TRB1 Bölgesinde üretilen ve potansiyeli olan bitkisel ürünlerle ilgili değerlendirmeler saha çalışmaları, ilgili kişi ve kuruluşların görüşleri ve bu konularda daha önceden yapılmış araştırma ve çalışmalara dayanmaktadır. TRB1 bölgesinde bitkisel üretim olarak potansiyeli olan ürünler kayısı, üzüm, dut, ceviz, elma ile nohut ve fasulye'dir. Bu ürünler kuşkusuz daha da artırılabilir. Fakat yatırımlara, katma değer artırmaya ve işlenmeye konu olacak temel ürünler olarak bunlar ön plana çıkmıştır.

3.11.1. Kayısı

TRB1 Bölgesinde kayısı üretim alanı Malatya ilinin tamamını ve Elazığ ilinin Baskil ilçesini kapsamaktadır. Bingöl ve Tunceli'de kayda değer bir kayısı üretimi görülmemektedir. Malatya ilinde yapılan bitkisel üretimde en baskın ürün olarak kayısı öne çıkmaktadır.

TRB1 Bölgesinde yetiştirilen kayısılar kuruyemiş ve reçel olarak pazara çıkartılmaktadır. Kuruyemişte genel olarak günkurusu ve kükürtlü kayısı olarak iki çeşit üretim yapılmaktadır. Kuruyemiş satışı yapan firmalar, hammadde olarak yetiştiriciden ve/veya tüccardan hem kükürtlenmiş hem de kurutulmuş olarak kayısıyı almaktadırlar. Söz konusu firmalar tarafından sadece paketlenme, ambalajlama ve etiketleme yapılmaktadır. Bu şekilde çalışan firmalar aynı zamanda ihracat da yapmaktadır.

Bölgede faaliyet gösteren firmaların en çok sıkıntıya düştükleri hususlardan birisi yetiştirici elinden kükürtlenmiş olarak gelen kayısının ihracat standartlarına uygun olarak işlenmemesidir. Türk Standartları Enstitüsü'nün 01.08.1993 tarihinde yürürlüğe giren 485 nolu kuru kayısı standardına göre kükürt (SO₂) kalıntı miktarı ve nem oranı en önemli iki kriterdir. 16.11.1997 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Türk Gıda Kodeksine göre kuru kayısıda maksimum kükürt miktarı 2000 ppm ve nem oranı % 25 olarak belirlenmiştir. Kayısı üreticilerinin bilinçlendirilerek ihracata yönelik ürün elde edilmesi konusunda uygulanan eğitim ve yayım çalışmaları kesinlikle artırılmalıdır.

Kayısı işleyen firmaların bazıları yetiştiriciden kayısıyı ham olarak alıp kendi bünyelerinde kükürtleme yapmaktadır. Kayısı, kuruyemiş olarak aşağıdaki tabloda belirtilen ölçeklerde pazara çıkmaktadır.

Tablo 49 Kayısıda Pazara Çıkan Ürün Ölçeklendirilmesi (1 kg için)

Numara	En az (Adet)	En çok (Adet)
1 Numara	100	120
2 Numara	120	140
3 Numara	140	160
4 Numara	160	180
5 Numara	180	190
6 Numara	190	200

Kayısı üretim sürecinde hasatta ortaya çıkan kayıplar büyük ölçekte dir. Bu kayıplar hasat işçiliğinin ihtisaslaşmamış olmasından hasat esnasında ürünün standartlarını bozacak şekilde toplanmasından kaynaklanmaktadır.

Hasat sonrasında yetiştirici tarafından stoklama yapıldığında yem veya gübre çuvallarında ürünün bekletilmesi, yetiştiricinin kayısı deposu olarak uygun ve hijyenik olmayan ortamları kullanması, kısmen de olsa depo olarak tanımlanabilecek mekanlarda doğal havalandırma için koridorların oluşturulmaması ve gerek çuvallarda gerek dökme olarak bekletilen ürünün fazla istiflenmesi özellikle kalite bakımından kayıplara yol açan unsurlardır.

Hem üretici hem de tüccar tarafından tedarik edilen ürünün safiyeti de maliyet bakımından kayıp oluşturan bir diğer unsurdur. Hasat sırasında ürün toprak veya kum ile karşılaşmazken hammadde olarak firmaya gelen ürünlerde toprak ve kum'dan kaynaklı fireler oluştuğu gibi toprak ile temas eden ürünün kalitesinde de bozulmalar oluşmaktadır. Tüm bu olumsuzluklar standart bir üründe aranan renk, koku, tat, yumuşaklık ve nem gibi kriterleri bozmaktadır.

Kayısı üretim sürecinde yan ürün olarak ortaya çıkan çekirdek; iç pazarda kuruyemiş olarak pazara çıkarken, kozmetik sanayinde de hammadde olarak kullanılmaktadır. Kayısının

işlenmesi sürecinde ortaya çıkan kayıplar hayvan yetiştiricilerine hayvan yemi olarak satılmaktadır.

Kayısıda verimlilik, ürün satış fiyatları, dekara masrafları incelendiğinde; TRB1 bölgesinde kayısıda ortalama olarak dekara verim 1 ton civarında olduğu, Bir dekar alana ortalama masrafın ortalama 450-500 TL civarında olduğu görülmüştür. Bölgede yapılan araştırmalar, sonucunda il gıda, tarım ve hayvancılık müdürlüklerinden alınan bilgilere göre kayısı üretiminde birim maliyetler ve gelir durumu Tablo 50’de gösterilmektedir.

Tablo 50 Kayısı Üretiminde Birim Maliyetler ve Gelir Durumu

No	Verim/Gelir/Gider	Malatya	Elazığ	Tunceli	Bingöl	TRB1 (Ortalama)
A	Dekara Verim (Kg)	1.000,00	1.000,00	0,00	615,00	871,67
B	Dekara Masraf (TL)	670,35	414,00	0,00	321,00	468,45
C	Ürünün Ortalama Satış Fiyatı (TL/kg)	1,30	1,70	0,00	1,50	1,50
D	Toplam Gelir (CxA)	1.300,00	1.700,00	0,00	922,50	1.307,50
E	Kazanç (D-B)	629,65	1.286,00	0,00	601,50	839,05

Kaynak: Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, 2012

Kayısının pazarlama kanallarının tespitinin yapılması için ilgili kurum ve kuruluşlar ile sektörde bulunan aktörlerle görüşmeler yapılarak anket çalışmalarında bulunulmuştur. Tüm bu çalışmalar sonucunda Şekil 3’de görüleceği üzere kayısının pazarlama kanalları tespit edilmiştir.

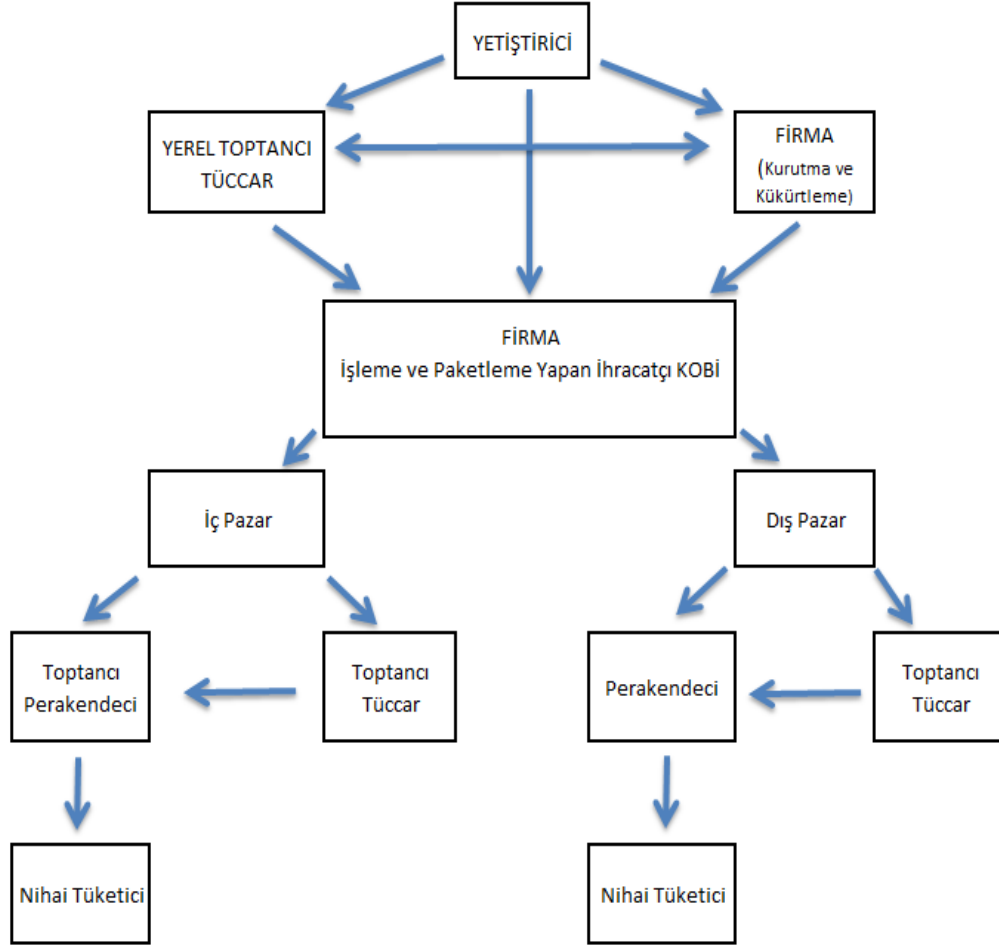
Şekil 3 incelendiğinde, üreticiden çıkan kayısının sevkiyat ve ulaştırma görevini üstlenmesi için yerel toptancı olan tüccar ya da fason firma olarak bilinen küçük ölçekli KOBİ’ler pazarlama kanalına sokulmuştur. Bu aktörler stoklama maliyetini üstlenmekte olup küçük üreticilerin büyük ve uluslararası çalışan firmalara (genel toptancı) ya da büyük firmaların küçük üreticilerle ilişki kurmasını sağlamaktadır.

Yerel toptancılar ürünlerini satabilmek için paketleme, ambalajlama, etiketleme ve ihracat gibi uzmanlıklarının olmadığı konularda büyük firmaları kullanmaktadır.

Genel toptancı konumundaki firmalar uzmanlıklarını kullanarak hazırladıkları ürünü dış pazara ya da iç pazara sunabilmektedir. Kendi markası ile pazara sunduğu ürünlerde sevkiyat, ulaşım ve dağıtım kanallarını kullandığı Bölge Toptancısı ya da Bölge Perakendecisi ile son

tüketicie ürünü ulaştırmaktadır.

şekil 3 Kayısı'da Pazarlama Kanalları, 2012

3.11.2. Üzüm

TRB1 Bölgesinde üzüm Elazığ ilinde tüm ilçelerde yetiştirilebilirken, Tunceli ilinde Murat Havzası, Keban Havzası ve Mazgirt ilçeleri ön plana çıkmaktadır. Malatya ilinde de Arapgir ilçesinde üzüm yetiştiriciliği yapılmaktadır. Bingöl ilinde üzüm üretiminde alan tespit edilememiştir.

TRB1 Bölgesinde üzüm şaraplık ve sofralık olarak iki ayrı çeşit olarak üretilmektedir. Şaraplık olarak üretilen üzüm bölgede butik şarapçılık yapan küçük ve orta ölçekli işletmeler işledikleri ürünün tamamını TRB1 bölgesinden temin etmektedirler. Üzüm, şarap olarak işlenmesinin akabinde ambalajlanıp, paketlenip, etiketlendikten sonra ulusal düzeyde market zincirleri olan büyük alıcılara satılmaktadır.

Bölgede üzüm üretiminde Elazığ ili öne çıkakta, Malatya ili onu takip etmektedir. Tunceli ve Bingöl gıda, tarım ve hayvancılık il müdürlüklerinden alınan verilerde bu iki ilde üzüm üretimine yönelik değerler bulunmamaktadır. Bölgedeki üzüm üretiminin birim maliyetleri, verimlilik ve gelir oranları Tablo 51’de verilmektedir.

Tablo 51 Üzüm Üretiminde Birim Maliyetler ve Gelir Durumu

No	Verim/Gelir/Gider	Malatya	Elazığ	Tunceli	Bingöl	TRB1 (Ortalama)
A	Dekara Verim (Kg)	500,00	900,00	0,00	0,00	700,00
B	Dekara Masraf (TL)	405,70	403,00	0,00	0,00	404,35
C	Ürünün Ortalama Satış Fiyatı (TL/kg)	1,50	1,50	0,00	0,00	1,50
D	Toplam Gelir (Cx A)	750,00	1.350,00	0,00	0,00	1.050,00
E	Kazanç (D-B)	344,30	947,00	0,00	0,00	645,65

Kaynak: Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, 2012

Elazığ ilinde ön plana çıkan üzüm; fazla sayıda çeşitten oluşmakla birlikte ağırlıklı olarak Tehannebi, Şilfoni, Öküzgözü, Boğazkere, Köhnü, Kabarcık, Ağın beyazı ve kırmızısı kısmen ise Besni, Kara erik, Kadın (Hatun) parmağı çeşitleri yetiştirilmektedir. Bunlardan Boğazkere şaraplık olup, Öküzgözü ve Köhnü hem sofralık hem şaraplık, Tehannebi, Kara erik, Kadın parmağı, Ağın beyazı ve kırmızısı sofralık, Şilfoni ve Kabarcık ise şaraplık ve sofralık olarak

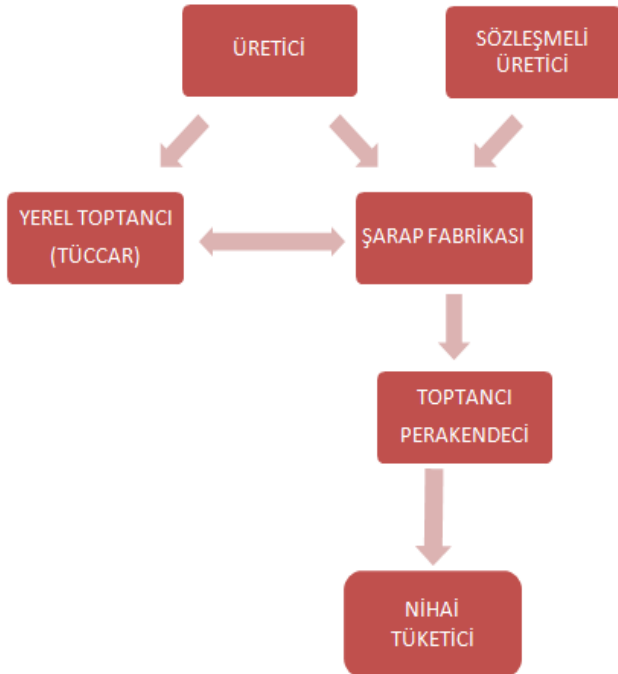
üretilmektedir.

TRB1 Bölgesinde şaraplık ve sofralık üzüm üretimi ile ilgili kişi, kurum ve firmalarla yapılan görüşme ve anketler sonucunda pazarlama kanalları ortaya çıkarılmıştır. Elde edilen verilerin değerlendirilmesi ile Şaraplık ve Sofralık Üzüm pazarlama kanalları **Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.** ve **Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.**'te gösterilmektedir. Bu çalışmada çıkan bir sonuç da şaraplık ve sofralık üzüm pazarlama kanalları arasında Üzüm Üreticileri Birliğinin bir aktör olarak yer almadığıdır.

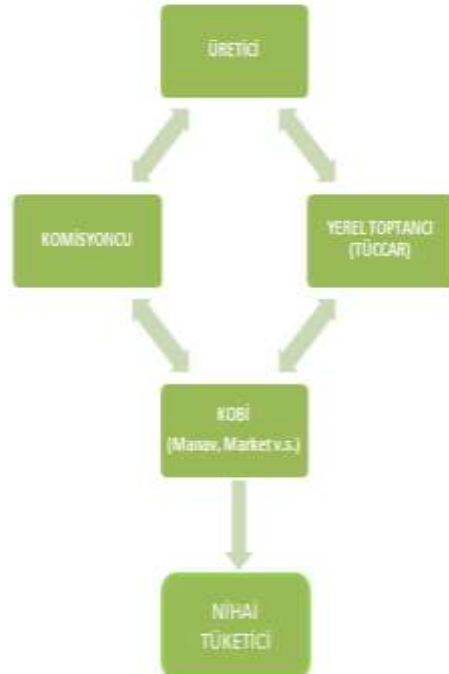
Gerek şaraplık gerekse sofralık üzüm üretiminde TRB1 bölgesinde üretici-toptancı-perakendeci-tüketiciden oluşan pazarlama kanalı kullanılmaktadır. Bu kanalda nakliye görevini yüklenen toptancılar küçük üreticilerin perakendeci ile ilişki kurmasını sağlamış olmaktadır.

Şarap fabrikaları büyük ölçekli ürün alması sebebiyle direkt olarak üretici ile bağlantı kurabilmektedir. Bu kanal yapısında taşıma ve stoklama üretici tarafından üstlenilmektedir.

Şekil 4 Şaraplık Üzüm Pazarlama Kanalları, 2012

Şekil 5 Sofralık Üzüm Pazarlama Kanalları, 2012

Son yıllarda şarap sektöründe tüketicilerinin tutum, davranış zevk ve alışkanlıkları; büyük

Üreticilerden ziyade kırsal alanda yer alan küçük işletme ve çiftliklerde çok yüksek teknoloji kullanılmadan yapılan araplara doğru yn değiştirmektedir.

TRB1 Bölgesinde yerel üreticilerin kayıtlı işletmeler olması şartıyla butik arapılığın geliştirilmesi ve teşvik edilmesi gerekmektedir. Butik arapılık kurmak isteyen işletmelerin ortak kullanım laboratuvarları (ORTKA) kurmak suretiyle kükürt ve eker ölçüm laboratuvarlarına sahip olması sağlanmalı ve kurulacak olan bu işletmelerde markalaşma, ambalajlama ve etiketlemeye önem verilmeli; şarap tüketicisinin zevk ve alışkanlıklarına yönelik piyasa araştırması yapılmalıdır. Söz konusu piyasa araştırması ve anketler sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilerek pazara giriş stratejisi belirlenmelidir.

TRB1 Bölgesinin kırsal turizm ve eko-turizm potansiyellerinden biriside arapılıktır. Bölgede son yıllarda bağ bozumu etkinlikleri ve şarap üretim süreci ile ilgili özelikle yurt içinden gelen ve artış eğilimi gösteren bir ilgi ve faaliyet görülmektedir.

3.11.3. Dut

Dut retimi TRB1 bölgesinde ağırlıklı olarak Elazığ ve Tunceli illerinde görülmektedir. Dut retiminde Elazığ ilinde merkeze bağlı Akakiraz (Peren) ve Yazıkonak beldeleri; Tunceli ilinde ise Pertek ve emigezek ilçeleri ön plana çıkmaktadır.

Bölgede bulunan dut ve üzüm üreticileri tarafından bu ürünlerin bir kısmı pekmez olarak işlenmekte gerek yurt içi gerekse de yurt dışında yaşayan

evrelerine satılmaktadır.

Bölgede yapılan çalışmalarda görüşülen pekmez üreticileri, dut ve üzümü genel olarak bölgeden temin etmektedirler. Pekmez yapımında kullanılan keiboynuzunu ise Adana, Mersin ve Antalya illerinden temin etmektedir. Firmalar hammadde olarak kullanılan ürünleri doğrudan yetitiriciden de almakta ayrıca aracı ve toptancılardan da temin etmektedirler. İşlenen rnler farklı illerde bulunan bayi, aracı ve toptancılar vasıtasıyla perakendecilere satılmaktadır.

Pekmez işlenmesi sürecinde ara ürün olarak dut, üzüm ve keçiyoynuzu sırası ortaya çıkmaktadır. Özellikle hayvan yetiştiriciliğinde ticari değere sahip bu ürünler yörede hayvancılık yapan yetiştiricilere verilmektedir.

Dut'da verimlilik, ürün satış fiyatları ve birim maliyetleri bölgede yapılan çalışmalar ve Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli gıda, tarım ve hayvancılık il müdürlüklerinden alınan veriler sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Elazığ il müdürlüğü dışında kalan diğer il müdürlükleri dut üretimine yönelik değerlerini bildirmemiştir. Saha çalışmalarında Tunceli ilinde dut üretimi ve işlenmesine yönelik önemli faaliyetler olduğu tespit edilmiş olup bu değerlere ulaşılammıştır.

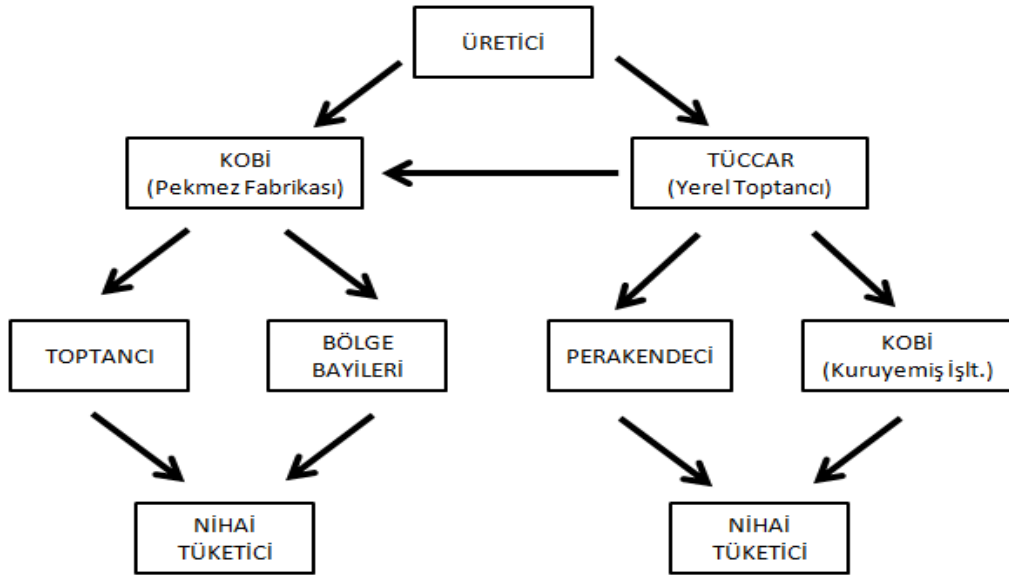
Tablo 52 Dut Üretiminde Birim Maliyetler ve Gelir Durumu

No	Verim/Gelir/Gider	Malatya	Elazığ	Tunceli	Bingöl	TRB1 (Ortalama)
A	Dekara Verim (Kg)	0,00	130,00	0,00	0,00	130,00
B	Dekara Masraf (TL)	0,00	314,00	0,00	0,00	314,00
C	Ürünün Ortalama Satış Fiyatı (TL/kg)	0,00	7,00	0,00	0,00	7,00
D	Toplam Gelir (CxA)	0,00	910,00	0,00	0,00	910,00
E	Kazanç (D-B)	0,00	596,00	0,00	0,00	596,00

Kaynak: Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, 2012

Bölgedeki dut pazarlama kanalı Üretici-Toptancı-Perakendeci ve tüketici olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kanalda yer alan toptancı ürünün sevkiyat ve ulaştırma görevini üstlenmektedir. Pekmez fabrikasının doğrudan yetiştiriciden ürün alması durumunda sevkiyat ve ulaştırma görevini kimi durumlarda pekmez fabrikası kimi durumlarda ise yetiştirici üstlenmektedir.

Şekil 6 Dut Pazarlama Kanalları, 2012

3.11.4. Ceviz

TRB1 Bölgesinde ceviz üretimi ağırlıklı olarak Tunceli ili Pülümür ve Nazimiye ilçeleri ile, Bingöl ili Genç, Ilıcalar, Sancak ve Kiğı, Malatya ili Hekimhan ilçelerinde gerçekleşmektedir,

Aşağıdaki tabloda Malatya, Elazığ ve Bingöl ve gıda, tarım ve hayvancılık il müdürlüklerinden alınan verilere göre Ceviz’de ürün satış fiyatları, birim maliyetler ve gelir durumu ortaya konmaktadır. Tunceli ilinde ceviz üretimi olduğu bilinmekte ancak il müdürlüğü tarafından verilen bilgilerde ceviz üretimine ilişkin değerler yer almamaktadır.

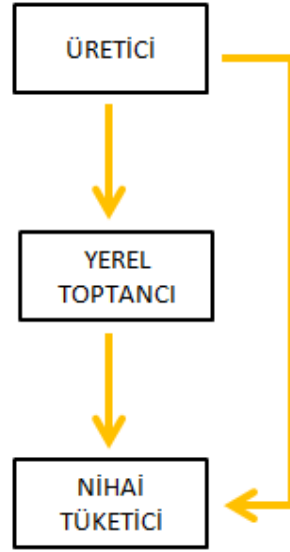
Tablo 53 Ceviz Üretiminde Birim Maliyetler ve Gelir Durumu

No	Verim/Gelir/Gider	Malatya	Elazığ	Tunceli	Bingöl	TRB1 (Ortalama)
A	Dekara Verim (Kg)	300,00	475,00	0,00	500,00	425,00
B	Dekara Masraf (TL)	583,70	803,00	0,00	311,00	565,90
C	Ürünün Ortalama Satış Fiyatı (TL/kg)	9,00	8,50	0,00	7,00	8,17
D	Toplam Gelir (CxA)	2.700,00	4.037,50	0,00	3.500,00	3.470,83
E	Kazanç (D-B)	2.116,30	3.234,50	0,00	3.189,00	2.904,93

Kaynak: Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, 2012

TRB1 Bölgesince cevizde pazarlama kanallarında Üretici-Tüketici kanalı yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölge dışına yapılan satışlarda Üretici-Perakendeci-Tüketici kanalı da görülmektedir. Ceviz üretiminde karşımıza çıkan doğrudan kanalda aracılardan olmaması; aracılardan hizmetlerinin birden ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Bu hizmetleri üretici ya da tüketici üstlenmek durumundadır. Üretici perakendeciyi kullanmadığı durumda kapıdan ya da kargo aracılığı ile satış yapabilmektedir.

Şekil 7 Ceviz Pazarlama Kanalları, 2012

3.11.5. Elma

TRB1 Bölgesinde elma rekoltesi düşük olmakla birlikte, potansiyel üretim alanı olarak Malatya'da Doğanşehir, Surköy ve Erkenek ile Elazığ ili Sivrice ve Hoşköy ön plana çıkmaktadır.

Malatya, Elazığ ve Bingöl ve gıda, tarım ve hayvancılık il müdürlüklerinden alınan bilgilere göre elma üretiminde dekarı ortalama verim 1 ton'un

biraz üzerindedir. Birim alana maliyet (dekar) yaklaşık 450 TL iken gelir yaklaşık 800 TL'dir.

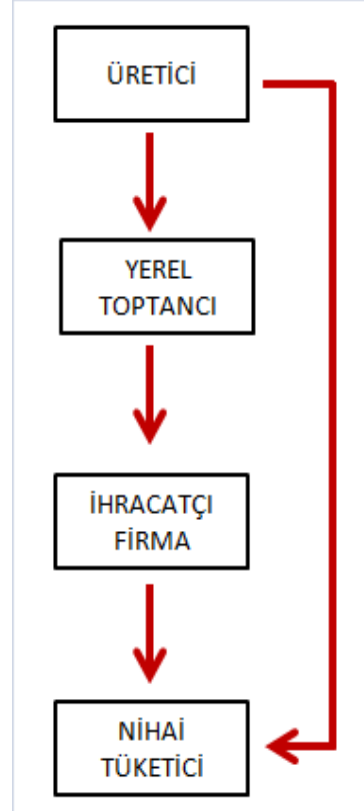
Tablo 54 Elma Üretiminde Birim Maliyetler ve Gelirler

No	Verim/Gelir/Gider	Malatya	Elazığ	Tunceli	Bingöl	TRB1 (Ortalama)
A	Dekara Verim (Kg)	1.500,00	1.000,00	0,00	1.057,00	1.185,67
B	Dekara Masraf (TL)	637,00	446,00	0,00	298,00	460,33
C	Ürünün Ortalama Satış Fiyatı (TL/kg)	1,25	1,00	0,00	1,00	1,08
D	Toplam Gelir (Cx A)	1.875,00	1.000,00	0,00	1.057,00	1.284,47
E	Kazanç (D-B)	1.238,00	554,00	0,00	759,00	824,14

Kaynak: Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, 2012

Bölgede elma pazarlanmasında Üretici–Toptancı-Perakendeci-Tüketici kanalı kullanılmaktadır. Üreticiden perakendeciye kanalı büyük çaplı perakendecilerin doğrudan üreticiden ürün alması durumunda görülmektedir. Bu kanal yapısında taşıma ve stoklama üretici ya da perakendeci tarafından karşılanmaktadır.

Şekil 8 Elma Pazarlama Kanalları, 2012

3.11.6. Nohut ve Fasulye

Nohut ve Fasulye üretiminde TRB1 bölgesinde Tunceli iline bağlı Ovacık ve Mazgirt ilçeleri, Bingöl ili Merkez ilçesi ve Elazığ Maden ilçesi ön plana çıkmaktadır. TRB1 bölgesinde yaklaşık 11.000 ton fasulye ve nohut yetiştirilmektedir.

Bölgede yapılan araştırmalarda nohut ve fasulye arzının çok düşük, bunun paralelinde talebinin çok yüksek olduğu görülmüştür. TRB1 Bölgesine nohut ve fasulye ağırlıklı olarak Konya ilinden gelmektedir ancak dönemsel olarak

ülke içinde fiyatların yükselmesine bağlı olarak yurt dışından da ürün ithal edilmektedir.

Bölge gıda, tarım ve hayvancılık il müdürlüklerinden alınan bilgilere göre Nohut ve Fasulye üretimi ile ilgili verim, birim maliyet ve ortalama gelir miktarı Tablo 55’de verilmektedir.

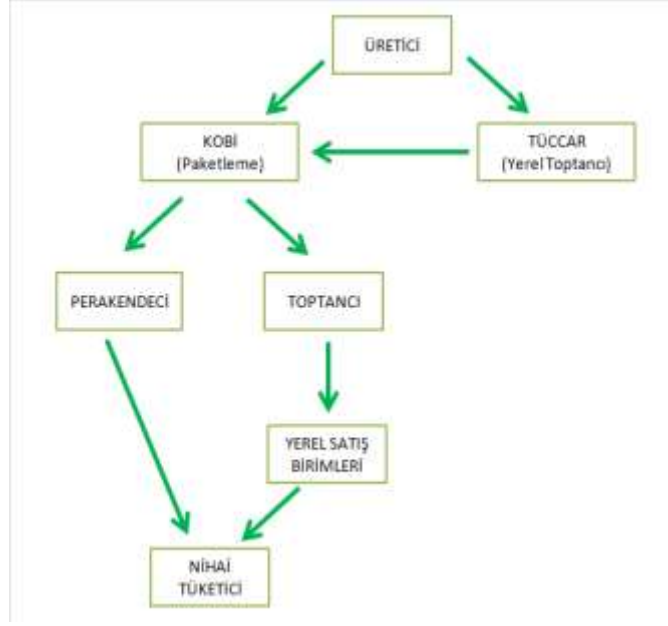
Tablo 55 Nohut ve Fasulye Üretiminde Birim Maliyetler ve Gelirler

	No	Verim/Gelir/Gider	Malatya	Elazığ	Tunceli	Bingöl	TRB1 (Ortalama)
Nohut	A	Dekara Verim (Kg)	103,00	136,00	125,00	135,00	124,75
	B	Dekara Masraf (TL)	153,50	135,50	155,50	235,50	170,00
	C	Ürünün Ortalama Satış Fiyatı (TL/kg)	2,00	3,30	2,00	1,60	2,23
	D	Toplam Gelir (CxA)	206,00	448,80	250,00	216,00	277,57
	E	Kazanç (D-B)	52,50	313,30	94,50	-19,50	107,57
Fasulye	A	Dekara Verim (Kg)	214,00	155,00	125,00	220,00	178,50
	B	Dekara Masraf (TL)	339,50	499,00	244,00	295,20	344,43
	C	Ürünün Ortalama Satış Fiyatı (TL/kg)	3,00	3,30	3,25	3,50	3,26
	D	Toplam Gelir (CxA)	642,00	511,50	406,25	770,00	582,36
	E	Kazanç (D-B)	302,50	12,50	162,25	474,80	237,93

Kaynak: Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, 2012

TRB1 Bölgesinde nohut ve fasulye sektöründe pazarlama kanalı olarak Üretici-İşleyici (KOBİ)-Toptancı-Perakendeci-Tüketici kanalı kullanılmaktadır. Nohut ve Fasulye üreticisi ürünlerini toptancı veya perakendeciye pazarlayabilecek sınıflandırma, ambalajlama, paketleme, etiketleme gibi kaynaklara ve uzmanlığa sahip olmadığı için bu işi yapan firmalara ihtiyaç duymaktadırlar. Kendi satış gücünü kuramamış olan üreticiler, komisyoncular aracılığı ile ürünlerini ambalajlamadan satışa sunmaktadırlar.

Şekil 9 Nohut ve Fasulye Pazarlama Kanalları, 2012

3.12. BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜNE YÖNELİK KURUMSAL YAPILANMALAR VE İŞLEVLERİ

Bitkisel üretim sektörü ülkemizin en önemli tarımsal faaliyet alanlarından biridir. Bu nedenle gerek merkez ve taşra yapılanması ve gerekse Sivil Toplum Kuruluşları (STK) nezdinde kurumsal yapılanma fazladır. Türkiye’de bitkisel üretimle ilgili temel kuruluş “Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı”dır. Bakanlığın bünyesinde yer alan 4 adet Genel Müdürlük ve bu Genel Müdürlüklere bağlı 26 Daire Başkanlığı bitkisel üretimle ilgili görev ve sorumluluklarını yerine getirmektedir. Ayrıca bakanlığın taşra teşkilatlanması ile il ve ilçe müdürlükleri de çalışmalarda bulunmaktadır. Bakanlığa bağlı birimler ve bunların görevleri detaylı olarak Ek 3’de verilmektedir.

TRB1 bölgesinde bitkisel üretimde görev, sorumluluk ve rolü olan diğer kuruluşlar olan DSİ Bölge Müdürlüğü, tarım kredi kooperatifleri, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. ve Türkiye Ziraat Odaları Birliği ile detaylı bilgiler Ek 3’de verilmektedir.

Bitkisel üretimde kurumsal yapılanmanın fazla olması nedeni ile özellikle TRB1 bölgesini yakından ilgilendiren özel kurumsal yapılanmalara yer verilerek bunların görev ve sorumlulukları bu bölüm kapsamında değerlendirilmektedir.

3.12.1.Kayısı Araştırma İstasyonu

Enstitü 1937 yılında Türk-Alman işbirliğiyle Ülkenin kayısı yetiştirilen tüm alanlarında faaliyet göstermek üzere Malatya ilinde kurulmuştur. Kayısı Araştırma İstasyonunun işlevi;

- Islah ve yetiştirme teknikleri ile pazar talepleri doğrultusunda yeni çeşit, hat, verim ve kaliteyi geliştirmek, hastalık, zararlı ve olumsuz çevre koşullarına dayanıklılığı artırmak, bu görevleri yaparken biyoteknoloji gibi yeni teknik ve teknolojileri kullanarak temel ve uygulamalı araştırmalar yapmak,
- Tarımsal mekanizasyon ve bilgi teknolojileri, hassas tarım teknikleri veya erken uyarı sistemleri ile bitki besleme ve zirai mücadelede etkinliği artırmak, hasat ve hasat sonrası ürün kayıplarını azaltacak araştırmalar yapmak,
- Görev alanında biyolojik çeşitliliğinin korunması ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması amacıyla, bitkisel genetik kaynakların toplanması, muhafazası,

tanımlanması, gerekli görüldüğünde kültüre alınması ve ıslah programında kullanılması konularında çalışmalar yapmak,

- Kayısı kurutma teknikleri konusunda uygulamalı araştırmalar yapmak,
- Islah çalışmaları sonucunda geliştirilen çeşit ve hatları tescil ettirmek, ıslah materyalinin devamlılığını sağlamak,
- Sahibi olduğu çeşitlerde sertifikasyona esas olacak 1 ve 2 no'lu parselleri oluşturmak, baz materyali muhafaza etmek, talep eden fidancılara nitelikli çoğaltım materyali aktarmak,
- Kayısı hastalık ve zararlıları ile mücadele yöntemleri hakkında çalışmalar yapmak
- Tarımda suyun etkin kullanımı için uygun yöntem ve teknoloji geliştirmek,
- Bitki besin maddeleri ile toprak düzenleyicilerin toprak verimlilik ve kalitesine etkilerini araştırmak ve uygun gübreleme tekniklerini geliştirmek,
- Kayısıda vejetasyonu izlemek, gözlem yapmak, veri toplamak, gelişim ve hasat dönemlerinde rekolte tahmini de içeren raporlar hazırlayarak karar vericilere, muhtemel krizleri önleyici önerilerde bulunmak

(Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011b).

3.12.2. Bahçe Kùltürleri Araştırma İstasyonu Müdürlüğü

Erzincan, Erzurum, **Malatya**, **Elazığ**, Muş, **Bingöl**, Bitlis, Van, Gümüşhane, Bayburt, Ardahan, Kars, Ağrı, Iğdır, Sivas, **Tunceli** illerinde faaliyet göstermek üzere meyvecilik, bağcılık, sebzeçilik, süs bitkileri, yemeklik tane baklagiller, tıbbi aromatik bitkiler, bitki sağlığı ve toprak su kaynakları konularında faaliyet göstermek üzere Erzincan ilinde kurulmuştur.

İşlevi;

- Islah ve yetiştirme teknikleri ile pazar talepleri doğrultusunda yeni çeşit, hat, verim ve kaliteyi geliştirmek, hastalık, zararlı ve olumsuz çevre koşullarına dayanıklılığı artırmak, bu görevleri yaparken biyoteknoloji gibi yeni teknik ve teknolojileri kullanarak temel ve uygulamalı araştırmalar yapmak,
- Tarımsal mekanizasyon ve bilgi teknolojileri, hassas tarım teknikleri veya erken uyarı sistemleri ile bitki besleme ve zirai mücadelede etkinliği artırmak, hasat ve hasat sonrası ürün kayıplarını azaltacak araştırmalar yapmak,

- Islah alışmaları sonucunda geliştirilen çeşitlerin tescil edilmesini ve ıslah materyalinin devamlılığını sağlamak,
- Sahibi olduğu çeşitlerde sertifikasyona esas olacak 1 ve 2 no'lu parselleri oluşturmak, baz materyali muhafaza etmek, talep eden fidancılara nitelikli çoğaltım materyali aktarmak,
- Görev alanında biyolojik çeşitliliğinin korunması ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması amacıyla, başta kuşburnu ve dut olmak üzere bitkisel genetik kaynakların toplanması, muhafazası, tanımlanması, gerekli görüldüğünde kültüre alınması ve ıslah programında kullanılması konularında çalışmalar yapmak,
- Doğu Anadolu Bölgesi'ne hitap etmek üzere sertifikalı meyve fidanları üretmek,
- Doğu Anadolu Bölgesi'nde hububata ait önemli zararlılardan olan sne ve kımıl başta olmak üzere yürütülen mücadelelerde görev almak,
- Zararlı organizmalarla ilgili zirai mücadele teknik talimatları ve standart ilaç deneme metotlarının hazırlanmasında görev almak,
- Kültür bitkilerine arız olan zararlı organizmaların teşhisini, yayılışlarını, yoğunluk ve zarar düzeylerini tespit etmek,
- Zararlı organizmaların biyolojilerini, biyo-ekolojilerini ve epidemiyolojilerini inceleyerek en etkili ve en ekonomik mücadele metotlarını ortaya koymak ve uygulama kuruluşları aracılığıyla üreticiye iletmek,
- Tarımda suyun etkin kullanımı için uygun yöntem ve teknoloji geliştirmek,
- Bitki besin maddeleri ile toprak düzenleyicilerin toprak verimlilik ve kalitesine etkilerini araştırmak ve uygun gübreleme tekniklerini geliştirmek,
- Görevli olduğu temel bitki gruplarında vejetasyonu izlemek, gözlem yapmak, gelişim ve hasat dönemlerinde rekolte tahmini de içeren raporlar hazırlayarak karar vericilere, muhtemel krizleri önleyici önerilerde bulunmak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011b).

3.12.3. Doğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

Erzurum, Erzincan, Gümüşhane, Bayburt, Ağrı, Tunceli, Bingöl, Muş, Bitlis, Van, Kars, Ardahan, Artvin, Iğdır, Elazığ ve Malatya illerinde tahıllar, endüstri bitkileri, yemeklik tane baklagiller, tıbbi aromatik bitkiler, ayır- mera ve yem bitkileri, toprak su, biyolojik çeşitlilik ve genetik kaynaklar, hayvancılık ve arıcılık konularında faaliyet göstermek üzere Erzurum

ilinde kurulmuştur.

İşlevi;

- Islah ve yetiştirme teknikleri ile pazar talepleri doğrultusunda yeni çeşit, hat, verim ve kaliteyi geliştirmek, hastalık, zararlı ve olumsuz çevre koşullarına dayanıklılığı artırmak, bu görevleri yaparken biyoteknoloji gibi yeni teknik ve teknolojileri kullanarak temel ve uygulamalı araştırmalar yapmak,
- Tarımsal mekanizasyon ve bilgi teknolojileri, hassas tarım teknikleri veya erken uyarı sistemleri ile bitki besleme ve zirai mücadelede etkinliği artırmak, hasat ve hasat sonrası ürün kayıplarını azaltacak araştırmalar yapmak,
- Islah çalışmaları sonucunda geliştirilen çeşit ve hatları tescil ettirmek, ıslah materyalinin devamlılığını sağlamak ve geliştirdiği çeşitlerin elit ve orijinal kademede tohumluk üretimini gerçekleştirmek,
- Soğuğa dayanıklılık çalışmalarında ülkesel merkez görevini yürütmek,
- Görev alanında biyolojik çeşitliliğinin korunması ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması amacıyla, bitkisel genetik kaynakların toplanması, muhafazası, tanımlanması, gerekli görüldüğünde kültüre alınması ve ıslah programında kullanılması konularında çalışmalar yapmak,
- Çayır-mera ve yem bitkilerinde ülkesel seviyede yürütülen çalışmalar için kaynak materyal temin etmek ve geliştirmek,
- Hayvancılıkta verimliliği ve üretimi artırmak ve çeşitlendirmek amacıyla ıslah, yetiştirme teknikleri, tabii, suni tohumlama ve embriyo transferi konusunda araştırmalar yapmak, yaptırmak,
- Hayvancılıkta bakım-besleme, hayvan refahı ve sürü idaresi teknikleri ile barındırma sistemleri konularında araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde bulunmak,
- Evcil hayvan genetik kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir kullanımı konularında araştırmalar yürütmek,
- Arıcılıkta verimliliği artıracak ıslah, yetiştirme ve üretim teknikleri üzerinde araştırmalar yapmak, arı ürünlerinde kalite ve verimlilik konularında çalışmalar yapmak,
- Tarımda suyun etkin kullanımı için uygun yöntem ve teknoloji geliştirmek, düşük nitelikli suların tarımsal sulamada kullanım koşullarını belirlemek,
- Toprakların verimlilik potansiyellerini belirlemek, bitki besin maddeleri ile toprak düzenleyicilerin toprak verimlilik ve kalitesine etkilerini araştırmak ve uygun

gübreleme tekniklerini geliştirmek,

- Çalışma bölgesinde kar hidrolojisi çalışmaları yapmak, su kaynakları üzerindeki muhtemel etkilerini hesaplamak,
- Havzalarda su kaynaklarını korumak ve sürdürülebilir kullanımını sağlamaya yönelik araştırmalar yapmak,
- Tuzluluk, erozyon ve çölleşmenin olumsuz etkilerinin azaltılması için alınması gerekli önlemleri belirlemek ve uygulanabilir ıslah yöntemlerini geliştirmek,
- İklim değişikliğinin toprak, su kaynaklarında ve bitkisel üretimde meydana getireceği muhtemel değişimleri belirlemek ve uygun adaptasyon önerileri geliştirmek,
- Hayvancılık sektörü ile ilgili gelişmeleri izlemek, gözlem yapmak, rapor hazırlamak ve karar vericilere ayrıntılı raporlar sunmak,

Görevli olduğu temel bitki gruplarında vejetasyonu izlemek, gözlem yapmak, gelişim ve hasat dönemlerinde rekolte tahmini de içeren raporlar hazırlayarak karar vericilere, muhtemel krizleri önleyici önerilerde bulunmak (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2011b).

3.12.4. Bölge Dışında Yer Alan Özel Ürünlere Yönelik Enstitüler

TRB1 bölgesi dışında Türkiye genelindeki illerde TAGEM'e bağlı birçok enstitü yer almaktadır. Bu enstitülerden bazıları özel bitkisel ürünlerin üretimine yönelik araştırmalarda bulunmaktadır. Bunlar;

- Aydın Nazilli Pamuk Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
- Gaziantep Antepfıstığı Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü,
- Manisa Bağcılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
- Niğde Patates Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü,
- Tekirdağ Bağcılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü,

3.12.5. İnönü Üniversitesi Kayısı Araştırma ve Uygulama Merkezi

İnönü Üniversitesine bağlı olarak faaliyette bulunmaktadır. Kayısı ve diğer meyveler konusunda araştırma yapmak, bilimsel çalışmalara destek olmak, üreticilere yönelik eğitim-yayım faaliyetinde bulunmak ve dış ticarete yönelik çalışmalarda bulunmak amacını taşımaktadır.

3.12.6. Sektörde Faaliyet Gösteren Üretici ve Pazarlama Örgütleri

Ülkemizde özellikle üreticilerce kurulan ve üretim, pazarlama hizmetlerinin etkin hale gelmesi için kurulan ve yasalarca da hem tanınan hem de gerekli görülen kurumsal yapılar da mevcuttur. Bunların başlıcaları;

i. 1163 Sayılı Kooperatifler Kanununa göre, “tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve kamu tüzel kişileri ile özel idareler, belediyeler, köyler, cemiyetler ve dernekler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli teşekküller” olarak kuruluşları yapılan ve bölgede faaliyet gösteren tarımsal amaçlı kooperatifler vardır. Bunların aşağıdaki biçimde örgütlenmektedir:

- a) Tarımsal kalkınma kooperatifi
- b) Sulama kooperatifi
- c) Su ürünleri kooperatifi
- d) Pancar ekicileri kooperatifi.

ii.5996 Sayılı Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanununa göre kuruluşu yapılan “gıda ve yem güvenilirliğini, halk sağlığı, bitki ve hayvan sağlığı ile hayvan ıslahı ve refahını, tüketici menfaatleri ile çevrenin korunması da dikkate alınarak korumak ve sağlamayı amaç edinerek” bölgede bulunan **Damızlık Birlikleri** vardır. Bunlar;

- a) Damızlık sığır yetiştiricileri birliği
- b) Damızlık arı yetiştiricileri birliği
- c) Damızlık koyun keçi yetiştiricileri birliği

iii.5200 sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanununa göre kurularak, “üretimi talebe göre plânlamak, ürün kalitesini iyileştirmek, kendi mülkiyetine almamak kaydıyla pazara geçerli norm ve standartlara uygun ürün sevk etmek ve ürünlerin ulusal ve uluslararası ölçekte pazarlama gücünü artırıcı tedbirler almak üzere tarım üreticilerinin, ürün veya ürün grubu bazında bir araya gelerek, tüzel kişiliği haiz tarımsal üretici birlikleri kurmalarını sağlamak” amacı ile bölgede faaliyet gösteren **Tarımsal Üretici Birlikleri** vardır. Bunlardan bazıları;

- a) Kiraz üreticileri birliği

- b) Süt üreticileri birliği
- c) Elma üreticileri birliği
- d) Kayısı üreticileri birliği
- e) Üzüm üreticileri birliği
- f) Alabalık üreticileri birliği
- g) Kırmızı et üreticileri birliğidir.

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretim alanında faaliyet gösteren birlikler:

- Elazığ Üzüm Üreticileri Birliği,
- Ağın Üzüm Üreticileri Birliği,
- Arapgir Üzüm Üreticileri Birliği,
- Doğanşehir Elma Üreticileri Birliği.

Üretici birliklerinin en temel sorunları arasında, üreticilerin birlikte hareket edememesi, yönetsel sorunlar, ulusal düzeyde politika geliştirme süreçlerine dahil olamama, üreticilerinin sorunlarını çözüm merkezlerine doğru ve zamanında iletememe, finansal sorunlar, teknik personel istihdamı, fon kaynaklarına erişim sayılabilir.

BÖLÜM 4: TRB1 BÖLGESİ ALT SEKTÖRLERİ KÜME POTANSİYELİ ANALİZLERİ

Klasik uluslararası ticaret teorileri, nispi avantajların, ülkelerin gelecek nesillere bırakabileceği faktör havuzlarında yattığını söylemektedir. Bu faktör havuzları; ülke toprağı, doğal kaynaklar ve nüfus gibi kavramları içine alır. Porter ise, ulusların kalifiye işgücü, güçlü teknoloji, bilgi birikimi ve kültür gibi kendi ileri faktör havuzlarını yaratabileceğini ileri sürer. Porter, Ulusal Avantajın Belirleyici Unsurlarını *Rekabet Elması Modeli* ile açıklamıştır. Porter, bu model ile firmaların rekabet avantajı geliştirmelerinde etkiye sahip dört faktörü değerlendirmektedir. Elmasın dört köşesinde “faktör koşulları”, “talep koşulları”, “firma stratejisi ve rekabet yapısı” ve “ilgili ve destekleyici endüstrilerin varlığı” vardır. Porter, bu elmas modelini hangi firma ve endüstrilerin rekabet avantajına sahip olduğunu tespit etmekte kullanmıştır ve ilgili ve destekleyici endüstrilerin önemi, kümelenmelere olan ilgiyi teşvik etmiştir. Bu model ülkelerin endüstrileri için kurabileceği alanları temsil etmektedir (Porter, 1990). TRB1 Bölgesinde küme potansiyeli ortaya konulurken ve analiz edilirken temel yaklaşım olarak “Elmas Modeli”nden yararlanılmıştır. Çalışmada Porter’in dört ana faktörü firmaların rekabet avantajı geliştirmelerinde etkiye sahip olmaları yaklaşımında hareketle dikkate alınmış ve bu faktörler özetle şu biçimde ele alınmıştır; girdi koşulları, firma stratejisi ve rekabet yapısı, talep koşulları ile tamamlayıcı faktörler ile ilgili destekleyici koşulların varlığıdır. Buna ek olarak ayrıca devlet desteğı de bir etkileyici faktör olarak dikkate alınmıştır. Burada her faktörün yanı sıra alt faktörler-değişkenler de analizlerde yer almaktadır. Bu değişkenler alt sektörlerin özelliklerine göre farklılık gösterebilmektedir. Tarım sektöründe alt faktörler-değişkenlerin tüm sektörlerde yer aldığına rastlanmaktadır. Alt faktörler-değişkenler hakkında aşağıdaki biçimde kısaca bilgiler sunulmuştur.

a. Faktör-girdi koşulları

Elmas modelinin önemli temel değişkenidir. Bu faktör bileşeninde işgücü, bilgi, hammadde ve katkı maddeleri kaynakları, coğrafi konum ve lojistik yer almaktadır.

b. Talep Koşulları

Bu faktör bileşeninde özellikle il veya bölge iç talep, dış talep, nitelikli talep, potansiyel umutvar pazarlar yer almaktadır.

c. Firma Stratejisi ve Rekabet Yapısı

Bu faktör bileşeninde işletmelerin yapısı, markalaşma, rekabet yapısı, firma yapısı yer almaktadır.

d. Tamamlayıcı sektörler

Burada ilgili ve destekleyici diğer sanayi değişkeni, kurumların varlığı ve etkinliği, ilgili sivil toplum kuruluşları, finansal kurumlar yer almaktadır.

e. Devletin rolü

Elmas Modelinde devlet faktörü önemli bir bileşen olarak ele alınmaktadır. Çünkü devlet teşvikleri, destekleri, denetim unsurları işletmeler açısından motive edici unsurlar olarak belirebilmektedir.

4.1. TRB1 BÖLGESİ BAĞCILIK VE ŞARAPÇILIK KÜME POTANSİYELİ ANALİZİ

4.1.1. Bağcılık ve Şarapçılık Değer Zinciri Analizi

Üzüm; asmagiller (Vitaceae) familyasının *Vitis* cinsinde yer alan asma bitkilerinin (özellikle de *Vitis vinifera*'nın) salkım halindeki tatlı ve sulu meyvesidir. *Vitis* cinsinin Kuzey Yarımküre'de yaygın 60 kadar türü vardır. Bunların içinde en çok yetiştirilen tür *Vitis vinifera*'dır. Üzüm; karbonhidrat içeriği dolayısıyla iyi bir enerji kaynağıdır. B1, B2 vitaminleri ve çeşitli mineral maddeler ihtiva eder. Özellikle bedensel gelişme, deri ve saç beslenmelerinde, iltihaplı-ateşli hastalıklar ve madensel tuz eksikleri, böbrek ve karaciğer hastalıklarında yararlılığı tıpça tespit edilmiştir. **Üzüm; sofralık, şaraplık, kurutmalık, sirke, pekmez, pestil, reçel, meyve suyu, köfter, ezme ve diğer mamul ürünler şeklinde değerlendirilme olanağına sahiptir.** Üzümün göze çarpan en önemli özelliği, kanda oksijenin taşınmasını sağlayan hemoglobin hücrelerinin oluşumunda gerekli olan demiri sağlaması, böbrekleri çalışması yönünde uyarması ve kalp atışlarının düzenlenmesini sağlayan potasyum deposu olmasıdır. Ayrıca çekirdeksiz kuru üzümün kolon kanseriyle mücadelede önemli bir yeri olduğu tespit edilmiştir. Son bilimsel araştırmalarda kuru üzümün kolonları sağlıklı tutan,

inulin adlı bir madde içermekte olduğu ortaya çıkmıştır. Üzüm tarım kollarından biri olan bağcılık sektörünün bir ürünüdür. Bu sektörü üzüm üreten işletmeler oluşturmaktadır. Bu işletmelerden 2,5 milyon kişi gelir sağlamaktadır (Duran, 2003).

İklim ve toprak özellikleri nedeniyle ülkemiz tarihsel olarak özellikle bağcılığın beşiği ve merkezi olmuştur. Bu uzun dönemde, Türkiye çok geniş asma çeşidi ve tipiyle zengin gen kaynaklarına sahip olmuştur (Ecevit ve Kelen, 1999). Günümüzde üzüm (Vitaceae)'ün 200 çeşidi yetiştirilmektedir. Modern türlerinin hepsi Akdeniz (*Vitis vinifera*) ve Kuzey Amerika (*Vitis labrusca*) da yetişen iki ana türden gelmektedir (Wayne's World, 2007).

Bağcılık özel bilgi ve beceri isteyen tarım koludur. Bakım işlerinin zamanında uygulanması çok önemlidir. Hastalık ve zararlılarla mücadele mutlaka yapılmalıdır. Ancak zamansız ve gereksiz ilaç kullanımı doğal dengeyi bozmakta, insan sağlığına zarar vermekte, üründe kalite ve verim kayıplarına yol açmaktadır. Yanlış yapılan ilaçlı mücadele sonucu meyvedeki ilaç kalıntıları, kuru üzüm ve şarap ihracatı ile yurt içi tüketimini olumsuz yönde etkilemektedir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2007).

Türkiye bağcılık için en uygun iklim şartlarına sahiptir. Bu nedenle asma yetiştiriciliği yüzyıllardan beri yapılmaktadır. Asma hemen her toprakta yetişebilmektedir. Az sulamayla yetinmesi, yamaç arazileri de değerlendirmesi tercih edilmesini sağlamaktadır. Ayrıca üzümün birçok değerlendirme şeklinin olması da dünya üzerinde en fazla üretilen meyve olmasına yol açmıştır.

Türkiye'de bağ alanlarında 2001-2010 yılları arasında bir azalma görülse de üzüm üretim miktarında bir artış söz konusudur. Bu kaliteli girdi kullanımından ve modern bağ tesis etmekten kaynaklanmaktadır. 2001-2010 yılları arasında gelişme eğilimine bakıldığında TRB1 Bölgesinin Türkiye ortalamasına göre daha iyi bir gelişme gösterdiği görülür. Nitekim 2001-2010 yılları arasında Türkiye genelinde bağ alanlarında %9,4 oranında bir azalış varken, üzüm üretim miktarında %30,9 oranında bir artış olmuştur. TRB1 Bölgesinde ise, aynı dönem içerisinde bağ alanlarında %4,3 oranında bir artış, üzüm üretim miktarında ise %143,7 oranında bir artış gerçekleşmiştir. Bu durum bölge için üzümün önemli bir ekonomik kaynak olduğunu da ortaya koymaktadır.

Tablo 56 Türkiye’de ve TRB1 Bölgesinde Bağ Ekim Alanları ve Üzüm Üretim Miktarı

Yıllar	Türkiye		TRB1 Bölgesi	
	Üretim Alanı (Ha)	Üretim Miktarı (Ton)	Üretim Alanı (Ha)	Üretim Miktarı (Ton)
2001	525.000	3.250.000	17.407	47.830
2010	475.786	4.255.000	18.157	116.556

Kaynak: TÜİK, 2011

Meyve suyu üretimindeki kullanımları dolayısıyla en çok üretilen üzüm türü Frenk Üzümlü’dür. Bu alanda Rusya Federasyonu ve Polonya dünyanın en büyük üreticileri konumundadır. Rusya Federasyonu yıllık yaklaşık 200.000 ton, Polonya da 185.000 ton üretim yapmaktadır. Rusya Federasyonu üretiminin hemen tümünü kendi iç pazarında tüketirken, Polonya ürettiğinin yaklaşık olarak 1/3’ünü dış pazarlara sunmaktadır (Ağaoğlu, 2003).

Türkiye şarap üretimine uygun doğa koşullarına sahip olmasına ve büyük miktarlarda üzüm üreten bir ülke olmasına rağmen, üretilen üzümlerin %2 gibi çok küçük bir bölümü şarap üretiminde kullanılmaktadır. Bu oran Avrupa Birliği ülkelerinde %85, bağcılıkla uğraşan diğer ülkelerde ise ortalama %80 dolayındadır. Türkiye’de üretilen yaş üzümün %40’ı kurutmalık, %35’i sofralık, %23’ünün de pekmez, pestil ve sirke gibi ürünlerin üretiminde kullanıldığı görülmektedir. Diğer yandan ülkemizde yetiştirilen üzüm çeşidi 1000 civarında olmasına karşın, şarap üretiminde kullanılmaya uygun çeşit sayısı sadece 35 civarında olup, kaliteli şarap üretimine uygun üzüm üretimi de oldukça düşüktür.

Ülkemiz şaraplık üzüm yetiştiriciliğinde çeşit sayısının sınırlı, üretim miktarı ve kalitesinin ise yetersiz düzeylerde bulunması nedeniyle, şarap üreticisi bazı firmaların, bağcılık alanına yönelerek şarap üretimine uygun üzüm yetiştirmeye başladıkları görülmektedir.

4.1.2.Faktör Koşulları

a. İş Gücü Kaynakları

TRB1 Bölgesinde işsizlik oranı %12,5 olup, gizli işsizlik oranı daha da yüksektir. Nitekim bölgede bitkisel ürün işleyen işletmelerle yapılan görüşmelerde, işsizlik bölgenin önemli bir

sorunu olarak gösterilmiştir. Üzüm ve üzüm ürünleri sanayisi ile ilgili olarak 3 temel işgücü alanı vardır. Birincisi; üzüm tahıl üreticileri, ikincisi üzümü *sirke, pekmez, pestil, reçel, meyve suyu, köfter, ezme vd.* biçiminde işleyen işletmeler, üçüncüsü ise şarap üreticileridir. Burada üreticilikten *sirke, pekmez, pestil, reçel, orjik, meyve suyu, vd.* biçiminde işleyen işletmeler ile şarap üreticileri işgücü niteliği önem kazanmaktadır. Çünkü bu alanlar ihtisas gerektiren iş alanlarıdır. Üzüm ve üzüm ürünleri sanayisi konusunda TRB1 Bölgesinde özellikle Elazığ ilinde bir birikim vardır. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın 2010 yılı verilerine göre Elazığ ilinde üzüm ürünleri işleyen ve şarap üreten 10 işletme bulunmaktadır. Bu işletmelerin yıllık kapasite kullanım oranı yalnızca %17,1'dir (963,34 ton). Bu durum şunu ortaya koymaktadır; bağcılık sektörü TRB1 Bölgesi için önemli bir istihdam ve ekonomik gelir kaynağı olmasına rağmen, bu kapasite yeterince kullanılmıyor. Diğer yandan, bazı üreticilerle yapılan görüşmelerde üzüm yetiştiriciliğinde işçilerin önemli bir bölümünün il dışından geldiği belirtilmiştir. Üzüm katma değeri yükselecek biçimde işlendiği durumda ilde bu alanda çalışacak birey sayısı da artabilecektir.

TRB1 Bölgesinde üzüm ve üzüm ürünleri sanayisi açısından önemli sorunlardan birisi işletmelerin büyük çoğunun küçük ölçekli olmasıdır. Bu işletmelerde kalifiye işgücü kullanımı ve nitel koşullara bağlı üretim sınırlılık gösterebilmektedir. Diğer yandan işletmelerin önemli bir bölümü üzüm ve üzüm ürünleri sanayisi alanında üretim yapan KOBİ'ler arasında kalite belge ve sertifika sahibi olan işletme sayısı azdır. Bu ise kalifiye işgücü kullanımının sınırlı olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bağcılık açısından da işletmeler genelde küçük işletmelerdir. Bundan dolayı üzüm üretimi yapanların önemli bir bölümünün modern işletmecilik anlayışından uzak küçük ölçekli aile işletmeleri olduğu ortaya çıkmaktadır.

TRB1 Bölgesinde üzüm ve üzüm ürünler sanayisi ile ilgili olarak işletmelerin yavaş da olsa artması, var olanların ölçek büyütme eğiliminde olması ve Bölge üniversitelerindeki programların etkisi ile işgücünü nitelik olarak geliştirmek olasıdır. Nitekim, görüşülen bazı işletmeler bu alanda çalışanlara özellikle bağcılık, pazarlama, hijyen konularında eğitimler verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu eğitimlerin kurumsal olarak sürekli bir biçimde verilmesi sektörün gelişmesinde rol oynayabilecektir. Aslında TRB1 Bölgesinde özellikle Elazığ ilinde potansiyele bakıldığında üzüm ve üzüm ürünler sanayisinde işgücü ile ilgili olarak niteliksel olarak bir geçmişin varlığından söz edilebilir. Fakat gelişen ve değişen Pazar

ve pazarlama koşulları, teknolojik ilerlemeleri, ürün çeşitlenmesi, lojistik konularında bazı yetersizlikler belirmiştir.

b. Bilgi Kaynakları

Sektörün ilerlemesine yardımcı olacak bilgi kaynakları arasında en göze çarpan birimler; Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İl Müdürlükleri, Meyvecilik Araştırma İstasyonları, üretici örgütleri, Sağlık İl Müdürlükleri, özel işletmeler ve üniversitelerdir. TRB1 Bölgesindeki üniversitelerin meslek yüksek okullarında Bağcılık Programı, Gıda İşleme Programı, Bahçe Tarımı Programı bulunmaktadır. Bu programların varlığı bölgede üzüm ve üzüm ürünleri sanayisinin gelişmesi için insan ve bilgi kaynaklarının gelişmesinde lokomotif görevi üstenebilirler. Bunun ile ilgili olarak bölgede şarapçılık alt sektörüne ilişkin bir programın da açılması önemli bir kazanç olacaktır. Ayrıca, Elazığ ilinde bulunan Üzüm Üreticileri Birliğinin kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi de bilgi kaynağı açısından güçlendirici bir rol oynayabilecektir.

c. Hammadde ve katkı maddeleri kaynakları

TRB1 Bölgesinin önemli bir bölümü bağcılığın yapılmasına elverişli bir bölge olmasına rağmen bölgede yetiştiriciliği yapılan üzüm çeşit sayısının fazlalığı ve değerlendirme ile ilgili yeterli yatırımların yapılmamış olması ürünün değerlendirilmesinde bazen tıkanmalara neden olmaktadır. Yalnızca Elazığ ilinde 12-13 çeşit üzüm yetiştiriciliği vardır. Bağ alanlarının küçük parçalar halinde olması ve çeşit standardizasyonunun bulunmayışı bağcılığın ekonomik olarak verimliliğini sınırlandırmaktadır. Üzümü yaş olarak stoklama imkânı bulunmamaktadır. Elazığ ilinde kamuya ait şarap fabrikasının kapanması sonucu üzümün değerlendirilmesi açısından ortaya önemli bir sorun alanı çıkmıştır. Son yıllarda özel sektörün yatırımları yavaş da olsa gelişme eğiliminde olup, bunun daha da artırılması canlandırıcı bir rol oynayabilecektir. Bölge genelinde çeşit ıslahına gidilmesi, kaliteli hammadde temini sektörün geleceği açısından gereklilik göstermektedir.

d. Coğrafi Konum ve Lojistik

TRB1 Bölgesinin konum olarak gerek hammaddelerin gerekse taleplerin kesiştiği bir noktada olduğunu söylemek zordur. Bu durum gerek hammadde temininde gerekse pazara ulaşım adına dezavantaj oluşturabilmektedir. Buna karşılık son yıllarda TRB1 Bölgesinde bölge dışına hitap eden işletme sayısının daha da arttığını belirtmişlerdir. Buna en güzel örnek, şarap üreten şirketleridir. Bunlardan bir kaçısı ihtisaslaşmış olup, ulusal düzeyde tanınan birer markadır. TRB1 Bölgesinde üzüm ve üzüm ürünleri sanayisinin önemli dezavantajlardan

birisi işletmelerin dağınık ve birbirinden kopuk olmasıdır. Kümeleme yaklaşımı ile işletmelerin, konu ile ilgili paydaşların bir araya gelmesi ve Bölge kimliği altında üretimde, pazarlamada bulunması katma değer dönüşümünü daha da artıracaktır.

4.1.3.Talep Koşulları

Sektörün talep durumunu il, bölgesel ve ulusal olmak üzere üç kategoride incelemek mümkündür. Çünkü bir yanda il düzeyinde faaliyette bulunan işletmeler, bir yanda bölgesel düzeyde üretim yapan ve bölgesel pazara hitap eden işletmeler, diğer yanda ise ulusal düzeyde pazara giren işletmeler vardır. Bu sanayi alanında bölge dışından gelip yatırımda bulunan işletmeler de mevcuttur. Örneğin şarap üretimi için gelen firmalar bulunmaktadır. Burada üzerinde düşünülmesi gereken nokta, işletmelerin kaliteli üzümü bölgeden nasıl sağlayabileceklerinin araştırılması ve bunun için neler yapılması gerektiği üzerinde düşünülmesidir. Özellikle yüksek kaliteli çıktı verecek ürünlerin yetiştirilmesi bölgenin bitkisel üretim temelli tarımsal kalkınması için önemlidir.

Görüşülen paydaşlar Türkiye’de üzüm ve üzüm ürünleri konusunda İzmir, İçel, Manisa, Denizli, Nevşehir gibi illerin iyi ve rakip durumda olduğunu belirtmişlerdir. TRB1 Bölgesinde kaliteli üzüm ürünleri ve şarapçılık için uygun üzüm yetiştirilmesi, işletmelerin de kaliteli ve standartlara uygun ürün üretiminde bulunması ile TRB1 Bölgesinin bu alandaki payının daha da artabileceği ifade edilmiştir. İşletmelerin çoğunluğu işletme sermayelerinin güçlü olmaması sebebiyle düşük kapasite ile çalıştıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla kapasiteleri ancak bölgeye yetmektedir. Sermaye artırım, teşvikler, güç birliği oluştukça kazanım da artabilecektir.

4.1.4.Firma Stratejisi Ve Rekabet Yapısı

a.İşletmelerin Yapısı

TRB1 Bölgesinde üzüm ve üzüm ürünleri üreten işletmelerin çoğunluğu KOBİ nitelikli işletmelerdir. İşletmelerin %90’ına yakını il veya bölgesel ölçekte üretimde bulunmaktadır. Elazığ ilindeki şarapçılık firmaları ulusal ölçekte üretimde bulunmaktadır. Diğer üzüm işleyen işletmelerin önemli bir çoğunluğunun uluslararası standartlara uygun üretim yapamaması bu sektörün bölge ekonomisinden düşük pay almasına neden olmaktadır. Bu alanda işletmelerin yapısından kaynaklanan ve gerek kurumsallaşmanın tamamlanamamasından gerekse nitelikli

işgücüne olan ilgisizlikten dolayı işletmeleri profesyonellerin yönetmemesi sebebiyle etkin yönetilememesi gibi olumsuzlukların azaltılması kalkınma açısından önemlidir.

b.Markalaşma

TRB1 Bölgesinde üzüm ve üzüm ürünleri sanayisi açısından önemli sorunlardan birisi markalaşmadır. Bölgede sadece az sayıdaki işletme şarapçılık konusunda markalaşmıştır. Bu durum bölgede bitkisel üretim ekonomisinin etkinliğini azaltmaktadır. Bölgede yavaş da olsa artan işletme sayısının ekonomik açıdan rantabl olması ve bölge ekonomisine daha fazla katkıda bulunması için markalaşma, pazarlama, tanıtım gibi faaliyetlere önem verilmesi ile işletmelerin kapasite artırımı; sürece olumlu etkilerde bulunacaktır.

c.Rekabetin yapısı

Bölgede şarapçılık dışındaki işletmelerin çoğunluğu KOBİ niteliğinde olup, il veya bölgesel düzeyde çalışmaktadır. Kaliteli üzüm ve üzüm ürünleri üretimi konusunda bölgede bu alandaki işletmeler daha kaliteli ve fazla miktarda üretimde bulunabilmelidir. Bu durum rekabet açısından avantajlar oluşturabilecektir.

4.1.5. Tamamlayıcı Sektörler

Bölgede üzüme dayalı sanayinin gelişmesi üzüm üretiminin devamlılığı ve kalite ile doğrudan ilişkilidir. Bölgede sertifikalı omca, hammadde kullanımı, modern bağların tesisi ile üretim hem artış hem de nitelik açısından değişim gösterebilecektir. Bu konularda bölge avantajlı sayılabilir. Yapılması gereken, yönlendiricilik ve yayım faaliyetlerine ağırlık vermektir. Bu konularda bölgede kurulu bulunan “üzüm üreticileri birlikleri”nin aktif ve etkin hale gelmesi sürece olumlu katkılarda bulunacaktır.

4.1.6.Devletin Rolü

Teşvikler-destekler ve denetim

Bitkisel üretimin gelişmesinde devlet destekleri önemli rol oynamaktadır. Kaliteli ve sertifikalı girdi kullanımı, verim artışı için girdi desteği sağlanması, basınçlı sulama sistemlerine geçiş ve yatırım teşvikleri TRB1 Bölgesinde yatırımların artmasına önemli katkılarda bulunmaktadır. Bu desteklerin yerinde ve amacına uygun olarak kullanımında yerel

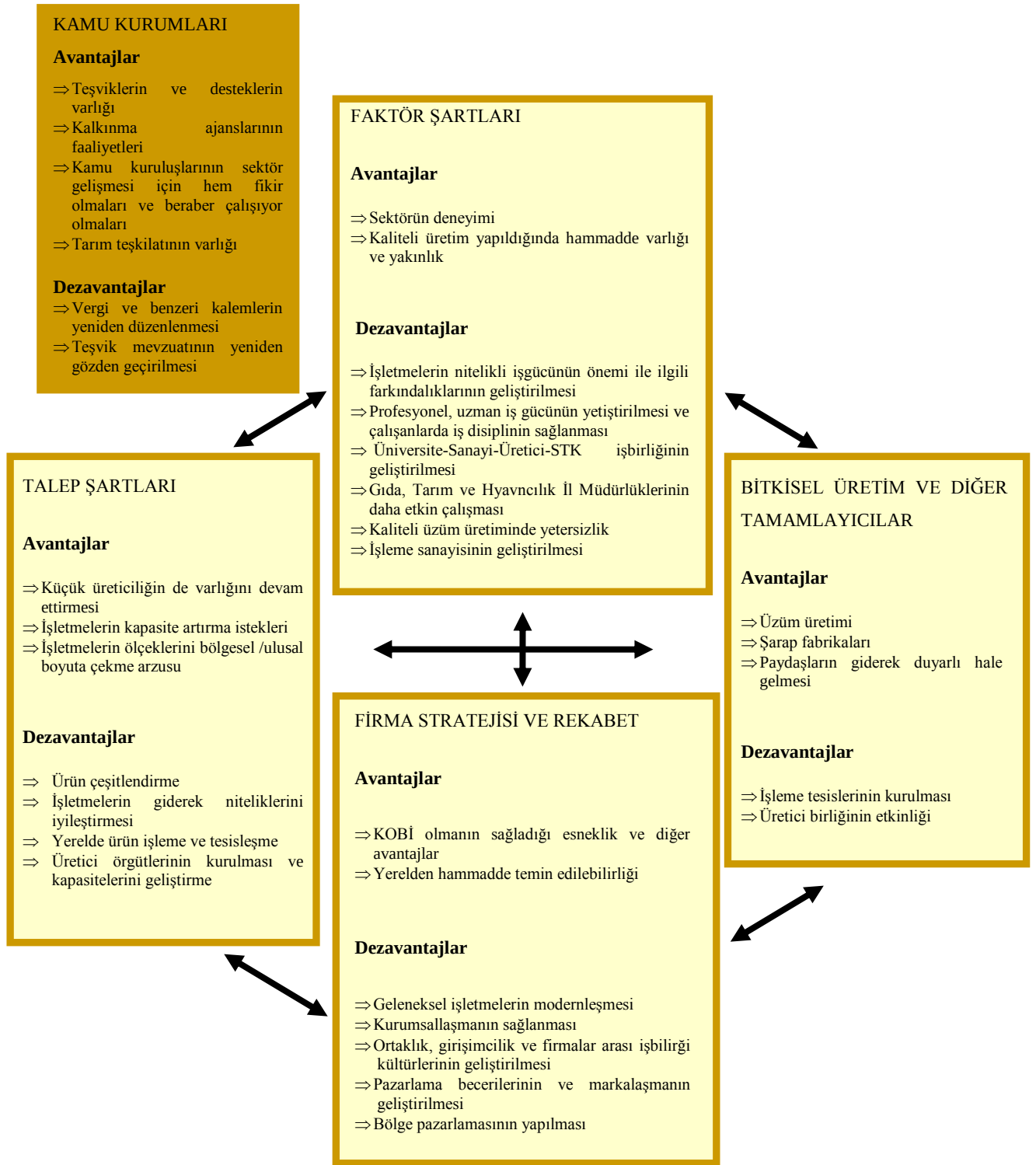
bürokrasinin etkililiği ile üreticilerin ve işletmecilerin sahipliliği önemlidir.

4.1.7.Değer Zinciri Gösterimi

Elmas Modeli Bileşenleri	Olumlu Alanlar	Gelişmeye Açık Alanlar
<i>Faktör Koşulları</i>	- Sektör konusunda deneyimin olması - Bölgenin üzüm yetiştiriciliği için uygun olması - Şarap fabrikalarının varlığı - Devlet destekleri-teşvikleri - Basınçlı sulamaya geçişlerin artması	- Profesyonel, uzman iş gücünün yetiştirilmesi ve çalışanlarda iş disiplinin sağlanması - İşletmelerin nitelikli işgücünün önemi ile ilgili farkındalıklarının geliştirilmesi - Üniversite-Sanayi-Üretici-STK işbirliğinin geliştirilmesi - Tarım teşkilatının daha etkin çalışması - İşletmelerin maddi olarak güçlendirilmesi ve işletmelerin finansa ulaşmaları konusunda çalışmaların yapılması - Fiziki alt yapının tamamlanması - Kaliteli üzüm üretimi - Üzüm ürünlerinde kaliteli ürün çeşitliliğine gidilmesi
<i>Talep Koşulları</i>	- İşletmelerin kaliteli ürün üretme konusunda duyarlılıklarının artma eğiliminde olması - Küçük üreticiliğin de varlığını devam ettirmesi - İşletmelerin kapasite artırma istekleri - İşletmelerin ölçeklerini bölgesel, ulusal boyuta çekme arzusu - Şarap üretimine talebin giderek artması	- Ürün çeşitlendirme - İşletmelerin giderek niteliklerini iyileştirmesi - Kaliteli üzüm üretiminin yaygınlaşması - Bölgede ürün işleme ve tesisleşme - Üzüm üreticileri birliğinin daha etkin hale gelmesi - Markalaşma gereksinimi
<i>Firma Stratejisi ve Rekabet Yapısı</i>	- KOBİ olmanın sağladığı esneklik ve diğer avantajlar - Yerelden üretildiğinde kaliteli hammadde temin olanakları	- Geleneksel işletmelerin modernleşmesi - Kurumsallaşmanın ve işgücü niteliğinin artışının sağlanması - Ortaklık, girişimcilik ve firmalar arası işbirliği kültürlerinin geliştirilmesi - Pazarlama becerilerinin ve markalaşmanın geliştirilmesi - Bölge kimliği ile pazarlamasının yapılması
<i>Bitkisel üretim ve diğer tamamlayıcılar</i>	- Bağ alanlarının varlığı - Paydaşların giderek daha duyarlı hale gelmesi	- İşleme tesislerinin kurulması - Şarap sektörünün bölgede kurulması
<i>Devletin Rolü</i>	- Teşviklerin varlığı - Kalkınma ajansının faaliyetleri - TKDK birimlerinin faaliyetleri - Kamu kuruluşlarının sektör gelişmesi için hem fikir olmaları ve beraber çalışıyor olmaları - Tarım teşkilatının duyarlılığı	- Paydaşlar arasında oto kontrol mekanizmasının sağlanması - Vergi ve benzeri kalemlerin yeniden düzenlenmesi - Teşvik mevzuatının yeniden gözden geçirilmesi

Sektörün genel görünümü Şekil 10’da net olarak gözükmemektedir.

Şekil 10: Sektörün Genel Görünümü

4.1.8.Genel Değerlendirme

TRB1 Bölgesinde üzüm ve üzüm ürünleri sanayi geçmişi olan ve gelişme eğiliminde olan bir sektördür. Son yıllarda bölgesel ve ulusal olarak üretimde bulunmak isteyen işletme sayısının artması sektör açısından önemli gelişmelerdir. Bunun için işlemeye yönelik tesislerin kurulması, desteklenmesi, ulusal marka yaratılması önemlidir.

Sektörde kaliteli üzüm temini önemli bir üretim sorunudur. Burada işletmelerin dağınık ve kopuk olması da önemli bir sorun alanıdır. Bölgedeki KOBİ'lerin, yetiştiricilerin güç birliği yapması ve kümelemeye gitmesi önemlidir.

4.2. TRB1 Bölgesi Sebzeçilik Alt Sektörü Küme Potansiyeli Analizi

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretim açısından meyvecilik kadar olmasa da sebzeçilik de önemli bir potansiyel olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle sebzeçilik açısından da küme potansiyeli, değer zinciri analizi yapılmıştır. Fakat sebzeçilik açısından küme potansiyeli tartışmalı olup, değer zinciri bölge ekonomisi açısından uygun bulunmuştur. Bölgede sebzeçilik açısından özellikle domates, biber, fasulye, karpuz, kavun ön plana çıkmaktadır.

4.2.1. Sebzeçilik Değer Zinciri Analizi

Kök, gövde, sürgün, yaprak, çiçek, meyve ve tohum gibi çeşitli yerlerinden gıda olarak faydalanılan vitamin ve mineral kaynağı olarak kullanılan taze ve pişirilerek tüketilen tek veya çok yıllık otsu bitkilere sebze denilmektedir. Sebzeler içerdikleri vitaminler, mineral maddeler, karbonhidrat, protein ve diğer birçok özellikleri sayesinde beslenmede büyük rol oynayan besin maddelerinden birisidir. Sebze tarımı birim alanda yarattığı yüksek verim ve sağladığı gelir nedeniyle her geçen gün daha fazla ilgi bulmaktadır. (<http://www.cinarziraat.com/sebzeçilik/136-sebzeçiligin-genel-tanimi.html>;Abak, K. vd., 2010)

2010 yılı TÜİK verilerine göre, Türkiye genelinde 801.598 hektar alanda sebze tarımı yapılmaktadır. Bu miktar TRB1 Bölgesinde 11.645 hektardır. Bölgede 11.645 hektar sebze ekim alanının iller göre dağılımı ise şöyledir: Malatya 4.900 hektar, Elazığ 4.897 hektar, Bingöl 1.509 hektar ve Tunceli 330 hektar biçimindedir. Burada görüldüğü gibi, TRB1

Bölgesinde sebze tarımı yapılan alanın %84'ü Malatya ve Elazığ illerinde yoğunlaşmıştır. Gerek illerde gerçekleştirilen paydaş toplantılarında gerekse resmi verilere göre Bölgede sebzecilik açısından ön plan çıkan ürünler domates, karpuz, kavun, biber ve fasulyedir. Bunlar arasında işlemeye tabi olacak ürünler arasında ise domates, biber ön plana çıkmaktadır. Bölgede gerek salça ve gerekse kurutmalık açıdan domates umutvar bir ürün olarak ortaya çıkmaktadır.

Özellikle Elazığ ilinde yetiştiriciliği yapılan beyaz dolmalık biber yöresel olarak talep görmektedir. Elazığ ilinde yapılan görüşmelerde biberin aroması nedeniyle tüketiciler tarafından tercih edildiğini ancak biberin taze olarak tüketilmesinde dayanıklılıktan dolayı sorun olduğu ve bu nedenle daha çok kurutmalık olarak talep gördüğü belirtilmiştir. Gerek literatür incelemelerinde gerekse görüşmelerde Elazığ ilinde olsun diğer illerde beyaz biberin yaygınlaştırılmasına ve dayanıklılığının artırılmasına yönelik deneme çalışmaları yapılmamıştır. Bu nedenle beyaz dolmalık biberin yörede daha fazla üretilmesi, pazara sunulmasında buna yönelik çalışmalar önemli görülmüştür. Mevcut üretim daha çok aile tüketimine yönelik olup öz tüketimden artı kalan kısım ise yerel pazara sunulmaktadır. Çünkü beyaz biberin bölge dışına satışının yok denecek kadar az olduğu ifade edilmiştir.

Elazığ ilinde yapılan görüşmelerde, literatür incelmesinde markalı ve bölgesel düzeyde turşu üretiminde bulunan bir işletmeye rastlanılmamıştır. Turşuculuk faaliyeti ya geleneksel yöntemlerle yapılmakta ve pazarlarda satışa konu olmakta ya da hanelerde hane tüketimine konu olmaktadır.

4.2.2. Faktör Koşulları

a. İş Gücü Kaynakları

Sebzecilik ve sebze işleme alt sanayisi ile ilgili olarak 2 temel işgücü alanı vardır. Birincisi; sebze yetiştiricileri, ikincisi özellikle domatesi salça, kurutma ve beyaz dolmalık biberi kurutmalık üzümlü biçiminde işleyen işletmeler. Her iki temel uğraşı alanı fazla işgücü alanı açmamakla birlikte özellikle işleme alt sanayinin gelişmesiyle istihdam yaratabilir niteliktedir. Sebzecilik aslında seracılık biçiminde yapıldığında emek-yoğun bir işgücü gerektirmektedir. TRB1 Bölgesinde genelde açıkta sebzecilik yapıldığı için işgücü kullanımı seracılığa göre daha azdır. Sebzecilik ve sebze işleme tek yıllık bitkiler içinde işgücü niteliği açısından biraz

daha fazla önem kazanmaktadır. Bölgede sebze işleme sanayine ilişkin ayırt edici veriler bulunmamakla birlikte, Mülga Tarım ve Köy işleri Bakanlığı'nın 2010 yılı verilerine göre Malatya ilinde 92, Elazığ ilinde 17 ve Bingöl ilinde 1 adet meyve-sebze işleme tesisi bulunmaktadır. Bunlardan sadece Elazığ ilindeki işletmelerin yılda 245 ton ürün işledikleri bilgisi mevcuttur. Bu durum şunu ortaya koymaktadır; sebzecilik TRB1 Bölgesi için istihdam ve ekonomik gelir kaynağı yaratma açısından potansiyelini değerlendiremiyor. TRB1 Bölgesinde sebzecilik açısından işletmeler genelde küçük işletmelerdir. Bundan dolayı sebze yetiştiriciliği yapanların önemli bir bölümünün modern işletmeciliği uygulamada zorluk çekebilecek küçük ölçekli aile işletmeleri olduğu ortaya çıkmaktadır.

TRB1 Bölgesinde sebze yetiştiriciliği yapan bazı işletmeler sebzecilik ve işleme konusunda teknik yetiştiricilik, sulama, ürün işleme, pazarlama konularında eğitimler verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu eğitimlerin kurumsal olarak ilgili paydaşlar tarafından sürekli bir biçimde verilmesi sektörün gelişmesinde rol oynayabilecektir.

b. Bilgi Kaynakları

Sebzeciliğin Bölgede ilerlemesine yardımcı olacak bilgi kaynakları arasında en göze çarpan birimler; Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İl Müdürlükleri, üretici örgütleri, özel işletmeler ve üniversitelerdir. TRB1 Bölgesindeki üniversitelerin meslek yüksek okullarında gıda işleme programı, bahçe tarımı programı bulunmaktadır. Bu programların varlığı bölgede sebzeciliğin ve buna bağlı işlemeciliğin gelişmesi için insan ve bilgi kaynaklarının gelişmesinde önemli görevler üstenebilirler. Ayrıca, Bölgede Malatya ve/veya Elazığ ilinde Sebze Üreticileri Birliğinin kurulması ve bunun da kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi bilgi kaynağı açısından güçlendirici bir rol oynayabilecektir.

c. Hammadde ve katkı maddeleri kaynakları

TRB1 Bölgesinde özellikle Malatya ve Elazığ illeri sebzeciliğin yapılmasına elverişli bir arazilere sahiptir. Fakat bu alanda ürün çeşitliliğinin sınırlı olması, işleme sanayinin gelişmemiş olması ürünün değerlendirilmesinde tıkanmalara neden olmaktadır. Elazığ ilinde beyaz biber yetiştiriciliğinin yaygın olduğu ve bu ürünün yerelde tutulan bir ürün olduğu belirtilmesine rağmen, uzun süre muhafaza edilememesi ve işlenmemesi nedeniyle üründe yeterince yararlanılamadığı belirtilmiştir. Eğer diğer sebze çeşitleri ile birlikte özellikle beyaz

biberin dayanıklılığını artırmaya ve işlenmesine yönelik çalışmalar, yatırımlar yapılırsa sebzeçilik bölgede önemli bir gelir alanı haline gelebilir. Bölge genelinde kaliteli hammadde temini de sektörün geleceği açısından gereklilik göstermektedir.

d. Coğrafi Konum ve Lojistik

TRB1 Bölgesinin konum olarak gerek hammaddelerin gerekse taleplerin kesiştiği bir noktada olduğunu söylemek zordur. Bu durum gerek hammadde temininde gerekse pazara ulaşım adına dezavantaj oluşturabilmektedir. Buna karşılık son yıllarda TRB1 Bölgesinde bölge dışına hitap eden işletme sayısı da artmaktadır. TRB1 Bölgesinde sebzeçilik açısından önemli dezavantajlardan birisi henüz buna yönelik bir üretici örgütlenmesinin olmamasıdır.

4.2.3. Talep Koşulları

Sektörün talep durumunu il ve bölgesel olmak üzere iki kategoride incelemek mümkündür. Çünkü sektör kapasite olarak bölge dışına da hitap edebilecek büyüklükte değildir. Gelecek yıllarda yatırımların, çalışmaların gerçekleşmesiyle bölge dışına da yayılım gösterebilir. Burada özellikle yüksek kaliteli çıktı verecek ürünlerin yetiştirilmesi bölgenin bitkisel üretim kapasitesinin artması için önemlidir.

4.2.4. Firma Stratejisi Ve Rekabet Yapısı

a.İşletmelerin Yapısı

TRB1 Bölgesinde sebze işleyen az sayıdaki işletmelerin tamamı KOBİ nitelikli işletmelerdir. İşletmelerin hemen hemen tamamı il ölçeğinde üretimde bulunmaktadır. Hemen belirtmek gerekir ki sebze işleyen işletmelerin de önemli çoğunluğu standartlara uygunluk açısından yeterlilik göstermemektedir. Kapasitenin düşük ve de bu kapasitenin de kullanılamaması nedeniyle işletmeler ölçek ekonomisinden uzaktırlar.

b.Markalaşma

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretim sektörünün tamamında olduğu gibi sebzeçilikte de önemli sorunlardan birisi markalaşmadır. Bu durum daha önce de belirtildiği gibi bölgede bitkisel üretim ekonomisinin etkinliğini azaltmaktadır.

c.Rekabetin yapısı

Bölgede bitkisel üretim sektöründeki işletmelerin çoğunluğu KOBİ niteliğinde olup, il veya bölgesel düzeyde çalışmaktadır. İşletmeler kaliteli sebze üretimi ve işlemeciliğini gerçekleştirirse rekabet açısından avantajlar oluşabilir.

4.2.5. Tamamlayıcı Sektörler

Bölgede sebzeciliğin ve işleme sanayinin gelişmesi üretiminin devamlılığı ve kalite ile doğrudan ilişkilidir. Bölgede sertifikalı tohum, hammadde kullanımı, modern bahçelerin kurulması ile üretim hem artış hem de nitelik açısından değişim gösterebilecektir. Bunun için de yapılması gereken yönlendiricilik ve yayım faaliyetlerine ağırlık vermektir. Bu konularda il/lerde kurulacak “sebze üreticileri birliği” sürece olumlu katkılarda bulunabilecektir.

4.2.6. Devletin Rolü

Teşvikler-destekler ve denetim

Bitkisel üretimin gelişmesinde devlet destekleri önemli rol oynamaktadır. Kaliteli ve sertifikalı girdi kullanımı, verim artışı için girdi desteği sağlanması, basınçlı sulama sistemlerine geçiş ve yatırım teşvikleri TRB1 Bölgesinde yatırımların artmasına önemli katkılarda bulunmaktadır. Bu desteklerin yerinde ve amacına uygun olarak kullanımında yerel bürokrasinin etkililiği ile üreticilerin ve işletmecilerin sahipliliği önemlidir.

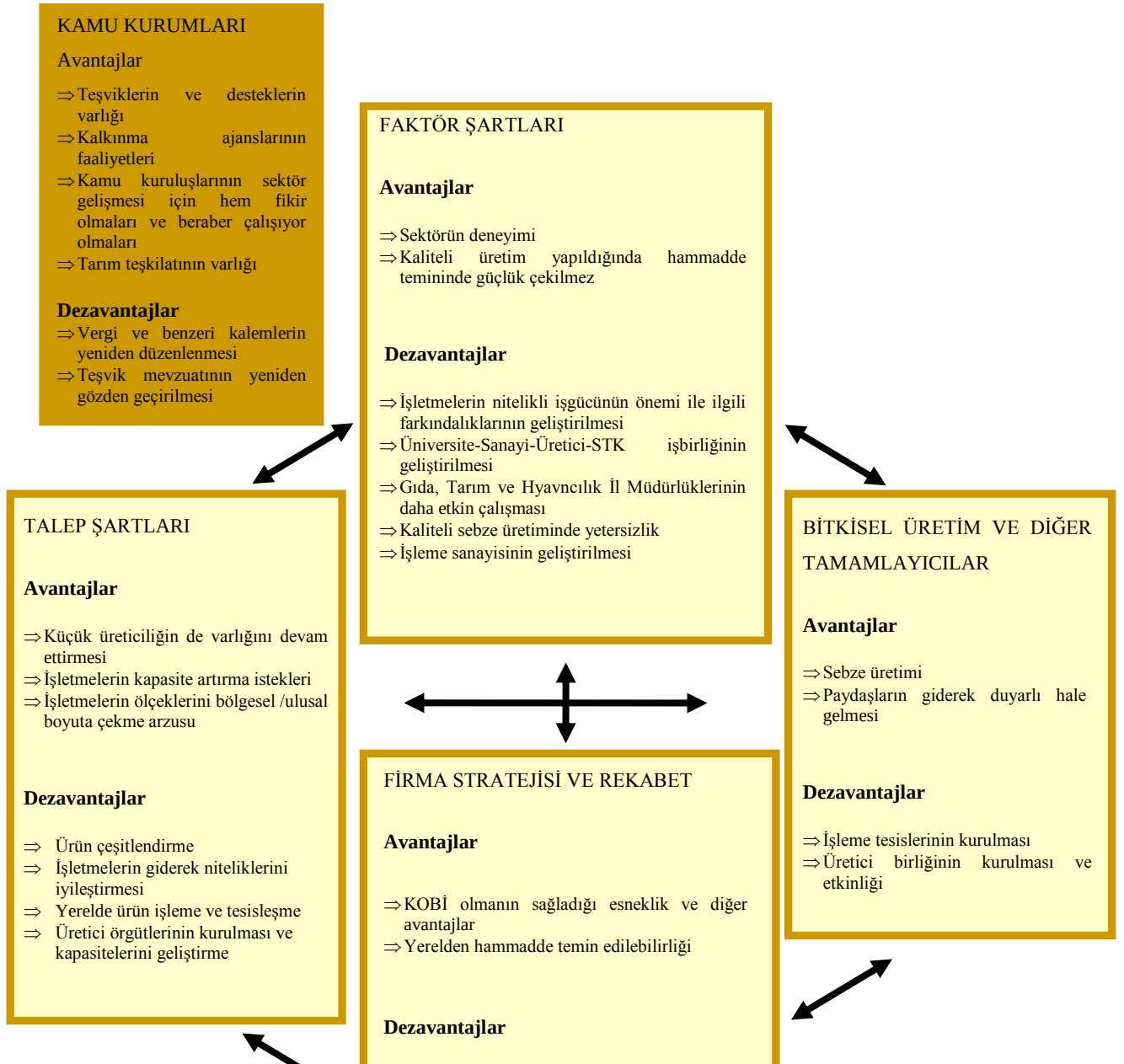
4.2.7. Değer Zinciri Gösterimi

Elmas Modeli Bileşenleri	Olumlu Alanlar	Gelişmeye Açık Alanlar
<i>Faktör Koşulları</i>	- Bazı ürünlerde deneyimin olması - Bölgenin sınırlı da olsa sebze üretimi için uygun olması - Devlet destekleri-teşvikleri - Basınçlı sulamaya geçişlerin artması	- Profesyonel, uzman iş gücünün yetiştirilmesi ve çalışanlarda iş disiplininin sağlanması - İşletmelerin nitelikli işgücünün önemi ile ilgili farkındalıklarının geliştirilmesi - Üniversite-Sanayi-Üretici-STK işbirliğinin geliştirilmesi - Tarım teşkilatının daha etkin çalışması - İşletmelerin maddi olarak güçlendirilmesi ve işletmelerin finansa ulaşmaları konusunda çalışmaların yapılması - Fiziki alt yapının tamamlanması - Kaliteli sebze üretimi

<i>Talep Koşulları</i>	• İşletmelerin kaliteli ürün üretme konusunda duyarlılıklarının artma eğiliminde olması • Küçük üreticiliğin de varlığını devam ettirmesi • Sebze yetiştiriciliği konusunda kapasite artırmanın sağlanması • İşleme tesisleri kurulması durumunda sebzeçiliğe talebin giderek artabilecek olması	• Ürün çeşitlendirme • Kaliteli ve dayanıklı sebze üretiminin yaygınlaşması • Malatya ve Elazığ illerinde ürün işleme ve tesisleşme • Sebze üreticileri birliğinin kurulması • Markalaşma gereksinimi
<i>Firma Stratejisi ve Rekabet Yapısı</i>	• Küçük ölçekli olmanın sağladığı esneklik ve diğer avantajlar • Yerelden üretildiğinde kaliteli hammadde temin olanakları	• Geleneksel işletmelerin modernleşmesi • Kurumsallaşmanın ve işgücü niteliğinin artışının sağlanması • Pazarlama becerilerinin ve markalaşmanın geliştirilmesi
<i>Bitkisel üretim ve diğer tamamlayıcılar</i>	• Sulu tarım alanlarının varlığı • Paydaşların giderek daha duyarlı hale gelmesi	• İşleme tesislerinin kurulması
<i>Devletin Rolü</i>	• Teşviklerin varlığı • Kalkınma ajansının faaliyetleri • TKDK birimlerinin faaliyetleri • Kamu kuruluşlarının sektör gelişmesi için hem fikir olmaları ve beraber çalışıyor olmaları • Tarım teşkilatının duyarlılığı	• Paydaşlar arasında oto kontrol mekanizmasının sağlanması • Vergi ve benzeri kalemlerin yeniden düzenlenmesi • Teşvik mevzuatının yeniden gözden geçirilmesi

Sektörün genel görünümü Şekil 11’de net olarak gözükmektedir.

Şekil 11: Sektörün Genel Görünümü

4.2.8. Genel Değerlendirme

TRB1 Bölgesinde sebzecilik ve sebze işlemeciliği profesyonel anlamda geçmişi olmamasına rağmen gelişme açısından potansiyel göstermektedir. Sektör açısından işlemeye yönelik tesislerin kurulması, desteklenmesi, bölgesel marka yaratılması önemlidir. Yereldeki ürünler kaliteli olursa ve işlemeye tabi tutularsa umutvar bir alan olarak belirmektedir.

4.3. TRB1 Bölgesi Baklagiller Alt Sektörü Küme Potansiyeli Analizi

TRB1 Bölgesinde alan çalışmalarında edinilen bilgilere göre baklagiller Bölgenin önemli bitkisel ürünlerindendir. Bölgede coğrafi işarete konu olan Ovacık Fasulyesi, Ağın Leblebisi, Gezin Nohudu ve Kuru Fasulyesi gibi ürünler vardır. Bu nedenle bölgede nohut ve kuru fasulye ön plana çıkan baklagillerlerdir. Paydaş toplantılarında illerde marka değeri olan fakat değerlendirilemeyen ürünler arasında nohut ve kuru fasulye sürekli ifade edilmiştir. Bu nedenle baklagillere ilişkin değer zincirinde nohut ve kuru fasulye ön plana alınmıştır.

4.3.1. Baklagil Değer Zinciri Analizi

Nohut, mercimek, kuru fasulye, bezelye, bakla ve börülceyi içine alan yemeklik tane baklagiller binlerce yıldır insan beslenmesinde önemli bir yer tutmuştur. Beslenmede bitkisel proteinin ana kaynağını oluşturan yemeklik bu baklagiller dünya ve ülkemiz için çok önemlidir. Tarla bitkileri yetiştiriciliğinde ekim alanı ve üretim bakımından tahıllardan sonra baklagiller gelir . Baklagil tarımı hem beslenmedeki katkısı be hem de iyi işlendiğinde yüksek getirisi nedeniyle giderek daha fazla kabul görmektedir.

2010 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye genelinde 812.399 hektar alanda baklagil tarımı yapılmaktadır. Bu miktar TRB1 Bölgesinde 10.010 hektardır. Bölgede 10.010 hektar baklagil ekim alanının iller göre dağılımı ise şöyledir: Malatya 4.719 hektar, Elazığ 2.421 hektar, Bingöl 688 hektar ve Tunceli 2.183 hektar biçimindedir. Gerek illerde gerçekleştirilen paydaş toplantılarında gerekse resmi verilere göre Bölgede baklagil açısından ön plan çıkan ürünler nohut ve kuru fasulyedir.

Bölgede kuru baklagil olarak bu 2 ürün pazara konu olmaktadır. Alan çalışmalarında bu her

iki ürünün de işleme, markalaşma ve pazarlamaya konu olacak şekilde yaygınlaştırılmasının bölgenin tarım ekonomisine önemli katkılarda bulunabileceği belirtilmiştir.

4.3.2. Faktör Koşulları

a. İş Gücü Kaynakları

Baklagiller ile ilgili olarak 2 temel işgücü alanı vardır. Birincisi; nohut, kuru fasulye üreticileri, ikincisi bunun paketleme ve pazarlamasını yapan işletmeler. Her iki temel uğraşı alanı da çok fazla işgücü alanı açmamaktadır. Baklagiller özellikle hasatta ve bitki mücadelesinde emek-yoğun bir işgücü gerektirmektedir. Bölgede ürünler bazında baklagil işleme sanayine ilişkin ayırt edici veriler bulunmamakla birlikte, Gıda Tarım ve Köyişleri Bakanlığının 2010 yılı verilerine göre Malatya ilinde 13, Elazığ ilinde 11 adet baklagil işleme-paketleme tesisi bulunmaktadır. Malatya ilindeki tesislere ilişkin veri bulunmamakla birlikte, Elazığ ilindeki tesisler %2,4 (864,1 ton/yıl), Bingöl ilindeki tesisler ise %2,8 (182,5 ton/yıl) kapasite ile çalışmaktadır. Yine 2010 yılı verilerine göre TRB1 Bölgesinde 11.879 ton baklagil üretimi gerçekleşmiştir. Yukarıda görüldüğü gibi bunun sadece 1.046,6 tonu işlemeye tabi tutulmuştur. Bu durum şunu ortaya koymaktadır; baklagiller TRB1 Bölgesi için istihdam ve ekonomik gelir kaynağı yaratma açısından potansiyelini değerlendiremiyor. TRB1 Bölgesinde baklagiller açısından da işletmeler genelde küçük işletmelerdir. Bundan dolayı baklagil yetiştiriciliği yapanlar modern işletmeciliği uygulamada zorluk çeken küçük ölçekli aile işletmeleri olduğu ortaya çıkmaktadır.

TRB1 Bölgesinde baklagil konusunda özellikle teknik yetiştiricilik, sulama, pazarlama konularında eğitimler ön plana çıkmıştır. Bu eğitimlerin kurumsal olarak ilgili paydaşlar tarafından sürekli bir biçimde verilmesi sektörün gelişmesinde rol oynayabilecektir.

b. Bilgi Kaynakları

Baklagil tarımının Bölgede ilerlemesine yardımcı olacak bilgi kaynakları arasında en göze çarpan birimler; Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı İl Müdürlükleri, üretici örgütleri, özel işletmeler ve üniversitelerdir. TRB1 Bölgesindeki üniversitelerin meslek yüksek okullarında Gıda İşleme Programı bulunmaktadır. Burada baklagil tarımı eğitimini verecek bir programa da gereksinim duyulmaktadır. Bu programlar ile bölgede baklagil yetiştiriciliğinin ve buna bağlı işlemeciliğin gelişmesi için insan ve bilgi kaynaklarının gelişmesinde önemli görevler

üstlenebilirler. Ayrıca, Bölgede Malatya, Elazığ, Tunceli’de Baklagil Üreticileri Birliğinin kurulması ve bunun da kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi bilgi kaynağı açısından güçlendirici bir rol oynayabilecektir.

c. Hammadde ve katkı maddeleri kaynakları

TRB1 Bölgesinde özellikle Malatya, Elazığ, Tunceli illeri baklagil tarımının yapılmasına elverişli bir arazilere sahiptir. Özellikle kuru fasulye ve nohutta işleme sanayinin ve paketlemenin gelişmemiş olması ürünün değerlendirilmesinde tıkanmalara neden olmaktadır. Nohut ve kuru fasulye bölgede bir çok yerleşimde özel isimlerde, mekânlarla anılmasına rağmen işlenmemesi nedeniyle üründen yeterince yararlanılamadığı belirtilmiştir. Özellikle yerel ve bölgesel tanınırlığı olan ürünlerin (Ağın Leblebisi, Ovacık Fasulyesi gibi) işlenmesine ve paketlemesine yönelik çalışmalar, yatırımlar yapılırsa baklagiller bölgede önemli bir gelir alanı haline gelebilir. Bölge genelinde kaliteli hammadde temini de sektörün geleceği açısından gereklilik göstermektedir.

d. Coğrafi Konum ve Lojistik

TRB1 Bölgesinin konum olarak gerek hammaddelerin gerekse taleplerin kesiştiği bir noktada olduğunu söylemek zordur. Bu durum gerek hammadde temininde gerekse pazara ulaşım adına dezavantaj oluşturabilmektedir. Fakat baklagillerin uzun süre dayanabilirliği, paketlenildiğinde pazarlamasının uygunluğu ve kolaylığı bu dezavantajı giderebilir. TRB1 Bölgesinde baklagiller açısından önemli dezavantajlardan birisi henüz buna yönelik bir üretici örgütlenmesinin olmamasıdır.

4.3.3. Talep Koşulları

Sektörün talep durumunu il, bölgesel ve ulusal olmak üzere 3 kategoride incelemek mümkündür. Çünkü sektör kapasite olarak bölge dışına da hitap edebilecek büyüklüğe gelebilir. Aslında mevcut durumda bile bölge dışına baklagil satışı yapılmaktadır. Gelecek yıllarda yatırımların, çalışmaların gerçekleşmesiyle ulusal düzeyde yayılım gösterebilir. Burada özellikle standartlara uygun ve paketli-markalı ürünlerin sunulması bölgenin baklagil üretim kapasitesinin artması için önemlidir.

4.3.4. Firma Stratejisi Ve Rekabet Yapısı

a.İşletmelerin Yapısı

TRB1 Bölgesinde baklagil işleyen az sayıdaki işletmelerin tamamı KOBİ nitelikli işletmelerdir. İşletmelerin genelde il veya bölge ölçeğinde üretimde bulunmaktadır. İşletmelerin de çok büyük bir çoğunluğu düşük kapasitede çalışmakta ve bu nedenle işletmeler ölçek ekonomisinden uzaktırlar.

b.Markalaşma

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretim sektörünün tamamında olduğu gibi baklagillerde de önemli sorunlardan birisi markalaşmadır. Bu durum daha önce de belirtildiği gibi bölgede bitkisel üretim ekonomisinin etkinliğini azaltmaktadır. Fakat burada bir noktayı hemen açıklamak gerekir; yerel isimlerle bilinen ürün çeşitleri bulunmasına rağmen bu markalaşmaya aktarılmamaktadır.

c.Rekabetin yapısı

Bölgede bitkisel üretim sektöründeki işletmelerin çoğunluğu KOBİ niteliğinde olup, il veya bölgesel düzeyde çalışmaktadır. Kaliteli baklagil üretimi ve işlemeciliği, paketlenmesi bölgede işletmeler tarafından iyi yapılırsa rekabet açısından avantajlar oluşabilir.

4.3.5. Tamamlayıcı Sektörler

Bölgede baklagil yetiştiriciliğinin ve işleme sanayinin gelişmesi, üretiminin devamlılığı ve kalite ile doğrudan ilişkilidir. Bölgede sertifikalı tohum, hammadde kullanımı ve bilinçli üretim ile hem nicel artış hem de nitelik açısından değişim görülebilir. Bunun için de yapılması gereken yönlendiricilik ve yayım faaliyetlerine ağırlık vermektir. Bu konularda il/lerde kurulacak “baklagil üreticileri birliği” sürece olumlu katkılarda bulunabilecektir.

4.3.6. Devletin Rolü

Teşvikler-destekler ve denetim

Bitkisel üretimin gelişmesinde devlet destekleri önemli rol oynamaktadır. Kaliteli ve sertifikalı girdi kullanımı, verim artışı için girdi desteği sağlanması, basınçlı sulama

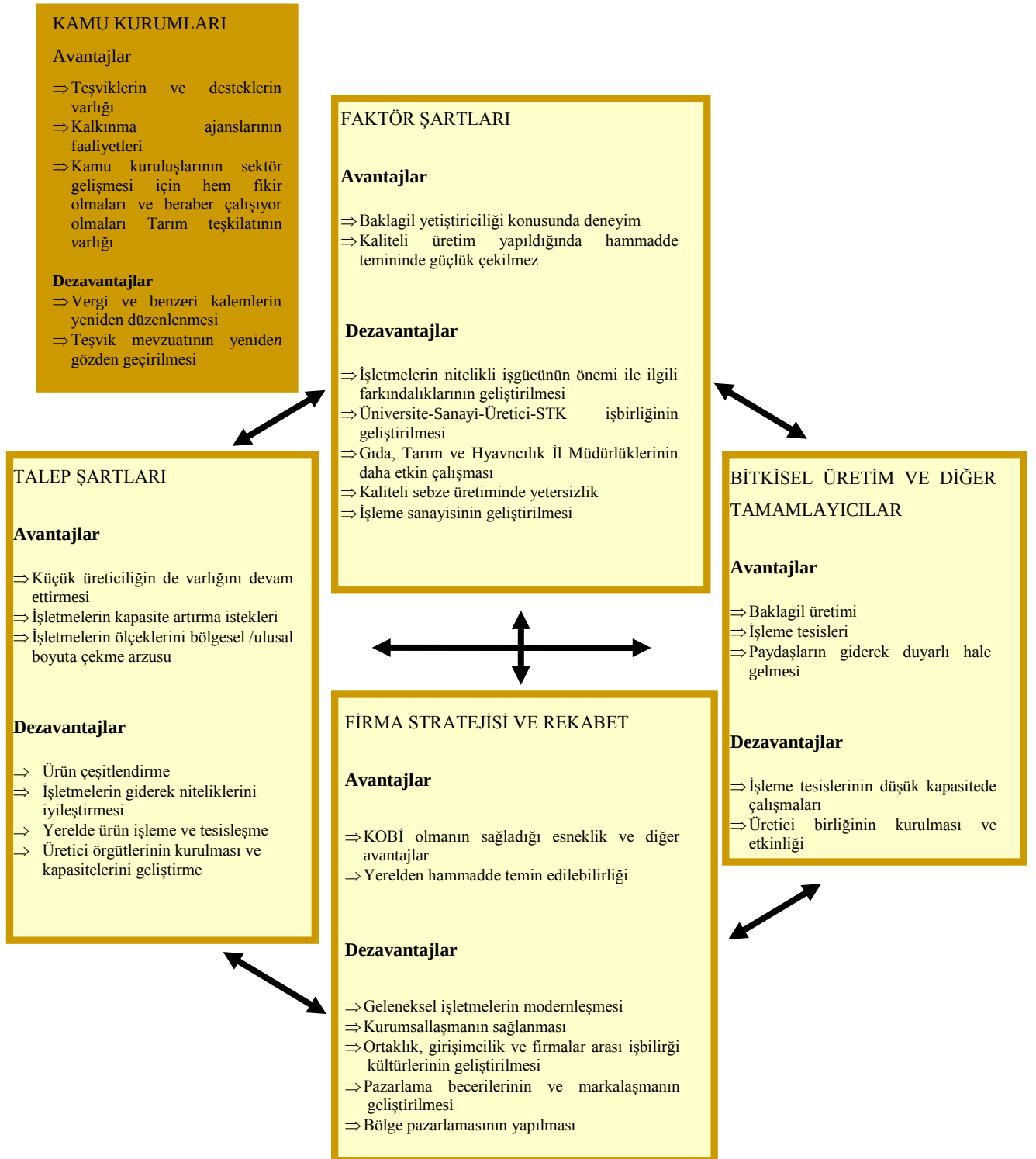
sistemlerine geçiş ve yatırım teşvikleri TRB1 Bölgesinde yatırımların artmasına önemli katkılarda bulunmaktadır. Bu desteklerin yerinde ve amacına uygun olarak kullanımında yerel bürokrasinin etkililiğı ile üreticilerin ve işletmecilerin sahipliliğı önemlidir.

4.3.7. Değer Zinciri Gösterimi

Elmas Modeli Bileşenleri	Olumlu Alanlar	Gelişmeye Açık Alanlar
<i>Faktör Koşulları</i>	- Baklagil üretimi konusunda deneyimin olması - Bölgenin baklagil üretimi için uygun olması - Devlet destekleri-teşvikleri	- Üniversite-Sanayi-Üretici-STK işbirliğinin geliştirilmesi - Tarım teşkilatının daha etkin çalışması - İşletmelerin maddi olarak güçlendirilmesi ve işletmelerin finansa ulaşmaları konusunda çalışmaların yapılması - Fiziki alt yapının tamamlanması - Kaliteli baklagil üretimi
<i>Talep Koşulları</i>	- İşletmelerin baklagil tarımını yaygınlaştırma eğiliminde olması - Küçük üreticiliğın de varlığını devam ettirmesi - Yerel çeşitlerin tanınırlılığı - İşleme tesislerinin tam kapasitede çalışması durumunda baklagillere talebin giderek artabilecek olması	- Malatya ve Elazığ illerinde ürün işleme ve tesisleşme - Baklagil üreticileri birliğinin kurulması - Markalaşma gereksinimi - Pazarlama gereksinimi
<i>Firma Stratejisi ve Rekabet Yapısı</i>	- Küçük ölçekli olmanın sağladığı esneklik ve diğer avantajlar - Yerelden üretildiğinde kaliteli hammadde temin olanakları	- Geleneksel işletmelerin modernleşmesi - Kurumsallaşmanın ve işgücü niteliğinin artışının sağlanması - Pazarlama becerilerinin ve markalaşmanın geliştirilmesi
<i>Bitkisel üretim ve diğer tamamlayıcılar</i>	- Baklagillerin uzun süre dayanabilirliği - Paydaşların giderek daha duyarlı hale gelmesi	İşleme tesislerinin kurulması
<i>Devletin Rolü</i>	- Teşviklerin varlığı - Kalkınma ajansının faaliyetleri - TKDK birimlerinin faaliyetleri - Kamu kuruluşlarının sektör gelişmesi için hem fikir olmaları ve beraber çalışıyor olmaları - Tarım teşkilatının duyarlılığı	- Paydaşlar arasında oto kontrol mekanizmasının sağlanması - Vergi ve benzeri kalemlerin yeniden düzenlenmesi - Teşvik mevzuatının yeniden gözden geçirilmesi

Sektörün genel görünümü Şekil 12’de net olarak gözükmektedir.

Şekil 12: Sektörün Genel Görünümü

4.3.8. Genel Değerlendirme

TRB1 Bölgesinde baklagil üretimi ve işleme-paketleme potansiyel göstermesine rağmen kapasite kullanımı zayıftır. Sektör açısından işlemeye yönelik mevcut tesislerin kapasitelerini kullanmaları, desteklenmesi, bölgesel marka yaratılması önemlidir. Yereldeki ürünler kaliteli olursa ve işlemeye tabi tutularsa umutvar bir alan olarak belirmektedir.

4.4. TRB1 Bölgesinde Umutvar Bitkisel Ürün Analizleri Ve Yeni Ürün Arayışları

TRB1 Bölgesinde geleneksel olarak üretimi kayısı, baklagiller, bazı sebzelerin yanı sıra hem ürün çeşitliliği hem de üretimi yapılan ama pazarlamaya konu olmada zorluk çekilen ya da yüksek katma değerli biçimde değerlendirilemeyen ürünlerin ortaya konulması ve bunların da değer zinciri analizlerinin yapılması bölge tarımsal ekonomisi açısından önem arz etmektedir. Çünkü bu ürünlerin değerlendirilmesi ile hem istihdam ve ek gelir kaynakları yaratılabilecek hem de bölgede işleme sanayinin yaygınlaşmasına katkıda bulunulmasına çalışılacaktır. Bundan hareketle bölgede hem potansiyeli olan hem de umutvar bir durum sergileyen dut, kiraz ve elmada değer zinciri analizleri yapılmıştır.

Belirli bir yöre için uygun tarımsal üretim modeli belirlemede dikkate alınması gereken en önemli faktörler şunlardır:

- Ürünlerin iklim, yükseklik, gün uzunluğu, toprak koşullarına uyumu,
- Üretim potansiyeli, verim,
- Tarımsal girdilerin maliyeti ve temini,
- Çiftçi davranışları,
- Yerel tüketim alışkanlıkları,
- Üretim maliyeti ve satış değerleri,
- Ürüne talep,
- Pazarlama kolaylıkları, ulaşım olanakları,
- Ürünün depolanabilme durumu, depolama olanakları,
- Ürün destekleri, teşvikler

Sıralanan bu faktörler irdelendiğinde TRB1 Bölgesinde eskiden bu yana kullanılagelmekte olan, halkın yetiştirmeyi bildiği, mamul maddelere çevirebildiği, depolanabilen ve uzun yola gidebilen ürünlerinin, başta kolay depolanabilen sert kabuklu meyveler olmak üzere, kurutularak ve pestil, pekmez vb. ürünlere dönüştürülebilen dut ve üzüm olduğu görülür. Bunlara ek olarak yumuşak çekirdekli meyveler ile çoğu sebzeler de kurutularak saklanabilmekte ve pazarlanabilmektedir. Ege Bölgesinde kurutulmuş domates ihracatı önemli kalemlerden bir haline gelmiştir. Ancak iklim koşulları TRB1 Bölgesi, sınırlı bir bölümünde buna olanak verebilir.

Ülkemizde yem bitkileri ekim alanları 10 yıl öncesinde tüm ekim alanlarının % 2,5'i kadar iken, verilen devlet destekleri yanında çiftçi talepleri sayesinde bu oran günümüzde % 10'a yaklaşmıştır. Buna rağmen gelişmekte olan hayvancılık sektörünün hala yem açığı vardır. Günümüzde yem bitkileri önü açık bir sektör olup üretimin tamamının pazarlanması mümkündür. Yöre halkı geleneksel olarak bu ürünleri eskiden beri yetiştirmektedir. Bu ürünlerin yaygın şekilde yetiştirilmesi durumunda yörenin diğer bir potansiyeli olan hayvancılık sektörü de gelişecek ve bölge, hayvancılık yatırımları için daha cazip bir hale gelecektir.

Türkiye'nin yemeklik yağ açığının karşılanması için yağlı tohumlu bitkilerin geliştirilmesi amacıyla Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı bu sektöre özel destekler vermektir. Yağlı tohumlu bitkilerin pazarlanması önünde de bir engel olmamakla beraber, sektörün yem bitkilerinde olduğu kadar tercih edilebilir olması kuşkuludur.

Tıbbi ve ıtri bitkilerden birçoğu TRB1 Bölgesinde doğada yetişmektedir. Bu bitki grubuyla birlikte yumrulu bitkilerden süs bitkileri ve yine tıbbi bitkiler sektöründe yer alan birçok bitki de bu bölgede doğal olarak yetiştirilmektedir. Halen Batıda yetiştiriciliği yapılan kimi türler, bu bölge ve yakın çevresinden yetiştirildikleri yörelere götürülmüştür. Buna ek olarak Güney ve Batı Bölgelerimizde bu işleri yapan sektör, çoğunlukla ihracata yönelik olarak çalışmakta, Avrupa'nın istediği niteliklerde standart ürün yetiştirmeyi de öğrenmiş bulunmaktadır. Bu bakımdan TRB1 Bölgesinin, profesyonelleşmiş olan bölgelerle bu sektörde rekabet etmesi zordur. Bölge şimdilik sadece yerel tüketimi hedefleyen bir üretim yapabilir. Benzer durum yumrulu bitki yetiştiriciliği için de geçerlidir. Tunceli sarımsağı yetiştiriciliğinde alınacak mesafe ve başarı durumu, bu sektör için de yol gösterici olacaktır. Benzer durum örtü altı

yetiştiriciliği için de geçerli olmakla beraber bu sektör de umutvar olanlardan biridir. Örtü altı yetiştiriciliği yaparak uygun alanlarda en azından birçok sebzeyi turfanda çıkarma ve yöredeki illere pazarlama olanağı da vardır. Organik tarım ve iyi tarım uygulamaları havza bazında yapılması gereken işlerdendir. TRB1 Bölgesi özellikle organik hayvancılık bakımından Türkiye'nin en parlak yörelerinden bir olmakla beraber yörenin özel koşullarından dolayı bu sektörün şimdilik beklemede kalması kaçınılmazdır. Organik bitkisel üretim bakımından uygun alanlar yine çoktur. Örgütlenme ve ortak hareket edebilme kültürünün gelişmesiyle bu sektörün canlılık kazanması olasıdır.

4.4.1. Dut Değer Zinciri Analizi

Ülkemizde meyvesinden yararlanılan ve hemen her bölgede yetiştirilen dut türleri *Morus alba* (beyaz dut), *M. nigra* (karadut) ve *M. rubra* (kırmızı veya mor dut) olmakla birlikte daha onlarca türü bulunmaktadır. Meyvecilik kültürü çok eskilere dayanan ülkemiz, dutun anavatanlarından ve doğal yayılış alanlarından olmasına karşın, bu genetik potansiyel yeterince değerlendirilememiştir. Meyve kalitesi bakımından oldukça üstün özelliklere sahip olan birçok genotip yalnızca kerestesinden yararlanmak amacıyla kesilerek yok edilmiştir. Bu nedenle 1970'li yıllarda Türkiye'nin yaklaşık 5 milyon adet dut ağacı ve 100.000 ton civarında üretimi bulunurken, bugün bu rakamlar; 2.500.000 adet dut ağacına ve 50.000 ton üretime gerilemiş durumdadır (www.tarimziraat.com).

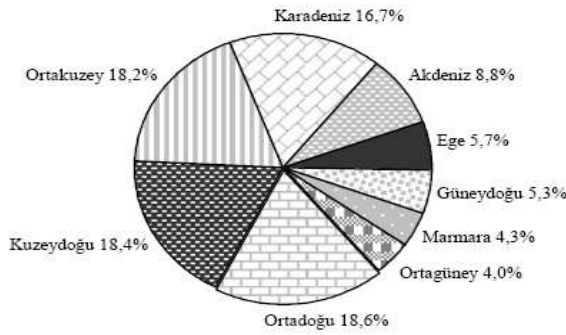
Dut iklim ve toprak koşulları bakımından çok seçici olmadığından ülkemizin hemen hemen her ilinde rahatlıkla yetiştirilebilmektedir. Daha çok sıcak, ılıman ve bol güneşli bölgelerde yetişen bir üründür. Türkiye'nin meyve ağacı yetiştirilen pek çok yerinde dut ağacı da rahatlıkla yetiştirilebilmektedir. Dut üretiminin en yoğun olduğu iller; Malatya, Ankara, Erzincan, Elazığ, Erzurum, Ordu ve K.Maraş olarak verilebilmektedir. Erzincan ili 5.793 tonluk üretim ve %10.53'lük üretim payı ile ülkemiz dut üretiminde ilk sırada yer alırken bunu, 5.501 ton'luk üretim ve %10.0'luk üretim payı ile Malatya, 4.770 ton'luk üretim ve %8.67'lik üretim payı ile Ankara ili izlemektedir. Meyve veren yaşta ağaç sayısı bakımından ise 169.114 adet ile Erzincan yine ilk sırayı alır iken, 141.100 adet ile Elazığ ve 133.800 adet ile Malatya ili tarafından takip edilmiştir. Ağaç başına 67.06 kg verim değeri ile Erzurum ilk, 64.18 kg ile Ankara ikinci, 41.11 kg ile Malatya ili üçüncü sırada yer almaktadır.

Günümüzde taze tüketiminin yanı sıra işlenmiş ürünlerinin de besleyici özelliği sayesinde dut

önemli bir potansiyele sahiptir. Yetiştığı yörelerde meyvesinden pekmez, reçel, pestil, dut ezmesi, dut kurusu, meyveli dondurma, cevizli sucuk, sirke, meyve suyu konsantresi, ispirto gibi onlarca ürün yapılmaktadır. Özellikle karadut suyu son yıllarda popüler olan bir içecek olup, herhangi bir koruyucu ilave edilmeden soğuk depolanma koşullarında 3 ay süreyle muhafaza edilebilmektedir (Lale ve Özçağiran, 1996; Machii vd., 2002; Martin vd., 2002).

Dut sevilerek yenen bir meyve olmasına karşın meyvesi çok yumuşak olduğundan soğukta saklama süresi çok kısadır. Bu yüzden taze olarak tüketimi sadece hasat dönemi ile sınırlı olan bir meyvedir. Ancak, özellikle karadut soğuk hava depolarında bir ay süre ile veya derin dondurucularda uzun süre saklanabilmektedir. Bu durum karadutun sanayide işlenmesi için bir avantaj sağlayabilmektedir.

Şekil 13: Tarım Bölgelerimize Göre Dut Üretim Değerleri

Türkiye’de üretilen dutun çeşit olarak oransal dağılımına baktığımızda beyaz dutun % 97, karadut ve kırmızı dutun ise % 3’lük paya sahip olduğu görülür. Üretilen dut meyvelerinin % 70’i pekmez üretiminde, % 10’u köme üretiminde, % 3’ü pestil, % 4 kuru dut ve % 5’i de sofralık olarak ve kalan % 8’lik oranı ise diğer üretim kollarında değerlendirilmektedir.

4.4.1.1. Firma Stratejisi

TRB1 Bölgesinde faaliyette bulunan işletmelerin yaklaşık %80’i gelenekçi bir yapıyla yönetilirken, %20’si kendi sektörlerindeki yenilikleri ve teknolojik gelişmeleri yakından takip ediyorlar. Bu bilgi; paydaşlarla yapılan görüşme, anket çalışmaları, toplantı, işletme ziyaretleri ve diğer etkinlikler sonucu tespit edilmiştir.

KOBİ’lerle ilgili en zayıf noktalardan birisi; işletmelerin sektördeki diğer işletmelerle, bağlı oldukları mesleki kuruluşlarla ve bankalarla ilişkileri konusudur. İşletmeler ürünlerini genelde

bölgedeki illere ve büyük şehirlere pazarlamaktadırlar. Sahada yapılan çalışmalar sonucu ihracat oranı ise yaklaşık %15 düzeyinde kaldığı tespit edilmiştir. İşletmelerin varlıklarını sürdürebilmek için üretim, kalite, rekabet, satış ve satış sonrası hizmetlerle ilgili uzun vadeli bir stratejileri yoktur. Eğer ürettiği malı satıp parayı kazanmışsa, amacına ulaşmış sayılmaktadır.

a.İşletmelerin Yapısı

TRB1 Bölgesinde Malatya dut üretiminde Türkiye’de ikinci sırada bulunmasına rağmen dut ürünleri işleyen işletmeler KOBİ niteliğinde olup çok az sayıdadır. İşletmeler kendi markalarıyla üretim yapmak yerine daha çok Türkiye’nin çeşitli illerindeki gıda firmaları adına fason üretimde bulunmaktadır.

İşletmeler dönem başında üretim planlaması yaptıkları için üretim sırasında ihtiyaç duydukları hammaddeye ulaşmada herhangi bir zorluk yaşamıyorlar. Üretim teknolojisi seçiminde ise devlet desteklerinden de yararlanılarak makinelerin zaman zaman yenilenmesi gerçekleştirilmektedir.

b.Markalaşma

TRB1 Bölgesinde dut ürünleri sanayisi açısından önemli sorunlardan birisi de markalaşamamadır. Dut ürünleri üreten işletmelerin çoğunluğu mevcut durumda fason üretim yapmaktadır. Ancak, yapılan görüşmelerde ve işletme ziyaretlerinde işletmelerin fason üretim yerine kendi markaları ile üretim yapma eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Görüşmelerde bunun nedeni sorulduğunda, kendi markalarıyla satış rakamlarının düşük düzeyde kalacağı düşüncesinin olduğu, gerek ilde ve bölgede, gerekse Türkiye’de dut ürünlerine tüketici talebinin yetersiz olması ortaya çıkmaktadır. Bu durum bölgede bitkisel üretim ekonomisinin etkinliğini azaltmaktadır. Bölgede yavaş da olsa artan işletme sayısının ekonomik açıdan rantabl olması ve bölge ekonomisine daha fazla katkıda bulunması için markalaşma, pazarlama, tanıtım gibi faaliyetlere önem verilmesi ile işletmelerin kapasite artırımı; sürece olumlu etkilerde bulunacaktır.

4.4.1.2.Değer Zinciri Gösterimi

Elmas Modeli Bileşenleri	Olumlu Alanlar	Gelişmeye Açık Alanlar
--------------------------	----------------	------------------------

<i>Faktör Koşulları</i>	- Sektör konusunda deneyimin olması - Bölgenin dut yetiştiriciliği için uygun olması - Dut işleme tesislerinin bulunması - Devlet destekleri-teşvikleri	- Sektörde işten anlayan uzman iş gücünün yetiştirilmesi - İşletmelerin nitelikli işgücünün önemi ile ilgili farkındalıklarının geliştirilmesi - Tarım teşkilatının daha etkin çalışması - Üretim ölçeğinin büyütülmesi
<i>Talep Koşulları</i>	- İşletmelerin fason imalattan ziyade kendi markalarıyla ürün üretme eğiliminde olmaları - İşletmelerin kapasite ve ürün çeşitlendirme istekleri - İşletmelerin üretimi ve satışı bütün yıla yayma isteği	- Ürün çeşitlendirme - İşletmelerin giderek niteliklerini iyileştirmesi - Bölgede ürün işleme ve tesisleşme - Markalaşma gereksinimi
<i>Firma Stratejisi ve Rekabet Yapısı</i>	- KOBİ olmanın sağladığı esneklik ve diğer avantajlar - Kaliteli ve yeterli hammadde temini	- Nitelikli işgücü varlığı - Sektördeki diğer firmalarla dikey entegrasyonun sağlanması - Pazarlama kanallarının etkin kullanımı
<i>Bitkisel üretim ve diğer tamamlayıcılar</i>	Dut bahçelerinin çokluğu	İşleme tesislerinin kurulması
<i>Devletin Rolü</i>	- KOSGEB Teşvikleri - Kalkınma ajansının faaliyetleri - TKDK birimlerinin faaliyetleri	Bürokratik ve yasal sınırlandırmalar konularının yeniden düzenlenmesi

4.4.1.3.Genel Değerlendirme

Türkiye’de dut üretimi bakımından TRB1 Bölgesi, özellikle Malatya 5.501 ton’luk üretim ve %10.’luk üretim payı ile (Türkiye’de ikinci sırada) ve Elazığ ili önemli üretim merkezleri konumunda olmasına rağmen gelişmiş bir dut ürünleri sanayisi söz konusu değildir. Saha çalışmaları esnasında duta dayalı gıda işletmesiyle yapılan görüşmede özellikle bürokratik ve yasal sınırlardaki katılığın, sektörde eğitim, vizyon ve organizasyon eksikliğinin ve markalaşamamanın ortaya çıkardığı sorunlar, sektörün bölgede gelişimini engellemekte ve beklenen katma değer potansiyel değerinin çok altında kalmaktadır. Bölgede dut sektörüne ivme kazandırılmasında bir yandan KOBİ’lerin desteklenmesi, diğer yandan çiftçilerin dut üretimi konusunda bilgilendirilmesi, teşvik edilmesi büyük bir önem taşımaktadır.

4.4.2. Kiraz Değer Zinciri Analizi

Kirazın anavatanı Hazar Denizi, Güney Kafkasya ve Kuzey Anadolu’dur. Kiraz yetiştiriciliği için en ideal yerler, yazları çok sıcak olmayan ve yayla özelliği gösteren rakımı yüksek yerlerdir. Yaklaşık 1000 m. rakım yetiştiricilik için idealdir. Kış soğuklarının -20 °C’nin

altına düştüğü yerler kiraz yetiştiriciliği için uygun değildir. Türkiye coğrafi yapısı ve iklimi itibariyle diğer meyve türlerinde olduğu gibi, kiraz üretimi için de gerekli her türlü koşulu sağlayan ideal bir konuma sahiptir. Özellikle yurdumuzun güney yükseltilerinde doğal ortamlarda kirazın yabani çeşitlerine bol miktarda rastlanmaktadır. Dünya genelinde 1500 civarında kiraz çeşidi bulunmakla birlikte devam eden ışlah çalışmaları ile günden güne bu sayı artmaktadır. Ekonomik kiraz yetiştiriciliğinde, çiçekleri en az %25'in altında meyve tutumu veren kiraz çeşitleri az verimli, %25 ile %40 arasında meyve tutumu verenleri normal verimli ve %40'dan fazla meyve tutumu verenleri de çok verimli olarak sınıflandırılmaktadır.2006 yılı dünya kiraz üretiminin %16,6'sını gerçekteşiren Türkiye, hem kuzey yarıküre üretiminde hem de dünya kiraz üretiminde ilk sırada yer almaktadır. Onu sırasıyla %13,5'lük payla ABD ve % 12'lik payla İran takip etmektedir. Kiraz üretimi dünyada geniş bir yayılım göstermekle birlikte, ticari üretim açısından Türkiye, ABD, İran ve İtalya önemli üretici ölkelerdendir. Türkiye kiraz üretim miktarı açısından 1. sırada gelmekle birlikte, üretim kalitesi ve ihraç edilebilir miktar yönünden hak ettiği seviyelere gelememektedir. Üretimimizin ancak %10 gibi düşük bir miktarı ihraç edilebilmektedir. İhracatta Türkiye birinci sırada olup, onu ABD, İspanya ve şili takip etmektedir. İran, Rusya ve Romanya' nın ihracat rakamları düşüktür.

Tablo 57 Yıllara Göre Dünya Kiraz Üretimi (ton)

Ölkeler	2006	2007	2008	2009	2010
Türkiye	310.254	398.141	338.361	417.694	417.905
ABD	266.349	281.862	225.073	401.792	287.305
İran	225.000	200.000	198.768	225.000	255.500
İtalya	110.910	106.189	134.407	116.179	115.476
İspanya	91.672	75.738	72.466	96.400	80.300
Rusya	50.000	100.000	73.000	76.000	66.700
Romanya	104.791	65.163	67.664	67.874	70.290

Kaynak: www.faostat.fao.org

Kiraz özellikle mineral madde açısından oldukça zengindir. Sanayide kullanılan birkaç çeşit dışında üretilen kirazın hemen hepsi taze olarak tüketilmektedir. Sanayide ise meyve suyu, şarap, konserve, salamura, kurutulmuş ya da dondurulmuş olarak işlem görmektedir.

Ülkemizde uzmanların kontrol ve yönlendirmesi sonucu yürütülecek bir zirai program ile uygun arazi ve araziye uygun anaç seçimi, planlı olarak dikilen dölleyiciler, ilk yıllarda fidanlara şekil verilmesi, terbiye, budama, sulama, gübreleme, toprak işleme, yabancı ot kontrolü, hastalık zararlılarla mücadelenin uygun olarak yapılması ile vasıflı kiraz üretimimiz istenen ve hak ettiği seviyelere rahatlıkla çıkabilecektir. Kiraz ağacının bakımı da diğer meyvelere göre daha zahmetsizdir.

Kiraz, tüm Türkiye genelinde yetiştirilmekle birlikte, özellikle son yıllarda Isparta, Afyon, Manisa, Bursa ve İzmir illeri için temel bir geçim kaynağı olan bir üründür. Özellikle Isparta ili Uluborlu, Senirkent ve Barla bölgeleri ile Afyon ili Sultandağı bölgesinde yetiştirilen ve tamamı yurt dışına ihraç edilen ‘0900 Ziraat’ tipi kirazlar, dünya genelinde bu kirazın ‘Türk Kirazı’ ve ‘Uluborlu Kirazı’ olarak bir isim yapmasını sağlamıştır. Kiraz üretiminin giderek önem kazanmasının nedeni, yurt dışından talep görmesi ve yüksek fiyatlardan satış imkanının olmasıdır. Kiraz piyasasında üreticinin pazarlama sorunu bulunmamakta, çünkü mevcut üretim kapasitesi yurt içi ve yurt dışı talebi karşılayacak düzeyin altındadır.

Tablo 58 2010 Yılı TRB1 Bölgesi Kiraz Üretimi (ton)

Malatya	Elazığ	Bingöl	Tunceli	TRB1 Toplam	Türkiye
1.976	3.875	820	106	6.777	417.905

Tabloda da görüldüğü gibi, TRB1 bölgesinde üretilen kiraz miktarı Türkiye üretiminin sadece %1,62 ‘sine karşılık gelmektedir. Dolayısıyla bölgenin istihdamı, geliri, katma değeri, sanayisi, ihracatı ve gelişmesinde kirazın önemli bir payının ve diğer bölgelere göre bir rekabet üstünlüğünün bulunduğu söylenemez.

4.4.2.1. Firma Stratejisi

TRB1 bölgesindeki gerek kiraz üreticileri, gerekse kirazın ticaretiyle uğraşan işletmeler profesyonel bir yaklaşımla büyük ölçekli çalışmak yerine, daha kısa vadeli düşünerek ölçek ekonomilerinden yararlanma düşünce ve davranışlarından dolayı potansiyeli değerlendirememektedir. Üreticiler kapsamlı bir piyasa araştırması yapmadan genellikle ürününü il veya bölgedeki tüccara satmaktadır. Bu konuda belki de üreticinin korunabilmesi ve ürünün hak ettiği değeri bulabilmesi için “Kiraz Üreticileri Birliği” kurulabilir ve rasyonel

işlemesi sağlanabilir. Bölgede ürünün sahiplenmesi anlamında sadece her yıl Malatya'nın Yeşilyurt ilçesinde Kiraz Festivali yapılmakta ve kiraz yarışması düzenlenmektedir.

Son yıllarda ihracat yapan bölge dışından firmalar hasat zamanı götürü usulde anlaşarak kiraz bahçelerindeki kirazları satın almakta, kendi elemanlarıyla kirazları toplatmakta ve soğuk hava depolu araçlarla nakliye işlemini gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu örnekten de anlaşılıyor ki üretici her türlü risk, zahmet ve sıkıntıya katlanmasına rağmen, asıl kazancı araçlar kazanmaktadır. Dolayısıyla üründen beklenen katma değer ve kazanç bölge dışına kaçmaktadır.

4.4.2.3. Değer Zinciri Gösterimi

Elmas Modeli Bileşenleri	Olumlu Alanlar	Gelişmeye Açık Alanlar
<i>Faktör Koşulları</i>	- Kirazın özellikle Malatya ilinde yaygın üretiminin olması - Bölgede sınırlı da olsa kiraz üretimi için uygun alanların olması - Devlet destekleri-teşvikleri - Basınçlı sulamaya geçişlerin artması	- Üniversite-Sanayi-Üretici-STK işbirliğinin geliştirilmesi - Tarım teşkilatının daha etkin çalışması - İşletmelerin maddi olarak güçlendirilmesi ve işletmelerin finansa ulaşmaları konusunda çalışmaların yapılması - Fiziki alt yapının tamamlanması - Ulusal ve uluslar arası pazarlarda kabul görececek kaliteli kiraz üretimi
<i>Talep Koşulları</i>	- Üretici boyutunda kirazın giderek daha fazla tercih edilir olması - İşletmelerin kaliteli ürün üretme konusunda duyarlılıklarının artma eğiliminde olması - Küçük üreticiliğin de varlığını devam ettirmesi - Şoklama-paketleme ve nakliye tesisleri kurulması durumunda kiraza talebin giderek artabilecek olması	- Kaliteli ve dayanıklı kiraz üretiminin yaygınlaşması - Malatya ve Elazığ illerinde ürün işleme ve tesisleşme - Kiraz üreticileri birliğinin kurulması - Markalaşma-depolama tesisi gereksinimi
<i>Firma Stratejisi ve Rekabet Yapısı</i>	- Türkiye'nin kiraz üretiminde dünyada öncülüğü - Kaliteli fidan temin olanakları	- Geleneksel işletmelerin modernleşmesi - Kurumsallaşmanın ve işgücü niteliğinin artışının sağlanması - Pazarlama-şoklama becerilerinin ve markalaşmanın geliştirilmesi
<i>Bitkisel üretim ve diğer tamamlayıcılar</i>	- Sulu tarım alanlarının varlığı - Paydaşların giderek daha duyarlı hale gelmesi - Dış ticaretin giderek daha fazla ön plana çıkması	- Şoklama tesislerinin kurulması - Depolama tesislerinin kurulması
<i>Devletin Rolü</i>	- Teşviklerin varlığı - Kalkınma ajansının faaliyetleri - TKDK birimlerinin faaliyetleri - Kamu kuruluşlarının sektör gelişmesi için hem fikir olmaları ve beraber çalışıyor olmaları - Tarım teşkilatının duyarlılığı	- Paydaşlar arasında oto kontrol mekanizmasının sağlanması - Teşvik mevzuatının yeniden gözden geçirilmesi

4.4.2.3.Genel Değerlendirme

TRB1 Bölgesinde üretilen kiraz miktarı Türkiye üretiminin %1,62 'sini oluşturmaktadır. Bununla birlikte bölgede kiraza dayalı işleme veya paketlenme tesisi bulunmamaktadır. Kiraz toplanması esnasında kirazlarda oluşan zedelenmeler fiyatı ve pazarlanma şansını düşürdüğü için son dönemlerde kiraz ihracatı yapan ve bölge dışında faaliyet gösteren firmalar kendi personelleri ile bahçelerden kiraz toplatmakta, toplanan kirazları özel toplama kasalarına yerleştirerek soğuk hava depolu kamyonlarla taşımaktadırlar. Bundan şu çıkarımda bulunulabilir: kiraz üreticileri her türlü çabaya ve risklere katlanıp düşük bir kar elde ederken, örgütlenme eksikliğinden ve pazarlama kanallarının kullanılamamasından dolayı asıl kazanç bölge dışına ve üretimle ilgisi olmayan aracılara gitmektedir. Yani, ürünü tüketicilerin istediği şekle dönüştürerek pazarlanma fırsatı oluşturulmadığı için katma değer oluşturma, istihdama katkı ve ekonomik dönüşüm yaratılamamaktadır.

4.4.3. Elma Küme Potansiyeli Analizi

Ana vatanının Anadolu ve Kuzey Kafkasya olduğu düşünülen elmanın dünyada 6.500, ülkemizde ise 460 çeşidi bulunmaktadır. Çin, ABD, Türkiye, İran, İtalya, Hindistan, Polonya, Fransa, Brezilya ve Şili dünyanın önde gelen elma üreticisi ülkeleridir. Türkiye'nin 2010 yılı toplam elma üretimi 2 milyon 600 bin tondur. Tablo 59'den de görüleceği gibi, dünya elma üretiminde Çin'in açık ara büyük üstünlüğü bulunmaktadır. Çin'in elma üretim miktarı, kendinden sonraki ülkelerin toplamından daha fazladır. Türkiye'nin üretiminin ise, yıllar itibarıyla istikrarlı bir tablo çizdiği ve arttığı görülmektedir. Zaman zaman dördüncü, beşinci sıraya düşse de genellikle Çin ve ABD'nin ardından üçüncü sıradaki yerini koruduğu görülmüyor.

Elma yetiştirilme koşulu itibarı ile ülkemiz Doğu Anadolu Bölgesinin kuzey kesimi ile Güneydoğu Anadolu Bölgesinin batı yarısı hariç hemen her bölgede az ya da çok üretimi yapılan bir meyvedir. Kıyı kesimlerinde ve bazı ovalarında elma yerine daha ekonomik ürünler tercih edildiğinden üretim önemsizdir. Elma üretiminde Akdeniz ile İç Anadolu arasındaki geçiş kuşağı ilk sırada yer almaktadır. Genel olarak Akdeniz bölgesinin kıyı şeridinin hemen gerisinde uzanan Toros dağlarının kuzey yamaçları elma üretimin en yoğun olduğu alanlara karşılık gelir. Üretimin en yoğunlaştığı yöre Orta Toroslar'ın kuzeye bakan yamaçları boyuncadır. Bu yörede üretim adeta güneybatı–kuzeydoğu doğrultusunda uzanan iç

bölge ovalar zincirini takip eder. Karaman'dan Kayseri'ye doğru uzanan bölge Türkiye üretiminin % 35'ini karşılar. Üretimin yoğun olduğu ikinci yöre Batı Toroslar'ın kuzey yamaçlarına karşılık gelir. Büyük ölçüde Göller yöresine karşılık gelen bu yöre Türkiye toplam üretiminin % 27'sini karşılar. Genel olarak Orta ve Batı Toroslar'da görülen üretim toplam üretimin % 62'sine karşılık gelmektedir. Güney Marmara bölümünde; Bursa, İnegöl, Pamukova, Adapazarı Ovası ve Samanlı Dağları'nın kuzeyindeki alanlar toplam üretimin % 4'ünü karşılamaktadır.

Tablo 59 Yıllara Göre Dünya Elma Üretimi (ton)

Ülkeler	2006	2007	2008	2009	2010
Çin	26.064.930	27.865.853	29.850.763	31.684.445	33.265.186
ABD	4.568.630	4.122.880	4.369.590	4.402.070	4.212.330
Türkiye	2.002.030	2.457.850	2.504.490	2.782.370	2.600.000
İtalya	2.130.980	2.230.190	2.210.100	2.325.650	2.204.970
Hindistan	1.755.700	2.001.400	1.985.000	1.795.200	2.163.400
Polonya	2.304.890	1.039.970	2.830.660	2.626.270	1.858.970
Fransa	2.080.920	2.143.670	1.701.750	1.729.620	1.711.230
İran	2.700.000	2.660.000	2.718.780	2.000.000	1.662.430
Brezilya	863.019	1.115.380	1.124.160	1.222.890	1.275.850
Şili	1.350.000	1.400.000	1.280.000	1.090.000	1.100.000

Kaynak: www.faostat.fao.org

Tablo 59'de görüldüğü gibi, TRB1 bölgesinde üretilen elma miktarı Türkiye üretiminin çok küçük bir bölümünü, %1,73'ünü oluşturmaktadır. Dolayısıyla bölgede çok öncelikli bir ürün olduğu söylenemez. Ancak bölge illerinden özellikle Malatya ili Doğanşehir ilçesinin elma üretiminde öne çıktığı görülmektedir. İlçede Elma Üreticileri Birliği'nin de kurulmasıyla sektörde bir ivmelenmenin olduğu ve "İyi Tarım Uygulaması"na geçildiği belirtilmektedir. Doğanşehir'de resmi kayıtlara göre elma çeşitleri; (en çok) Starking, Golden, Delice, Kotlan, Granny-Smith, Amasya Elması, Fuji, Red Chief, Gala, Tokat Elması, Arap Kızı gibi

çeşitlerdir. 2011 yılında 28.541 ton elma üretimi gerçekleştirilmiş olup, ihracat için Mersin bölgesine yoğun bir satış gerçekleştirilmiştir. İç pazar için ise daha çok yakındaki illere satış gerçekleştirilmektedir. Firmalar genellikle bahçelere gelerek satın alma işlemini yapmaktadırlar. Birlik, bağlayıcı olmamak üzere elmanın kg. fiyatını 2011 yılı için 50-70 kuruş olarak 2012 yılı için ise 70-90 kuruş aralığında belirlemiş. İlçede en çok ihtiyaç hissedilen şey soğuk hava deposudur. İlçede sadece 3.500 ton kapasiteli soğuk hava deposu mevcut. Birlik şu anda ABİGEM aracılığıyla “Soğuk Hava Deposu Projesi” hazırlayıp, AB Projesi olarak sunmuş bulunmaktadır.

Tablo 60 2010 Yılı TRB1 Bölgesi Elma Üretimi (ton)

Malatya	Elazığ	Bingöl	Tunceli	TRB1 Bölge Toplamı	Türkiye
18.174	12.096	13.165	1.613	45.048	2.600.000

4.4.3.1.Firma Stratejisi

TRB1 Bölgesinde az da olsa (özellikle Malatya ilinde) elma ve diğer meyve kurutma tesisleri bulunmakta ve bunlar küçük işletme niteliğindedir. İşletmelerde markalaşma olmadığı için hangi ölçekte üretimde bulundukları bilinmemektedir. Hemen belirtmek gerekir ki meyve işleyen işletmelerin de önemli çoğunluğu standartlara uygunluk açısından yeterlilik göstermemektedir. Kapasitenin düşük ve de bu kapasitenin de kullanılamaması nedeniyle işletmeler ölçek ekonomisinden uzaktırlar.

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretim sektörünün tamamında olduğu gibi meyvecilikte de, elma işlemede de önemli sorunlardan birisi markalaşmadır. Bu durum daha önce de belirtildiği gibi bölgede bitkisel üretim ekonomisinin etkinliğini azaltmaktadır.

Bölgede bitkisel üretim sektöründeki işletmelerin çoğunluğu küçük işletme niteliğinde olup, il veya kısmen de bölgesel düzeyde çalışmaktadır. İşletmeler kaliteli meyve işlemeciliğini gerçekleştirirse rekabet açısından avantajlar oluşabilir.

4.4.3.2. Değer Zinciri Gösterimi

Elmas Modeli Bileşenleri	Olumlu Alanlar	Gelişmeye Açık Alanlar
<i>Faktör Koşulları</i>	- Elmanın bölgede yaygın üretiminin olması - Bölgede elma üretimi için uygun alanların olması - Devlet destekleri-teşvikleri - Basınçlı sulamaya geçişlerin artması - Elma konusunda yetiştiricilik kültürünün yüksek olması	- Elma konusunda kurutma kültürünün olması - Üniversite-Sanayi-Üretici-STK işbirliğinin geliştirilmesi - Tarım teşkilatının daha etkin çalışması - İşletmelerin maddi olarak güçlendirilmesi ve işletmelerin finansa ulaşmaları konusunda çalışmaların yapılması - Fiziki alt yapının tamamlanması - Ulusal ve uluslar arası pazarlarda kabul görecektir kaliteli ve değişik çeşitlerde elma üretimi
<i>Talep Koşulları</i>	- Üretici boyutunda yeter gelir oluştuğunda elmanın tercih edilirliğinin yüksek olması - Elmada ürünün eld tutulabilirliği-depolanabilirliği - İşletmelerin kaliteli ürün üretme konusunda duyarlılıklarının artma eğiliminde olması - Küçük üreticiliğin de varlığını devam ettirmesi - Depolama-paketleme ve nakliye tesisleri kurulması durumunda elmaya talebin giderek artabilecek olması	- Kaliteli ve değişik çeşitlerde elma üretiminin yaygınlaşması - Malatya ve Elazığ illerinde ürün işleme ve tesisleşme - Doğanşehir ilçesinde yer alan elma üreticileri birliğinin bölgede daha etkin hale gelmesi - Bölgede markalaşma-depolama tesisi gereksinimi
<i>Firma Stratejisi ve Rekabet Yapısı</i>	- Türkiye'nin elma üretiminde dünyada söz sahibi olması - Kaliteli fidan temin olanakları	- Geleneksel işletmelerin modernleşmesi - Kurumsallaşmanın ve işgücü niteliğinin artışının sağlanması - Pazarlama-depolama becerilerinin ve markalaşmanın geliştirilmesi
<i>Bitkisel üretim ve diğer tamamlayıcılar</i>	- Sulu tarım alanlarının varlığı - Paydaşların giderek daha duyarlı hale gelmesi - Dış ticaretin giderek daha fazla ön plana çıkması	Depolama tesislerinin kurulması
<i>Devletin Rolü</i>	- Teşviklerin varlığı - Kalkınma ajansının faaliyetleri - TKDK birimlerinin faaliyetleri - Kamu kuruluşlarının sektör gelişmesi için hem fikir olmaları ve beraber çalışıyor olmaları - Tarım teşkilatının duyarlılığı	- Paydaşlar arasında oto kontrol mekanizmasının sağlanması - Teşvik mevzuatının yeniden gözden geçirilmesi

4.4.3.3.Genel Değerlendirme

TRB1 bölgesinde üretilen elma miktarı Türkiye üretiminin %1,73 'ünü oluşturmakta ve üretilen elmanın tamamı taze meyve şeklinde (hammadde olarak) pazarlanmaktadır. Bölgede elmaya dayalı bir sanayi bulunmamaktadır. Dolayısıyla elmanın bölgede istihdama, katma değere ve ekonomiye –birkaç üretim merkezi dışında- katkısının olduğu söylenemez. Fakat, bölgeye hitap edebilecek biçimde kurutma, komposto tesislerinin yanı sıra bir meyve suyu fabrikasının da markalı bir yaklaşımlar kurulması bölgede elma üretimini ekonomik açıdan cazip hale getirebilir.

BÖLÜM 5: TRB1 BÖLGESİ BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜ MEVCUT PLAN VE PROGRAM ANALİZİ

5.1. ÜST ÖLÇEKLİ PLAN VE PROGRAMLARDA TRB1 BÖLGESİ BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜNE YÖNELİK PROJELER, HEDEFLER, STRATEJİLER

Tarımsal kalkınmaya ilişkin temel planlar ve belgelerde, gerçekleştirilmesi planlanan amaçlar olarak aşağıdaki hususlar sıralanmaktadır;

- Sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde kaliteye dayalı üretim artışı ile gıda güvenliği ve gıda güvencesinin sağlanması,
- Tarımsal işletmelerin rekabet gücünün artırılması,
- Tarımsal pazarlama altyapısının güçlendirilmesi ve tarım-sanayi entegrasyonunun sağlanması,
- Üretici örgütlenmesinin geliştirilmesi,
- Kırsal gelirlerin artırılması ve kırsal toplum yaşam şartlarının iyileştirilmesi.

Benzer şekilde TRB1 2010-2013 Bölge Planı'nda Tarım ve Gıda Sektörlerinin Geliştirilmesi Amaçları altında “Verimliliğin artırılması, Ürün değerinin artırılması ve İşbirliğinin geliştirilmesi” konuları 3 temel hedef olarak yer almıştır.

5.1.1. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı

Dokuzuncu Kalkınma Planı, Tarımsal Yapının Etkinleştirilmesi başlığı altında genel olarak Sekizinci Plan döneminde yapılan kurumsal ve yasal düzenlemeler üzerinde durulmakta ve yapılan düzenlemelerin sonuçlarını değerlendirmektedir.

2005 yılında Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün kapatılmasının arazi toplulaştırma,

drenaj, sulama, toprak muhafaza vb. konularda yürütmenin sağlanması için ek önlemler ihtiyacına vurgu yapmaktadır. Plan’da 2005 yılında çıkarılan 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanım Kanunu’nun tarım topraklarının korunmasına yönelik önemi belirtilmektedir.

Dokuzuncu Planda 2004 yılında Yüksek Planlama Kurulu (YPK) tarafından kabul edilen “Tarım Stratejisi 2006-2010”, 2005 yılında çıkarılan “5363 Sayılı Tarım Sigortaları Kanunu” 2005’de yürürlüğe giren Tarım Ürünlerinde Lisanslı Depoculuk Kanunu ve 2006 yılında çıkarılan “5488 Sayılı Tarım Kanunu”na yönelik değerlendirmeler bulunmaktadır. 2002 yılından itibaren uygulanan doğrudan gelir desteği ödemeleri ile üretici gelirlerinden belli bir istikrarın sağlandığı ifade edilmektedir.

Kalkınma Planında yasal altyapısı 2004 yılında oluşturulan Organik Tarım Kanunu ile organik tarımının arttığı belirtilmekte ve 2004 yılında kabul edilen “Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun” ile yeni bitki çeşitlerinin geliştirilmesi ve ıslahatçı hakların korunduğu belirtilmektedir.

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (BYKP) konusunda genel bir değerlendirme yapıldığında; Plan tarımda kurumsal yeniden yapılanmalar, bitki ıslahı, yeni bitki çeşitlerinin geliştirilmesi, gen teknolojisi ve uluslar arası pazarlara uyum konularını ön plan çıkardığı görülmektedir.

5.1.2. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu

Dokuzuncu Kalkınma Planı “Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu” Türkiye geneli mevcut bitkisel üretimine yönelik verileri ve değerlendirmeleri vererek planlama dönemi içindeki hedef ve stratejileri ortaya koymaktadır.

Özel İhtisas Komisyonu Raporundan çıkan temel sonuç; Avrupa Birliği üyelik sürecinde mevzuat ve uygulamaların düzenlenmesini en öncelikli konu olarak görmektedir. Bununla birlikte Türkiye’nin stratejik konumda olduğu tarımsal ürünlerde bu pozisyonların korunması, AB ülkelerinde yüksek potansiyeli olan yaş sebze, meyve, organik ürünler ve tohumculuk konularında gelişme sağlanabilmesi için desteklerin arttırılması önerilmektedir.

Özel İhtisas Komisyonu Raporunda 21 başlıkta bitkisel ürün çeşitleri, destekler, kayıt ve arazi

- parsel durumu ile ilgili AB mevzuatının uyum durumu değerlendirilmiştir. İncelenen başlıklardan 11 tanesinin AB mevzuatına uyumlu olmadığı, 9 tanesinin kısmen uyumlu olduğu ve 1 başlığın ise uyumlu olduğu görülmüştür. Uyumlu olan başlık Organik Tarım'la ilgili yasal düzenlemeleri içermektedir. 2004 yılında yürürlüğe giren Organik Tarım Kanunu AB mevzuatı dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Komisyon raporunun Dokuzuncu Kalkınma Planına yansımaları başlığı altında bitkisel üretimde köklü değişiklikler beklenmediği, arazi ve işletme büyüklüklerinin artırılması ve tarımda çalışan nüfusun azaltılmasının ülkenin ekonomik durumundaki iyileşmeye paralel olarak giderilmesi önerilmektedir. Plan döneminde bitkisel üretimde, çeşit geliştirme, sertifikalı tohum kullanımı gibi ilerleme sağlanan konularda eksiklerin giderilmesi ve verimliliğin artırılması için bir eylem planı hazırlanması önerilmektedir. Ürünlerde standardizasyon, markalaşma, pazarlama ve yeni pazar alanlarının bulunarak stratejilerin geliştirilmesi vurgulanmaktadır.

Özel İhtisas Komisyonu Raporu aşağıda yer alan başlıklar altında Kalkınma Planına önerilerde bulunmaktadır.

- AB'ye Uyum Stratejileri: Bitkisel üretim konusunda Türkiye'nin AB içerisinde en şanslı olduğu alanlar olan, organik ürünler, yaş – sebze meyve, fide – tohumculuk ve turfanda üretiminin geliştirilmesi
- Orta ve Uzun Vadeli Politikalar: Sanayi hammaddesi olarak kullanılan pamuk, buğday ve yağlı tohumlu bitkilerin üretiminin artırılması.
- Tarım Bilgi Sistemi: Çiftçi Kayıt Sistemi'nin Tarım Bilgi sistemine Dönüştürülmesi, Agro ekolojik bölgelerin kısa vadede belirlenmesi
- Pazarlama Politika ve Stratejileri: Yurt içi ve yurt dışı ürün pazarlama da üretici birlikleri ve TOBB ortaklaşa çalışmalı ve kaynak sağlamalıdır. Dış satıma yönelik teşvikler geliştirilmelidir.
- Doğal Kaynakların Etkin Kullanımı: Biyolojik çalışmalarla üretimde yeni türler kazandırılmalı, biyoteknoloji teknikleri kullanılarak endemik türlerin yok olması ve

ekonomiye kazandırılması sağlanmalıdır.

- Tohumculuk: Araştırma enstitüleri ve üniversiteler tarafından tohumculuk faaliyetlerinin geliştirilmesi elde edilen tohumların özel sektör tarafından çoğaltılarak yurt içi ve yurt dışına pazarlanması imkanları geliştirilmelidir.
- Üretici Bilinç ve Beceri Düzeyi: Bitkisel ürün üreticilerinin bilinçlendirilmesi için interaktif çiftçi eğitim programlarının başlatılması

Dokuzuncu BYKP “Bitkisel Üretim ÖİK Raporu” konusunda genel bir değerlendirme yapıldığında; tarımsal üretimde verimliliğin artırılması, doğal kaynakların etkin kullanımı, tarımsal bilgi sistemlerinin geliştirilmesi, AB’ye uyum konularının ağır bastığı görülür. Aslında bu konular TRB1 Bölgesini de yakında ilgilendirmektedir. Çünkü bölge ekonomisini büyük ölçüde tarımda dayanmakta ve tarım içerisinde de bitkisel üretim ön plana çıkmaktadır. Kaliteli girdi kullanımı, dış pazarların bulunması, verimlilik gibi konular TRB1 bölgesinde de bitkisel üretimde görülen önemli sorun alanlarıdır.

5.1.3. Dokuzuncu Kalkınma Planı Gıda Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu

Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan Dokuzuncu Kalkınma Planı kapsamında hazırlanan “Gıda Sanayi Özel ihtisas Komisyonu Raporu”, Türkiye geneli gıda sanayi ile ilgili verileri ortaya koymaktadır. Rapora göre, gıda sanayinde iç pazar çok önemli durumdadır. Bu sektörde kullanılan hammaddenin büyük bir kısmı Türkiye içinden sağlanmaktadır. Genelde küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşan gıda sanayi işletmelerinin büyük bir çoğunluğu özel sektör kuruluşudur. Kapasite kullanım oranları %65-75 civarındadır.

Komisyon Raporuna göre, Türkiye’de üretilen domates salçasının yaklaşık %50-60’ı, dondurulmuş sebze ve meyvenin %90’ı konservenin %70-80’i, meyve suyunun %15-20’si ihraç edilmektedir. Organik ürün üretimi ve ihracı konusunda yüksek bir potansiyele sahiptir.

Kalkınma planı döneminde gıda sanayi ürünlerinin ihracat ve ithalat rakamlarının artması ön görülmektedir. Gıda sanayi için en önemli hammadde girişi tarımsal üretimden gelmektedir. Temel sorun kaliteli ve standartlara uygun hammadde üretimidir.

Komisyon Raporunun sonuç bölümünde temel amaç; “Gıda sanayinde tarım sektörüyle

entegrasyon düzeyi arttırılarak yeterli ve güvenli ürünün teknoloji gücü yüksek ve sürdürülebilir rekabet gücüne sahip bir yapıda sağlanması hedeflenmektedir.” Olarak belirtilmektedir. Temel amaca bağlı başlıklar şunlardır:

- **“Ekonomide rekabet gücünün arttırılması.**

- İşletmelerin üretim maliyetlerinin düşürülmesi için düzenleme yapılması
- Bitkisel ve hayvansal hammaddenin uluslararası fiyatlar ve kalite standartlarında temini için altyapı oluşturulması.
- Tüketim ve gümrük vergilerinin kayıt dışılık ve haksız rekabetin azaltılması amacıyla yeniden düzenlenmesi.
- Gıda alanında sanayinin bilim, teknoloji ve Ar-Ge’ye dayalı gelişim kültürünün geliştirilmesinin sağlanması.
- İhracat desteklerinin potansiyel ürün ve pazarlara yönelik olarak çeşitlendirilmesi.

- **İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi**

- Ara kademe eleman ihtiyacına göre meslek liseleri ve teknik okulların yaygınlaştırılması.
- Gıda üretim-tüketim zincirinde sivil inisiyatifin bilinçlendirilmesi ve güçlendirilmesi.
- Nitelikli işgücü ve bilim insanı yetiştirilerek istihdamlarının öncelikle sağlanması.

- **Kamuda İyi Yönetişimin Yaygınlaştırılması**

- Üretimden tüketime gıda denetiminin etkinleştirilmesi ve sanayide otokontrol sistemlerinin özendirilmesi.
- Etkin denetim sisteminin koordinasyon içinde oluşturulması ve kayıt dışılığın giderilmesi.

- Mevzuatın uygulanabilirliğinin temininde kurumsal işbirliğinin tesis edilmesi.
- **Fiziki Altyapının İyileştirilmesi**
 - İşletmelerin üretim altyapılarının gıda güvenliğini garanti etmek üzere desteklenerek geliştirilmesi.
 - Gıda ürünlerinin pazarlama ve dağıtım aşamalarındaki altyapı sorunlarının çözülmesi.
 - Gıda üretim ve pazarlama aşamalarında kontrol ve sertifikasyon işlemlerinin etkin, hızlı ve doğru yapılabileceği laboratuvar – araştırma merkezlerinin kurulmasının desteklenmesi.”

Gıda Sanayi Özel İhtisas Komisyon Raporu’nun Dokuzuncu Kalkınma Planı’na temel yansımaları 2 başlıkta değerlendirilmiştir. Bunlar işletme içinden ve işletme dışından gelen sorunlardır.

İşletme içinden gelen sorunlar kapsamında yapılan değerlendirmelerden Bitkisel üretim açısından en önemli olanı; hammadde açısından tarım sektörünün önemi vurgulanmakta, yeterli ve kaliteli ürün ihtiyacı belirtilmektedir. Tarım sektöründe uygulanan politikaların doğrudan gıda sanayisini etkilediği vurgulanmaktadır. Tarımsal üretimde sözleşmeli tarımın yaygınlaştırılması, ürün borsalarının geliştirilmesi, tarımsal üretimin yoğun olarak sanayi de işlenmesi önerilmektedir. Ayrıca küçük ve orta ölçekli işletmelerin sektörde baskın olması, Ar-Ge faaliyetlerinin yetersiz olması, planlama, pazarlama, satış, organizasyon seviyelerinin yetersiz olması, kapasite kullanımındaki eksiklikler diğer sorunlardır.

İşletme dışından kaynaklanan sorunların başında tarımsal üretimdeki düşük verimlilik ve kalite standartlarının düşük olmasıdır. Tarımsal üreticilerin örgütlülük seviyesinin çok düşük olması, üretici satın alma gücü de düşüktür. Organik üretiminin teşvik edilmesi, sanayici ve organik üretici arasında sözleşmeli üretime geçilmesi önerilmektedir. Tarımsal üretim bölgelerinde ürün çeşitliliğinin artırılması, üretim ve sanayide nitelikli iş gücünün artırılması, işletmeciler ve bilimsel kuruluşlar arasında işbirliğinin geliştirilerek verimli ve teknolojik üretimin geliştirilmesi vurgulanmaktadır.

Dokuzuncu BYKP “Gıda Sanayi ÖİK Raporu”nda vurgulanan konuların bölge için de büyük önem taşıdığı görülür. Bitkisel ürünlerin sanayiye konu olması, işlenmesi, mevcut işletmelerin kapasite kullanımlarının artırılması, dış ticaret kapasitelerinin geliştirilmesi, sektörde insan kaynaklarının kapasite gelişinin sağlanması gibi konular bölge için de büyük önem arz etmektedir.

5.1.4. TRB Ortadoğu Anadolu Tarım Master Planı

Mülga Tarım ve Köy işleri Bakanlığı’nca 2007 yılında hazırlanan TRB Ortadoğu Anadolu Tarım Master Planı kapsamında geliştirilen stratejiler doğrultusunda TRB1 Bölgesini de kapsayacak şekilde bitkisel üretim sektörüne ilişkin stratejiler geliştirilmiştir. Bitkisel üretim sektörü, “Sürdürülebilirlik İlkesi Çerçevesinde Kaliteye Dayalı Üretim Artışı ile Gıda Güvenliği ve Gıda Güvencesinin Sağlanması” stratejisinin altında yer almaktadır. Bitkisel üretim özelinde belirlenen hedefler aşağıda sıralanmıştır;

- Arz açığı olan ürünlerin üretiminin artırılması
- Kaliteli ve rasyonel girdi kullanımı
- İyi tarım uygulamaları (İTU)
- Organik tarım uygulamaları
- Üretici odaklı üretimden tüketici odaklı üretime yönelme
- Bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele
- Sulama ve tarla içi geliştirme hizmetleri uygulamaları
- Arazi toplulaştırması (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2007).

TRB1 Bölgesi özellikle organik üretim açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Master Planında belirtilen İTU ve organik tarım uygulamalarının bölgede yaygınlaştırılması bölge tarımsal ekonomisine büyük katma değerler kazandırıcı nitelikte olacaktır.

5.1.5. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi

Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan “Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi” Türkiye geneline yönelik değerlendirmeleri içermektedir. Bu raporun Giriş bölümünde çalışmanın

amacı aşağıdaki şekilde tanımlanmaktadır.

“Bu strateji belgesi;

- *Kırsal kalkınma faaliyetlerine bütüncül bir politika çerçevesi oluşturmak,*
- *Bu kapsamda 2006 yılında hazırlanması ve uygulamaya konulması öngörülen “Ulusal Kırsal Kalkınma Planı”na esas teşkil etmek,*
- *Ulusal ve uluslararası kaynaklarla finanse edilecek kırsal kalkınma program ve projelerinin hazırlanması ve uygulanmasında ilgili kesimlere perspektif sağlamak, amacıyla hazırlanmıştır.”*

Strateji belgesi mevcut durum değerlendirmesini yaparak öncelikle ilkeleri ortaya koymaktadır. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi’nde belirlenen “Stratejik Amaç ve Öncelikler” aşağıda maddeler halinde yer almaktadır. Her stratejinin öncelikleri belirlenmiş bu önceliklerde alt başlıklar halinde stratejilerin altında değerlendirilmiştir.

- Stratejik Amaç 1: Ekonominin geliştirilmesi ve iş imkânlarının artırılması
Öncelik 1.1: Tarım ve gıda sektörlerinin rekabetçi bir yapıya kavuşturulması
Öncelik 1.2: Kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi
- Stratejik Amaç 2: İnsan Kaynaklarının, örgütlenme düzeyinin ve yerel kalkınma kapasitesinin geliştirilmesi.
Öncelik 2.1: Eğitim ve sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi
Öncelik 2.2: Yoksullukla mücadele ve dezavantajlı grupların istihdam edilebilirliğinin artırılması
Öncelik 2.3: Yerel kalkınma kapasitesinin güçlendirilmesi
- Stratejik Amaç 3: Kırsal alan fiziki altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi ve yaşam kalitesinin artırılması

Öncelik 3.1: Kırsal altyapının geliştirilmesi

Öncelik 3.2: Kırsal yerleşimlerin geliştirilmesi ve korunması

- Stratejik Amaç 4: Kırsal çevrenin korunması ve geliştirilmesi

Öncelik 4.1: Çevreci tarım uygulamalarının geliştirilmesi

Öncelik 4.2: Orman ekosistemlerinin korunması ve orman kaynaklarının sürdürülebilir kullanımının sağlanması

Öncelik 4.3: Korunan alanların yönetimi ve geliştirilmesi

Stratejik Amaç 1'in ilk önceliği olan "Tarım ve Gıda Sektörlerinin Rekabetçi Bir Yapıya Kavuşturulması" konusunda yapılan öneriler, temel olarak verimlilik artışının sağlanması, örgütlülük düzeyinin artırılması tarım ve sanayi arasındaki bağlantıların güçlendirilmesi, kaliteli hammaddenin üretilmesi, kaynakların etkin kullanımının sağlanması ve bilgi ve teknoloji kullanımının geliştirilmesidir. 2. Öncelik "Kırsal Ekonominin Çeşitlendirilmesi"dir. Bu öncelik altında kırsal alanda yaşanların iş ve istihdam imkanlarının çeşitlendirilerek geliştirilmesi önerilmektedir.

Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi'nin 2. Stratejik amacı genel olarak tarımsal faaliyetleri yürüten kırsal alanda yaşanların donanımının, bilgisinin, vizyonunun, örgütlenme düzeylerinin artırılmasına ve sosyal haklarının geliştirilmesine yönelik önermeleri kapsamaktadır.

Stratejik Amaç 3, kırsal alanda yaşayanların yaşam konforunun artırılması, altyapının geliştirilmesi ve mekansal düzenlemeler konularında genel olarak fiziksel düzenlemeleri kapsamaktadır.

Strateji belgesinin 4. Stratejik Amacı kırsal çevrenin korunmasını amaçlamaktadır. Bu amaçla sürdürülebilir bir şekilde kaynak değerlerin korunması, tarımsal faaliyetlerde çevreci uygulamaların geliştirilmesi gibi önermeler yer almaktadır.

Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi kurumsal yapılanmaya yönelik değerlendirmelerde de bulunmaktadır. Bu başlıkta mevcut kırsal alanla ilgili faaliyet ve görevleri olan kuruluşlar

sıralanarak yasal mevzuat ve yeni yapılan kurumsal düzenlemeler ışında değerlendirmeler yapılmaktadır. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi’nde AB üyeliği ve uyum sürecinde kırsal kalkınma ile ilgili kurumların yapmaları gereken düzenlemeler aşağıda sıralanmaktadır.

- “İlgili kamu kuruluşlarından meydana gelen bir İzleme ve Yönlendirme Komitesi oluşturulması ve bu komitenin kamu dışı paydaşlarla işbirliği içinde çalışmasının sağlanması,
- Uygulama ve ödeme fonksiyonlarını yerine getirecek Kırsal Kalkınma Uygulama ve Ödeme Biriminin oluşturulması ve akreditasyonunun sağlanması,
- Hazine Müsteşarlığı bünyesindeki Ulusal Fon’da KMA Kırsal Kalkınma Bileşeni mali yönetimine ilişkin kapasite geliştirilmesi,
- İzleme ve Yönlendirme Komitesinin sekreteryasını yürütecek ve kırsal kalkınma planının hazırlanmasında ve koordineli bir şekilde uygulanmasında rol alacak Yönetim Otoritesinin görevlendirilmesi ve kapasitesinin geliştirilmesi,
- Uygulama ve Ödeme Birimi hesaplarının, yönetim ve kontrol sistemlerinin düzenli olarak incelenmesi ve raporlanmasından sorumlu, Uygulama ve Ödeme Biriminden bağımsız bir Sertifikasyon Kurumunun belirlenmesi gerekmektedir.”

Ulusal Kırsal kalkınma Stratejisi “Mali Yönetim” başlığı altında belirlenen stratejik amaçlar ve öncelikler çerçevesinde uygulama ve faaliyetleri içerecek Kırsal Kalkınma Planlarının hazırlanması öngörülmektedir. Kırsal Kalkınma Planları ile kırsal kalkınmanın sağlanmasına yönelik bütçe kaynakları, katılım öncesi AB fonları, uluslararası destek ve krediler belirlenecektir.

Kırsal kalkınma konusu son 15-20 yıldır dünyada olduğu gibi ülkemizde de çok fazla gündeme gelmektedir. Kırsal alanda yaşayanların refah düzeyini artırmayı hedefleyen kırsal kalkınma uğraşları ülkemiz ortalamasına göre geri durumda bulunan TRB1 Bölgesi için de gereklilik göstermektedir. Ulusal Kırsal kalkınma Stratejisinde belirtilen ve hedeflenen; tarım ve gıda sektörlerinin geliştirilmesi, kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi, örgütlenme, yerel kalkınma kapasitesinin güçlendirilmesi, çevrenin korunması gibi unsurlar bölge öncelikleri ile

de bire bir örtüşmektedir.

5.1.6. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2010-2014 Dönemi Stratejik Planı

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2010-2014 Dönemi Stratejik Planında Bitkisel üretim konusu; Bitki ve Hayvan Hastalık ve Zararlılarını Eradike Etmek, Ürün Kayıplarını Önlemek ve Halk Sağlığını Korumak başlığı altında “*Bitkisel üretim alanlarının kimyasalların olumsuz etkilerinden korunması* yönünde kontrolünün sağlanması” ile Bakanlığın Görev ve Yetkileri başlığı altında *Halkın gereği gibi beslenmesini sağlamak ve tüketim taleplerini karşılamak için ihtiyaç duyulan çalışmaları yapmak, ihracat imkânlarını geliştirmek üzere bitkisel üretim ve hayvancılıkta verimliliği artırıcı tedbirleri almak ve üretimi çeşitlendirmek*” şeklinde yer almaktadır (2010-2014 Dönemi Stratejik Planı, 2010 s. 58, 76).

Burada özellikle gıda güvenliği ve gıda güvencesi konularına atıfta bulunmaktadır. Kimyasallara yapılan vurgu ve sağlıklı beslenme olgusu TRB1 Bölgesi için de önemlidir. Çünkü buna aracılık edecek organik tarım ve iyi tarım uygulamaları faaliyetleri açısından bölge potansiyeli harekete geçirilebilir ve böylece çiftçilerin daha fazla gelir etmelerine katkıda bulunulabilir.

5.1.7. İl Tarım Master Planları

Bingöl Master Planı:

Plan, Bingöl Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü tarafından 2006 yılında hazırlanmıştır. Planın amacı, tarımsal kaynakların belirlenmesi, kısıtların ortaya konulması, tarımsal kaynak ve potansiyelin değerlendirilerek tarımda verimliliğin ve çiftçi gelirlerinin artırılması, ürün arzında sürekliliğin sağlanması; tarımın çevre, sanayi, turizm gibi diğer sektörlerle ilişkilerinin belirlenmesi, doğal kaynakların ve çevrenin korunmasına katkı sağlamaktır. Master plan 2002-2010 dönemi için hazırlanan kalkınma amaçları, bu amaçlara ulaşmada stratejiler ve bu stratejilerin desteğinde muhtemel program ve projeleri içermektedir. (Bingöl Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2006).

- Bitkisel üretim özelinde Master Planının önerdiği hedefler:
- Yöreye uygun sertifikalı tohumluk kullanımı,

- Bilinçli girdi kullanımı,
- Sulanabilir alanların sulamaya açılması ve drenaj problemi olan alanların rehabilite edilmesi,
- Nadas alanlarının daraltılması,
- Tarıma elverişli kullanılmayan arazilerin değerlendirilmesi,
- Arazilerin parçalanmasının engellenmesi,
- Sözleşmeli üretimin yaygınlaştırılması,
- Makineli tarımın yaygınlaştırılması,
- Ürün borsaları kurularak pazara yönelik tarımsal üretim yapılması ve
- Ürünlerin depolanması ve muhafazasının sağlanması (Bingöl Tarım Master Planı, 2006, s.80).

Elazığ Master Planı

Elazığ Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü tarafından 2005 yılında hazırlanmıştır. Plan ile tarımsal kaynakların belirlenmesi, kısıtların ortaya konulması, tarımsal kaynak ve potansiyelin değerlendirilerek tarımda verimliliğin ve çiftçi gelirlerinin artırılması, ürün arzında sürekliliğin sağlanması; tarımın çevre, sanayi, turizm gibi diğer sektörlerle ilişkilerinin belirlenmesi, doğal kaynakların ve çevrenin korunması hedeflenmektedir (Elazığ Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2005).

Bitkisel üretim özelinde Master Planının önerdiği hedefler:

- Yöreye uygun sertifikalı tohumluk ve fide/fidan kullanımı,
- Bilinçli girdi kullanımı,
- Sulanabilir alanların sulamaya açılması ve drenaj problemi olan alanların rehabilite edilmesi,
- Nadas alanlarının daraltılması,
- Tarıma elverişli olup kullanılmayan arazilerin değerlendirilmesi,
- Arazi parçalanmasının engellenmesi,
- Sözleşmeli üretimin yaygınlaştırılması,
- Örgütlenmenin teşvik edilmesi,
- Sektörle ilgili sanayinin desteklenmesi (Elazığ Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2005).

Malatya Tarım Master Planı:

Malatya Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü tarafından 2004 yılında hazırlanan plan ile tarımsal kaynakların belirlenmesi, kısıtların ortaya konulması, tarımsal kaynak ve potansiyelin değerlendirilerek tarımda verimliliğin ve çiftçi gelirlerinin artırılması, ürün arzında sürekliliğin sağlanması; tarımın çevre, sanayi, turizm gibi diğer sektörlerle ilişkilerinin belirlenmesi, doğal kaynakların ve çevrenin korunması amaçlanmaktadır (Malatya Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2004).

Bitkisel üretim özelinde Master Planı'nın önerdiği hedefler:

- Yöreye uygun sertifikalı tohumluk kullanımının teşviki,
- Bilinçli girdi kullanımının sağlanması,
- Sulanabilir alanların sulamaya açılması ve drenaj problemi olan alanların rehabilite edilmesi,
- Nadas alanlarının daraltılması,
- Tarıma elverişli kullanılmayan arazilerin değerlendirilmesi,
- Arazilerin parçalanmasının engellenmesi,
- Sözleşmeli üretimin yaygınlaştırılması (Malatya Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2004).

Tunceli Master Planı

Tunceli ili tarım master planının amacı; tarımsal kaynakların belirlenmesi, kısıtların ortaya konulması, tarımsal kaynak ve potansiyelin değerlendirilerek tarımda verimliliğin ve çiftçi gelirlerinin artırılması, ürün arzında sürekliliğin sağlanması; tarımın çevre, sanayi, turizm gibi diğer sektörlerle ilişkilerinin belirlenmesi, doğal kaynakların ve çevrenin korunmasıdır (Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2006).

Bitkisel üretim özelinde Master Planının önerdiği hedefler:

- Yöreye uygun sertifikalı tohumluk kullanımı
- Bilinç girdi kullanımı
- Sulanabilir alanların sulamaya açılması ve drenaj problemi olan alanların rehabilite edilmesi
- Nadas alanlarının daraltılması
- Tarıma elverişli kullanılmayan arazilerin değerlendirilmesi
- Arazilerin parçalanmasının engellenmesi
- Sözleşmeli üretimin yaygınlaştırılması (Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl

Müdürlüğü, 2006).

İl Tarım Master planları merkezi hükümetin almış olduğu karar neticesinde il müdürlükleri tarafından hazırlanması zorunlu bir belgedir. Bu çalışma ile ilin sahip olduğu mevcut tarımsal yapı ortaya konmakta, potansiyeller ve sorunlar belirlenerek bunlara yönelik önermeler yapılmaktadır. Ancak il müdürlükleri tarafından hazırlanan bu projeler bir örnekten çıkmış gibi hazırlanmaktadır. TRB1 Bölgesi içinde yer alan dört ilde hazırlanmış olan tarım master planlarında önerilen hedefler neredeyse birbirinin aynısıdır. Bu da il önceliklerinin gerçekten dikkate alınıp alınmadığı ve önerilen hedeflerin uygulanıp uygulanmadığı konusunu tartışmaya açmaktadır.

5.2. Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli ve TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörüne Etkileri

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı 2010 yılından itibaren “Tarım Havzaları Üretim ve Destekleme Modeli”ni uygulamaya koymuştur. Tarımda üretim ve destekleme modelini ürün yerine havza bazında desteklemeyi öngören yeni modele göre havza sayısı 30 olarak belirlendi. Hangi havzalarda hangi ürünlerin destekleneceğine yapılan çalışmalar sonucunda karar verilmiştir. Havzalar, ekolojik olarak benzer özellikleri olan, ülkenin idari yapılanmasına uygun, yönetilebilir büyüklükte ve tarım ürünlerinin en uygun yetiştirilmesi dikkate alınarak belirlenmiştir. Tarımsal destekler bundan sonra bu havzalara göre verilecek, bazı havzalar daha yüksek oranda destek alırken bazıları daha düşük oranda destek alacaktır. Modele göre hangi havzada hangi ürünlerin ne kadar üretileceğine yönelik; destek bütçesi, talep tahmini, dış ticaret, fiyatlar, havzaların üretim potansiyeli gibi veriler kullanılarak toplam refahı maksimize edecek sürdürülebilir üretim dağılımı yapılacaktır.

Tarımsal üretim bu yaklaşım ile havza modeline göre gerçekleştirilecektir. Bugüne kadar ürün bazında verilen destekler ise havza bazında verilecektir. Her havza için hangi ürünlerin destekleneceği modelde tek tek belirtilmektedir. Örneğin, bugüne kadar Türkiye’nin her yerinde ayçiçeğine destekleme primi veriliyordu. Havza bazlı destekleme modeli uygulamaya konulduğunda 24 havzada ayçiçeği üretimine destek verilecektir. Diğer 6 havzada ayçiçeği eken çiftçiler bu destekten yararlanamayacak. Söz konusu model ile ülkenin ihtiyacı, ihracat talebi dikkate alınarak üretim planlaması yapılması öngörülmektedir. Arz açığı olan ürünlere daha çok destek verilecek, üretim fazlası olan ürünler ise desteklenmeyecektir.

Havza üretim ve destekleme modeli ilk olarak halen prim desteği verilen 16 üründe ve 2010 yılında uygulanmaya başlanmıştır. 2010 yılından itibaren *arpa, aspir, ayçiçeği, buğday, çavdar, çay, çeltik, kuru fasulye, kanola, mercimek, mısır, nohut, pamuk, soya, yulaf ve yağlık zeytin* üreten çiftçiler havza bazlı desteklerden yararlanmaya başlamıştır. Böylelikle, üreticiler, hangi havzada hangi ürünlerin desteklendiğine bakarak üretime karar verecektir.

Modelin amacı ve hedefleri

- Tarım havzalarını belirlemek

- Sağlıklı tarım envanteri hazırlamak
- Üretim planlamasına imkân sağlamak
- Hangi ürünün nerede ne kadar üretilbileceğini belirlemek
- Çiftçinin gelirini artırmak
- Geleceğe ait talep projeksiyonları yapmak
- Destekleri rasyonel, yönlendirici ve etkin bir şekilde kullanmak
- Arz açığı olan ürünlerde üretim artışı sağlamak
- Doğal kaynakları korumak ve sürdürülebilir kullanımını sağlamak
- Havza bazlı planlama ve yönetimle ilgili sektör talebini karşılamak
- Değişik senaryolara göre üretimi planlamak

TRB1 Bölgesinde yer alan Malatya, Elazığ “Fırat, Harput” havzasında yer alırken, Bingöl ili hem “Fırat, Harput” hem de “Malazgirt, Süphan, Van Gölü” havzasında, Tunceli ili ise hem “Malazgirt, Süphan, Van Gölü” hem de “Otlukbeli, Köseadağ, Munzur” havzasında yer almaktadır. Bazı illerin birden fazla havza içinde yer alması havzaların ilçe düzeyinde planlamasından kaynaklanmaktadır.

TRB1 Bölgesindeki illerin yer aldığı havzalar ve bu havzalarda desteklenecek ürünler aşağıda tabloda sunulmuştur.

Tablo 61: TRB1 Bölgesinde Bitkisel Ürünlere Verilen Havza Bazlı Destek Ödemeleri

Tarım Havzası	Kapsadığı İl ve İlçeler	Havza Bazlı Fark Ödemesi Kapsamında Desteklenen Ürünler
Van Gölü Havzası	<u>Bingöl:</u> Adaklı, Karlıova, Kiğı, Yayladere, Yedisu <u>Tunceli:</u> Çemişgezek, Hozat, Mazgirt, Merkez, Nazımiye, Pertek	• Arpa • Aspir • Buğday • Çavdar • Dane mısır • Kuru fasulye • Nohut • Yağlık ayçiçeği
Fırat Havzası	<u>Bingöl:</u> Genç, Merkez, Solhan <u>Elazığ:</u> Ağın, Alacakaya, Arıcak, Baskil, Karakoçan, Keban, Kovancılar, Maden, Palu, Sivrice <u>Malatya:</u> Akçadağ, Arapgir, Arguvan, Battalgazi, Darende, Doğanşehir, Doğanyol, Hekimhan, Kale, Kuluncak, Merkez, Pötürge, Yazıhan, Yeşilyurt	• Arpa • Buğday • Çavdar • Dane mısır • Kanola • Kuru fasulye • Kütlü pamuk • Mercimek • Nohut • Tritikale • Yağlık ayçiçeği • Zeytinyağı
Yukarı Fırat Havzası	<u>Tunceli:</u> Ovacık, Pülümür	• Arpa • Buğday • Çavdar • Dane mısır • Kuru fasulye • Nohut • Tritikale • Yulaf

5.3.TRB1 BÖLGESİNDE ÖN PLANA ÇIKAN TARIMSAL YATIRIM ALANLARI VE GIDA SANAYİ YATIRIM ALANLARI

Gerek illerde yapılan paydaş toplantıları gerek kurumsal görüşmeler ve gerekse veri derlemesi sonucunda TRB1 Bölgesinde bitkisel üretimi geliştirmeye ve buna dayalı sanayiye geliştirmeye katkıda bulunacak yatırım alanları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunlar aynı zamanda bölgenin genel ve tarımsal kalkınmasına da katkı sunucu niteliktedir. Burada üretime ve sanayiye yönelik yatırım alanları önce bölge ölçeğinde daha sonra il ölçeğinde verilmiştir.

5.3.1. Bölge Ölçeğinde Bitkisel Üretim ve Buna Dayalı Alt Sanayi Yatırım Alanları

Burada yatırım alanları başlıklar halinde verilmektedir.

i. Bölge ölçeğinde

- Organik tarım; özellikle tıbbi-aromatik bitkiler, baklagiller, meyvecilik
- Sebzeciliği geliştirmeye yönelik girdi tedarik zinciri
- Sebze kurutma, salça ve paketleme, pazarlama tesisi
- Baklagil yetiştiriciliğini geliştirme ve yaygınlaştırma
- Baklagillerde ürün işleme paketleme tesisi
- Meyvecilikte verimliliği ve ürün çeşitliliğini artırma
- Meyve kurutma ve meyve suyu üretme tesisi
- Organik meyve suyu üretim tesisi
- Meyve fidanı üretme istasyonu
- Tıbbi ve aromatik bitkilerin işlenmesi ve paketlenmesi tesisi
- Endüstri bitkileri alt sanayi: yem, yağ bitkileri gibi.
- Ürün paketleme ve ambalaj tesisleri
- Tohumculuk: özellikle bölgeye uyumlu-dayanıklı

ii. Malatya ilinde

- Dut işleme, paketleme ve pazarlama tesisi
- Kiraz şoklama ve pazarlama tesisi
- Salça üretim tesisi

iii. Elazığ ilinde

- Patates işleme ve paketleme tesisi
- Kuru fasulye üretim ve paketleme
- Gezin çileği üretimi ve işleme tesisi
- Beyaz biber kurutma tesisi
- Ağın leblebisi üretim ve paketleme tesisi
- Ağın'da badem işleme ve paketleme tesisi
- Pekmez imalathanesi
- Patates cipsi ve kuruyemiş üretimi tesisleri

iv. Bingöl ilinde

- Ceviz üretimi ve işleme-paketleme tesisi
- Organik meyve işleme ve paketleme tesisi

v. Tunceli ilinde

- Nohut ve Ovacık fasulyesi paketleme tesisi
- Ovacık sarımsağı üretim ve işleme-paketleme tesisi
- Kenger ve mantar gibi doğal ürünlerin toplanması, kültüre alınması ve işlenmesi tesisi
- Dut işleme, paketleme ve pazarlama tesisi

5.4. BİTKİSEL ÜRETİMİ DESTEKLEMeye YÖNELİK ULUSAL VE ULUSLARARASI PROGRAMLAR

5.4.1. Tarımsal Girdi Destekleri

Tarımsal üretimin ve verimliliğin artırılması amacıyla 2000 yılından itibaren tarımsal işletmelere destek verilmektedir. Bu destekler Doğrudan Gelir Desteği olarak başlamış daha sonra girdi desteğine dönüşmüştür. Tarımsal üretimde verilen girdi destekleri 7 başlık altında verilmektedir (www.tugem.gov.tr, 2010).

1. Alan bazlı destekler

- Mazot, Gübre ve Toprak Analizi Desteği
- Organik Tarım ve İyi Tarım Uygulamaları Desteği
- Alternatif Ürün Desteği
- Fındık Üreticilerine Alan Bazlı Gelir Desteği ve Alternatif Ürüne Geçen Üreticilere Telafi Edici Ödeme

2. Fark ödemesi destekleri

- Kütlü Pamuk Desteği
- Yağlık Ayçiçeği Desteği
- Soya Fasulyesi Desteği
- Kanola Desteği
- Dane Mısır Desteği
- Zeytinyağı Desteği
- Aspir Desteği
- Hububat ve Baklagil Desteği
- Yaş Çay Desteği

3. Hayvancılık destekleri

4. Kırsal kalkınma destekleri

5. Tarım sigortası destekleri

6. Telafi edici ödemeler kapsamındaki tarımsal destekler

- Patates Sigili Desteği
- ay Budama Tazminatı Desteği

7. Diğer tarımsal amaçlı destekler

- Yurtiçi Sertifikalı Tohum, Fidan, ilek Fidesi ve Standart Fidan Kullanımı ile Sertifikalı Tohum Üretiminin Desteklenmesi
- evre Amaçlı Tarımsal Arazilerin Korunması Desteği
- Ar-Ge Destekleri

Türkiye’de tarımsal desteklerin toplam miktarı 2002 yılında 1,8 Milyar TL olarak gerçekleşirken 2011 yılında bu rakam 3,7 kat artışla 6,7 Milyar TL’yi bulmuştur. TRB1 Bölgesinin bu desteklerden tam olarak yararlanabilmesi için henüz ifti Kayıt Sistemine dâhil olmamış üreticilerin sisteme girmeleri ve parçalı yapıdaki arazilerin bir araya getirilmesi gerekmektedir. 2011 yılı TAGEM veri sisteminde KS’ye kayıtlı tarımsal alanların toplam tarım alanlarına oranına bakıldığında Bingöl %49, Malatya %46, Elazığ %44 ve Tunceli ise %39’luk değere sahiptir.

5.4.2. Doğu Anadolu Projesi Ana Planı (DAP)

Kalkınma Bakanlığı tarafından 2000 yılında hazırlanan Doğu Anadolu Projesi Ana Planı’nın 2.2. Bölümü Tarım Başlığı altında bölgesel kalkınmanın temel aracı olarak tarım ve özellikle hayvancılık gösterilmektedir. Bölgenin coğrafi koşulları, iklim durumu, topoğrafik yapısının ilerleyen dönemlerde de anahtar sektörün hayvancılık olacağını öngörmektedir. DAP Planının Tarım başlığı altında yer alan ana hedefi; *“Uzun vadede Bölge ekonomisini, sanayiye görece emek birimi başına düşük katma değer yaratan tarıma bağımlılıktan kurtarmaktır. Fakat Bölgenin konumu ile mevcut ve potansiyel görelî üstünlükleri bağlamında, bu hedefin gerçekleşmesi, öncelikle Bölge tarımının, özellikle de hayvancılığının geliştirilmesine bağlı bulunmaktadır.”*

DAP planının “Bitkisel Üretim” başlığı altında bölgenin yıllık 450 mm yağış ortalamasına sahip Erzurum, Elazığ ve Gümüşhane illerinde nadas alanlarının yem bitkileri üretimine kaydırılması ön görölmektedir. Yıllık ortalama 450 mm yağış ortalamasına sahip Malatya, Bayburt, Erzincan, Iğdır ve Van illerinde genel olarak ekim nöbet sistemi ile nadas alanlarının yem bitkileri üretimine kaydırılması önerilmektedir.

Ön görülen ürün deseninde tahıl ve nadas alanlarının daraltılarak yem bitkileri üretim alanlarının %7,4'den %55'e çıkarılması önerilmektedir. Tahıl ekimi yapılan işlemeli tarıma elverişli olmayan VI. ve VII. sınıf arazilerin mera ve yem bitkileri üretimine kaydırılması önerilmektedir.

Bölge içinde özel mikro klima alanlarına sahip Malatya, Elazığ ve Iğdır illerinde sebzeciliğin, pazara yönelik üretiminin geliştirilmesi önerilmektedir. Planda, sebze üretimi için en potansiyelli il Iğdır olarak gösterilmektedir. Bölge genelinde küçük ölçekli olarak yapılan örtü altı sebze üretiminin mikro klima alanlarında yaygınlaştırılması önerilmektedir. Örtü altı sebzeciliğin geliştirilmesinin bölgenin istihdam imkânlarını geliştirecek ve bölgenin sebze ihtiyacını karşılamaya katkı verecektir.

Raporda Türkiye'deki kayısı üretiminin %64'ünün bölgeden sağlandığı belirtilerek özellikle Malatya bölgesinde kurutma tesislerinin yetersizliği ve yüksek kükürt miktarının ihracatta darboğaz teşkil ettiği söylenmektedir. Malatya'da yeterli ve modern koşullarda kurutma tesislerinin geliştirilmesi önerilmektedir.

Ana Plan'da, bölgede özellikle Elazığ ve Erzincan'daki bağ alanlarının artırılması ve Van Gölü havzasında bağcılığın yaygınlaştırmasının ürün çeşitliliğini arttıracığı vurgulanmaktadır. Ceviz üretiminin bölge genelinde potansiyeli olduğu belirtilmekle beraber verimin çok düşük olduğu vurgulanmaktadır. Ceviz üretiminin artırılması için kaliteli çeşit ve kültürel tedbirlerin alınmasının gerekliliği belirtilmektedir. Raporda, Bingöl ilinde badem ve Bingöl, Bitlis ve Hakkari'de Antep fıstığı yetiştiriciliği rezerv alanlar olarak görülmektedir.

DAP Ana Planı'nda bölgedeki bitkisel üretime yönelik önerilen projeler aşağıda yer almaktadır.

1. Doğu Anadolu Bölgesi'nde İşlemeli Tarıma Uygun Olmayan Alanların Rasyonel Kullanımı Projesi
Uygulama Alanı: Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Bayburt, Tunceli
2. Nadas Alanlarının Değerlendirilmesi Projesi
Uygulama Alanı: Tüm iller
3. DAP Çayır-Mer'a Alanlarının Tespit, Tahdit, Islah ve Amenajman Projesi

Uygulama Alanı: Tüm iller

4. DAP Şeker Pancarı Ekim Alanlarında Yem Bitkileri Üretimini Geliştirme Projesi

Uygulama Alanı: Macar fiği ve arpa+fiğ karışımı üretimi için; Ağrı, Bayburt, Bitlis, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Kars ve Van İlleri; Slajlık mısır, sorgun, sudan otu üretimi için; Elazığ, Malatya, Muş ve Iğdır illeri.

5. Sözleşmeli Patates Tohumluğu Üretim Projesi

Uygulama Alanı: Bayburt İli

6. DAP Örtü Altı Sebze Yetiştiriciliği Projesi

Uygulama Alanı: Tüm illerin mevcut mikro klima alanları

DAP Planı genel olarak bölgesel kalkınmanın hayvancılık sektörü temelli olacağını öngörmektedir. Bitkisel üretim, hayvancılığı destekler rolde önerilmektedir. Özellikle yem bitkilerinin üretim alanlarının ve ürün miktarının geliştirilmesi önerilmektedir. Bunun dışında kalan alanlardaki bitkisel üretime yönelik mevcut potansiyellerin (kayısı, üzüm, ceviz, örtü altı sebzecilik vb) değerlendirilmesi ve geliştirilmesi de vurgulanmaktadır.

5.4.3. IPARD Programı

IPARD Avrupa Birliği'ne aday ve potansiyel aday ülkelere katılım öncesi verilen desteklerin kırsal kalkınma bileşenidir. Avrupa Birliği (AB) Katılım Öncesi Yardım Aracı (Instrument for Pre-Accession Assistance- IPA) beş bileşen içermektedir. Türkiye IPA tüzüğü'nün EK 1'inde yer alan aday ülke statüsünden ötürü bütün bileşenlerden faydalanabilmektedir.

Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA)'nın beşinci bileşeni Kırsal Kalkınmadır. (IPA Rural Development- IPARD) IPARD, AB ortak tarım politikası AB'ye katılım sürecinde, kırsal kalkınmaya yönelik politika ve uygulamaları desteklemektedir. IPARD destekleri 2007-2013 yıllarını kapsayan çok yıllık "Kırsal Kalkınma Programı" kapsamında uygulanması gerekmektedir.

Türkiye'nin kırsal kalkınma öncelikleri katılım öncesi öncelik ve ihtiyaçlarına göre, IPA Kırsal Kalkınma Programı (IPARD Program) bağlamında tasarlanmıştır. Bu çerçevede, 2007-2013 yıllarını içeren 9. Kalkınma Planında, 2006-2010 yıllarını içeren Tarım Stratejisi ve Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi öncelikleri yanında Avrupa Birliği Çok Yıllı Gösterge

Planlama Belgesi'nin stratejik öncelikleri de dikkate alınmıştır. AB'nin 1085/2006 IPA Konsey Tüzüğü ve tüzüğün uygulanması esaslarını içeren 718/2007 sayılı IPA Uygulama Tüzüğü, Programın dayanağını oluşturmaktadır. Program 2007-2013 yılları arasında 7 yıllık bir süreci içermekte olup, mali çerçevesi Çok Yıllı Endikatif Planlama Belgesi (MIPD)'nin en son versiyonunda yer alan dönem için belirlenmiştir. Bu kapsamda, IPA ve IPARD için Türkiye'ye tahsis edilen fonlar, önceki ve hâlihazırda 2009-2011 yılları için MIPD belgesi temelinde, milyon Euro olarak aşağıda sunulmuştur (<http://www.ipard.com.tr/ipard.html>, 2012)

Tablo 62 2009-2011 yılları için Türkiye'ye tahsis edilen MIPD belgeli IPA ve IPARD fonları (M €)

Bileşen	2007	2008	2009	2010	2011	TOPLAM
Geçiş Desteği ve Kurumsal yapılanma	256,7	250,2	233,2	211,3	230,6	1182
Sınır Ötesi İşbirliği	2,1	8,8	9,4	9,6	9,8	39,7
Bölgesel Kalkınma	167,5	173,8	182,7	238,1	291,4	1053,5
İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi	50,2	52,9	55,6	63,4	77,6	299,7
Kırsal Kalkınma	20,7	53	85,5	131,3	172,5	463
Toplam	497,2	538,7	566,4	653,7	781,9	3037,9

Kaynak: MIPD, www.tkd.gov.tr, 2011

IPARD kapsamında yer alan ve destek alan/alacak olan iller I. Uygulama Dönemi için; Amasya, Afyonkarahisar, Balıkesir, Çorum, Diyarbakır, Erzurum, Hatay, Isparta, Kahramanmaraş, Kars, Konya, Malatya, Ordu, Samsun, Sivas, Şanlıurfa, Tokat, Trabzon, Van ve Yozgat olup, bu illerdeki projeler desteklenmektedir. Bunun yanı sıra II. Uygulama Döneminde ise Ağrı, Aksaray, Ankara, Ardahan, Aydın, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Denizli, Elazığ, Erzincan, Giresun, Karaman, Kastamonu, Kütahya, Manisa, Mardin, Mersin, Muş, Nevşehir ve Uşak illeri IPARD dâhil edilmiştir. Burada görüldüğü gibi, TRB1 Bölgesindeki illerden Malatya I. Uygulama Döneminde IPARD kapsamına girmiş olup, Elazığ ise II. Uygulama Döneminde IPARD kapsamına girmiştir. IPARD kapsamında, kırsaldan kente göçü önleyecek, kırsaldakilerin yerinde geçinmesini sağlayacak projeler desteklenmektedir.

5.4.4. Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı (KKYDP)

“Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Tarıma Dayalı Yatırımlar ile Makine ve Ekipman Alımlarının Desteklenmesine İlişkin Karar” 19/02/2011 tarih ve 27851 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu kapsamda Mülga Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından “faaliyetler için geliştirilen yeni teknolojilerin üreticiler tarafından kullanımını yaygınlaştırarak; daha kaliteli ve pazar isteklerine uygun üretim yapılmasını sağlamak, zor şartlarda ve bedenen çalışan üreticilerimizin işlerini kolaylaştırmak ve üretim maliyetlerini düşürerek uluslararası düzeyde rekabet edebilir bir düzeye getirmek için makine ve ekipman alımının desteklenmesine ilişkin usul ve esasları belirlemek” amacıyla 2011/11 sayılı tebliğ ile “doğal kaynaklar ve çevrenin korunmasını dikkate alarak, kırsal alanda gelir düzeyinin yükseltilmesi, tarımsal üretim ve tarıma dayalı sanayi entegrasyonunun sağlanması için küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi, tarımsal pazarlama altyapısının geliştirilmesi, gıda güvenliğinin güçlendirilmesi, kırsal alanda alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması, toplu basınçlı sulama sistemlerinin geliştirilmesi, yürütülmekte olan kırsal kalkınma çalışmalarının etkinliklerinin artırılması ve kırsal toplumda belirli bir kapasitenin oluşturulmasına ilişkin usul ve esasları belirlemek” amacıyla 2011/9 sayılı tebliğ yayınlanmıştır.

Doğal kaynakların korunmasını dikkate alarak, kırsal alanda gelir düzeyinin yükseltilmesi, tarımsal üretim ve tarımsal sanayi entegrasyonunun sağlanması, tarımsal pazarlama altyapısının geliştirilmesi, gıda güvenliğinin güçlendirilmesi, kırsal alanda alternatif gelir kaynaklarının oluşturulması, yürütülmekte olan kırsal kalkınma çalışmalarının etkinliklerinin artırılması ve kırsal toplumda belirli bir kapasitenin oluşturulmasına yönelik olan programda hibe oranı %50 olarak uygulanmaktadır (<http://www.kobiline.com/destek-hizmetleri/avrupa-birligi-hibe-destekleri/kirsal-kalkinma-yatirimlarini-destekleme-programi>, 2012)

Kimler Başvurabilir: Gerçek ve tüzel bütün kişiler başvurabilir.

Program Hangi İllerde Uygulanmaktadır: Bütün illerde

Hangi Giderler Desteklenmektedir: Tarımsal ürünlerin işlenmesi, depolanması ve paketlenmesine yönelik yeni yatırım tesislerinin yapımı, kapasite artırımı ve teknoloji yenilenmesine yönelik yatırımlar ve alternatif enerji kaynakları kullanan seraların yapımına yönelik yatırımlar.

5.4.5. Kalkınma Ajansları Destek Programları

Kalkınma Ajansları çeşitli ülkelerde, farklı yapılarda, statülerde ve işlevlerde kurulmuş olup 1950’li yıllardan bu yana hizmet vermektedir. Son 30 yıl içerisinde bölgesel gelişme ve bölge planlama anlayışlarının önemli ölçüde değişmesi ile birlikte ajanslar yaygınlaşmışlardır. Özellikle Avrupa’da yapısal fonlar desteğiyle bazı bölgelerin geliştirilmesinde asli rol üstlenmişlerdir. Günümüzde Avrupa’da ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyet gösteren farklı yapı ve statülerde 200’ün üzerinde kalkınma ajansı bulunmaktadır.

Türkiye’de Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan ajanslar uygulamacı olmayan fakat destekleyici, koordinatör ve katalizör olarak faaliyet gösteren birimlerdir. Kamu, özel yatırımcı ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, etkili kaynak kullanımını sağlamak ve yerel potansiyelin ortaya çıkarılmasını sağlamak üzere ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen politikalara uyumlu olarak bölgelerde sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak ve hızlandırmak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak amacıyla kurulmaktadır. Kalkınma Ajansları farklı konu başlıkları altında “Doğrudan Finansman Desteği” veya “Faiz Desteği ve Faizsiz Kredi Desteği” vermektedir.

Doğrudan finansman desteği, proje teklif çağrısı yöntemi ile kullanılmaktadır. Ajansların belirlediği kurallar çerçevesinde karşılıksız olarak verilmektedir. Bunun yanı sıra ajanslar “Doğrudan Faaliyet Desteği” ve “Güdümlü Proje Desteği” isimleriyle doğrudan finans desteği vermektedir.

Kimler Başvurabilir: Doğrudan finansman desteklerine Yerel Yönetimler, Mahalli İdare Birlikleri, Üniversiteler, Meslek Okulları, Araştırma Enstitüleri, Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşları, Kamu Kurumu Niteliğinde Meslek Kuruluşları, Organize Sanayi Bölgeleri,

Endüstri Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri, Sivil Toplum Kuruluşları başvurabilirler. Faiz desteği ve faizsiz kredi destekleri için ise Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ), Çiftçi ve Çiftçi Grupları, Serbest Meslek Sahipleri başvurabilmektedir.

Program Hangi İllerde Uygulanmaktadır: Tüm illerden, ilgili düzey bölgesinin bağlı bulunduğu ajanslarca uygulanmaktadır.

Hangi Giderler Desteklenmektedir: Bir veya birden çok sektörü içeren, aralarındaki bağları en iyi şekilde kuran, bölge önceliklerini gözeterek ve Dokuzuncu Kalkınma Planında yer alan gelişme eksenlerini kapsayan, ulusal teşvik sistemine uygun projeler, Bölge Planları temel alınarak desteklenmektedir. Bu kapsamda uygun bulunan projelerin giderleri, belirli oranlarda geri ödemesiz olarak Ajanslar tarafından karşılanmaktadır.

5.4.6. AB Tarım ve Balıkçılık Programı

Bu program “Sivil Toplum Diyalogu II” kapsamında Tarım ve Balıkçılık Hibe Programı adı altında uygulanmıştır. Hibe programı kapsamında kar amacı gütmeyen kuruluşlara 175.000 Euro'ya kadar hibe desteği sağlanmıştır. Hibe programından sivil toplum kuruluşları, odalar, borsalar, meslek örgütleri, kooperatifler, birlikler (üretici birlikleri, ihracatçı birlikleri, bölgesel birlikler) belediyeler, üniversiteler yararlanabilmektedir. Türkiye’de balıkçılık ve tarım alanında faaliyet gösteren kurumlarla Avrupalı ortaklarının işbirliğini geliştirmek için düzenlenen balıkçılık ve tarım alanındaki hibe programının toplam bütçesi 2 milyon 200 bin Euro. Sivil Toplum Örgütleri, üniversiteler, belediyeler, il özel idareleri, odalar ve borsalar, meslek kuruluşları, kooperatifler, birlikler ve tüketici kuruluşların başvurduğu programda en az 50 bin Euro, en fazla 175 bin Euro hibe verilmiştir.

Programın Genel Hedefi: "Avrupa Birliği politikaları ve uygulamaları konusunda daha fazla bilgi sahibi olunmasını ve bu hususların daha iyi anlaşılmasını sağlamak; üye ülkeler ile Türkiye’deki balıkçılık, tarım, gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı sektörlerindeki tüm aktörler arasında temasları güçlendirerek, karşılıklı deneyim alışverişi ile katılım için hazırlıklı olmalarına olanak vermektir. Tarım ve Balıkçılık Programı’nın özel hedefleri aşağıdaki gibi tanımlanmıştır: Balıkçılık, tarım, gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı sektörlerinde Türkiye ve AB üye ülkelerindeki sivil toplum kuruluşları arasında uzun vadeli işbirliği ve ortaklık yaratmak; AB politikalarının planlanması ve uygulanması hususunda en

iyi uygulama ve bilgi alışverişini teşvik etmektir.

5.4.7. Birleşmiş Milletler GEF Tarım Programları

Küresel Çevre Fonu (Global Environment Facility -GEF), BM Kalkınma Programı (UNDP), BM Çevre Programı (UNEP) ve Dünya Bankası tarafından yönetilen, ortak bir çevre programıdır. GEF'in misyonu küresel çevrenin korunmasıdır. Yerel ile küresel çevre sorunları, ulusal ile uluslararası kaynaklar arasındaki bağı kurmayı amaçlar. Görevi, idaresi, yönetimi ve iç usulleri, 1992 yılında Rio de Janeiro'da düzenlenen Dünya Zirvesi çıktılarına dayanır. Dört odak alandaki -biyolojik çeşitlilik, iklim değişikliği, uluslararası sular ve ozon tabakasının delinmesi- projelere fon sağlayarak küresel çevre faydaları sağlamak amacı ile kurulmuştur. Bu odak alanlara, sonraki yıllarda, toprak bozulması, kalıcı organik kirleticiler (POPs) odak alanları da eklenmiştir. GEF'in Uygulayıcı Kuruluşları, Dünya Bankası, BM Çevre Programı (UNEP) ve BM Kalkınma Programı'dır (UNDP). Hükümetler büyük ölçekli GEF programından fon temin etmek için doğrudan başvurabilirler. Orta ölçekli GEF projeleri ise, hükümetler, sivil toplum kuruluşları, akademik kurumlar, ulusal ve uluslararası kurumlar ve özel sektör işletmeleri tarafından hazırlanabilir ve GEF desteği için sunulabilir. GEF'in büyük ölçeği 1 Milyon \$'ın üzerindeki destekleri kapsarken, orta ölçeği 1 milyon \$'a kadardır. GEF Küçük Destek Programı, GEF'in bir parçasıdır. 50,000 \$'a kadar olan projeleri için, sadece sivil toplum kuruluşları ve topluluk örgütlerinin başvurularına açıktır. Burada tarım ile bağlantılı olarak yerel tohumların korunması, kaynakların etkin kullanımı, biyolojik çeşitlilik, iklim değişikliği, etkin su kullanımı gibi projelere de destek verilmektedir (www.gefsgp.net, 2012).

5.4.8. Bitkisel Üretimi Desteklemeye Yönelik Programlar Konusunda Genel Değerlendirme

Türkiye'de hükümet programları çerçevesinde ve bazen de AB'ye uyum süreci çerçevesinde tarıma yönelik desteklemelerde bulunmaktadır. Bu desteklemelerde ana amaç; üretimi kaliteli ve verimli bir biçimde teşvik etmek, kaliteli üretimi özendirmek, girdi desteğinde bulunmak, tarıma dayalı sanayiye geliştirmek, tarımsal bilgi sistemlerini geliştirmek vb. biçiminde özetlenebilir. Desteklemeler konuya, mekâna, zaman bağlı olarak değişen ölçülerde başarıyla veya başarısızlıkla sonuçlanabilmektedir. Bölgesel uygulamalar açısından bakıldığında destekleme araçlarının farklılıklar göstermesi gereği ortaya çıkmaktadır. Ulusal düzeydeki girdi desteklerinden her çiftçi yararlanabilmekte fakat bu bölgenin tarımsal verimliliği ve koşulları açısından dikkate alındığında aynı başarılı sonuçları vermemektedir. Bunun için

bölgesel nitelikleri dikkate alan desteklemeler önem kazanmaktadır. Bunun için havza temelli destek modellerinin bir an önce hayata aktarılması gerekmektedir. Diğer yandan tarımsal sanayi, gıda sanayi, kırsal sanayi gibi faaliyetleri geliştirme açısından verilen destekler de her bölgenin yararlanmasında eşitlik ve asgarilik düzeylerini ortaya koymamaktadır. Burada belirleyici olan ilin genel potansiyeli ve tarımsal gelişme düzeyi olmaktadır. Bunun için bazı bölgeler itibarıyla “pozitif ayrımcılığa” gidilmesi ve TRB1 gibi göreceli olarak tarımsal sanayinin daha az geliştiği bölgelere daha fazla, daha farklı ve daha etkin kullanılacak desteklerin verilmesi önem arz etmektedir.

5.5. BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜNDE YÜRÜTÜLEN BAZI PROGRAM VE PROJELER

Bu bölümde uluslararası, ulusal ve bölgesel düzeyde gerçekleştirilen bazı başarılı projeler hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Bu projelerin, TRB1 Bölgesi'nde gerçekleştirilecek çalışmalara model olabilecek yönleri detaylı olarak irdelenmiştir.

5.5.1.Uluslararası Projeler

Bitkisel üretim sektöründe uluslararası düzeyde projelendirilmiş ve uygulanmış başarılı projeler bu başlık altında değerlendirilmektedir. Seçilen projeler genel olarak TRB1 Bölgesi ile benzer özellikler gösteren ürün desenleri, potansiyel ürünler ve üretim biçimlerini kapsamaktadır. Seçilen projeler aşağıda maddeler halinde değerlendirilmektedir.

1. Projenin Adı: Fıstık ve Ceviz Geliştirme Projesi, Kırgızistan

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2009 – 2011

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü

Proje Yürütücüleri: Ormancılık ve Çevre Koruma Ajansı

Projenin Amaçları: Kırgızistan kalkınma strateji planı (2009-2011) çerçevesinde;

- a. Yoksulluğun azaltılması,
- b. Ülke ormanlık alanlarına sahip çıkılması,
- c. İnsanların yiyecek açığının azaltılması,
- d. Ülkede kaliteli fıstık ve ceviz üretiminin sağlanmasıdır

Proje Alanı: Kırgızistanın Jalalabat ve Batken illeri proje için seçilmiştir.

Proje Bütçesi: USD 477.000

Proje Özeti:

Ülkede mevcut orman potansiyelini değerlendirmek, yeni üretim bahçeleri kurmak ve bu amaçla fıstık ve ceviz üretimini geliştirmek amacıyla bu proje oluşturulmuştur. Proje kapsamında pilot ceviz üretim bahçeleri kurulmuş, ormanlık alanda fıstık üretimi yapılmıştır. Sağlanan üretim bölge insanı içinde bir gelir kaynağı olmuş, ülke ekonomisine katkı sağlamıştır. Aynı zamanda insan beslenmesi konusunda da katkı yapmıştır.

Proje Çıktıları:

- a. Jalalabat ve Batken illerinde mevcut ormanlar içerisinde 100 ha bir alan belirlenen fıstık çeşitlerinin üretimi için yeniden dizayn edilmiştir.
- b. Bazar Korgon bölgesinin Leshoz alanında 10 ha bir alan ceviz üretimi için ayrılmış ve yeni üretim teknikleri açısından modernize edilmiştir. 8 ha alan yerel çeşitlerin üretimi için, 2 ha pay ise uluslar arası yaygın çeşitler için ayrılmıştır. Çalışılan çeşitlerin karakterizasyonu yapılmıştır.
- c. Sert kabuklu yemiş grubu hakkında temel bilgiler edinilmiş, pazarlama sistemleri geliştirilmiştir. Özellikle güvenli üretim konusunda üreticiler bilgilendirilmiştir. Pazarlamada ürün bazında önemli olan kalite kriterleri tanımlanmış, çeşit ve üretim sonrası işlemlerin pazarlama açısından nihai ürün kalitesi üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir.

2. Projenin Adı: Bahçecilik Kalkınma Programı Desteği

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2006 –2007

Projeyi Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü

Proje Yürütücüleri: Güney Kore Cumhuriyeti

Projenin Amaçları: Güney Kore Cumhuriyeti Kooperatifçilik Programı ve BM Gıda

ve Tarım Örgütü (FAO) aracılığıyla;

- a. Bahçecilik üretiminde sürdürülebilir tarım uygulamaları konusunda bir uzmanın İyi Tarım Uygulamaları (İTU) bölümünde bir yıl süreyle görevlendirilmesi,
- b. Eğitim gören uzmanın, sebze ve meyve üretimi, işlenmesi, dağıtım ve tüketim konularında teknik kapasiteyi arttırarak halka bilgiler aktarması
- c. Eğitim ve bilgi paylaşımı sonucunda bu faaliyetlerin etkisiyle kapasitenin artırılması amaçlanmıştır.

Proje Bütçesi: USD 169.070

Proje Özeti:

BM Gıda ve Tarım örgütünün kuruluş amacına yönelik tüm dünyada güvenli tarım ürünleri üretimi ve meyve-sebze tüketiminin insan sağlığı üzerine olumlu etkileri konusunda mevcut olan bilgi ve verilerin farklı coğrafyalardaki uzmanlar aracılığıyla o bölgelerdeki tarımsal üretim ve tüketimde yer alan tüm aktörlerle paylaşımı öngörülmüştür. Bu maksatla bu projede Güney Kore Cumhuriyeti'nden bir uzmanın bir yıl süre ile eğitimi ve sonucunda ülkesinde bu bilgi ve tecrübelerini paylaşımı gerçekleştirilmiştir.

Proje Çıktıları:

- a. Yüksek kaliteli ve güvenli bahçecilik üretimi, bahçecilikte iyi tarım uygulamaları, ve ilgili program ve projelerin uyarlanması konularında gelişmiş rehberlik ve öneriler sağlanmıştır.
- b. Güvenli ve yüksek kaliteli sebzelerin ve meyvelerin üretimi ve tüketimini teşvik eden bilgi ve verilerin küresel boyutta paylaşımı sağlanmıştır.
- c. Artan meyve ve sebze tüketiminin sağlık açısından yararları ve gelişmiş gıda güvenliği hakkında küresel boyutta yükselen bir farkındalık için enstrümanlar geliştirilmiştir.

3. Projenin Adı: Kayısı Genetik Kaynaklarının Korunması ve Kullanılması, Ermenistan

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2010 – 2012

Projeyi Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü

Proje Yürütücüleri: Ermenistan, Tarım Bakanlığı – Toprak Bilimi, Tarım Kimyası ve Arazi Geri Kazanımı Bilim Merkezi

Projenin Amaçları:

- a. Sağlam kayısı sektör kuruluşlarına kaysının genetik kaynaklarının toplanması ve korunması yoluyla destek verilmesi,
- b. Uygun çeşitlerin, anaçların, meyve ve dikim malzemelerinin üretimi için uygun teknolojilerin tanıtılması amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Ermenistan'ın Armavir, Ararat, Aragatsotn, Kotayk, and Vayots Dzor bölgeleridir.

Proje Bütçesi: USD 353.000

Proje Özeti:

Bitkisel üretimde bahçe bitkilerinde en önemli üretim kalemleri Ermenistan için kayısı ve şeftalidir. Bunun başlıca nedeni ülkenin ortalama denizden yüksekliği ve toprak-iklim koşullarının bu ürünlerin üretimine uygunluğudur. Yüksek üretim potansiyeli ve ülkenin önemli pazarlar olan Rusya ve Avrupa Birliğine yakınlığı kayısı üretimini ülke ekonomisi açısından daha da önemli kılmaktadır. Bu proje ile mevcut üretimi yapılan kayısı çeşitlerinin gen kaynakları oluşturularak, koruma altına alınmaya çalışılmış, hem de kurulması planlanan ana bahçeler ve tesisleri sayesinde kişisel ve daha büyük organizasyonlara yönelik altyapı ve bilgi desteği sağlanması amaçlanmıştır (<http://coin.fao.org/cms/world/armenia/en/Projects/NationalProjects>, 2011).

Proje Çıktıları:

- a. Gen kaynağının korunması için kayısı koleksiyonlarına ait bahçeler kurulmuştur.
- b. Kayısı ağacı ve üretiminde faaliyet gösteren kişilere veya organizasyonlara yardımcı olmak amacıyla ana bahçelere sahip tesisler oluşturulmuştur.
- c. Kayısı üretiminde bodur kök stoklar ve yeni teknolojiler kullanarak yoğun alanlar kurulmasıyla farklı bölgelerde tanıtım bahçeleri oluşturulmuştur. Yüksek verimli üretim için üreticilere gelişmiş kayısı üretimi hakkında uygun eğitimler verilmiştir (<http://coin.fao.org/cms/world/armenia/en/Projects/NationalProjects.html>, 2012).

4. Projenin Adı: Kaliteli Bitkisel Gen Kaynakları İçin Irak'ta Buğday, Arpa, Bakliyat ve Yem Bitkilerinin Yönetimi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2005-2008

Projeyi Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: ICARDA

Proje Yürütücüleri: Batı Avustralya Üniversitesi –Ziraat Enstitüsü, Adelaide Üniversitesi Avustralya, ICARDA-Suriye, Tarım Bakanlığı, Abu Ghraib Tarımsal Araştırma Merkezi –Bağdat- Irak, Tarım Müdürlüğü, Musul Üniversitesi

Projenin Amaçları:

- a. Buğday, arpa ve baklagil yem bitkileri için geliştirilmiş yetiştirme tekniklerinin ve ürün yönetim sistemlerinin belirlenmesi, teşviki ve kuzey Irak bölgesindeki çiftçiler arasında yaygınlaştırılması
- b. Kuzey Irak bölgesinde yer alan kuru tarım alanları için buğday, arpa ve baklagil yem bitkilerinin geliştirilmiş gen kaynaklarının tanıtımı, değerlendirilmesi ve seçimi,
- c. Bölge için elverişli olan hasat yönetim seçeneklerinin tanımlanması, değerlendirilmesi ve seçimi,
- d. Bu çalışmalar ışığında potansiyel olarak değer taşıyan gen kaynaklarının ve daha iyi ürün/toprak yönetim teknolojilerinin tanımlanması ve değerlendirilmesi, bunların çiftçiler tarafından adaptasyonunun teşviki için var olan Irak Araştırma ve Geliştirme Programının kapasitesinin artırılması amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Kuzey Irak

Proje Özeti:

Kuzey Irak bölgesinde kuru tarım alanlarında yapılan tarıma yönelik bazı tahıl ve baklagillerin üretiminde mevcut problemlerin tanımlanması ve bu problemlere yönelik çözüm politikalarının oluşturulması, bununla birlikte yüksek verimli ve kaliteli ürün yetiştiriciliği bu projenin amaçlarıdır. Bu kapsamda uluslar arası bilgi paylaşımı bölgesel üreticileri kapsayacak şekilde yapılmıştır. Ayrıca proje paydaşlarının tümünün katılımıyla değerlendirmeler yapılmış, kararlar alınmıştır.

Proje Çıktıları:

- a. Üreticilerin mevcut uygulamaları incelenerek kuru koşullarda yetiştirilen ürünlerin üretimindeki kısıtlar ve engeller tanımlanmıştır.
- b. Eldeki verilere dayanarak mevcut en iyi teknolojiler tanımlanmış ve sıralanmıştır.
- c. Çiftlik tanıtımları yapılmıştır.
- d. Adaptasyona yönelik potansiyel kısıtlar tanımlanmıştır.
- e. Kabul edilebilir teknolojiler desteklenmiş ve yayılmıştır.
- f. Potansiyel uyarlamalar ve etkileri değerlendirilmiştir.
- g. Verimi yüksek ve/veya bölgesel pazarın ihtiyaçlarına cevap veren, hastalık direnci daha iyi, kuraklık direnci daha yüksek, ekmeklik kalitesi daha iyi ürünlerin tanımlanması ve değerlendirilmesi çiftçilerle birlikte araştırma merkezlerinde ve çiftçilere ait tarlalarda yapılmıştır.
- h. Tanıtım ve araştırmalar için gerekli tohumların etkin üretime yönelik sistemler kurulmuştur.
- i. Yukarıda a maddesinde tanımlanan çıktılara göre alana has teknolojilerin gelişmemesinden kaynaklanan üretim kısıtları tanımlanmıştır.
- j. Bu kısıtları çözümlmeye yönelik yeni ürün yönetim seçenekleri çiftçilerle birlikte test edilmiş ve değerlendirilmiştir.
- k. Irak araştırma programının diğer araştırmalar ve özel eğitim programlarıyla iletişim kabiliyeti geliştirilmiştir.

- l. Çiftçilerin sürece katılması durumunda, araştırma ve geliştirme personeli yeni teknolojilerin desteklemesi ve yayılmasında daha etkin olabilmektedir.
- m. Geliştirilmiş teknolojilerin uyarlanması ve etkilerinin değerlendirilmesinde yönündeki kabiliyetler artırılmıştır.
- n. Irak, ICARDA ve Avustralya'daki enstitü ve bilim insanları arasındaki uluslararası işbirliği ağı etkinleştirilmiştir (<http://www.icarda.org/ACIAR/Overview.html>, 2012)

5. Projenin Adı: Doğu ve Güney Afrika'da Zararlılara Dayanıklı Mısır Çeşitlerinin Geliştirilmesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2009-2013

Projeyi Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: CIMMYT, Sürdürülebilir Tarım için Syngenta Vakfı

Proje Yürütücüleri: Etiyopya, Kenya, Malavi, Mozambik, Tanzania, Uganda, Zambiya, Zimbabwe

Projenin Amaçları:

- a. Çalışmaların Kenya'da başlaması ve diğer katılımcı ülkelerde yaygınlaştırılması,
- b. Böcek zararlılarına karşı dayanıklı mısır çeşitleri geliştirilmesi,
- c. Katılımcı ülkelerdeki fakir çiftçilere böceğe dayanıklı mısır temin edecek bir sistemin oluşturulması,
- d. Böceğe dayanıklı mısır çeşitlerinin etkisinin, ülkelerin tarım sistemleri üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi,
- e. Böceğe karşı dayanıklı mısır çeşitlerini geliştirmek, değerlendirmek, yaygınlaştırmak ve izlemek için ülkelerin ihtiyacı olan teknoloji transferinin gerçekleştirilmesi,
- f. Projenin diğer gelişmekte olan ülkelerde de yayılması için proje basamaklarını ve kazanımlarının aktarılması, izlenmesi ve belgelenmesi amaçlanmıştır.

Proje Özeti:

Afrika ülkelerinde böcek zararlarının mısır üretimi üzerindeki etkisinin ve kayıpların

azaltılması amacıyla bu proje hayata geçirilmiştir. Pilot ülke olarak Kenya’da başlayan faaliyetler kademeli olarak diğer katılımcı ülkelere aktarılmış ve adaptasyonları sağlanmıştır. Böcek direnci yüksek mısır çeşitleri geliştirilmiştir. Ayrıca proje kapsamında katılımcı ülkelerde proje gelişimini ve bölgesel adaptasyon durumlarını izlemek ve değerlendirmek için kapsamlı bir iletişim ağı oluşturulmuştur.

Proje Çıktıları:

- a. En az üç ülkede mısır biti izleme kapasitesi oluşturulmuştur.
- b. Böcek dayanımlı mısır gen kaynaklarının performans ve adaptasyonları en az üç ülkede test edilmiştir.
- c. Kenya dışında iki ülkede daha etkin böceğe dayanıklı mısır çeşitlerinin kullanımına ve tohum üretim ve ıslahı çalışmalarına Aralık 2013 tarihine kadar başlanmış olacaktır.
- d. Kenya dahil üç ülkede Aralık 2013 tarihine kadar ikinci jenerasyon böcek dirençli mısır hibritlerinin ve açık tozlaşma ile üretilmiş çeşitlerin değerlendirilmesi yapılmış olacaktır.
- e. Bilgi paylaşımı ve adaptasyonu yapılmış bölgesel gen kaynaklarının tanımlanması için fonksiyonel bir iletişim ağı oluşturulmuştur.
- f. ikinci jenerasyon böcek dirençli mısır hibritlerinin ve açık tozlaşma ile üretilmiş çeşitlerin geliştirilmesi tamamlanmıştır (<http://www.cimmyt.org/en/projects/insect-resistant-maize-for-africa/events>, 2012)

6. Projenin Adı: Sürdürülebilir Sebze Üretim ve Pazarlama Sistemleri için Küçük ve Orta Ölçekli Girişimciliğin Desteklenmesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 1997-2000

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Avrupa Komisyonu, Gelişmekte olan Ülkelerde Uluslararası İşbirliği Programı (INCO-DEV)

Proje Yürütücüleri: Münih Teknik Üniversitesi, Xavier Üniversitesi, Tarım Yüksekokulu, Bukidnon Tohum Kurumu (BUSECORP), Güney Vietnam Ziraat Mühendisliği Enstitüsü, Haddokkeo Bahçecilik Araştırma İstasyonu

Projenin Amaçları:

- a. Hedefteki bölge şehirlerine yıl boyunca sağlıklı sebze sağlanması,
- b. Bölgede kentsel kesimde yaşayanlara iş ve gelir sağlanması,
- c. Küçük ve orta ölçekli tarım işletmeleri için ekonomik olarak yaşayabilen, çevre dostu ve kabul edilebilir sebze üretim sistemini geliştirerek bu işletmelerin marketlere ulaşımına olanak sağlanmasıdır.

Proje Alanı:

Proje güneydoğu Asya’da yer alan üç şehri çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Bu şehirler Cagayan de Oro, Ho Chi Minh City, ve Vientiane’dir.

Proje Özeti:

Avrupa Birliğince desteklenen bu proje ile güneydoğu Asya’da yer alan üç farklı şehirde sebzeçilik sektörü üreticiden tüketiciye kadar tüm aktörleri de içine alarak irdelenmiş, sektör ile ilgili tüm etkin faktörler belirlenmiş, gerekli araştırmalar yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar değerlendirilerek proje amaçlarına yönelik olarak ortaya konulan hedeflere ulaşılmaya çalışılmıştır. Sonuçlar hedef şehirlerde, bölge insanına, çevresel faktörlere ve ekonomik imkânlarla en uygun sebze çeşitlerinin en yüksek verimle yetiştirilmesini, bu amaçla en uygun toprak ve sulama yöntemlerinin belirlenmesini ve üretici, tüketici ve satıcı arasında iletişimi sağlayacak en uygun pazarlama yönteminin geliştirilmesini sağlamıştır.

Proje Çıktıları:

- a. Şehirlerdeki sebze üreticilerinin, satıcıların ve tüketicilerin sosyo-demografik ve ekonomik özellikleri belirlenmiş,
- b. Sebze tüketim şekilleri, tüketiciler açısından sebzelerin kalite kriterleri ve atık imha şekilleri değerlendirilmiş,
- c. Farklı sebze yetiştirme uygulamaları tanımlanmıştır,
- d. Sebze pazarlama sistemi tanımlanmış,
- e. Domates, tatlı ve acı biber, patlıcan, kabak, karnabahar, brokoli, baklagiller ve

papaya üretiminde gelişme sağlanmış,

- f. Toprak yönetiminde kontrol, takip ve gübre uygulama yöntemleri değerlendirilmiş ve geliştirilmiş,
- g. Pestisit kalıntısı-hastalık yönetim sistemi geliştirilmiş,
- h. Sulama sistemleri üzerine çalışılmış, farklı sulama sistemleri verim, su tüketimi, yatırım ve işletme maliyetleri ve iş gücü tasarrufu açısından değerlendirilmiş,
- i. Pazarlama sistemi geliştirilmiştir (<http://puvcp.xu.edu.ph/projects/inco/inco.htm>, 2012).

7. Projenin Adı: Akdeniz Bölgesinde Sulu ve Kuru Tarım Yapılan Alanlarda Kayısı Çeşitlerinin Geliştirilmesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 1991 - 1995

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Avrupa Birliği

Proje Yürütücüleri: Tarımsal Araştırmalar Ulusal Enstitüsü, Fransa

Projenin Amaçları:

- a. Üç adet bir birini tamamlayan çalışmayla kayısının pazarlanma potansiyelinin geliştirilmesi,
- b. Bu çalışmalardan ilkinde farklı bölgelerin iklim koşullarına adapte olmuş yeni çeşitler geliştirilerek daha geniş zaman aralığında yetiştirilmesinin mümkün kılınması ve bu sayede sezon içerisinde daha uzun süre tezgahlarda taze meyve olarak yer alabilmesi,
- c. İkinci aşamada daha iyi koruma yöntemleri geliştirilerek meyvenin kendisinin ve ürünlerinin kalitesinin geliştirilmesi ve işlenmiş olan ürünlerin kullanımında çeşitliliğin sağlanması,
- d. Son aşamada ise bakteriosis, klorosis gibi kayısı ile ilgili hastalıklara dirençli yeni çeşitlerin geliştirilmesiyle hastalık duyarlılığı ile savaşılması amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Fransa

Proje Özeti:

Kayısı üretimi beş birlik üyesi ülkede yapılmaktadır. Kayısı taze tüketimi ve işlenmiş

ürünleri ile çok yüksek potansiyele sahip olmasına rağmen bu potansiyelden yararlanılması bazı sebeplerle çok zor olmaktadır. Bu projede bu sebepler üç kısımda irdelenmiş ve birbirini tamamlayan çözümler üretilmeye çalışılmıştır. Öncelikle farklı iklim koşullarına adapte olmuş çeşitler sezonsal olarak dengesizlik göstermektedir. Ayrıca adaptasyon bölgesi dışında üretimi daha da zor olmaktadır. Ayrıca kayısı meyvesi çok çabuk olgunlaşan bir ürün olduğu için nakliyesi ve pazara sunulması da çok zor olmaktadır. Bunların yanı sıra bakteriosis, klorosis ve sharka gibi hastalıklara karşı direnç gösterememekte ve üretim kayıplarına neden olmaktadır. Bu projede tüm bu kısıtları aşabilecek ve birbiri ile etkileşim içerisinde çözümler bularak Fransa'da kayısı üretimi açısından bir ilerleme kaydetmek amaçlanmıştır.

Proje Çıktıları:

- a. Mevcut genetik farklılıktan faydalanmak için, önceden belirlenmiş çeşitlerin projede yer alan katılımcılar arası değişimi sağlanarak, bu çeşitlerin farklı bölgelerde göstermiş oldukları performanslar değerlendirilmiştir.
- b. Kaynak çeşitlerin koleksiyonu oluşturulmuş, ana çeşitlerin floral uyumluluğu göz önünde bulundurularak araştırma başlatılmıştır.
- c. İleride yapılacak seleksiyon çalışmaları için yeni genetik farklılığın yaratılması amacıyla melezlemeler gerçekleştirilmiştir. Hasat öncesi ve sonrası meyve kalitesinin karakterizasyonu için katılımcılar tarafından genel bir yaklaşım için protokol oluşturulmuştur.
- d. Yapay atmosferik koşullarda yarı geçirgen film kullanılarak yapılan koruma, hasat sonrası kayısının hızlı olgunlaşması ile ilgili problem açısından umut vadeden bir yaklaşım gibi görünmüştür.
- e. Patolojik açıdan farklı ülkelerde bulunan *Agrobacterium tumefaciens*, *Pseudomonas* ve *Xanthomonas pruni* suşlarının tanımlanması yapılmıştır. Yetiştiriciliği yapılan çeşitlerin sharka virüsüne karşı duyarlılığını ve direncini gösterecek sistematik bir araştırma başlatılmıştır.
- f. Mevcut durumuyla bu çalışma uygulanan seleksiyon ve ıslah yöntemlerinin etkinliği bakımından olumlu sonuçlar vermiştir (http://cordis.europa.eu/projects/rcn/16556_en.html, 2012).

8. Projenin Adı: Avrupa, Kafkaslar ve Orta Asya'daki Taş Çekirdekli Meyve Ağaçları

Genetik Çeşitliliği (Şeftali, Kayısı ve Kiraz)

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2011-2014

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Avrupa Birliği

Proje Yürütücüleri: Tarımsal Araştırmalar Ulusal Enstitüsü-Fransa, İnönü Üniversitesi-Türkiye; Julius Kuhn Enstitüsü- Almanya

Projenin Amaçları:

- a. İklim değişikliğine ve virüs bulaşısına karşı verilen tepkiyi direkt etkileyen bölgelerdeki genetik çeşitliliği değerlendirilmesi,
- b. Kültürü yapılmasından sonra *Prunus* çeşitlerinin orijin merkezlerindeki ve yayılma güzergâhındaki geniş genetik çeşitliliğin değerlendirilmesi,
- c. Hastalık etmeni virüs direncine ve iklimsel değişikliklere bağlı oluşan bölgelerdeki genetik değişimin analizi amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Projede katılımcı olan ülkelerde seçilmiş olan bölgelerdir.

Proje Bütçesi: EURO 223.200

Proje Özeti:

Fransa, Türkiye ve Almanya'dan araştırma kuruluşları ve üniversitelerin katılımıyla bu ülkelerde mevcut sert çekirdekli meyvelerin genetik çeşitliliğinin ve bu çeşitlerin bölgeler bazında iklimsel ve hastalık direncine göre göstermiş olduğu genetik değişimin belirlenmesi amacıyla oluşturulmuştur. Bu maksatla proje kapsamındaki ülkeler arasında bilim insanı değişimi ve bilgi paylaşımı gerçekleştirilecektir. Bu sayede kolektif çalışmalara imkan verilecek, Avrupa, Kafkasya ve Orta Asya'da sert çekirdekli meyve grubunda yer alan kayısı, şeftali ve vişne meyvelerinin bölgesel manada biyoçeşitliliği karşılaştırılacaktır (http://cordis.europa.eu/search/index.cfm?fuseaction=proj.document&PJ_RCN=11788254, 2012).

9. **Projenin Adı:** En İyi Uygulamalara Dayalı Gelişmiş Ekolojik Tarım Sistemlerinin

Pilot Alanlardaki Organik Çiftçilerde Geliştirilmesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 1993-1997

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Avrupa Birliği

Proje Yürütücüleri: Catholique De Louvain Üniversitesi - Belçika; TEAGASC, İrlanda; DLO, Hollanda

Projenin Amaçları:

- a. Bölgeye özel *ekolojik tarım sisteminin* seçilen bölgelerde oluşturulması,
- b. Uygulama için pilot çiftliklerin kurulması,
- c. Sonuçta Ekolojik Tarım Sistemi için bir strateji oluşturulması amaçlanmıştır.

Proje Bütçesi: EURO 1.748.711

Proje Özeti:

Bu projede bölgeye özel Ekolojik Tarım Sistemi (ETS) aşağıdaki faktörler göz önünde bulundurularak inşa edilmiştir:

- Toprak ve çevre,
- Ürün sağlığı ve üretim kalitesi,
- Alan ve biyolojik kaynaklar

Prototip çiftlikler kurulmuş ve buralarda çalışmalar hedeflere ulaşılan kadar, kuruluşlar kendi başlarına hayatlarını idame ettirene kadar devam etmiştir. Böylece hem sistemin gereksinimleri belirlenmiş hem de bu amaca yönelik strateji oluşturulmuştur.

Proje Çıktıları:

- a. Ekolojik Tarım Sisteminin hedefleri belirlenmiştir.
- b. Bölgeye özel ETS için strateji oluşturulmuştur.
- c. Bu amaçla pilot çiftlikler kurulmuştur.
- d. Bu tesislerin ETS adaptasyonu ve kendi ayakları üzerinde durması sağlanmıştır (http://cordis.europa.eu/search/index.cfm?fuseaction=proj.document&PJ_RCN=11788254, 2012).

- 10. Projenin Adı:** Meyve Kalite ve Güvenliğinin İyileştirilmesi için Sürdürülebilir Bahçe Sulama Sistemlerinin Geliştirilmesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2006 – 2009

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Avrupa Birliği

Proje Yürütücüleri: Bilimsel Araştırma Kurumu Devlet Konseyi-İspanya, Liatni Nehri Yönetimi-Lübnan, Hassan II Tarımsal ve Veteriner Enstitüsü-Fas, Sapiama S.L., Fas; Abacotech S.L.-İspanya; Lübnan Tarımsal Araştırma Enstitüsü – Lübnan, Contadores De Riegos S.L., İspanya; Cartagena Politeknik Üniversitesi-İspanya;

Wageningen Üniversitesi, Hollanda; Thessaly Üniversitesi-Yunanistan; Tarımsal Araştırmalar Ulusal Enstitüsü-Fransa; Università Degli Studi Di Foggia Üniversitesi-İtalya; Murcia Tarım Kooperatifleri Federasyonu-İspanya

Projenin Amaçları:

- a. Sürdürülebilir tarım uygulamalarının geliştirilmesinde önemi açık olan sulama stratejisinin Birlik üyesi ülkelerde ve Akdeniz bölgesi ülkelerinde uygulanmak üzere geliştirilmesi,
- b. Geliştirilen sulama uygulamasının üretim girdileri ve çıktıları üzerindeki etkilerinin araştırılması,
- c. Sonuçların ve değerlendirmelerin üreticiler ile paylaşılması,
- d. Yine proje sonunda elde edilen verilerin sulama sistemleri üreten sanayi ile paylaşılarak yeni sulama teknolojilerinin ortaya çıkmasına katkıda bulunulması amaçlanmıştır.

Proje Bütçesi: EURO 3.684.294

Proje Özeti:

Avrupa Birliği üyesi ülkeler ve özellikle Akdeniz ülkeleri girdi maliyetlerini azaltan, özellikle su maliyetini ve meyvelerin kalite ve güvenliği üzerindeki negatif etkiyi minimize eden sürdürülebilir tarım uygulamaları konusunda desteklenmeye ihtiyaç duymaktadır. Sulanan tarım sistemlerinin sürdürülebilirliğinin geliştirilmesinde umut vadeden yöntemlerden birisi ürün kalitesini geliştirmeye yönelik su uygulamalarını düzenleyen ve ürün güvenliğini garanti altına alan bahçe sulama yönetiminin optimizasyonudur. Bu projede yeni sulama uygulamalarının değerlendirilmesi öngörülmüştür. Araştırma metodu Akdeniz bölgesindeki birkaç meyve ağaçlarının (şeftali, zeytin, badem, turunçgil) ilgili girdi (su, gübre) ve çıktıları (verim, meyve kalitesi ve güvenliği) üzerine bahsi geçen sulama uygulamasının etkilerini tahmin etmek amaçlı deneyler, saha analizleri ve modelleme araçlarının kombinasyonunu temel almaktadır. Daha önce yapılmış olan benzer çalışmalar ışığında farklı sulama stratejilerinin ürün fizyolojisi, kalitesi ve güvenliği üzerindeki etkilerinin bilinmesinin gerekliliği malumdur. Bu proje ile uygulanacak olan sulama stratejisinin etkileri

gözlemlenmiştir.

Proje Çıktıları:

- a. Yeni bir sulama uygulaması (kullanılan suyun dozunun ve kalitesinin belirlendiği, sulama sistemi üzerinden gübreleme sisteminin uygulandığı) değerlendirilmiştir.
- b. Farklı meyve ağaçlarının kısıntılı sulamaya karşı göstermiş oldukları fizyolojik tepkilerini belirlemek ve optimum sulama programını oluşturmak için deneyler yapılmıştır. Ayrıca toprak ve ağaç köklerinin sulama sistemleriyle olan ilişkilerini açıklamaya dönük çalışmalar gerçekleştirilmiştir.
- c. Kullanılan suyun hastalık etmenlerine karşı güvenliğinin sağlanmasına dönük ultrasound uygulaması denenmiştir.
- d. Farklı bölgelerde farklı meyve ağacı bahçelerinde kontrollü kısıntılı sulama sisteminin uygulama sonuçları tüm uygulama bölge ve ağaçlarında su verimliliğini artırdığını göstermiştir. Ayrıca gübre ve işçilik yönünden de verimli olduğu bölge ve çeşitler olmuştur.
- e. Kontrol ve gerçek tarlalarda kısıtlı sulama sistemi denenmiş, çeşitlere göre verimlilik açısından farklılık göstermiştir. Ayrıca kullanılan suyun kalitesinin de çok önemli olduğu belirlenmiştir (http://cordis.europa.eu/search/index.cfm?fuseaction=proj.document&PJ_RCN=8820714, 2012).

- 11. Projenin Adı:** Su Kaynaklarının Kısıtlı Olduğu Yerlerde Üretim Maliyetlerini Azaltmak için Sert Kabuklu Meyvelerin Üretiminde Sulama Sistemlerinin Geliştirilmesi (badem, fındık, ceviz, Antep fıstığı)

Başlama ve Bitiş Tarihi: 1991-1995

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Avrupa Birliği

Proje Yürütücüleri: Ulusal Tarımsal Araştırma Enstitüsü, İspanya

Projenin Amaçları:

- a. Sert kabuklu meyve çeşitlerinin (badem, fındık, ceviz ve fıstık) su ihtiyaçları ve buna bağlı fizyolojik gelişimlerinin belirlenmesi,
- b. Veriler ışığında kontrollü kısıtlı sulama sisteminin uyarlanması,
- c. Sert kabuklu meyvelerin üretim masraflarının düşürülerek diğer üretici ülkeler ile

rekabet edebilirliklerinin artırılması amaçlanmıştır.

Proje Özeti:

Avrupa’da sert kabuklu meyve yetiştiriciliğinin diğer üretici ülkeler ile rekabet edebilmesi amacıyla üretim maliyetinin düşürülmesine yönelik olarak bu proje gerçekleştirilmiştir. Birim ürün maliyetinin düşürülmesini ancak verim artırılarak ve girdi maliyetleri azaltılarak veya optimize edilerek mümkündür. Bu projede önemli tarımsal uygulamalardan birisi olan sulama sisteminin etkinliğinin artırılması ve bu sayede ürün maliyetinin düşürülmesi hedeflenmiştir. Çünkü Avrupa su kıt kaynaktır ve sert kabuklu meyvelerin üretimi üzerinde etkindir. Bu amaçla farklı sert kabuklu meyve çeşitleri (badem, fındık, ceviz ve fıstık) için etkin sulama sistemi analizi hedeflenmiştir.

Proje Çıktıları:

- a. Sert kabuklu meyvelerin üretim maliyetlerindeki en önemli girdi olan sulama maliyeti düşürülmüştür.
- b. Avrupa Birliği içerisinde yetiştirilen ve üretim fazlası veren meyve çeşitlerinin (zeytin, üzüm, ve taze meyveler) alternatifleri oluşturulmuştur.
- c. Avrupa Birliği için kıt kaynak olan suyun sulama sistemi ile kullanım miktarında tasarrufa gidilmesi o bölgeler için sosyal ve ekonomik fayda sağlamıştır (<http://www4.wiwi.fu-berlin.de/cordis/page/Project/119>, 2012)

12. Projenin Adı: Uttar Pradesh’de Çeşitlendirilmiş Tarımsal Destek Projesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 1996-1998

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Uttar Pradesh Hükümeti, IBRD, IDA

Proje Yürütücüleri: Uttar Pradesh Hükümeti (GOUP)

Projenin Amaçları:

- a. UP’nin farklı tarımsal üretim sistemlerini destekleyerek tarımsal verimliliği artırılması,
- b. Özel sektörün ilerlemesini teşvik edilmesi,

c. Kırsal altyapıyı geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Hindistan

Proje Bütçesi: USD 160.500.000

Proje Özeti:

Amacı tanımlanmış bu çalışma altı proje bileşeninden oluşmaktadır. Birincisi, teknolojik ilerlemeyi desteklemekte, araştırma koordinasyonu için kapasite artırmakta, öncelikli kısıtlar üzerindeki uyarlanabilir araştırmalarını desteklemek için rekabetçi tarımsal araştırma programı oluşturmakta, küçük tarımsal işletmelerin verimliliğini artırmakta, teknolojinin yayılması aktiviteleri için destek araştırmalarını güçlendirmektedir. İkincisi bölümleri rasyonelleştirerek, yönünü değiştirerek ve güçlendirerek talep-kontrollü teknoloji yayım sistemi oluşturmakta, bağımsız organizasyonların yardımı ile tarım topluluklarının katılımını artırmakta ve bilgi teknolojilerinin daha fazla kullanımını ve insan kaynaklarının gelişimini desteklemektedir. Üçüncü bileşen özel sektörün katılımını ve tarımsal ticaret ilerlemesinde kamu/özel sektör ortaklığını desteklemektedir. Dördüncü bileşen sistemlerin yayılmasını, ekonomik pazar hakkında bilgi toplanmasını, kırsal ekonomik pazarını ve proje kapsamındaki kırsal yollarını geliştirerek kırsal altyapının kalkınmasını desteklemektedir. Beşinci bileşen proje yönetimini ve ekonomik analiz için gelişmiş kapasiteyi desteklerken, son bileşen ise proje hazırlama aracını desteklemektedir.

Proje Çıktıları:

- a. Araştırma uygunluğu ve araştırma koordinasyon ve kalitesinin etkinlik ve verimliliği artırılmış,
- b. Tarımsal toplumların, STK'ların özel sektörün geniş katılımı ile merkezci olmayan ve talep kontrollü teknoloji yaymaya yönelik bir sistem geliştirilmiş,
- c. Özel sektör katılımını sınırlayan kısıtlar azaltılmış, tarımsal endüstri girişimlerinde özel sektör yatırımları artırılmış, özel sektör katılımını engelleyen sübvansiyonlar azaltılmıştır (<http://documents.worldbank.org/curated/en/1998/04/442207/india-uttar-pradesh-diversified-agricultural-support-project>, 2012).

13. Projenin Adı: Tarım Reformu Destekleme Projesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 1998 - 2005

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Uluslararası Kalkınma Birliği, Ermenistan

Proje Yürütücüleri: Tarım Bakanlığı

Projenin Amaçları:

- a. Ziraî işletmelere ve tarıma yönelik özel sektörü desteklemek,
- b. Tarım sektörüne yönelik kredileri artırmak ve yaymak,
- c. Araştırma, eğitim, bilgi ve yayıma yönelik tarımsal hizmetlerin verimliliğini artırmak amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Ermenistan

Proje Bütçesi: USD 19.800.000

Proje Özeti:

Projede Ermenistan’da tarıma dayalı özel sektörü ve araştırma enstitülerini destekleyerek tarımsal verimliliğin artırılması amaçlanmıştır. Bu kapsam içerisinde küçük üreticilerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik tarımsal kredi sistemi oluşturulmaya da çalışılmıştır. Bu proje üç bileşenden oluşmuştur. Birinci bileşen kapsamında küçük üreticilere ve girişimcilere işletme ve yatırım sermayesi amacıyla kredi sağlanmıştır. Özelleştirme kapsamında yeniden yapılandırmalarında özel tarımsal işletme ve pazarlama teşebbüslerine yardımcı olmak amacıyla proje finansına yönelik teknik yardım ve endüstriyel tarım eğitimi sağlanmıştır. Son bileşende küçük üreticileri kapsayan genişleme ve araştırma çalışmaları üzerine eğilerek tarım sektöründe kamu hizmetlerinin yeniden yapılandırılmasına başlanmıştır.

Proje Çıktıları:

- a. 1999-2002 yılları arasında yaşanan finansal sorunlara rağmen istenilen amaçlara büyük oranda ulaşılmıştır. Proje süresince 17.500 üreticiye toplam 20 milyon USD üzerinde kredi sağlanmıştır. 1998 yılından 2004 yılına kadar ki süreçte tarıma

ayrılan kredi desteğinin %20'si bu proje ile sağlanmıştır.

- b. Endüstriyel tarımı geliştirme merkezi bu süreçte üreticilere ve tarımsal endüstri yöneticilerine iş planı, finans yönetimi, pazarlama hakkında yardım, eğitim ve danışmanlık hizmeti sağlamıştır. Bunun yanı sıra üreticilere, tüccarlara ve işletmenlere sürekli ve düzenli tarımsal istatistikler aktarılmıştır
- c. Proje ile kırsal kesim üreticilerine ve tarım işletmelerine sağlanan krediler sayesinde önemli geri dönüşler alınmıştır. Özellikle üzüm, domates ve meyve üretiminde önemli büyümeler bu proje ile sağlanan likidite ile elde edilmiştir.
- d. Küçük yatırımcılara ve üreticilere sürekli ve düzenli bilgi akışı sağlayan merkeziyetçi olmayan bir bilgi yayma sistemi oluşturulmuştur. Bu sayede kırsal kesim tarım politikalarının belirlenmesinde etkin olan sistem içerisinde üreticiler ve küçük yatırımcılarında yer almasının önü açılmıştır.
- e. Araştırmacıları ve üreticileri bir araya toplayan ihtiyaç merkezli teknoloji değerlendirme programı oluşturulmuş, yapılan bilimsel çalışmaların üretici taleplerine yönelik olarak desteklenmesi sağlanmıştır.
- f. Finanse edilen bu proje ile tarım sektöründe önemli büyüme, çeşitlilik ve gelişme kaydedilmiştir.
- g. Tarımsal üretim ve üretici fiyatlarında önemli artışlar olmuştur. Bu fiyatlardaki artış tarım ürünleri işleyen endüstriden gelen talepler doğrultusunda olmuştur.
- h. İhracat değerlerinde de önemli artışlar olmuştur. Özellikle işlenmiş meyve ve meyve suyu, domates salçası, şarap ihracatında artışlar ön plana çıkmıştır.

(<http://www.worldbank.org/projects/P035806/agricultural-reform-support-project?lang=en>, 2012)

Değerlendirme

Bitkisel üretime yönelik olarak uygulanan uluslararası projeler genel dolarak değerlendirildiğinde şu sonuçlar özet olarak belirmektedir;

- Projeler özellikle doğal kaynakların etkin ve sürdürülebilir kullanımı, gıda güvenliği, hastalık ve zararlılarla mücadele, verimlilik, gen kaynaklarının korunması, kalite vd. konuları öncelik olarak ele almaktadır.
- Gen kaynaklarının korunması giderek önem taşımaktadır. Bunda da en ilginç olan

uygulama Ermenistan’da kayısı ile ilgili gen kaynaklarını korumaya yönelik projedir.

- Projelerin yoksulluk, açlığın azaltılması gibi amaçları içermesi de dikkati çekmektedir.
- Projeler genelde iyi yönetişimi de dikkate alarak katılımcı bir yaklaşım ile uygulanmaktadır.

5.5.2. Ulusal Projeler

Ulusal projeler bölümünde Türkiye’de Bitkisel üretime konu olmuş ve uygulaması gerçekleştirilmiş ve TRB1 bölgesine örnek olabilecek çalışmalar değerlendirilmektedir. Maddeler halindeki örnek projeler aşağıda yer almaktadır.

1. **Projenin Adı:** Balıkesir-Burhaniye'de Zeytin Yetiştirilen Alanların Belirlenmesi ve Zeytin Veri Tabanı Oluşturulması" Pilot Projesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2004 – 2005

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Avrupa Birliği

Proje Yürütücüleri: Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Uzaktan Algılama Bölüm Başkanlığı, Türkiye; Bornova Zeytincilik Araştırma Enstitüsü, Türkiye; Burhaniye Tarım İlçe Müdürlüğü, Türkiye; Avrupa Birliği Ortak Araştırma Merkezi (JRC)

Projenin Amaçları:

- a. Avrupa Birliği (AB) Müktesebatı ile uyumlu olarak, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve Uzaktan Algılama kullanılarak zeytin veri tabanı kaydı oluşturulması
- b. Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde aday ülkelere veritabanı oluşturulmasında kullanılan metodoloji ile ilgili bilgi sağlanması amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Balıkesir-Burhaniye

Proje Özeti:

Zeytinciliğin Türkiye ekonomisine katkısı bakımından büyük öneme sahip olması ve AB’ne aday ülkelere uyum süreci kapsamında AB Ortak Tarım politikasına gereğince 2004-2009 yılları arasında CBS destekli ve Entegre Yönetim Kontrol

Sistemi (IACS) ile uyumlu bir veri tabanı oluşturulması istenmektedir. Bu çalışmada kadastral haritalar ve yüksek çözünürlüklü uydu görüntüleri Avrupa Birliği Ortak Araştırma Merkezi (JRC) tarafından geliştirilen OLICOUNT yazılımı zeytin veritabanı oluşturulması amacıyla zeytin ağaçlarını saymak için kullanılmıştır.

Proje Çıktıları:

- a. Sayım sonuçlarının analizine göre 2291 zeytin ağacı bulunan test alanlarında söz konusu yazılımın sayıma dahil etmeme (ommission error) hatası %11.1 ve yanlışla dahil etme (commisison error) hatası %2.94 olarak bulunmuştur.
- b. Zeytin ağaçlarının belirlenmesinin % 90.37 doğrulukla ve oldukça güvenilir bir şekilde yapılabileceğini göstermiştir (http://www.tagem.gov.tr/gis_web/tam_proje_zeytin.html, 2012).

2. **Projenin Adı:** Fındık Alanlarının Uzaktan Algılama ile Tespit Edilmesinde Arazi Topoğrafyasının Etkisinin İncelenmesi ve Alternatif Tarım Ürünlerine Uygunluğunun Belirlenmesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2007 - 2009

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Avrupa Birliği

Proje Yürütücüleri: Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Uzaktan Algılama Araştırmaları Bölümü, Türkiye; Giresun Fındık Araştırma Enstitüsü, Türkiye; AB Ortak Araştırma Merkezi

Projenin Amaçları:

- a. Çalışma alanındaki fındıklıkların belirlenmesi, topografik özellikler yönünden sınıflandırılması,
- b. Alternatif tarım ürünlerinin üretimine daha uygun olan fındık bahçelerinin belirlenmesi,
- c. Fındık parsellerinin otomatik segmentasyonu,
- d. Topografyanın görüntü işlemeye etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Karadeniz Bölgesi

Proje Özeti:

Fındık Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan ve aynı zamanda da önemli bir ihraç ürünü olması bakımından büyük öneme sahip bir üründür. Türkiye dünya fındık üretiminin % 70'ini gerçekleştirmektedir. Tarımsal planlama yetersizliğinden dolayı fındıklık alanlarda her geçen gün artan bir eğilim söz konusudur. Böylece fındık üretimi iç tüketimi ve ihraç edilen miktarı aşmaktadır. Bu problem karşısında fındık tarımının en uygun alanlara yönlendirilmesini ve ovalarda oluşturulmuş olan fındıklıkların sökülmesini sağlamak amacıyla bir kanun çıkarılmıştır. Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARIP, 2003)'nin uygulanmasıyla ihraç edilemeyen ve iç tüketimi aşan fazla fındık üretimine ve desteklemelerle devlet bütçesine fazla maliyete neden olan fındıklıkların azaltılması planlanmıştır. Bu yönetmeliğe göre 750 m yükseltinin altında bulunan, I ve II sınıf tarım arazileri ve eğimi %6'dan az olan III sınıf tarım arazilerinde fındık yerine alternatif ürün üretiminin yapılması öngörülmüştür. Proje bu kanuna yönelik verilerin elde edilmesi amacıyla oluşturulmuştur.

Proje Çıktıları:

- a. Hedef alan içerisinde fındık dikili alanların toplam yüzölçümü 10463 Ha olarak belirlenmiştir. Bu da hedef alanın %71'nin fındıklıklarla kaplı olduğunu göstermektedir.
- b. Tarım Reformu Uygulama Projesi (ARİP) bakımından değerlendirme yapıldığında alternatif tarım ürünleri yetiştiriciliğine uygun tarım alanına rastlanmamıştır.
- c. Yapılan sınıflandırma işleminin doğruluğu belirlemek için arazi çalışmalarından toplanan koordinatlı verilerle doğruluk testleri gerçekleştirilmiştir. Genel doğruluk %79.41 olarak ve yeterli bulunmuştur (http://www.tagem.gov.tr/gis_web/tam_proje_findik.html, 2012).

3. Projenin Adı: Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon Projesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2004-2012

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: IBRD, GEF, T.C. Hükümeti

Proje Yürütücüleri: Çevre ve Orman Bakanlığı (Koordinatör Kuruluş), Gıda, Tarım

ve Hayvancılık Bakanlığı

Projenin Amaçları:

- a. Orta Anadolu ve Karadeniz bölgelerindeki sürdürülebilir doğal kaynak yönetiminin ve katılımcı planlamanın sağlanması,
- b. Doğal kaynaklara baskının azaltılması, çevreyle dost tarım ve ormancılık faaliyetlerinin benimsenmesi,
- c. Kurumsal kapasitenin artırılması ve halkın bilinçlendirilmesi,
- d. AB'ne uyum sürecinde su ve besin yönetimi ile ilgili politikaların geliştirilmesidir.

Proje Bütçesi: USD 27.900.000

Proje Çıktıları:

- a. Çiftçilere yönelik eğitim çalışmaları yapılmıştır ve devam etmektedir.
- b. Nadas alanlarında azalma 2.069 ha ulaşmıştır. Marjinal tarım alanlarının doğru kullanımı için faaliyetler 1.163 ha alanda gerçekleştirilmiştir. 12 ha alanda çevre dostu tarım tekniklerine yönelik uygulamalar yapılmıştır. Orman dışı mera alanlarının rehabilitasyonu kapsamında 892 ha alan değerlendirilmiştir. Ayrıca bu kapsamdaki alanlara 29 adet sıvat alımı yapılmıştır.
- c. 98 ünite 15'er kovanlı arıcılık faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Tarla kenarı ağaçlandırma faaliyeti kapsamında 24.190 adet lik ağaçlandırma çalışması yapılmıştır. Kuru ve sulu alanlarda bağ-bahçe üretimi sırası ile 159 ha ve 284 ha alanlarda gerçekleştirilmiştir. Sulu alanlarda yem bitkisi üretimi 1.150 ha yapılmıştır. Sebze üretim alanı 35 ha olmuştur.
- d. Proje kapsamında bugüne kadar bozulmuş doğal kaynakların rehabilitasyonu ve gelir artırma amacıyla yapılan faaliyetlerde kullanılmak üzere tohum, fide, fidan, ve gübre alınmış ve demonstratif faaliyetler çerçevesinde çiftçi şartlarında damla sulamanın yaygınlaştırılması amacıyla 100 ünite damla sulama tesisi kurulmuştur.
- e. Proje kapsamında; uygulamaların devam ettiği İl Müdürlükleri için 1 adet GPS cihazı, 6 adet yem kırma değirmeni, 17 adet dipkazan, 2 adet anıza ekim makinesi, 3 adet mibzer, 1 adet su tankı, 11 adet masaüstü bilgisayar, 4 adet dizüstü bilgisayar, 3 adet projeksiyon cihazı, 6 adet fotoğraf makinesi ve dijital kamera, 5 adet yazıcı alınarak alet ve ekipman ihtiyaçları da karşılanmıştır (<http://www.tugem.gov.tr/ContentViewer.aspx?ContentId=20>, 2012).

4. **Projenin Adı:** Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Mevzuatına Uygun Olarak Sürdürülebilir Mera Yönetimi Metotlarının Geliştirilmesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2008 - 2009

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Hollanda Hükümeti (G2G07/TR/9/3 Project)

Proje Yürütücüleri: Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (TÜGEM) - Çayır Mera ve Havza Daire Başkanlığı, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü, Sivas Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Kırıkkale Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü

Projenin Amaçları:

- a. Orta Anadolu’da Avrupa Birliği’nin kırsal kalkınma mevzuatı ile uyumlu olarak sürdürülebilir mera yönetim metotlarının geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Proje Özeti:

Meraların yönetimi hem meraların kullanımı hem de besicilik açısından hayvan otlatmada istenilen katkının sağlanması açısından büyük önem arz etmektedir. Ancak eski yönetim metotları güncelliğini kaybetmiş, meralar hızlı bir şekilde kan kaybetmiştir. Bu proje ile Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Mevzuatına uygun, ve Avrupa’da geçerli olan teknikler kullanılarak mera yönetiminde değişiklik yapılması öngörülmüştür. Proje kapsamında Kırıkkale ve Sivas illerinde iki alan pilot mera alanı olarak seçilmiştir. Uygulamada modern teknikler kullanılırken ülke gerçekleri de göz önünde bulundurulmuştur. Böyle hem Avrupa Birliği Mevzuatlarına uygun hem de ülkeye adaptasyonu sağlanmış yeni bir sürdürülebilir mera yönetim sistemi geliştirilmiştir. Burada pilot alanlardan yapılan çalışmaların değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan veriler tüm ülkedeki mera alanlarının değerlendirilmesi amacıyla da kullanılacaktır. Tabi önemli bir nokta olan iki pilot bölgenin tüm ülke mera alanlarını temsil edemeyeceği gerçeği unutulmamış, bu veriler çıkış noktası olarak ele alınmıştır. Çünkü proje sonuçları etkin yönetim sisteminin belirlenmesinde çevresel, kültürel ve sosyal etkilerinde önemli rol oynadığıdır.

Proje Çıktıları:

- a. Kırıkkale ve Sivas’ta iki pilot alan detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.
- b. Sonuçlar genel bir yaklaşımla Türkiye’de geri kalan mera alanlarının durumunun değerlendirilmesi için kullanılmıştır.
- c. Eski mera yönetim sisteminin çağ dışı kaldığı ortaya konulmuştur.
- d. Uygun bir sürdürülebilir mera yönetim sistemi oluşturulmuştur (http://www.tarlabitkileri.gov.tr/arsiv/001_baklagil_gelistirme_programi.pdf., 2012)

5. **Projenin Adı:** Türkiye-CIMMYT-ICARDA Uluslararası Kışlık Buğday Geliştirme Projesi Materyalinin Sarı Pasa Dayanıklılığı Bakımından Değerlendirilmesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 1995 -

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: CIMMYT ve ICARDA

Projenin Amaçları:

- a. Geliştirilen kışlık buğday çeşitlerinin sarı pasa karşı göstermiş olduğu dayanıklılığın belirlenmesi amaçlanmıştır.

Proje Özeti:

Uluslararası Kışlık Buğday Geliştirme Programı (IWWIP), Türkiye Cumhuriyeti, Uluslararası Mısır ve Buğday Geliştirme Merkezi (CIMMYT) ve Uluslararası Kuru Alanlar Araştırma Merkezinin (ICARDA) ortaklaşa yürüttüğü bir faaliyettir. Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü (TARM) ile Uluslararası Mısır ve Buğday Geliştirme Merkezi (CIMMYT) ve Uluslararası Kurak Alanlar Araştırma Merkezi (ICARDA) tarafından birlikte yürütülen çeşit geliştirme programları kapsamında geliştirilen çeşitli kademelerdeki ekmeklik ve makarnalık buğday ıslah materyali her yıl sarı pasa karşı test edilmektedir.

(http://www.tarlabitkileri.gov.tr/arsiv/001_baklagil_gelistirme_programi.pdf, 2012).

6. **Projenin Adı:** Organik Tarımın Yaygınlaştırılması ve Kontrolü

Başlama ve Bitiş Tarihi: 1997 -

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Ülke öz kaynakları

Proje Yürütücüleri: T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, İl Müdürlükleri ve Araştırma Enstitüleri, Türkiye

Projenin Amaçları:

- a. Toprak ve su kaynakları ile havayı kirletmeden; bitki, hayvan ve insan sağlığını azami derecede koruyarak, organik ürünlerin üretimini artırıp, tüm gelir gruplarının tüketebileceği kaliteli organik tarımsal üretimi ve gıdayı sağlamak için

Organik Tarımın Yaygınlaştırılması ve Üretilen Ürünlerin Kontrolünü amaçlanmıştır.

Proje Alanı: GAP illeri

Proje Bütçesi: 2011 yılı bütçesi 2.300.000 TL'dir.

Proje Özeti:

Proje Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü, İyi Tarım Uygulamaları ve Organik Tarım Daire Başkanlığı koordinatörlüğünde yürütülmektedir. Projenin içeriğini illerde uygulanan demonstrasyon ve eğitim projeleri, GAP Eylem Planı kapsamında (2009-2012) yer alan ve GAP illerinde yürütülen organik tarım ile ilgili demonstrasyon ve eğitim projeleri ile Bakanlığımız Araştırma İstasyonlarında yürütülen organik tarım araştırma projelerinden oluşmaktadır.

Proje Çıktıları:

- a. Organik bitkisel üretimi geliştirmek amacı ile Organik Çilek, Elma, Fındık, Kiraz, Üzüm, Ceviz, Buğday, Nohut, Ahududu, Kavun, Sebze demonstrasyonlar kurulmuştur.
- b. Organik hayvancılığı geliştirmek amacı ile yumurta tavukçuluğu, piliç yetiştiriciliği, besi toklusu yetiştiriciliği, arıcılık konularında demonstrasyonlar kurulmuştur.
- c. Organik su ürünleri üretimini geliştirmek amacıyla organik alabalık ve sazan yetiştiriciliği konularında demonstrasyonlar kurulmuştur.
- d. Proje dâhilindeki illerde üreticilere yönelik eğitim, yayım, kurs, seminer ve toplantılar düzenlenmiştir.
- e. Organik tarım çalışanlarının eğitimi amacı ile uluslararası eğitim, seminer, fuar ve toplantılara katılım sağlamak.”Organik Tarım Eğitimi” konulu eğitim düzenlenmiştir.
- f. Araştırma İstasyonlarında başta organik kompost olmak üzere organik tarım konusunda araştırma projeleri yürütülmektedir.
- g. Ülkemiz organik ürün konusunda son yıllarda hızlı bir gelişme göstermiştir. Yasal düzenlemelerin başlatıldığı 1994 yılında 1.705 çiftçi tarafından 5.216 hektar alanda 8.843 ton üretim yapılmakta iken, üretim 2010 yılında 42.097 çiftçi

tarafından 510.033 hektar alanda 216 ürün çeşidinde zeytin, kayısı, kiraz, tahıllar v.b. toplam 1.343.737 ton dur (<http://www.tugem.gov.tr/document/otykp.html>, 2012)

7. **Projenin Adı:** Çatalan İçme Suyu Havzasında Organik Tarımın Yaygınlaştırılması Projesi
Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Adana Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü

Proje Yürütücüleri: Adana Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü

Projenin Amaçları:

- a. Organik üretim yapılan alanların Çatalan Beldesinin tümüne yayılması,
- b. İçme suyu havzasının bütününe yayılması amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Çatalan İçme Suyu havzası

Proje Özeti:

Organik tarım, ekolojik sistemde hatalı uygulamalar sonucunda kaybolan doğal dengeyi yeniden kurmaya yönelik, insan ve çevreye dost üretim sistemlerini içeren; sentetik kimyasal tarım ilaçları, hormonlar, ve mineral gübrelerin kullanımını yasaklayan; organik ve yeşil gübreleme, rotasyon, toprak muhafazası, bitki direncini arttırma ve doğal düşmanlardan yaralanmayı tavsiye eden, üretimde sadece ürün miktarını değil, aynı zamanda ürün kalitesinin de artmasını amaçlayan, alternatif bir üretim şeklidir. Bakanlıkça yürütülen Türkiye’de Organik Tarımın Yaygınlaştırılması Projesi kapsamında Adana ilinde yapılmış olan araştırmalar neticesinde Çatalan İçme Suyu Havzasının organik tarım yapmaya elverişli olduğu ve buradaki çiftçilerin de istekli oldukları gözlemlenmiştir. Bu proje ile bu potansiyelin değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Proje Çıktıları:

- a. Organik zeytin, nar ve elma yetiştiriciliği yapılmaktadır.
- b. 2009 Ocak ayında organik tarım yapmaya gönüllü 15 üretici ile 450 da alanda başlanan proje 2010 yılında 15 üreticiye ve 750 da alana ulaşmıştır (<http://www.adanatarim.gov.tr/sayfa.aspx?ID=133>, 2012).

8. Projenin Adı: Çoruh Nehri Havza Rehabilitasyon Projesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2011 - 2017

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Japon Bankası (JBIC) ve özkaynaklar

Proje Yürütücüleri: Çevre ve Orman Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, İl Özel İdareleri

Projenin Amaçları:

- a. Çoruh Nehri Havzasında; vejetasyon, toprak ve su kaynaklarının entegre rehabilitasyonu, sürdürülebilir kullanımı ve halkın yaşamının çeşitli gelir getirici faaliyetlerle iyileştirilmesi suretiyle doğal çevrenin korunmasına ve yoksulluğun azaltılmasına katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Artvin, Bayburt ve Erzurum illerinde toplam 604.301 ha alanı kapsayan, 242 köy ve tahmini 55.000 kırsal nüfusu içeren 12'si öncelikli olmak üzere toplam 18 adet Mikro-havzada yoksul ve sosyal olarak zayıf kesimler düşünülerek faaliyet gösterilecektir.

Proje Bütçesi: 109.100.000 TL

Proje Özeti:

Çoruh Nehri havzasında yukarıda belirtilen amaca yönelik olarak gerçekleştirilecek faaliyetler aşağıdaki gibidir:

Projenin alt bileşenleri:

- Bileşen-A: Doğal Kaynakların Korunması, Rehabilitasyonu ve Sürdürülebilir Yönetimi
 - Orman dışı mera mera rehabilitasyonu ve sürdürülebilir yönetimi
- Bileşen-B: Yöre Köylerinde Yaşam ve Geçimin İyileştirilmesi
 - Gelir Getirici Faaliyetler
 - Hayvancılığın geliştirilmesi

- Tarımın geliştirilmesi
 - Çok Mikro Havzaya Hizmet Eden Pazarlama Yardımı
- Pazar araştırması ve fizibilite çalışmaları
- Bileşen-C: Kapasite Geliştirme
 - Tarım Bakanlığı elemanlarının eğitimi
- Bileşen-D: Danışmanlık Hizmetleri

Proje Çıktıları:

- a. Türkiye Cumhuriyeti adına Çevre ve Orman Bakanlığı ile Japonya Hükümeti Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) arasında 19 Nisan 2002 tarihinde imzalanan işbirliği anlaşması çerçevesinde Çoruh Nehri Katılımcı Havza Rehabilitasyonu Master Planı hazırlanarak, 2004 yılında tamamlanmıştır.
- b. Proje ön hazırlıkları gerçekleştirilmiştir.
- c. Proje öncesi kapasite geliştirme çalışmaları kapsamında 23 Ocak 2011 - 11 Şubat 2011 tarihleri arasında Japonya’da “Ormancılık ve Orman Yönetimi; Bir Köy Bir Ürün” adı altında 20 günlük bir eğitim programı gerçekleştirilmiştir (<http://www.tugem.gov.tr/document/cnhrp.html>, 2012).

9. Projenin Adı: Diyarbakır-Batman-Siirt Kalkınma Projesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2007 – 2012

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

Proje Yürütücüleri: T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı

Projenin Amaçları:

- a. Proje illerinin kırsal bölgelerindeki nüfusun, ekonomik ve sosyal statüsünün geliştirilmesine yardımcı olunması,
- b. Proje illerinde yer alan köylerdeki mevcut üretim ve istihdam imkânları esas alınarak, verimlilik ve yaşam kalitesinin artırılması, tarım ve tarım dışı alanlarda gelir getirici faaliyetlerin çeşitlendirilmesi,
- c. Hedef kitlenin istihdam edilebilirliğinin artırılması için bireysel ve kurumsal

kapasite gelişimlerinin desteklenmesi amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Diyarbakır, Batman ve Siirt illerinin az gelişmiş bölgeleri.

Proje Bütçesi: USD 36.919.000

Proje Özeti:

Ülkenin kalkınması bölgesel anlamda kalkınma ile mümkün olacağından benzer sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklere sahip alanların oluşturduğu kalkınma bölgeleri belirlenmiştir. Bu proje ile de Diyarbakır, Batman ve Siirt illerini kapsayan bir bölgede yerleşik nüfusun, ekonomik ve sosyal statüsünün geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Proje kapsamı içerisinde yer alan illerde gerçekleştirilen çalışmalar aşağıdaki alt başlıklar altında gruplandırılmıştır.

Projenin Bileşenleri:

- **Bileşen-A: Köy Geliştirme Programı**
 - A1- Bilinçliliği Artırma
 - A2- Çiftçi Eğitimi ve Öğretim
 - A3- Köy İyileştirme Altyapısı
- **Bileşen-B: Kırsal Ekonomik Büyüme**
 - B1- Tedarik Zinciri Yönetimi
 - B2- Katkı Hibeleri
 - B3- İş Aracılık Hizmetleri
 - B4- Kapasite Oluşturma
- **Bileşen-C: İstihdam İçin Kapasite Oluşturma**
- **Bileşen-D: Program Organizasyonu ve İdaresi**

Proje Çıktıları:

- a. Proje İllerinde meyveciliğin ve bağcılığın geliştirilmesi amacıyla, Diyarbakır'da 130 da, Batman'da 132 da, Siirt'te 238 da alanda olmak üzere toplam 500 da alanda demonstrasyon çalışması yapılmıştır. Ayrıca Diyarbakır ilinde 400 da'lık alanda demonstrasyon amaçlı fidan dağıtımı yapılmıştır.
- b. Eğitim faaliyetleri kapsamında; hayvancılık ve bitkisel üretim (meyvecilik ve bağcılık) ile ilgili farklı konularda çiftçilere eğitimler verilmiştir.
- c. Ayrıca bölgede proje gerçekleştirilen organizasyonlara destekler sağlanmıştır.
- d. 2011 yılında yapılacak demonstrasyon faaliyetleri için; Fidan, Anahtar Teslim Damla Sulama Alımları ile İhata Yapımına ve Tarımsal Alet ve Ekipman Alımına ilişkin ihaleler tamamlanmıştır.
- e. Proje illerinde kullanılacak IT ekipmanı alımı gerçekleştirilmiştir.
- f. Toplam 13 köyde; 41.500 m kanalizasyon hattı, 13 adet foseptik tank, 13 adet doğal arıtma tesisi yapılarak, yaklaşık 8.000 kırsal nüfusun sağlıklı bir ortamda yaşaması; su kaynaklarının ve ekolojik dengenin korunması; atık suların yeniden kazanılarak sulamada kullanılması hedeflenmiş olup, bu amaçla Kanalizasyon ve Doğal Arıtma Altyapı İnşaat İhalesi (11 Nisan 2008 tarihinde) yapılmıştır.
- g. Siirt ili Kurtalan ilçesi Beykent Köyü "İçme Suyu Deposu" inşaatı tamamlanmıştır.
- h. 6 adet Hayvan İçme Suyu Göleti, 5 adet Su İletim Kanalı Projelendirme ihalesi gerçekleştirilmiş olup, idareye iş teslim edilmiştir.
- i. "Diyarbakır ili Sağdıçlı Köyü İtram Mezrası İçme Suyu Deposu Yapım İş'i" inşaatı tamamlanmış ve geçici kabulü yapılmıştır.
- j. Diyarbakır ilinde, bağcılık, meyvecilik ve süt sektörleri kapsamında toplam 1.191.800 TL; Batman İlinde, Bağcılık ve Süt sektörü kapsamında toplam 641.100 TL, Siirt ilinde ise Zivzik Narı Yetiştiriciliği sektöründe toplam 154.886 TL katkı hibesi ödemesi yapılmıştır. Belirtilen sektörler kapsamında toplam ödenen katkı hibesi tutarı 1.987.786 TL'dir.
- k. Diyarbakır ilinde, meyvecilik sektörü ve süt sektörüne yönelik ilana çıkılmış toplam 71 adet başvuru uygun görülmüş olup, 67 bireysel yatırımcı ile sözleşme imzalanmıştır.
- l. Batman ili bağcılık Sektörüne ilişkin hibe başvuruları gerçekleştirilmiş ve başvurular değerlendirilmiş, 39 adet başvuru uygun görülmüş olup, 39 yatırımcı ile

sözleşme imzalanmıştır.

- m. Siirt ilinde, Zivzik Narı Yetiştiriciliğine yönelik ilana çıkılmış, toplam 16 adet başvuru uygun görülmüş olup, 16 yatırımcı ile sözleşme imzalanmıştır (<http://www.tugem.gov.tr/document/dbskp.html>, 2012).

10. Projenin Adı: Doğu Karadeniz Bölgesinde Küçük Ölçekli Çiftçilerin Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi Projesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2007 - 2013

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA)

Projenin Amaçları:

- a. Çiftlik Geliştirme metodunu 6 proje ilindeki küçük ölçekli çiftçilere yayılması ve model alandaki küçük ölçekli çiftçilerin gelirlerinin artırılması amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Artvin, Rize, Trabzon, Gümüşhane, Giresun ve Ordu illeridir.

Proje Özeti:

Doğu Karadeniz Bölgesel Kalkınma Planı (DOKAP)” çerçevesinde bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye katkıda bulunmak üzere, 2003 yılında yapılan teknik işbirliği teklifi üzerine, 2004 yılında “Doğu Karadeniz Bölgesinde Küçük Ölçekli Çiftçilerin Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi” hedeflerini karşılayan bir projenin uygulanması uygun bulunmuş ve T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının Yatırım Programına dâhil edilmiştir. Bu kapsamda projenin uygulanmasına başlanması için 24 Mart 2005 tarihinde JICA (Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı) ile “Mutabakat Zaptı” imzalanmıştır.

Bu kapsamda, 20 Ekim 2006 tarihinde “Teknik İş Birliği Anlaşma Metni” imzalanmıştır. 1 Ocak 2007 tarihinden itibaren aktif olarak projenin uygulanmasına başlanmıştır.

Proje Çıktıları:

- a. Trabzon ilinde 3 köy (Of ilçesinin Uğurlu, Akçaabat ilçesinin Kuruçam, Maçka ilçesinin Çoşandere köyleri) model alan olarak seçilmiştir. Bu model bölgelerde

çiftçi grupları oluşturulmuş olup, faaliyet konuları tanımlanarak uygulamalara başlanmıştır.

- b. Model alanlarda; turfanda ve yarı turfanda çilek, mavi yemiş, destek sistemli kivi, Trabzon Hurması bahçe tesisleri, silaj ve düşük maliyetli sera yapım metodu, Tatlı patates, kuşkonmaz ve Gynmight gibi yeni ürün demonstrasyonları, kurulmuştur. Küçük ölçekli çiftçiler için alternatif gelir kaynağı olarak, peyzajlık fidan üretimi yaptırılmıştır.
- c. Model alanlarda; Halk Eğitim Merkezi ile işbirliği yapılarak, 1 adet kurdele işlemeciliği, 1 adet okuma yazma, 3 adet hasır işlemeciliği, 1 adet iğne oyası ve 1 adet gümüş telkari kursu açılması sağlanmıştır. Kursiyerlerce el beceri ürünleri üretimi sürdürülerek, pazarlanmakta ve aile bütçesine katkı sağlanmıştır.
- d. Proje çalışmaları için JICA tarafından hibe edilen 1 adet Minibüs ve 3 adet çay hasat makinesi teslim alınarak, Trabzon İlindeki proje ofisinde ve proje çalışmalarında kullanılmaya başlanmıştır.
- e. Trabzon ilinde ilk yıl seçilen model köylerdeki “ Çoklu Tarım Sistemi” ile ilgili edinilen tecrübeleri, diğer proje illerine de aktarmak üzere, Trabzon ilinin Akçaabat ilçesinin Darıca, Gümüşhane ilinin Torul ilçesinin Altınpınar, Giresun ilinin Çanakçı ilçesinin Deregözü, Artvin ilinin Şavşat ilçesinin Kocabey, Rize ilinin Fındıklı ilçesinin İhlamur ve Ordu ilinin Perşembe ilçesinin Kırılı köyü Yayım alanı olarak seçilmiştir. Yeni yayım alanlarında 393 çiftçi ile 13 ürün grubu oluşturulmuş olup, faaliyetlere başlanılmıştır.
- f. Farklı konularda çiftçilere eğitim programları hazırlanmıştır (<http://www.tugem.gov.tr/document/dkkocykip.html>, 2012).

11. Projenin Adı: Bitkisel Üretimi Geliştirme Projesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 1979 - 2008

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Özkaynaklar

Proje Yürütücüleri: T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı

Projenin Amaçları:

- a. 81 ilde farklı bitkisel üretim alt başlıklarında yetiştirilen ürünlerin tüm yönleriyle geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Proje Alanı: 81 İl ve 23 Müessese

Proje Bütçesi: 85.761 Milyar TL

Proje Özeti:

T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından 1979 yılından 2008 yılına kadar ki süreçte yürütücülüğü yapılan Bitkisel Üretimi Geliştirme projesi Hububat ve Baklagil Üretimini Geliştirme, Yağlı Tohumlu Bitkiler ve Sanayi Bitkileri Üretimini Geliştirme, Bağ-Bahçe Üretimini Geliştirme, Dane Ürünlerin (Mısır, Çeltik, Soya, Buğday, Ayçiçeği gibi) Kurutulması, Tarım Alet Ve Makinaları Test Merkezi Müdürlüğünün Uluslararası Geçerliliği Olan Akredite Olmuş Bir Kuruluş Haline Getirilmesi, Mısır Üretimini Geliştirme, Çeltik Üretimini Geliştirme, Aromatik ve Tıbbi Bitkiler Üretimini Geliştirme, Polinasyon Çalışmaları, Kimyevi Gübre Kullanımı, Denetimi ve Analizi, Buğdayda Kaliteli Üretimi Artırma, Tohumculuğu Geliştirme ve İyi Tarım Uygulamaları alt başlıklarında faaliyetlerini sürdürmüştür. Bitkisel üretimi tüm yönleriyle ele alan ve süreç içerisinde yer alan bütün aktörlerin geliştirilmesini hedefleyen bir proje olmuştur. Kapsam olarak da tüm ülke coğrafyasını kapsamıyla ülkenin önemli projeleri arasında yerini almıştır.

Bir tarım ülkesi olan ülkemizde, nüfusun % 40'ı kırsal kesimde yaşamakta olup; bunun % 75'i tarımla uğraşmaktadır. "Bitkisel Üretimi Geliştirme Projesi" gerek ürün bazındaki çeşitliliği ve gerekse kapladığı alan yönünden büyük bir üretici kitlesine hitap eden en kapsamlı projelerden birisi olmuştur. Proje çerçevesinde; Bakanlık taşra teşkilatının ana hizmet konularını oluşturan yayım, tanıtım ve demonstrasyon hizmetleri üreticiye ulaştırılmıştır. Bu yönüyle "Bitkisel Üretimi Geliştirme Projesi" tarım sektörünün gelişmesi ve üretimin artırılmasında lokomotif görevi yapmıştır.

Bitkisel Üretimi Geliştirme Projesinin genel hedefi; ülke ihtiyaçlarına cevap verecek miktarda ve kalitede ürünün istenilen yer ve zamanda pazara sunulabilmesi, diğer ülkelerle rekabette üstünlüğün sağlanarak dış satımın artırılması, ayrıca bu sektörde hizmet verenlerin sosyo-ekonomik koşullarının iyileştirilerek refah düzeylerinin yükseltilmesi, doğal koşullara bağımlılığın azaltılması yanında doğal kaynakların korunması, üretim faktörlerinin etkin kullanılmasını sağlayarak çevreye ve insan sağlığına zarar vermeyen tekniklerin kullanılması, dolayısıyla üretimin artırılması ve kalitenin yükseltilmesi şeklinde ifade edilmiştir.

Yine bu proje ile, birim alandan alınan verimin artırılması, üretim alanlarının ve

girdilerin rasyonel kullanımının sağlanması, mekanizasyonun geliştirilmesi, tarımsal sanayinin ihtiyacı olan hammaddenin üretilmesi, dolayısıyla pazara hareketlilik kazandırılarak üretici gelirinin ve kırsal alandaki istihdamın artırılması amaçlanmıştır.

Proje Çıktıları:

- a. Hububat ve Baklagil Üretimini Geliştirme faaliyetleri 1.152.110 da alan içerisinde gerçekleştirilmiştir.
- b. Yağlı Tohumlar ve Sanayi Bitkileri Üretimini Geliştirme çalışmaları kapsamında 22.500 da alanda 6.714 ton'luk bir üretim gerçekleştirilmiştir.
- c. 16.647 da bir alanda Bağ-Bahçe Üretimini Geliştirme çalışmaları yapılmıştır.
- d. 5 adet kurutma makinesi alımı gerçekleştirilmiştir.
- e. Mısır Üretimini Geliştirme, Çeltik Üretimini Geliştirme ve Aromatik ve Tıbbi Bitkiler Üretimini Geliştirme faaliyetleri sırasıyla 65.200 da, 102.000 da ve 175 da alanlarda gerçekleştirilmiştir.
- f. Polinasyon Projesi kapsamında 2.600 da alanda 58 adet kovan ve 39 bal arısı koloni alımı ile yapılmıştır.
- g. Kimyevi gübre piyasa denetimleri ve analizleri yapılmıştır.

Tüm bu proje çıktılarına 2004 yılı içerisinde ulaşılmıştır (<http://www.tugem.gov.tr/document/bitksuretgelproje.html>, 2012).

12. Projenin Adı: Deveci Havzası Meyvecilik Entegrasyon Projesi

Proje Yürütücüleri: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Bahçe Bitkileri Bölümü, Yozgat Sanayi ve Ticaret Odası, İlçe Tarım Müdürlüğü, Kadışehri Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği, Kabalı Köyü Çiftçileri

Projenin Amaçları:

- a. Kabalı köyüne ait 4.991 da alanda profesyonel meyve bahçesi işletmesi kurularak örnek bir model geliştirilmesi,
- b. Model üzerinde gerçekleştirilen üretimin her safhasının planlanması ile uygulamada çiftçiye iş kolaylığı ve iş gücü tasarrufu sağlanması, alternatif

üretimler için zaman kazandırılması,

- c. Projeyle birlikte kullanılacak olan teknoloji sayesinde e-tarım geçiş ve izlenebilirlik sağlanması,
- d. Avrupa Birliğine girme sürecinde tarımsal üretimde geçiş aşamasında olduğumuz “İyi Tarım Uygulamaları” yönetmeliğine geçiş için gerek ve ön şartların tamamlanmasına imkân sağlanması,
- e. İşletme modeli ile suyun ve enerjinin etkin kullanımının sağlanması, tarımsal üretim içerisinde kullanılan girdilerin çevreye verdiği zararların minimize edilmesi,
- f. Kabalı köyü çiftçileri ortak hedefte bir araya gelebildiğinden projenin uygulama aşamalarında ortak makine ve girdi kullanımı sayesinde kar marjlarının artması ve pazarlama için ortak girişimlerin şekillenmesi,
- g. Projenin devam eden süreçte Deveci Havzasına uyarlanması amaçlanmıştır.

Proje Alanı: Kadişehri ilçesi Kabalı Köyü, Yozgat

Proje Özeti:

Yozgat ili 2023 vizyonu gereği; *Modern tekniklerle tarımsal arazilerin işlendiği tarımsal sanayinin merkezi, üretimi ile dünya pazarına entegre olmuş kaynakların etkin ve verimli kullanılabilen, doğal ve kültürel kaynaklarını iyi pazarlayan, enerji ihtiyacını kendi potansiyeli ile karşılayan ve ülkeye öncülük eden ve sürekli kendini geliştiren yenilikçi bir Yozgat* için Kadişehri ilçesi Kabalı Köyünde toplamı 10.920 da olmak üzere 1. etabı olan 4.991 da alanda ihracata yönelik meyve üretmek amacıyla bodur meyve bahçesi kurulması planlanmıştır. İşletme tesisi otomatik damla sulama sistemi temel alınarak tek bir işletme olarak tasarlanmıştır. Katılımcı damlama sulama işletmeciliği modeli ile üretim küçük parsellerde yapılan bireysel üretim şekli olmaktan çıkacak bölgesel ve daha büyük bir işletme (Kadişehri – Sulusaray – Yeşilyurt – Artova; Deveci Havzası) haline dönüşecektir. Proje uygulamaya konulduğunda yüksek kalibrasyonlu homojen meyve üretimi gerçekleştirilecektir. İşletme büyüklüğü uygun ölçekte olacağından zirai ilaç kullanımı minimize edilip ihraç edilen yaş meyvelerdeki kalıntı sorunu ortadan kaldırılmış olacaktır (İzlenebilirlik). Projeyle beraber profesyonel çiftçilik, mali anlamda gelir artışı ve

yaşam standardı AB normlarına ulaşacaktır.

Proje Çıktıları:

- a. İşletmenin kuruluş maliyetleri ve işletme maliyetleri küçük parçalı işletmelere göre çok daha düşüktür bu nedenle ürünü daha ucuza imal edip daha yüksek kar marjıyla satış yapılacaktır buda zamanla bölgedeki işletmelerin bu şekilde birliklerle büyük işletmelere dönüşünü sağlayıp modern tarım tekniğini kullanarak doğru üretim yapan işletmelerin bölgedeki artışı sağlanacaktır.
- b. Bu projenin hedeflendiği gibi tüm Deveci Havzasına yayıldığında ve ürünlerin ihracatı yapıldığında sadece bölgenin değil ülkemizin ekonomisine çok büyük katkılar sağlayacaktır (http://www.kadisehri.gov.tr/default_B0.aspx?content=1010, 2012).

5.5.3. TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörüne Yönelik Projeler

Bu bölümde TRB1 bölgesinde yapılmış olan proje ve araştırmalar değerlendirilmektedir. Bölüm kapsamı genel olarak bölgenin mevcut üretim alanları ve üretim desenine yönelik araştırma ve projeleri içermektedir.

1. Projenin Adı: Doğu Anadolu Su Havzası Rehabilitasyon Projesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: 1993-2001

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: GEF

Proje Yürütücüleri: Dünya Bankası, Orman Bakanlığı, Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü

Projenin Amaçları: Doğu Anadolu Su Havzası Rehabilitasyon Projesi, toprak aşınmasını azaltma, toprak verimliliğini artırma yoluyla, mikro havzalarda mera ve ormancılık faaliyetleri ile tarımsal faaliyetleri iyileştirmeyi, sürdürülebilir hale getirmeyi ve bu yolla kırsal fakirlik ve doğal kaynakların bozulması sorunlarını ele almak üzere tasarlanmıştır. Proje Dünya Bankası kredi desteği ve katılımcı bir yaklaşımla yürütülmüştür. Su havzalarının yukarı kısımlarındaki doğal kaynakların rehabilitasyonunu hedeflemiştir.

Proje Alanı: Doğu Anadolu Bölgesi (Elazığ ve Malatya da dahil 11 il)

Proje Bütçesi: USD 110.000.000 (77 Milyon ABD \$'ı Dünya Bankası Kredisi)
Projeden doğal kaynak rehabilitasyonuna ayrılan pay proje bütçesinin % 60'nı oluşturmuştur.

Proje Özeti:

Proje ile Ağaçlandırma Genel Müdürlüğü, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü ve Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü aynı mikro havzada çalışmıştır. KHGM havzaya tarımsal alt yapı hizmetleri götürmüş, TUGEM örnek tarımsal uygulamalar yapmış, Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü (ORKÖY)gelir getirici faaliyetlerle çiftçileri desteklemiş, Ağaçlandırma Genel Müdürlüğü (AGM) ise üst havzalarda ağaçlandırma, erozyon kontrolü ve mera ıslahı çalışmalarını yürütmüştür.

Projenin ağaçlandırma ve erozyon kontrol ayağında 85 mikro havza içerisinde 73.156 ha toprak muhafaza ağaçlandırması, 19.882 ha mera ıslahı, 81 ha galeri Ağaçlandırması, 2.240 ha meşe rehabilitasyonu ve 1.687 ha sedir rehabilitasyonu tesis programı 43.027.000 Dolar harcayarak gerçekleştirmiştir.

Tarımsal faaliyetlerin geliştirilmesi amacıyla proje kapsamında TUGEM 7.888 ha agronomik paket uygulaması, 9.813 ha nadas alanlarının daraltılması, 1.588 ha demonstrasyon çalışması, 1.224.000 adet Antep fıstığı aşılması, 238.049 adet tarla kenarı ağaçlandırması, 1.903 ha suluda yem bitkileri üretimi, 8.864 ha bağ ve bahçe tesisi gerçekleştirmiştir. Projeyle çiftçilere 34.560 adet arı kovanı dağıtılmış olup bu işler için 6.067.000 Dolar harcanmıştır.

Sulama olanaklarının geliştirilmesi için 1.069.498 m sulama kanalı, 1.260 adet sulama havuzu, 2.643 hat tarımsal teras inşaatı gerçekleştirmiştir. Çalışma sonucu 12.368 ha arazi sulamaya açılmış olup bu işler için 29.258.000 dolar harcanmıştır. Bu şekilde projeye toplam 78.333.000 ABD Doları harcamıştır.

Proje Çıktıları:

- a. Uygulama alanlarında şimdiye değin toprak ve su kaynaklarının kaybına yol açmak suretiyle tarımsal verimliliği ve üretimi olumsuz yönde etkileyen toprak erozyonu sorununa çözüm getirmek, yeni geliştirilmiş agronomi paketlerinin uygulanması ve tanıtımıyla çiftçilerin modern bitkisel üretim yöntemleri hakkında bilgilendirilmesi,
- b. Mera ıslahı yoluyla sürdürülebilir hayvancılık için vazgeçilmez bir kaynak olan mera alanlarının verimlerinin artması,
- c. Farklı bakanlıklara ait kurumların eşgüdüm içinde ve ortak çalışma ruhuyla projeye katkı koymaları,
- d. Havza bazında örnek bir çalışma olması.

2. Projenin Adı: Hazar Gölü Havzasında Geleneksel Ürünlerin Canlandırılması Projesi

Başlama ve Bitiş Tarihi: Mayıs 2011- Mayıs 2012

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: Avrupa Birliği

Proje Yürütücüleri: Anadolu Doğa ve Kültür Koruma Kooperatifi (AnaDOKU)

Projenin Amaçları: Hazar Gölü Havzasında geleneksel tarımsal üretimi teşvik etmek ve yerel ürünlerin üretimindeki düşüşü tersine çevirmek amacıyla tasarlanmıştır. Proje kapsamında yörede geleneksel olarak yetiştirilmekte olup verimleri ve üretimleri düşen çilek, üzüm, patates ve fasulye ürünleri projenin konusunu oluşturmuştur.

Proje Bütçesi: EURO 131.000

Proje Alanı: Hazar Gölü Havzası Elazığ

Proje Özeti:

Avrupa Birliği tarafından desteklenen çalışma, Hollanda ile işbirliği içinde son dönemlerde ülkemizde ve dünyada gelişmeye başlayan iyi tarım uygulamalarının tanıtılması, desteklenmesi ve geleneksel ürünler için pazarlama olanaklarının araştırılması şeklinde yürütülmüştür. Proje faaliyetleri Türk ve Hollandalı katılımcılar

arasındaki uzun vadeli ilişkiler kurulmasına katkı sağlayacaktır.

Proje ile yerel üreticilerin örgütlenme, bilinçlenme ve eğitimi yoluyla üretim yöntemlerinin geliştirilebileceği görülmüş olup projenin başarıya ulaşması yönünde önemli işaretler alınmıştır.

Proje Çıktıları:

- a. İyi tarım uygulamaları ortak tarım politikaları hakkında bilinç artırılmıştır,
- b. Geleneksel ürünlerin önemi, değeri ve sürdürülmesi konularında bilinç oluşturulmuştur,
- c. Yerel kurumlarla ortaklaşa üretim ve pazarlama stratejileri geliştirilmiştir,
- d. Geleneksel ürünler için pazarlama olanaklarının geliştirilmesi ve pazarlama ağının kurulması yönünde gelişmeler kaydedilmiştir,
- e. Geleneksel ürünlerin pazarlanması konusunda kurumsallaşma yönünde adımlar atılmıştır,
- f. Söz konusu kurumsallaşma içinde iyi tarım uygulamalarının geliştirilmesi konusunda adımlar atılmıştır,
- g. Geleneksel tarım ürünleri ve yaşam alanları hakkında farkındalık yaratılması ve tercih edilebilirliğinin arttırılmıştır.

3. Projenin Adı: Bazı Ilıman İklim Meyve Tür ve Çeşitlerinde Soğuğa Dayanıklılık Islahı

Başlama ve Bitiş Tarihi: 1992-1994

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: TÜBİTAK

Projenin Amaçları:

- a. Meyve tür ve çeşitlerinin düşük sıcaklıklara dayanıklılıkları araştırmak,
- b. Canlılık testleri yapılarak soğuklara dayanıklılık ile çeşitlerin karbonhidrat ve bitki besin madde içerikleri arasındaki ilişkileri incelemek,
- c. Önemli meyvecilik bölgelerinden seçilen bazı ilçe ve illerin dört yıllık kış sıcaklıkları ele alınarak, bu bölgelerin soğuklama süreleri ve kış aylarındaki

minimum sıcaklık derecelerini saptamaktır.

Proje Alanı: Elazığ**Proje Özeti:**

Araştırma, 1992-1994 yıllarında dört elma, dört şeftali, iki nektarin ve beş kaysı çeşitleriyle yürütülmüştür. Denemede, ele alınan meyve tür ve çeşitlerinin düşük sıcaklıklara dayanıklılıkları araştırılmış ve bu amaçla canlılık testleri yapılarak soğuklara dayanıklılık ile çeşitlerin karbonhidrat ve bitki besin madde içerikleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Ayrıca, önemli meyvecilik bölgelerinden seçilen bazı ilçe ve illerin dört yıllık kış sıcaklıkları ele alınarak, bu bölgelerin soğuklama süreleri ve kış aylarındaki minimum sıcaklık dereceleri saptanmıştır.

Proje Çıktıları:

- a. Proje ile soğuğun en uzun süre devam ettiği iller Elazığ, Malatya, Niğde ve Tokat olarak belirlenmiştir.
 - b. Bu illere uygun çeşit önerisi yapılmak istendiğinde don testlerinde canlılığını en yüksek düzeyde koruyan elma türü ve bu tür içerisinde de özellikle Granny Smith ve Starkrimson çeşitleri önerilmiştir.
 - c. Şeftali çeşitlerinden J.H.Hale ve Monroe, nektarinlerden Maygrand ve kaysılardan Precoce de Colomer ve Canino çeşitlerinin de soğuk bölgelere önerilebilecek çeşitler olduğu belirlenmiştir.
 - d. Proje, ikisi TRB1 bölgesi illeri olmak üzere önemli 4 meyvecilik bölgesinde yürütülmüş olup soğuğa dayanıklılık gibi kritik bir konuya çözüm aramıştır.
 - e. Proje oldukça başarılı ve yönlendirici sonuçlar vermiş olup burada önerilen Granny Smith, Starkrimson, J.H.Hale, Precoce de Colomer ve Canino çeşitleri hala Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü tavsiye listelerinde yer almaktadır.
4. **Projenin Adı:** Malatya'da Kayısı Yetiştiriciliğinin Sorunları ve Çözüm Yollarının Araştırılması

Başlama ve Bitiş Tarihi: 01.05.1999-01.05.2000

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: İnönü Ü. Araştırma Fon Saymanlığı (İ.Ü. AFS

99/12)

Proje Yürütücüleri: İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü

Projenin Amaçları: Dünyanın en önemli yaş ve kuru kayısı üretim merkezi olan Malatya'da kayısı üretimi sırasında yöre üreticilerinin karşılaştıkları sorunların araştırılması ve uygulanabilir çözüm yollarının ortaya konmasıdır

Proje Alanı: Malatya

Proje Özeti:

Ülke ekonomisine yılda yaklaşık 100-150 milyon \$ döviz girdisi sağlayan kuru kayısı ile ilgili gerek üreticilerin ve gerekse bu konuda çalışma yapan araştırmacıların başvuracakları kaynak bir kitabın bulunmayışı dikkate alınarak öncelikle yöre üreticisinin ihtiyaçlarına cevap verecek ve kuru kayısı üretimine yönelik bir kayısı yetiştiriciliği kitabı hazırlanmıştır.

Proje Çıktıları:

- a. Önemli bir ihraç ürünü olan kayısı hem Malatya hem de Türkiye adına ekonomik katkı sağlayacak bir ürün olmasına rağmen çeşitli nedenlerden dolayı uluslararası pazarda hak ettiği yerde değildir.
- b. Dış ülke marketlerinde satılan kayısı fiyatı ile üreticiden çıktığı andaki kayısı fiyat arasında uçurum vardır.
- c. Üreticinin cebine girmesi gereken paranın büyük kısmı yurt dışındaki büyük marketlerin kasasına girmektedir.

5. **Projenin Adı:** Malatya'nın Önemli Meyve Genetik Kaynaklarının Belirlenmesi ve Muhafaza Edilmesi.

Başlama ve Bitiş Tarihi: 2000 - 2003

Destekleyen Kurum ve Kuruluşlar: İnönü Üniversitesi

Proje Yürütücüleri: İnönü Üniversitesi

Projenin Amaçları: Bu proje Malatya'da çeşitli meyve türlerine ait mahalli çeşitlerin varlığının belirlenmesi, biyolojik özelliklerinin ayrıntılı olarak incelenmesi ve koruma

altına alınmasını amacıyla yapılmıştır.

Proje Alanı: Malatya

Proje Özeti:

Malatya'nın meyve tür ve çeşit zenginliği ile ilgili bugüne kadar en kapsamlı çalışma 1933-1936 yılları arasında Prof. Dr. Lütfü Ülkümen tarafından yapılmıştır. Çalışmanın yapıldığı yıllarda Malatya'nın mahalli 12 elma, 12 armut ve 11 erik çeşidi saptanmış, 1994-1996 yılları arasında yapılan bir ön inceleme çalışmasında bu elma, armut ve erik çeşitlerinden birçoğunun kaybolduğu belirlenmiştir.

Proje Çıktıları:

- a. Proje kapsamında birçoğu kaybolmaya başlamış Barguzu, Kırmızı Kav ,Kokulu Elma Çıtlık Mayhoş), Çıtlık (Tatlı), İngiliz, Sarı Kav, Tavşanbaşı, Şarban, Ağ Elma, Abbas, Efendi, Kafagıran, Bal Armudu, Dudunun Armudu, Aliseydi Armudu, Çil, Göksulu, Parlak (Ankara), Kış Armudu, Kış beyi, Limon armutları ve Sarılök kayısı İnönü Üniversitesinde kurulan Meyve Genetik Kaynakları bahçesinde koruma altına alınmıştır.
- b. Son yıllarda bütün dünyada biyolojik çeşitlilik bakımından mevcut türlerin kaybolmasının önlenmesi ve koruma altına alınması ile ilgili yoğun çalışmalar yapılmakta ve bu konu üzerinde önemle durulmaktadır. Çalışma mevcut genetik kaynaklarımızı gelecek nesillere aktarma bakımından önemlidir.

Ulusal ve TRB1 Bölgesinde Uygulanan Projelere İlişkin Değerlendirme

Bitkisel üretime yönelik olarak uygulanan gerek ulusal gerekse TRB1 Bölgesindeki projeler genel dolarak değerlendirildiğinde şu sonuçlar özet olarak belirmektedir;

- Ulusal projeler arasında yer alan “Zeytin Yetiştirilen Alanların Belirlenmesi ve Zeytin Veri Tabanı Oluşturulması” ve “Fındık Alanlarının Uzaktan Algılama ile Tespit Edilmesinde Arazi Topografyasının Etkisinin İncelenmesi ve Alternatif Tarım Ürünlerine Uygunluğunun Belirlenmesi” gibi CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) tabanlı çalışmalar Bölge için de örnek olabilir. Böyle bir proje, ulusal ve uluslararası anlamda kayısı üretiminde önemli bir konumda olan TRB1 bölgesinde de kayısı için hazırlanabilir. Proje, kayısı üretim alanlarının belirlenmesi, izlenmesi, bir veri tabanı

oluşturulması ve sorgulamaların yapılabilmesine imkân verebilir. Elde edilen tüm bilgilerin mekânsal verilerle ilişkilendirilmesi de böyle bir proje ile sağlanabilir. İkincil olarak benzer bir çalışma bölgede önemli bir potansiyeli olan bağcılık alanları kapsamında da değeriendirilebilir.

- Projeler başta su olmak üzere doğal kaynakların etkin ve sürdürülebilir kullanımı, alternatif ürün, mera yönetim sistemleri, organik tarım, İyi Tarım Uygulamaları, kırsal kalkınma, verimlilik, gen kaynaklarının korunması, kalite vd. konuları öncelik olarak ele almaktadır.
- Gen kaynaklarının korunması tüm dünyada giderek önem taşımaktadır. Bu konuda hem ülkemizde hem de bölgedeki projelerin sınırlılığı göze çarpmaktadır.
- Projelerde katılımcılık boyutu sınırlı kalmakta ve yerel katılımına yönelik yaklaşım sergilenmekte belirsiz kalmaktadır.
- Projenin kurumsal ve politik sürdürülebilirliğine ilişkin önlem ve yaklaşım yetersizliği dikkati çekmektedir.
- Projeler pilot ve sınırlı bir alanda uygulanmasının doğallığının yanı sıra yaygınlaştırıldığına ve yaygınlaştırılabileceğine ilişkin gösterge yoktur.
- Projelerde cinsiyet dengeli yaklaşımlara ilişkin veri, bilgi ya bulunmamakta ya da çok sınırlı kalmaktadır.

BÖLÜM 6: TRB1 BÖLGESİ BİTKİSEL ÜRETİM KALKINMA STRATEJİSİNE İLİŞKİN GÜÇLÜ VE ZAYIF YANLAR, FIRSATLAR VE TEHDİTLER (GZFT) ANALİZİ

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretim paydaşları ile yapılan toplantı sonuçları dikkate alınarak yapılan genel bir değerlendirme sonucunda bölgenin bitkisel üretime dayalı tarımsal kalkınma açısından SWOT (GZFT) analizi ortaya konulmuş ve aşağıda sunulmuştur. Bunun ile bölgenin bitkisel üretime dayalı tarımsal kalkınma stratejisinde hangi konu alanlarının ön plana alınması saptamasının ortaya konulması amaçlanmıştır.

Tablo 63 TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretime Dayalı Kalkınma Stratejisi GZFT Analizi

Konu Alanı	Güçlü Yönler	Zayıf Yönler	Fırsatlar	Tehditler
İnsan kaynağı potansiyelinin geliştirilmesi	•Bölgede bitkisel üretim kültürünün varlığı •Bölgede her ilde üniversite olması •Malatya ve Bingöl illerinde Ziraat Fakültelerinin varlığı •Bölgesel kalkınma ajansının varlığı •İşgücü maliyetinin düşük olması •Bölgenin gelişmesi için kamu ve özel sektörün ortaya koyduğu ortak irade •Tarım teşkilatının her il ve ilçede konuşlanmış olması	•Kalifiye eleman azlığı •AR-GE yatırımlarının azlığı •İşletme sahiplerinin çalışanlarının kapasitelerini geliştirmeye yönelik faaliyetlere şimdiye kadar yer vermemesi •İnsan kaynaklarına yönelik hizmet verecek kurumsal yapılanmaların yetersizliği •Birim çalışan başına katma değer üretimi düşük	•Bitkisel üretim için yeterli alanların varlığı ve sulama olanlarının varlığı •İşgücü geliştirmeye yönelik ulusal ve uluslar arası fonlar •İşletmelerin eğitim konusuna-insan kaynakları konusuna az da olsa ilgi göstermesi •Tarım danışmanlığı yayım hizmetlerinin artma eğiliminde olması	•Kırsal nüfusun giderek azalması •Tarıma olan çalışma isteğinin-talebinin azlığı •Kayıt dışı çalışma koşullarının fazlalığı •Tarım dışı istihdam alanlarının sınırlılığı •Bölgede motivasyon eksikliği ve umutsuzluk
Pazara erişebilirlik ve pazarlama faaliyetlerinin geliştirilmesi	•OSB'lere yönelik girişimlerin olması •Ürün işleme konusunda deneyimlerin varlığı •Tarımsal üretim potansiyelinin yüksekliği •Özellikle Malatya ve Elazığ illerinde Sanayi ve Ticaret Odalarının pazar araştırmalarına yönelik faaliyetlerinin artma eğiliminde olması •Lojistik hizmetlerinin ve yatırımlarının artması •İki ilde havalimanının varlığı	•Bölgenin birçok marka değerinin keşfedilememiş olması •Hammaddeye yakınlık •Tanıtım konusunda yetersizlik •Pazarlama kanallarına yönelik araştırma eksikliği •Yerel farkındalığın zayıflığı •Pazarlamaya yönelik faaliyette bulunacak organizasyonların yetersizliği •TRB1 Bölge kimliğinin tüm illeri kapsayacak düzeyde henüz benimsenmemesi	•Organik ürün potansiyelinin yüksek olması •Gıda işleme potansiyelinin yüksek olması •Markalaşmaya çalışan bazı firmaların çabaları •İç piyasaya yönelik pazar araştırmalarının hız kazanması •Başka illerde düzenlenen tanıtım günleri •Ortadoğu ülkelerine yakınlık	•TRB1 Bölge kimliğinin benimsenmesindeki yetersizlikler ve bunu kabullenmede yaşanan zorluklar •Dış ticarete yönelik AR-GE faaliyeti olmaması •Kayıt dışı çalışan işletmeler •Kaliteden ödün veren işletmelerin bulunabilirliği
Bitkisel üretimde sektörel yoğunlaşma – kümeleme	•Kayısıda kümelenmeye yönelik çalışmalar •Bitkisel üretime dayalı gıda sanayinin alt kolları itibarıyla varlığı	•İhtisaslaşmanın azlığı •Üniversite-tarım paydaşları işbirliğinin zayıf olması •İş yapma kültürünün tam	• Turizmin gelişme eğiliminde olması • Teşvik kapsamında yer alması	• İşletmelerin ortak davranma kültürü konusundaki isteksizliği • Rekabet konusunda

	• Tarımsal işleme sanayi yatırımları için arazi sorunu olmaması • OSB'lerin yavaş da olsa gelişme yolunda olması • Organik üretim potansiyeli yüksek • Yerel çeşitlerin varlığı • Tıbbi ve aromatik bitkiler açısından zenginlik • Sözleşmeli üretimde deneyim • Yerel ürünlere artan talep	• olarak gelişmemiş olması • Yerli sermayeyi çekememe • Kümelenme konusunda çekingenlik ve güvensizlik • Bireysel davranışlar • Organize olma konusunda deneyimsizlik	• Gıda üretimine giderek artan talep • Bazı illerde IPARD Ajansının varlığı • Organik tarım potansiyeli • Giderek artan çözüm arayışları	• güç birliği yapmama • Civar bölgelerde tarımsal potansiyelin varlığı ve giderek artan rekabet koşulları • Küresel iklim değişikliği
Yenilik ve girişimcilik kapasitesi	• Girişim kültürünün giderek artması • Yenilik konusunun daha fazla algılanması • Bölgede Ticaret ve Sanayi Odalarının giderek artan çalışmaları • Üniversitelerin varlığı	• Finans kaynaklarının sınırlı olması • İşletmeler arası işbirliğinin azlığı • Üniversite-sanayi-tarım işbirliğinin zayıf olması • Kapasite kullanım oranının düşük olması ya da hiç olmaması • Veri temininde güçlükler • Danışmanlık hizmetlerinin azlığı	• İşletmelerde bu konularda az da olsa artan ilgi • Bilgiye erişim olanaklarının giderek artması • Artan fon kaynakları • Bölgesel teşvikler • Artan fuarlar • Bu konuda örgütlenme eksikliği	• Piyasa belirsizlikleri • Artan rekabet • İşletmelerin bu konudaki yatırımları gereksiz bulabilmesi • Ekonomik belirsizlikler • Genç nüfusun bölge dışı göç eğilimi • Yenilikçi proje geliştirmede yaşanan dar boğazlar

GZFT Analizinde ortaya çıkan değerlendirmelere göre TRB1 Bölgesinde bitkisel üretime dayalı tarımsal kalkınma için temel yaklaşımlar maddeler halinde şu biçimde özetlenebilir;

1. Bölge tarımsal alanların varlığı, bozulmamış toprak kaynakları ve su varlığı nedeniyle avantajlı konumdadır.
2. Bölge meyvecilik, baklagil ve tıbbi-aromatik bitkiler açısından zengindir.
3. Bölgede bölge dışı ticaret olanaklarının artırılması için arayışlar olmakla bitlikte, ortak davranış ve çözüm arayışı zayıftır.
4. Her ilde niversitenin varlığı fırsattır. Fakat bu fırsatın daha etkin niversite-sektör ilişkisine dönüştürülmesi gerekir.
5. Teşvik yasaları ve arazi sıkıntısının olmaması nedeniyle bölge dış yatırımcı çekilebilir.
6. Yurtdışı ve diğer illerdeki Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tuncelililerin bölgeye, illerine yatırım yapma konusunda yönlendirilmesi sağlanabilir.
7. Gıda sektöründe özellikle de bitkisel üretimde (meyvecilik, baklagiller) kümelemeye gitmek avantajlıdır.
8. Bitkisel üretime dayalı gıda sanayi ara mal üretiminin özendirilmesi önemlidir. Örneğin; paketleme, şoklama, depolama tesisleri gibi.
9. Büyük illerdeki ve yurtdışındaki Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tuncelililerle işbirliği yaparak “marka imajı” yaratmak ve tanıtıma ağırlık vermek bitkisel üretim kalkınma sürecine katkıda bulunacaktır.
10. Gerek zel sektör ve gerekse kamu arasında işbirliğini ve güçlü iletişimi sağlamak önemlidir.
11. Sivil Toplum örgütlerinin aktif ve duyarlı hale getirilmesi sorunların sahiplenilmesi açısından önemlidir.
12. Tarımsal sulamada (zellikle meyvecilikte) basınçlı sulama sistemlerine geçiş ve su yönetimi konusunda kurumsal yapılanmaların etkinliğinin artırılması ürün çeşitliliğinin artışına katkıda bulunabilir.
13. Bölgedeki tarım kuruluşlarında küresel iklim değişikliklerine uygun ürün geliştirmeye ağırlık vermesi ve yerel tohum, fidan gereksinimini karşılayacak çalışmalarda bulunması üretim sürekliliği açısından önemlidir.
14. Bölgede insan kaynaklarını, yenilik kapasitesini artırma, dış ticaret vd. konularda danışmanlık hizmetlerine yönelik girişimler rağbet bulabilecektir.

BÖLÜM 7: TRB1 BÖLGESİ BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜ GELİŞİM STRATEJİSİ

TRB1 Bölgesi için bitkisel üretim yapısına ilişkin ortaya çıkan genel durum aşağıdaki maddeler biçiminde tanımlanabilir.

- Bölgede halen tarım sektöründe çalışanların oranı yüksek, birim çalışan başına katma değer üretimi düşüktür.
- Bitkisel üretim önemli bir geçim kaynağıdır.
- Bitkisel üretimde önemli gelişmeler var. Giderek meyvecilik ön plan çıkmakta, kaliteli girdi kullanımı artmakta, sulama teknikleri yavaş da olsa gelişme halindedir.
- Bölge meyvecilik açısından zengin sayılabilir.
- Meyvecilikte ürün çeşitliliği fazla ama değerlendirme ve yaygınlaştırma zayıftır.
- Bitkisel ürün sanayi gelişmemiş olup, arayışlar mevcuttur.
- Bölgede yerel tanınırlılıkları yüksek olan ürünler vardır.
- Bölgede coğrafi işarete konu olan/olacak (Gezin çileği, Tunceli sarımsağı, Ovacık fasulyesi vd.) ürünler vardır.
- Kayısı, elma, dut, ceviz, armut en yaygın meyvecilik kollarıdır.
- Tahıllar en fazla üretilen bitkisel ürünlerdir.
- Bölge genelinde tarım dışı istihdam alanlarının sınırlılığı tarımdan kopuşa neden olmaktadır.
- Bölgeye özel sektör ilgisi ve yatırımları kısıtlıdır.
- Tarım-turizm sektörü etkileşimi markalaşma ile artabilir.
- Bölge teşvik fırsatlarından yeterince yararlanamıyor.
- Bölgede üretici örgütlenmesi etkin değildir.
- Bölgede meyvecilik, baklagiller için kümelenme potansiyeli yüksektir.
- Bölgede depolama konusunda son yıllarda bazı girişimler olmasına rağmen halen yetersizlik göstermektedir. Özellikle meyve ve sebze işleme sanayinin bölgede gelişme eğiliminde olması ve ürün çeşitliliğine gitme eğimli gelecek yıllarda depolama konusunu daha fazla gündeme getirebilir.

Bitkisel üretim sektörü için dinamizm yaratacak işleme tesislerinde kapasite kullanım oranı düşüktür.

TRB1 Bölgesi sahip olduğu tarımsal potansiyel ve kullanılma durumu açısından bitkisel üretim alt sektörü temel belirleyicidir. Bölgede hayvancılığın gelişmesi de özellikle yem bitkileri temini ve kümelenme açısından bitkisel üretim sektörüne bağımlılık gösterebilir. Bölgede bitkisel üretim sektörünün gelişmesi ve yerel ekonomiye daha fazla katkıda bulunması gelişme eksenlerinin doğru tespiti ve analizi ile gerçekleştirilebilir. Bunun için TRB1 Bölgesinde bitkisel üretim sektörünün gelişmesine katkıda bulunacak gelişme eksenleri konular bazında stratejik amaçları ve hedefleri ile birlikte değerlendirmeye alınmıştır.

7.1.TRB1 BÖLGESİ GENEL TARIMSAL SAPTAMALARI VE BİTKİSEL ÜRETİMDE STRATEJİK PLANA YÖNELİK ANA FAALİYET UNSURLARI VE GÖSTERGELER

TRB1 Bölgesi için bitkisel üretim sektörünün gelişmesine yönelik olarak ortaya çıkan ana plan faaliyet unsurları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 64 TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimde Tarımda Stratejik Plana Yönelik Ana Faaliyet Unsurları

Destekleyici Faktörler Ana Faaliyet Unsurları	Markalaşma	İşgücü yetiştirme	Altyapı geliştirme	Mevcut işletmeleri geliştirme	Mevcut işletmeleri tamamlayıcı biçimde organize etmek	Bitkisel üretime dayalı gıda sanayinde bilgi ve paylaşım kanallarını geliştirme
Bitkisel tarım ürünlerinin Bölgede işlenmesi ve gıda ürünü olarak satılması	Baklagiller Meyveler Sebzeler	Kalifiye ve ihtisaslaşmış	Meyvecilik Tıbbi ve aromatik bitkiler Bağcılık Organik tarım-İTU	Hangi ürün ve/veya ürün grupları var ise	Güç birliği, organizasyon	Ağ oluşturma ve bilgiye erişim
Bölge ve ulusal düzeyde yüksek fiyatla pazarda yer alabilecek işlenmiş ürünlere geçilmesi	Baklagiller Kurutulmuş meyveler Meyve suyu Salça, Konserve-reçel	Kalifiye ve ihtisaslaşmış	Tüketim alışkanlığı, tanıtım, yerel bilinç, güvenilir ürünler	Yerel üretimi ve ürün değerlendirmeyi artırmak için	Güç birliği, organizasyon	Ağ oluşturma ve bilgiye erişim
Bitkisel ürünleri paketleyecek, ambalajlayacak ve de koşullara göre depolayabilecek tesislerin kurulması	Baklagiller, Kurutulmuş meyveler Meyve suyu Salça Konserve-reçel için	Kalifiye ve ihtisaslaşmış	İşletme kurulumu, işletme genişletme, güvenilir ürünler	Yerelde markalı ve kaliteli üretim için	Güç birliği, organizasyon	Ağ oluşturma ve bilgiye erişim
TRB1 Bölgesinde bitkisel üretimden ve buna dayalı gıda sanayinden elde edilen katma değer artırılması	Refah, istihdam ve kalkınma için	Farkındalık ve karşılıklık	Teknik, insan gücü ve kurumsal kapasite geliştirilmesi	Gelir ve kapasite artırımı için	Güç birliği, organizasyon	Ağ oluşturma ve bilgiye erişim
TRB1 Bölgesinde meyvecilikte, baklagillerde gıda kümelemesine gidilmesi	Gıda sanayi kümelemesi	Teknik destek ve gruplar	Teknik destek ve gruplar	Tek çatı altında birleştirmek ve TRB1 Bölgesini markalaştırmak	Güç birliği, organizasyon	Ağ oluşturma ve bilgiye erişim
TRB1 Bölgesinde “Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu” oluşturulması.	Yerel sahiplenme, içselleştirme	Kurumsal paylaşım	Kurumsal paylaşım	İyileştirme	Güç birliği, organizasyon	Ağ oluşturma ve bilgiye erişim

Yukarıda görüldüğü gibi, TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimde Stratejik Plana Yönelik Ana Faaliyet Unsurları 6 ana unsur altında toplanabilir. Bunlar;

1. Bitkisel tarım ürünlerinin Bölgede işlenmesi ve gıda ürünü olarak satılması
2. Bölge ve ulusal düzeyde yüksek fiyatla pazarda yer alabilecek işlenmiş ürünlere geçilmesi
3. Bitkisel ürünleri paketleyecek, ambalajlayacak ve de koşullara göre depolayabilecek tesislerin kurulması
4. TRB1 Bölgesinde bitkisel üretimden ve buna dayalı gıda sanayinden elde edilen katma değer artırılması
5. TRB1 Bölgesinde meyvecilikte, baklagillerde **gıda kümelemesine** gidilmesi
6. TRB1 Bölgesinde her ilde **“Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu”** oluşturulması.

Bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesine yönelik destekleyici faktörler ise;

1. Markalaşma
2. İşgücü yetiştirme
3. Altyapı geliştirme (özellikle pazarlama kanallarını geliştirmek ve pazarlara daha hızlı erişebilmek için ulaşım ve lojistik altyapısını güçlendirmek)
4. Mevcut işletmeleri geliştirme
5. Mevcut işletmeleri tamamlayıcı biçimde organize etmek ve
6. Bitkisel üretime dayalı gıda sanayinde bilgi ve paylaşım kanallarını geliştirme

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretime dayalı tarımsal kalkınma için stratejik planda ön plana çıkan özellikler olan; bitkisel ürünlerin işlenmesi ve gıda ürünü olarak satılması, katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesi, ürünlerin paketleme ve ambalajlama tesislerinin bölgede kurulması, markalaşma faktörünün sağlanması ve gıda kümelemesinin gerçekleşmesi ile bölge ekonomisine daha fazla katkı sunabilecektir. Markalaşma, bölgenin ve ürünlerinin tanınırlılığına aracı olacak ve bu durum tarımsal ekonomiyi de canlandırıcı bir nitelik olarak belirecektir. Burada tabii ki,

hem üretim hem markalaşma için işgücü yetiştirme, kalifiye hale getirme önemlidir. Bunun ile hem işletmelerin verimliliği artacak hem de kayıtlı işgücü varlığı artabilecektir.

TRB1 Bölgesinde özellikle; meyvecilik, baklagiller, tıbbi ve aromatik bitkiler, bağcılık, organik tarım-İTU konusunda çalışmalarda bulunulması, bunların üretiminin geliştirilmesi, artırılması, bitkisel üretimden elde edilecek katma değerın yükseltilmesine katkıda bulunacaktır. Bu durum aynı zamanda ürün çeşitliliği, yüksek değerli bitkisel ürünlerin yetiştiriciliği açısından da önemlidir.

Gerek Türkiye’de gerekse TRB1 Bölgesinde giderek artan tüketici bilinç düzeyi, güvenilir ürünlere talebin artması bazı ürünlerin üretimini gereklilik haline getirmektedir. Piyasa değeri daha yüksek olan bu ürünlerin (baklagiller, organik ürünler, kurutulmuş meyve, meyve suyu vb.) yetiştirilmesi, işlenmesi istihdam ve tarımsal katma değer açısından önem taşımaktadır.

Doğal olarak yukarıda belirlenen faaliyetler öncelikle var olan çiftçilerin ve de işletmelerin kapasitelerini geliştirme ile olası olacaktır. Bu ürünlerin yüksek katma değer kazanması, işlenmesi, kaliteli ve markalı üretim için olması gereklilik göstermektedir. TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimde Stratejik Plana Yönelik Ana Faaliyetlerin gerçekleştirilmesine 2 temel unsur anahtar niteliğindedir. Bunlar; TRB1 Bölgesinde bitkisel üretimde **gıda kümelemesine** gidilmesi ve TRB1 Bölgesinde yer alan her ilde **“Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu”** oluşturulmasıdır. Bu 2 temel unsurun uygulamaya aktarılması hem sorunların sahiplenilmesi, hem çözüm paydaşlarının aktif rol alımı ve hem de bölgede güç birliği sağlanması açısından önemlidir.

TRB1 Bölgesinde mevcut bitkisel üretim potansiyelinin harekete geçirilmesi, ürün çeşitliliğine gidilmesi, kaliteli üretimde bulunulması, markalaşmanın sağlanması, ürünlerin yerinde işlenerek değer kazanması ancak yerel sahiplenme, kurumsal işbirliği ve paylaşım ile olasıdır. Bunun için TRB1 Bölgesinde yer alan her ilde **“Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu”** oluşturulması ve bunun aktif işlev kazanması gerekmektedir. Kurulda bütün paydaşların yani kamu ve kamu dışı kurum ve kuruluş temsilcilerinin yer alması, aktif sorumluluklar üstlenmesi, zamanında kararlar alması ve güç birliği yapması katkı sağlayıcı rol sağlayabilecektir.

“Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu¹”: oluşumu ve çalışma esasları:

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretimi ve buna dayalı gıda sanayini, KOBİ’leri güçlendirmek ve bu biçimdeki gıda sanayinin bölge ekonomisine katkılarını sistematik bir biçimde artırmak için ve yapılacak çalışmaların etkin ve kalıcı olabilmesi bölgede yer alan illerde “Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulunun” oluşturulması yerel-bölgesel sahiplenme, katılım ve güç birliği açısından önem taşımaktadır. Bitkisel üretim ve buna dayalı gıda sanayinin temel paydaşlarını kapsayacak biçimde temsil ve seçim yöntemiyle oluşacak ve işleyecek “Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu” alanda bitkisel üretime dayalı tarımsal ekonomik kalkınma, bitkisel üretime dayalı KOBİ’lerin-gıda sanayi işletmelerinin oluşumu, ürünlerin işlenmesi gibi sorunların çözümünde önemli bir aracı olacaktır. Kurulun çalışma yöntemi, üye sayısı, karar önerme ve/veya alma yeterliliği, temsil ve uygulama gücü vb konular illerde katılımcı bir biçimde üzerinde uzlaşma sağlanarak yazılı şekle dönüştürülebilir. İllerde ve bölge genelinde yürütülecek bitkisel üretim, tarımsal kalkınma ve gıda sanayi odaklı etkinliklere ilişkin olarak ilgili eğitim-yayın hizmetlerinde bulunma, paydaşları aktifleştirme, yönlendirme, taraflarla ilişki kurma, tesisler kurma, yeni proje hazırlama, öneri geliştirme, sonuçları izleme-değerlendirme vb konularda görev alacak kurul kendi çalışma plan ve takvimini de oluşturarak hedeflerine ne ölçüde ulaşabildiği konusunda öz değerlendirmeler de yapabilir. İllerdeki kurullar yılda bir sefer tüm bölgede bitkisel üretim paydaşlarıyla geniş katılımlı toplantılar düzenleyebilir ve burada bitkisel üretim ve buna dayalı gıda sanayi özelinde sorunları, yapılanları ve yapılması gerekenler ile alınacak önlemler detaylı olarak tartışabilir ve bunu ilgili tüm birimlere iletebilir.

Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulunu oluşturacak çalışma grupları:

Kurulda ilde oluşturulacak ve aşağıda verilen çalışma gruplarını temsilen üyeler bulunur. Kurul için önerilen çalışma grupları ve çalışma alanları şunlardır;

1. **Ticaret ve Sanayi Odası:** İlde bitkisel üretim-gıda sanayi-tarıma dayalı KOBİ alanındaki farklılaşmayı, ürün çeşitlendirmeyi, ticareti canlandıracak faaliyetler konusunda öneriler geliştirmek, iş alanındaki iş adamlarının, işletmelerin sorunlarını

¹ Not: Bunun isminin platform veya kurul olacağına yerel sahipleniciler katılımcı bir yaklaşım ile karar vereceklerdir. Bu platformun iller bazında ayrı ayrı ve/veya bölge düzeyinde oluşturulmasına bölge paydaşları karar verir.

belirleyerek çözüm önerileri üretmek, bölgeye mal olabilecek baklagillere, meyvelere, meyve suyuna, işlenmiş meyvelere, organik vd ürünlere yönelik pazar yaratma ve markalaşmaya katkıda bulunmak, bölgede üretilen ürünlerin ilde (bölgede) işlenmesine yönelik çalışmalarda bulunmak, bitkisel üretime dayalı KOBİ'leri oluşturmak, kümeleme konularına yardımcı olmak vd.

2. **Ziraat Odası:** Üreticileri bilinçlendirmek, üreticilere bilgi desteği sağlamak, örgütlenmelerine yardımcı olmak ve sanayici ile üretici arasında köprü görevi görmek, destekler ve yenilikler konusunda bilgiler vermek.
3. **Üretici Birlikleri:** Konu alanlarına giren ürün gruplarında üreticilere bilgi ve yayım desteğinde bulunmak, küçük üreticilerin ürünlerin işlenmesine, pazarlanmasına katkıda bulunmak, kaliteli üretim konusunda duyarlılık yaratmak.
4. **Baklagil ve Baklagil Ürünleri İşleme Sanayisi grubu:** Kaliteli ürün üretimi, yerel çeşitlerin korunması ve geliştirilmesi, ürünlerin işlenmesi, pazarlanması, markalaşma, üreticilere ilgili konularda gereksinim duyulması halinde eğitimlerin verilmesi ve buna öncülük edilmesi (bu grup illere göre değişiklik gösterebilir).
5. **Meyvecilik ve Meyve İşleme Sanayisi Grubu:** Kaliteli ürün üretimi, ürün çeşitliliğinin artırılması, yerel çeşitlerin korunması ve geliştirilmesi, ürünlerin işlenmesi, pazarlanması, meyve suyu ve kurtulması konularında girişimlerde bulunulması, markalaşma, üreticilere ilgili konularda gereksinim duyulması halinde eğitimlerin verilmesi ve buna öncülük edilmesi (bu grup illere göre değişiklik gösterebilir).
6. **Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Grubu:** Doğayı gözetmek, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanmak, tehdit altındaki bitkilerin korunmasını sağlamak ve kültüre alınması konusunda girişimlerde bulunmak, ürün çeşitlendirmesi, pazarlanması, markalaşma, üreticilere ilgili konularda gereksinim duyulması halinde eğitimlerin verilmesi ve buna öncülük edilmesi (bu grup illere göre değişiklik gösterebilir).
7. **Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü:** İl genelindeki tarımsal sorunlara bütüncül çözüm aramak, ortak girişimlerde bulunmak, diğer gruplardaki çalışmalara yardımcı olmak, kaliteli ürün yetiştirilmesine katkıda bulunmak, yerel halk ile kamu birimleri arasındaki ilişkileri güçlendirmek, ürün çeşitliliğine katkıda bulunmak,

üretici eğitim-yayım hizmetlerinde belirleyici olmak.

8. **Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü / Gümrük ve Ticaret İl Müdürlüğü:** İllerde ticareti canlandıracak faaliyetler konusunda öneriler geliştirmek, pazar araştırmalarına yardımcı olmak, iş adamlarının, işletmelerin sorunlarını belirleyerek çözüm önerileri üretmek, konu ile ilgili eğitim gereksinimlerini saptamak, yenilik ve inovasyon konusunda bölgede duyarlılık yaratmak, kümeleme konularına yardımcı olmak.
9. **Valilikler-Kaymakamlıklar:** İldeki kurum ve kuruluşlar arasında eşgüdümün sağlanmasına katkıda bulunmak, bölgenin kalkınmasına yönelik stratejilerin belirlenmesi ve bunların izlenmesinde rol almak, kamu birimlerini harekete geçirmek ve bölgede bürokratik işlemlerde kolaylaştırıcı rol oynamak.
10. **STK'lar:** Bölgenin kalkınmasına yönelik çalışmalarda kamuoyu duyarlılığı yaratmak, üyelerini konu hakkında aktif ve duyarlı hale getirmek, stratejilerin uygulanmasında kolaylaştırıcı rol oynamak.
11. **Belediyeler:** Altyapı çalışmalarına katkıda bulunmak, kümeleme bölgelerinin oluşturulmasına katkıda bulunmak, tesislerin kurulmasında kolaylaştırıcı rol oynamak ve bölgenin markalaşmasına aktif katkıda bulunmak.
12. **Üniversite:** Bitkisel üretime yönelik araştırmalarda bulunmak, demonstrasyon çalışmalarında bulunmak, eğitim-danışmanlık hizmetlerini yönlendirmek ve gerçekleştirmek, yenilik ve inovasyon süreçlerini başlatmak, ürün geliştirme ve markalaşma, dış ticaret konuların çalışmalarda bulunmak.

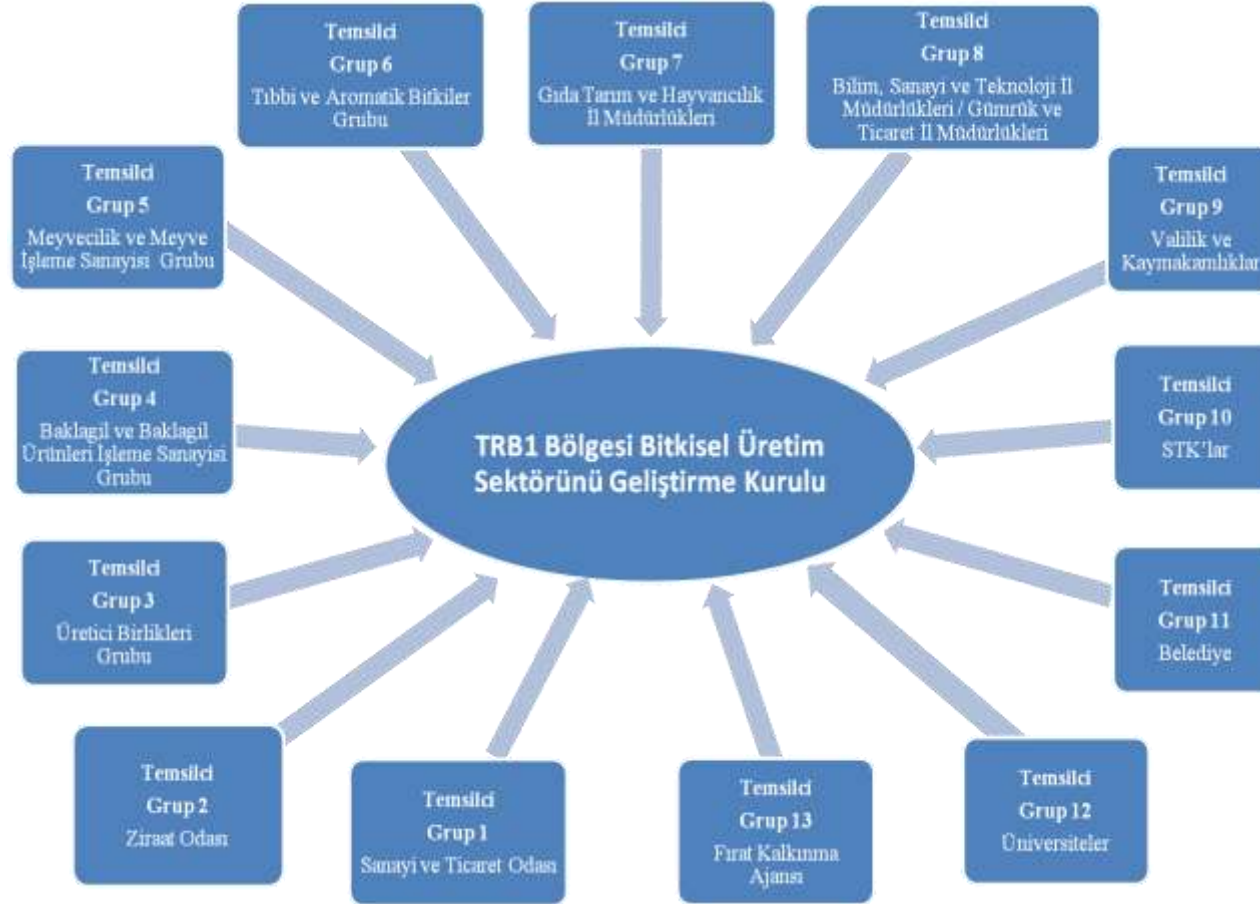
Çalışma gruplarına isteyen ve konu ile ilgili olan herkes katılabilir. Burada ortaya çıkan sayıya göre grupta yer alacak üye sayısı belirlenir. Bu sayı çalışma konusunun genişliğine ve ilgili grubu ilgilendiren işletme, personel miktarına bağlı olarak değişebilir. Her grup kendi içinden grup temsilcisini seçer. Gruplar en az 6 ayda bir sefer toplanır ve gündemdeki konuları görüşür, tartışır, toplantılarını ve varsa kararlarını kayda alarak bir sonraki toplantı gününü belirler. İhtiyaç olması durumunda daha sık aralıklarla toplanabilir. Mevcut durumdan hareketle yukarıda önerilen çalışma gruplarının sayısı, fonksiyon birleştirmeler yoluyla azaltılabilir veya zaman

içinde ortaya çıkan ihtiyaçlara göre yeni çalışma grupları da oluşturulabilir.

Kurul her çalışma grubundan bir temsilciden olmak üzere 12 ve 1 üye de Fırat kalkınma Ajansından olmak üzere toplam 13 üyeden oluşur. Gruplardan bir üye, **Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu** başkanı olarak 2 yıllığına en fazla 2 dönem için oy çokluğuyla seçilir. Kurul illerde bitkisel üretim sektörü ile ilgili olarak yukarıda belirtilen konularda yürütülecek çeşitli etkinliklere ilişkin kararları oy çokluğu ile alır ve bunların uygulanması ile ilgili olarak izleme görevini üstlenir.

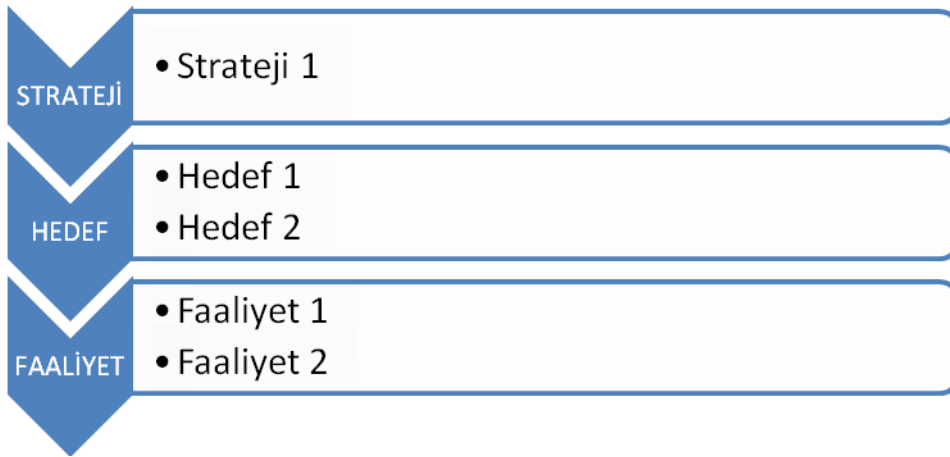
Aşağıdaki şemada da görüleceği gibi **Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu**'nun oluşumunda her grup kendi temsilcisini seçmekte ve bu kişi kurulun üyesi olmaktadır. Bu üyeler kurul başkanını seçmektedir.

Şekil 14: TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Geliştire Kurulu

7.2. VİZYON, STRATEJİLER VE UYGULAMA HEDEFLERİ

TRB1 Bölgesinin bitkisel üretim sektörünü geliştirmeye yönelik ana vizyonu: TRB1 Bölgesinin bitkisel üretim sektörünü geliştirmeye yönelik ana vizyonu: “Bitkisel üretim ve buna dayalı gıda sanayi potansiyelini yenilikçi bir anlayışla yüksek değerli ürünlere dönüştürebilen, ürünlerini pazarlayabilen, kalite anlayışı önceliği ile ulusal ve uluslararası alanda bilinen ve tercih edilen dinamik, üretken ve güvenilirliği yüksek bir üretim ve işleme bölgesi olmaktır”. Bu vizyona erişebilmek için aşağıdaki tabloda verilen stratejiler geliştirilmiştir. Bu stratejiler aynı zamanda vizyona erişmek için gerekli misyonu da oluşturmaktadır.

VİZYON: TRB1 Bölgesinin bitkisel üretim sektörünü geliştirmeye yönelik ana vizyonu: “Bitkisel üretim ve buna dayalı gıda sanayi potansiyelini yenilikçi bir anlayışla yüksek değerli ürünlere dönüştürebilen, ürünlerini pazarlayabilen, kalite anlayışı önceliği ile ulusal ve uluslararası alanda bilinen ve tercih edilen dinamik, üretken ve güvenilirliği yüksek bir üretim ve işleme bölgesi olmaktadır”.

Strateji 1	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi
Strateji 2	TRB1 Bölgesine Özgü Bitkisel Ürünlerin Değerlendirilmesi
Strateji 3	Bitkisel Üretim Sektörü Alanında İnsan Kaynağı Stratejisi
Strateji 4	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretim Altyapısının Güçlendirilmesi
Strateji 5	Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal KOBİ’lerde Ortak Davranış Kültürünün Geliştirilmesi
Strateji 6	Bitkisel Üretime Dayalı Gıda Sanayi Sektörünün Güçlendirilmesi
Strateji 7	Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal KOBİ’lerde İnovasyon Ve Ar-Ge Kapasitelerinin Artırılması
Strateji 8	Bitkisel Üretime Dayalı Gıda Sanayi İşletmelerinin Pazara Erişebilirlik Ve Pazarlama Kabiliyetinin Geliştirilmesi
Strateji 9	Yönetişim Modelinin Geliştirilmesi

Strateji 1: TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi

Bitkisel üretim sektörünün geliştirilmesinde öncelikle hedef, sektörün genel durumunu ortaya koyarak aksayan yönleri gidermektir. Bunun için öncelik üretimde verimliliği, kaliteyi etkileyen unsurları ortaya çıkarmaktır. Bunun için temel strateji üretimde gerekli altyapıyı, dengeli ve sürdürülebilir bir biçimde doğal kaynak potansiyelini ve insan kaynaklarını geliştirmek ve üretim süreçlerine dâhil etmektir.

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretimin geliştirilmesi için belirlenen faaliyetler agro-ekolojik alt bölgeler bazında değerlendirilmiştir. TRB1 Bölgesi içindeki yerleşim alanları, agro-ekolojik ve sosyo-ekonomik bakımdan tekdüze bir yapıda olmayıp, hem iller içinde hem de iller arasında farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle de bölge illeri, Gıda, Tarım ve Hayvancılık

Bakanlığı, İl Müdürlüklerinin Tarım Master Planlarında yapıldığı gibi nispeten homojen yapıya sahip agro-ekolojik alt bölgelere ayrılarak incelenmiştir. Agro-ekolojik alt bölgelendirme, arazinin çevresel özellikleri, potansiyel verim ve arazi uygunluğu benzer olan özelliklere sahip alanlara bölünmesi anlamında olup sosyo-ekonomik gelişmişlik derecesine iklim, toprak yapısı ve arazi örtüsüne göre belirlenmektedir. Bu değerlendirmeler üzerinden TRB1 Bölgesi illerinden Malatya 4, Elazığ 3, Bingöl 2 ve Tunceli de 2 agro-ekolojik alt bölgelere ayrılmıştır. İllerin Alt Bölgeleri ve bu bölgelerin kapsadığı ilçeler aşağıda verilmektedir.

Strateji 2: TRB1 Bölgesine Özgü Bitkisel Ürünlerin Değerlendirilmesi

Gerek ülkemizde gerekse dünyada üretim kadar üretilen ürünlerin değerlendirilmesi giderek daha fazla önem taşıyan bir konu haline gelmektedir. Ürünlerin katma değerinin artırılması, işleme yoluyla ürün değerlendirmede çeşitliliğe gidilmesi, ürünlerin değer artışı yoluyla çiftçi eline daha fazla gelir geçmesi ve istihdam yaratılmasına yönelik stratejilerin oluşturulması bitkisel üretimin geliştirilmesinde önem taşımaktadır.

Strateji 3: Bitkisel Üretim Sektörü Alanında İnsan Kaynağı Stratejisi

Hangi sektörde olursa olsun “insan kaynakları” artık işletmelerin en önemli kaynaklarındadır. Bitkisel üretimde ve buna dayalı sanayide çalışanların, işletme sahiplerinin ve yöneticilerinin çalışma verimliliklerinin artırılması, işletmelerin kapasite kullanımlarında kalite ve güvenilirliği ön plana çıkarmaları ve buna dayalı insan kaynakları planlaması bitkisel üretim sektörüne dayalı kalkınma açısından stratejik önem taşımaktadır.

Strateji 4: TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretim Altyapısının Güçlendirilmesi

Bitkisel üretimi geliştirmenin öncelikli koşulu basınçlı sulama, tohum, fide, fidan vd. girdilerin kaliteli ve sürdürülebilir tedariki ile olasıdır. Tedarik koşullarının zaman içerisinde Bölge içerisinde temin edilebilir ve üretilebilir olmasıdır. Bunun için Bölgenin bitkisel üretim altyapısının güçlendirilmesi ve buna yönelik yatırımların yapılması, destek mekanizmalarının oluşturulması önemlidir.

Strateji 5: Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal KOBİ’lerde Ortak Davranış Kültürünün

Geliştirilmesi

Tarımsal ürünlerin değer zinciri analizinde önemli halkalardan biri ürünlerin bulunduğu yerde işlenmesi, değerlendirilmesi, paketlenmesidir. Bunun için değer zinciri analizinde her halkanın yani üretim, işleme, pazarlama, lojistik vd. işlemlerinin Bölgede yapılması ve bunun için de Bölgede tarıma dayalı KOBİ'lerin oluşturulması ve bu KOBİ'lerin de ortak çıkar etrafında bir araya gelerek yatırımların çarpan etkisini artırmak, yönetim sisteminde etkin bir biçimde yer almaları önemlidir.

Strateji 6: Bitkisel Üretime Dayalı Gıda Sanayi Sektörünün Güçlendirilmesi

Bitkisel üretimde ürünlerden elde edilen katma değer artırılması ve Bölge-İl ekonomilerine daha fazla katkıda bulunulmasında gıda sanayi önemli rol üstlenir. Bu rolün gereğince yerine getirilmesi için sektörün hem insan kaynakları yapısı, hem işleme ve hem de standartlara uygun üretim yaparak piyasaya, pazara girmesi stratejik önemdedir. Bundan hareketle sektörün güçlendirilmesine yönelik faaliyetlerin paydaşların ve tanımlanması gereklilik göstermektedir. Burada da bunlar üzerinde ağırlıkla durulmaya çalışılmıştır.

Strateji 7: Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal KOBİ'lerde İnovasyon Ve Ar-Ge Kapasitelerinin Artırılması

Tarımsal KOBİ'lerin oluşturulması, kurulması kadar bunların rekabet güçlerini artırması, piyasada tutunabilmesi ve sürekli ürün arzı da önem taşır. İşletmelerin verimliliği artırmada, farklılaşmada, kaliteli üretimde bulunmalarında inovasyon ve Ar-Ge çalışmaları önemlidir. Bölgede faaliyette bulunan ve/veya bulunacak işletmelerin piyasa gerisinde kalmamak için, sürekli ve kaliteli üretim inovasyona yatırımlarında bulunmaları, Ar-Ge çalışmalarına ağırlık vermesi bölge ekonomisi için gereklilik arz etmektedir.

Strateji 8: Bitkisel Üretime Dayalı Gıda Sanayi İşletmelerinin Pazara Erişebilirlik Ve Pazarlama Kabiliyetinin Geliştirilmesi

Bölgede bitkisel üretimde katma değeri artırmak amacıyla kurulu bulunan ve/veya kurulacak olan işletmelerin ulusal ve uluslararası düzeyde rekabet edebilirlikleri öncelikle pazara erişebilirlik, pazarların tanınması ve de işletmelerin istenilen düzeyde ve kalitede pazarlama kabiliyeti ile olacaktır. Burada da pazarlama kanlı, Pazar analizleri, pazarlardaki aktörlerin

tanınması ve buna yönelik pazarlama stratejilerin ortaya konulması önem taşıyor. Bunun için işletmelere yönelik bu alanda eğitim, kapasite geliştirici programların uygulanması pazarlama stratejisi açısından önemlidir.

Strateji 9: Yönetişim Modelinin Geliştirilmesi

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretim sektörünün geliştirilmesi, buna yönelik işleme ve pazarlama, inovasyon, Ar-Ge çalışmalarının yapılması ve Bölge kalkınmasında bitkisel üretim sektörünün katkısının artırılması ancak bütün süreçlerde etkili ve etkin olabilecek bir yönetim yaklaşımı ile mümkün olacaktır. Çiftçiler, üretici örgütleri, sivil toplum örgütleri, kamu birimleri ve yerel yöneticilerin konu alanlarına göre bir araya gelebilecekleri, sektöre yönelik çözüm önerileri ortaya koymaları, sorumluluk üstlenmeleri ve bunların izleme/değerlendirme yaklaşımı ile sürekliliğinin sağlanması Bölgede bitkisel üretime yönelik çalışmaların sahiplenilmesinde ve süreklilik kazanmasında önemli bir yaklaşım olacaktır. Bunun için TRB1 Bölgesinde bölgesel düzeyde ve her ilde **“Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu”**nun oluşturulması ve bunun aktif işlev kazanması önem taşımaktadır.

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretim sektörünün ulaşmak istediği temel hedefi; bölgenin doğal kaynaklarını akılcı ve sürdürülebilir bir biçimde kullanılması, ürünlerin kaliteli üretilmesi ve işlenmesi yoluyla katma değerinin artırılması, üretim ve yetiştiricilik koşullarının iyileştirilmesi, ürün çeşitliliğine gidilmesi, organik tarımda ve İyi Tarım Uygulamalarında ulusal düzeyde belirleyici bir konuma gelinmesi, sahip olduğu bitkisel ürünler ile ulusal ve uluslar arası pazarlarda tanınması, markalaşma ve tanınırlık yoluyla da pazarda süreklilik kazanması ve nihayetinde bitkisel üretim sektörünün bölge kalkınmasına daha fazla katkıda bulunmasıdır. Bunların gerçekleştirilmesi ise ancak hedeflerin planlı, sistemli ve kurumsal olarak hayata geçirilmesi ile mümkündür. Hedefler burada dönemsel olarak kısa, orta ve uzun vadeli olmak üzere 3 aşamada ele alınmıştır ve yapılacak faaliyetler için öngörülen aşamalar eylem planında gösterilmiştir (Ek 9).

Belirlenen vizyona erişebilmek için öngörülen stratejiler, hedefler ve faaliyetlerin uygulanması sonucunda TRB1 Bölgesinin Bitkisel Üretim Sektöründe beklenen sonuçlar aşağıda sıralanmaktadır:

- Bölgedeki tüm bitkisel ürünleri işleyerek tarım sektörünün katma değerini artırması

- Çiftçilerin bitkisel üretimden elde ettikleri geliri en az %50 artırması
- Bitkisel üretimin sanayileşmesi yoluyla istihdam ve ek gelir kaynaklarını artırması
- Dış ticaret konu olan ürün sayısını ve miktarını artırması
- Bölgede gerçekleşen dış ticarete gıda sanayinin katkısını artırması
- Bölgeyi gıda işletmeleri için cazip kılacak eğitilmiş işgücü ile cazip hale getirmesi
- Bölgeyi bitkisel üretim ve gıda sanayi cazibe merkezi haline getirmesi
- Bitkisel retim sektörünü turizm ve sanayi ile koordinasyon ve uyum içerisinde geliştirmesi
- Bölge bitkisel ürünlerini marka yapmak ve meyvecilikte, baklagillerde, organik tarımda, bağıcılıkta, tıbbi ve aromatik bitkilerde. ulusal ve uluslar arası tanınırlılıklarını artırılması

STRATEJİLER VE HEDEFLER

Stratejiler	Hedefler
1. TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Geliştirilmesi	1.1. TRB1 bölgesinde bitkisel üretimin agro-ekolojik alt bölgeler bazında geliştirilmesi 1.2. Organik tarım (OT) ve iyi tarım uygulamaları (İTU) kapsamındaki üretimin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması 1.3. Örtü altı yetiştiriciliği konusunda farkındalık yaratılması ve potansiyeli olan yerleşimlerde geliştirilmesi 1.4. Bitkisel üretimde verimlilik, kalite ve ürün çeşitliliğinin artırılması ve geliştirilmesi
2. TRB1 Bölgesinde Ön Plana Çıkan – Umutvar ve Yerel Özellikleri Olan – Bitkisel Ürünlerin Değerlendirilmesi	2.1. Yerel Ölçekte Tanınan (Ulusal ölçekte de tanınırlığı olan) ve Tüketilen Ürünlerin Üretim ve Pazarlanmasının Sağlanması 2.2.Yöreye Özgü Tarım Ürünlerinin Bölge Düzeyinde ve Ulusal Ölçekte Tanıtımının Yapılması 2.3. Bölgede yaygın olarak var olan tıbbi ve aromatik bitkilerin doğal kaynak tabanı gözetilerek ve korunarak toplanmasının ve zaman içinde kültüre alma yoluyla üretiminin yaygınlaştırılması 2.4. Yöreye özgü umutvar ürünlerin işleme, kalite ve pazarlama yoluyla bölgeye ekonomik katkısının artırılması
3. Bitkisel Üretim Sektöründe Mevcut İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi	3.1. Bitkisel üretim sektöründe çiftçilerin ve kamuda çalışan teknik personelin kapasitelerinin artırılması 3.2. Bölgede tarım ile uğraşan kadınların bitkisel üretim konusunda kapasitelerinin geliştirilmesi 3.3. Bitkisel ürün işleyen KOBİ’lerde işletme sahiplerinin, yöneticilerin ve çalışanların kapasitelerinin geliştirilmesi

Stratejiler	Hedefler
4. TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretim Altyapısının Güçlendirilmesi	4.1. Sulama altyapısının güçlendirilmesi ve sulama sistemlerinin yenilenmesi 4.2. Tarımda alternatif enerji kullanımının yaygınlaştırılması 4.3. Bitkisel üretimde girdi temini altyapısının güçlendirilmesi 4.4. Özellikle kayısı, elma, dut, kiraz gibi hasatta yüksek iş gücü gereksinimi gösteren ürünlerde tarımsal mekanizasyona yönelik Ar-Ge çalışmalarının yapılması ve uygulamaya arttırılması 4.5. Tarımsal mekanizasyonun önünde engel olarak duran arazi parçalılığının önlenmesi ve toplulaştırma çalışmalarının tamamlanması
5. Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal KOBİ'lerde Ortak Davranış Kültürünün Geliştirilmesi	5.1. Bitkisel ürünlere dayalı tarımsal KOBİ'lerde ortak davranış kültürü ile pazarlama ağının, pazarlama altyapısının bölge kimliğini ön plana çıkaracak şekilde geliştirilmesi
6. Bitkisel Üretime Dayalı Gıda Sanayi Sektörünün Güçlendirilmesi	6.1. Bölgede yetiştirilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesinin sağlanması 6.2. Bitkisel üretimden gelen katma değer (gıda sanayi aracılığı ile) yükseltilmesi
7. Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal KOBİ'lerde İnovasyon ve Ar-Ge Kapasitelerinin Artırılması	7.1. Bitkisel ürünlere dayalı tarımsal KOBİ'lerin İnovasyon ve Ar-Ge konularında bilinçlendirilmesi 7.2. Bölgede İnnovasyon ve Ar-Ge çalışmaları konusunda etkililiğin arttırılması amacıyla üniversitelerin bilimsel çalışmalarının desteklenmesi ve üretici örgütlerinin de bu konuda duyarlılıklarının arttırılması 7.3. Tarım ile ilgili kamu paydaşlarının İnnovasyon ve AR-Ge kapasitelerinin arttırılması

Stratejiler	Hedefler
8. Bitkisel Üretime Dayalı Gıda Sanayi İşletmelerinin Pazara Erişebilirlik Ve Pazarlama Kabiliyetinin Geliştirilmesi	8.1. Bitkisel üretime dayalı KOBİ'lerin finansa erişimlerinin geliştirilmesi 8.2. İşletmelerin ticaret-ihracat faaliyetlerinin geliştirilmesi 8.3. İşletmelerin üretim öncelikli tedarik zincirinin geliştirilmesi 8.4. Gerek üretilen ürünler bazında, gerekse de ürün işleme anlamında çeşitliliğinin artırılması ve geliştirilmesi (dut-pekmaz; kayısı-kozmetik vb) 8.5. Gıda güvenliğini sağlamaya yönelik altyapı çalışmalarının tamamlanması, işletmelerde duyarlılık ve farkındalık yaratılması ve kaliteye yönelik gerekli belgelerin teminine yönelik çalışmalarda bulunulması (işletmelerde ortak davranış kültürü devreye konulmalıdır) 8.6. Bitkisel üretimde bulunan çiftçilerin işletme büyütme, teknoloji yenileme ve girdi temini gibi konularda finansa erişimlerinin sağlanması-kolaylaştırılması
9. Bitkisel Üretim Sektörü Yönetişim Modelinin Geliştirilmesi	9.1. TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulunun Oluşturulması 9.2.İllerde Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurullarının Oluşturulması 9.3Bitkisel üretim paydaşlarını bir arada tanımlayarak rol ve sorumluluklarının ortaya konulması 9.4. Paydaşların alt konular bazında ortak çalışma kültürü içinde hareket etmelerinin sağlanması 9.3. Bitkisel üretim konusunda İllerde ve Bölgede de güçlü bir konuma gelebilecek lobi oluşturulması

Hedefler için belirlenen ve eylem planının altlığını oluşturmak ve hedeflere ulaşabilmek için faaliyetler belirlenmiştir.

HEDEFLER VE FAALİYETLER

HEDEFLER	FAALİYETLER
1.1. TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi	1.1.1. Malatya ili I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	1.1.2. Malatya ili II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	1.1.3. Malatya ili III. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	1.1.4. Malatya ili IV. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünlerin Geliştirilmesi
	1.1.5. Elazığ ili I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	1.1.6. Elazığ ili II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	1.1.7. Elazığ ili III. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	1.1.8. Bingöl ili I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek

HEDEFLER	FAALİYETLER
	1.1.9. Bingöl ili II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	1.1.10. Tunceli İli I. Agro-ekolojik Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	1.1.11. Tunceli İli II. Agro-ekolojik Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
1.2. Organik tarım (OT) ve iyi tarım uygulamaları (İTU) kapsamındaki üretimin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması	1.2.1. Organik tarım ve iyi tarım uygulamaları için uygun alanları belirlemek
1.3. Örtü altı yetiştiriciliği konusunda farkındalık yaratılması ve potansiyeli olan yerleşimlerde geliştirilmesi	1.3.1. Örtü altı yetiştiriciliği için uygun alanları belirlemek
	1.3.2. Örtü altı yetiştiriciliği konusunda üreticiler için farkındalık yaratmak ve kapasite arttırmak amacıyla teorik ve uygulamaya yönelik eğitim-yayım faaliyetleri düzenlemek
1.4. Bitkisel üretimde verimlilik, kalite ve ürün çeşitliliğinin artırılması ve geliştirilmesi	1.4.1. Pazar değeri yüksek bütün ürünlerde (elma, kiraz, erik, ceviz, badem, çilek, kuru fasulye, patates, dut vd) kalite ve verimliliğin artırılmasına yönelik eğitim-yayım çalışmaları ve kurumsal kapasiteyi arttırmak

HEDEFLER	FAALİYETLER
2.1. Yerel Ölçekte Tanınan (Ulusal ölçekte de tanınırlığı olan) ve Tüketilen Ürünlerin Üretim ve Pazarlanmasının Sağlanması	2.1.1. Kültüre almayla ilgili konularda araştırma yapılarak üretim tekniklerini ortaya koymak 2.1.2. Üretim tekniklerinin çiftçilere öğretilmesini sağlamak 2.1.3. Kültüre alma çalışmaları sonucunda elde edilen bilgi ve deneyimlerle üretim çalışmaları yapmak 2.1.4. Yerel ürünlerin depolanmasını sağlamak 2.1.5. Ürünlerin pazara hazırlanması, sınıflanması ve paketlenmesini yapmak 2.1.6. Ovacık menşeli Tunceli Sarımsağı, Gezin Çileği, Doğanşehir Elması, Hekimhan Cevizi gibi ürünler için coğrafi işaret alımı konusunda çalışmalar yapmak
2.2. Yöreye Özgü Tarım Ürünlerinin Bölge Düzeyinde ve Ulusal Ölçekte Tanıtımının Yapılması	2.2.1. TRB1 Bölgesinde tanınırlığı olan ve satılan yöresel ürünleri belirlemek (Ovacık menşeli Tunceli Sarımsağı, Gezin Çileği, Doğanşehir Elması, Hekimhan Cevizi vb) 2.2.2. Bölgede düzenlenen fuarlarda tanıtım yapmak 2.2.3. Yurt içi fuarlara Sektörel ve STK olarak katılım sağlamak 2.2.4. Yöreye Özgü Ürünlerin Tanıtımı İçin tarım paydaşlarının ortak bir amaç için hareket etmelerini sağlamak – TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Yönetişim Modelini baz alarak – 2.2.5. Ovacık menşeli Tunceli Sarımsağı, Gezin Çileği, Doğanşehir Elması, Hekimhan Cevizi vb ürünlerin katma değerinin yükseltilmesi için Ticaret ve Sanayi Odaları tarafından markalaşma çalışmalarını yapmak
2.3. Bölgede yaygın olarak var olan tıbbi ve aromatik bitkilerin doğal kaynak tabanı gözetilerek ve korunarak toplanmasının ve zaman içinde kültüre alma yoluyla üretiminin yaygınlaştırılması	2.3.1. Yerel halk tarafından yaygın olarak bilinen ve toplanan (Tunceli sarımsağı, melisa, kekik, sarı kantaron gibi) ürünleri saptamak ve bu konuda sürdürülebilir kullanım için duyarlılık yaratmak 2.3.2. Yerel halk tarafından yaygın olarak bilinen ve toplanan ürünlerin geleceği için kültüre alma yoluyla yaygın üretimine geçmek

HEDEFLER	FAALİYETLER
2.4. Yöreye özgü umutvar ürünlerin işleme, kalite ve pazarlama yoluyla bölgeye ekonomik katkısının arttırılması	2.4.1. İller itibarı ile umutvar ürünlerin tespitini yapmak
3.1. Bitkisel üretim sektöründe çiftçilerin ve kamuda çalışan teknik personelin kapasitelerinin arttırılması	3.1.1. Bütün iller bazında eğitim ihtiyaç analizleri yapılarak çiftçilere yönelik eğitim-yayım konularını tespit etmek 3.1.2. Eğitim ihtiyaç analizi ile belirlenen alanlarda eğitim-yayım hizmetleri vermek (girdi kullanımı, sulama teknikleri, organik tarım, ürün işleme vd.) 3.1.3. İşletmelerde ve tarımda çalışanlara yönelik iş güvenliği-iş sağlığı eğitimleri düzenlenmek 3.1.4. Çalışanlara mesleki beceri kazandırma ve artırma eğitimleri düzenlemek 3.1.5. Bütün iller bazında eğitim ihtiyaç analizleri yapılarak kamuda çalışan personele yönelik kapasite artırma amacıyla eğitim konularını saptamak ve buna uygun eğitim programları gerçekleştirmek
3.2. Bölgede tarım ile uğraşan kadınların bitkisel üretim konusunda kapasitelerinin geliştirilmesi	3.2.1. Kadınlara yönelik bitkisel üretim konusunda eğitim ihtiyaç analizi yapmak ve bundan hareketle eğitim-yayım programları düzenlemek 3.2.2. Kadınların özellikle teknoloji/bilgi yoğun üretime katılmasına yönelik teşvik projelerini geliştirmek 3.2.3. Bitkisel üretime yönelik olarak özellikle örgütlü kadınların hazırladığı projelere destek vermek
3.3. Bitkisel ürün işleyen KOBİ'lerde işletme sahipleri ve yöneticilerin kapasitelerinin geliştirilmesi	3.3.1. İşletme sahiplerine ve varsa profesyonel yöneticilerine stratejik planlama, işletme yönetimi, kurum kültürü ve ihtisaslaşma eğitimleri vermek 3.3.2. İşletme sahipleri ve yöneticilerine eğitimin gerekliliği ile ilgili bilgilendirme faaliyetleri, firma ziyaretleri ve seminerler düzenlemek 3.3.3. İşletme sahipleri ve yöneticilere yönelik markalaşma ve pazar araştırmaları eğitimleri düzenlemek 3.3.4. Yöneticilere yönelik ürün geliştirme ve çeşitlendirme eğitimleri düzenlemek 3.3.5. İşletme sahiplerine ve varsa yöneticilerine insan kaynakları yönetimi eğitimi vermek

HEDEFLER	FAALİYETLER
4.1. Sulama altyapısının güçlendirilmesi ve sulama sistemlerinin yenilenmesi	4.1.1.Yapımı Devam Eden ve/veya Atıl Durumdaki Sulama Kanallarının, Göletlerinin Tamamlanması, Yeniden İşletmeye Konulması 4.1.2. Bölgedeki sulama örgütlerinin etkinliğini ve kapasitelerini arttırmak 4.1.3. Basınçlı sulama sistemlerini yaygınlaştırmak ve bu amaçla verilen destekler konusunda çiftçileri bilgilendirmek
4.2. Tarımda alternatif enerji kullanımının yaygınlaştırılması	4.2.1. Rüzgâr ve güneş enerjisinden daha etkin ve yaygın olarak yararlanabilme olanaklarını artırmak
4.3. Bitkisel üretimde girdi temini altyapısının güçlendirilmesi	4.3.1. Bölgede Tohum, Fide, Fidan, Anaç Üretiminin Yapılması 4.3.2. Kaliteli ve sertifikalı girdi kullanımını yaygınlaştırmak
4.4. Özellikle kayısı, elma, dut, kiraz gibi hasatta yüksek iş gücü gereksinimi gösteren ürünlerde tarımsal mekanizasyona yönelik Ar-Ge çalışmalarının yapılması ve uygulamanın arttırılması	4.4.1. Başta kayısı hasadı olmak üzere mekanizasyona yönelik Ar-Ge çalışmalarına ağırlık vermek, bu konuda var olan çalışmaları ekonomik açıdan uygun koşullarda yaygınlaştırmak
4.5. Tarımsal mekanizasyonun önünde engel olarak duran arazi parçalılığının önlenmesi ve toplulaştırma çalışmalarının tamamlanması	4.5.1. Ulusal politika önceliklerini dikkate alarak bölgede toplulaştırma işlemlerini uzun vadede tamamlamak ve böylece tarımsal mekanizasyonda etkinliği arttırmak

HEDEFLER	FAALİYETLER
5.1. Bitkisel ürünlere dayalı tarımsal KOBİ'lerde ortak davranış kültürü ile pazarlama ağının, pazarlama altyapısının bölge kimliğini ön plana çıkaracak şekilde geliştirilmesi	5.1.1.Ortak hareket etme ve davranış kültürünün gerekliliği ve çıkar birlikteliği hakkında seminer, konferans vb faaliyetleri organize etmek 5.1.2. Fuarlara, organizasyonlara ortak katılımı teşvik etmek 5.1.3. Bölgede gıda sanayi-tarım fuarı düzenlemek 5.1.4. Bitkisel üretime dayalı gıda sanayiye katkıda bulunacak projeleri üniversite, işletmeler, STK ve Kamunun ortaklığında hazırlamak ve hayata geçirmek
6.1. Bölgede yetiştirilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesinin sağlanması	6.1.1. Bölgede üretilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesini sağlamak amacıyla gereksinim duyulan tarımsal KOBİ alanlarını belirlemek
6.2. Bitkisel üretimden gelen katma değer (gıda sanayi aracılığı ile) yükseltilmesi	6.2.1. Bölgede üretilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesi için tarıma dayalı KOBİ'leri yaygınlaştırmak 6.2.2. Bölgede işlenen ürünlerin değerini arttırmak için markalaşmaya gitmek
7.1. Bitkisel ürünlere dayalı tarımsal KOBİ'lerin İnovasyon ve Ar-Ge konularında bilinçlendirilmesi	7.1.1. Mevcut işletmelerin İnovasyon ve Ar-Ge konusunda mevcut durumunu ortaya koymak ve işletmeleri bu konularda bilgilendirmek
7.2. Bölgede İnnovasyon ve Ar-Ge çalışmaları konusunda etkililiğin artırılması amacıyla üniversitelerin bilimsel çalışmalarının desteklenmesi ve üretici örgütlerinin de bu konuda duyarlılıklarının artırılması	7.2.1. Bölgedeki üniversitelerin Ar-Ge konusundaki çalışmalarını ve uzman alt yapısını ortaya koymak 7.2.2. Malatya'da kurulacak olan tarım tekno-kentini bitkisel üretim alanında çalışmalarını aktif ve etkin hale getirmek (mekanizasyon, verimlilik, kuraklık ve ürün çeşitliliği gibi) 7.2.3. Üretici örgütlerinin Ar-Ge ve İnnovasyon konusunda bilgi düzeylerini arttıracak faaliyetlerde bulunmak

HEDEFLER	FAALİYETLER
7.3. Tarım ile ilgili kamu paydaşlarının İnnovasyon ve AR-Ge kapasitelerinin arttırılması	7.3.1. Başta GTHB İl Müdürlükleri olmak üzere enstitüler ve araştırma istasyonlarının innovasyon ve Ar-Ge konusunda mevcut durumlarını ortaya koymak ve kapasite arttırıcı teknik ve uygulamalı eğitimlerde bulunmak (laboratuarları güçlendirmek, teknoloji donanımını yenilemek, demo alanlar oluşturmak vb girişimler için)
8.1. Bitkisel üretime dayalı KOBİ'lerin finansal erişimlerinin geliştirilmesi	8.1.1. İşletme sahip ve yöneticilerinin finansal kaynaklar ve kullanımı konularındaki bilgi birikimlerinin arttırmak 8.1.2. İşletmelerin özellikle innovasyon, Ar-Ge ve pazarlama konularında, TUBİTAK, Kalkınma Ajansı, KOSGEB, AB, IPARD vb projelerden yararlanılmasını sağlamak
8.2. İşletmelerin ticaret-ihracat faaliyetlerinin geliştirilmesi	8.2.1. İşletme Sahip/Yöneticileri ve Çalışanlar Düzeyinde Kalite-Standardizasyon Kültürünün Geliştirilmesi 8.2.2. Dış Ticareti Geliştirmek İçin Sektörel Bir Platform, Dernek, Birlik vb STK Kurulması, Bu Platformların Etkin Bir Şekilde Yönetimini sağlamak
8.3. İşletmelerin üretim öncelikli tedarik zincirinin geliştirilmesi	8.3.1. Verimi ve kalitesi yüksek ürün temini için gerekli çalışmaları (girdi kullanımına yönelik) başlatmak 8.3.2. Meyve kurutma, meyve suyu elde etme amacıyla Bölgede işleme sanayisini desteklemek 8.3.3. Tedarik zincirinde yer alan işletmelerin bölgede kurulmasının sağlanması-teşvik edilmesi
8.4. Gerek üretilen ürünler bazında, gerekse de ürün işleme anlamında çeşitliliğinin arttırılması ve geliştirilmesi (dut-pekmez; kayısı-kozmetik vb)	8.4.1. Ana ürünlerden yan ürün elde edebilecek faaliyetleri ve buna yönelik girişimde bulunabilecek işletmeleri desteklemek 8.4.2. Yan ürünlere yönelik Pazar araştırmalarında bulunmak

HEDEFLER	FAALİYETLER
8.5. Gıda güvenliğini sağlamaya yönelik altyapı çalışmalarının tamamlanması, işletmelerde duyarlılık ve farkındalık yaratılması ve kaliteye yönelik gerekli belgelerin teminine yönelik çalışmalarda bulunulması (işletmelerde ortak davranış kültürü devreye konulmalıdır)	8.5.1. Ürün işleyen işletmelerin gıda güvenliği ve ulusal-uluslar arası sertifikalar konusunda bilgilendirilmek ve bilinçlendirilmek 8.5.2. Ulusal ve uluslar arası gıda güvenliği sertifikası almak isteyen işletmelere yönelik danışmanlık hizmeti vermek ve bunları desteklemek 8.5.3. Bölgede pazarlamaya yönelik faaliyetlerde de bulunan tarım paydaşlarına yönelik olarak gıda güvenliği konusunda ortak davranış kültürünü anlatmak
8.6. Bitkisel üretimde bulunan çiftçilerin işletme büyütme, teknoloji yenileme ve girdi temini gibi konularda finansa erişimlerinin sağlanması-kolaylaştırılması	8.6.1. Bu konularda çiftçileri finans kaynakları ve kurum/kuruluşları hakkında bilgilendirmek 8.6.2. İlgili konularda destek veren finans kuruluşları tarafından çiftçilere yönelik eğitim ve bilgilendirme günleri düzenlemek
9.1. TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulunun Oluşturulması	9.1.1. Bitkisel üretim paydaşlarını bir arada tanımlayarak rol ve sorumlulukları ortaya koymak 9.1.2. Paydaşların alt konular bazında ortak çalışma kültürü içinde hareket etmelerini sağlamak 9.1.3. Bitkisel üretim konusunda Bölgede güçlü bir konuma gelebilecek lobi oluşturmak
9.2.İllerde Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurullarının Oluşturulması	9.2.1. Bitkisel üretim paydaşlarını bir arada tanımlayarak rol ve sorumlulukları ortaya koymak 9.2.2. Paydaşların alt konular bazında ortak çalışma kültürü içinde hareket etmelerinin sağlamak 9.2.3. Bitkisel üretim konusunda İllerde güçlü bir konuma gelebilecek lobi oluşturmak

Aşağıdaki tabloda ise stratejiler için belirlenen hedeflerle birlikte faaliyetlerin detaylandırılmış halleri verilmektedir

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
1.1. TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi	Malatya I. Alt Bölge	1.1.1. Malatya ili I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	Malatya I. Alt Bölgenin tamamı	1.1.1.1. I. Alt Bölgenin tamamında ceviz, badem, elma, tahıl ve fiğ yetiştiriciliğini geliştirmek
	Arapgir	1.1.1.2. Arapgir ilçesinde kiraz, vişne, Antep fıstığı, dut, kuru fasulye, nohut ve kavun yetiştiriciliği ile bağcılığı geliştirmek
	Doğanşehir	1.1.1.3. Doğanşehir ilçesinde kayısı, kiraz, erik, çilek, armut, tahıl, kuru fasulye, şeker pancarı ve biber yetiştiriciliği ile bağcılığı geliştirmek
	Kuluncak	1.1.1.4. Kuluncak ilçesinde kayısı, dut, armut, nohut, mercimek, yonca ve korunga yetiştiriciliğini geliştirmek
	Malatya II. Alt Bölge	1.1.2. Malatya ili II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	Malatya II. Alt Bölgenin tamamı	1.1.2.1. II. Alt Bölgenin tamamında ceviz, badem, dut yetiştiriciliği ve bağcılığı geliştirmek
	Hekimhan	1.1.2.2. Hekimhan ilçesinde ceviz, kayısı, kiraz, fiğ ve nohut yetiştiriciliği geliştirmek
	Arguvan	1.1.2.3. Arguvan ilçesinde elma, armut, kavun, karpuz ve fiğ yetiştiriciliği geliştirmek
	Pötürge	1.1.2.4. Pötürge ilçesinde kayısı, yonca ve fiğ yetiştiriciliği geliştirmek

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
	Malatya III. Alt Bölge	1.1.3. Malatya ili III. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	III. Alt Bölgenin tamamı Merkez	1.1.3.1. III. Alt Bölgenin tamamında kayısı, ceviz, badem ve dut yetiştiriciliğini geliştirmek 1.3.3.2. Merkez ilçede kiraz, şeftali, erik, armut, yonca, fiğ, silajlık mısır, şeker pancarı ve domates yetiştiriciliğini ve bağcılığı geliştirmek
	Akçadağ	
	Darende	
	Yeşilyurt	

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
	Malatya IV. Alt Bölge	1.1.4. Malatya ili IV. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünlerin Geliştirilmesi
	Battalgazi	1.1.4.1. Battalgazi ilçesinde kayısı, şeftali, ceviz, dut, yonca, fiğ, silajlık mısır, şeker pancarı, kavun, karpuz, domates, fasulye ve biber yetiştiriciliğini geliştirmek
	Doğanyol	1.1.4.2. Doğanyol ilçesinde kayısı, badem, karpuz ve domates yetiştiriciliğini geliştirmek
	Kale	1.1.4.3. Kale ilçesinde kayısı, çilek yetiştiriciliği ve bağcılığı geliştirmek
	Yazıhan	1.1.4.4. Yazıhan ilçesinde kayısı, şeftali, ceviz, dut, tahıl, nohut, yonca, fiğ, şeker pancarı, kavun, karpuz ve domates yetiştiriciliğini geliştirmek

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
	Elazığ I. Alt Bölge	1.1.5. Elazığ ili I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	Ağın	1.1.5.1. Ağın ilçesinde badem, nohut ve kavun yetiştiriciliğini geliştirmek
	Baskil	1.1.5.2. Baskil ilçesinde kayısı, kiraz, ceviz, badem, dut, kavun, karpuz, domates ve beyaz biber yetiştiriciliğiyle bağcılığı geliştirmek
	Keban	1.1.5.3. Keban ilçesinde kayısı, ceviz, dut, nohut, kavun, karpuz ve domates yetiştiriciliğiyle bağcılığı geliştirmek
	Kovancılar	1.1.5.4. Kovancılar ilçesinde ceviz, dut, tahıl, nohut, fiğ, kavun, domates ve biber yetiştiriciliğiyle bağcılığı geliştirmek
	Merkez	1.1.5.5. Merkez ilçede taş çekirdekli meyveler, ceviz, badem, dut, çilek, elma, armut, tahıl, fasulye, nohut, fiğ, yonca, silajlık mısır, şeker pancarı, kavun, karpuz, domates ve beyaz biber yetiştiriciliğiyle bağcılığı geliştirmek
	Sivrice	1.1.5.6. Sivrice ilçesinde kiraz, vişne, erik, ceviz, çilek, fasulye, nohut, karpuz, domates ve beyaz biber yetiştiriciliğiyle bağcılığı geliştirmek
	Alacakaya	1.1.5.7. Alacakaya ilçesinde (sınırlı ölçüde de olsa) domates yetiştiriciliği ve bağcılığı geliştirmek

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
	Elazığ II. Alt Bölge	1.1.6. Elazığ ili II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	II. Alt Bölgenin tamamı	1.1.6.1. II. Alt bölgenin tamamında bağcılığı geliştirmek
	Arıcak	1.1.6.2. Arıcak ilçesinde yonca ve silajlık mısır yetiştiriciliğini geliştirmek
	Maden	1.1.6.3. Maden ilçesinde çilek, kuru fasulye, patates, yonca, fiğ ve domates yetiştiriciliğini geliştirmek
	Palu	1.1.6.4. Palu ilçesinde silajlık mısır ve şeker pancarı yetiştiriciliğini geliştirmek
	Elazığ III. Alt Bölge	1.1.7. Elazığ ili III. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	Karakoçan (III. Alt Bölgenin tamamı)	1.1.7.1. Karakoçan ilçesinde nohut, kuru fasulye, yonca ve fiğ yetiştiriciliğini geliştirmek
	I. Alt Bölgenin tamamı	1.1.8. Bingöl ili I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	Merkez	1.1.8.1. I. Alt Bölgede ceviz, elma ve yonca yetiştiriciliğini geliştirmek
		1.1.8.2. Merkez ilçede taş çekirdekli meyveler, badem, dut, armut, tahıl, nohut, korunga, fiğ, silajlık mısır, şeker pancarı, karpuz, domates ve biber yetiştiriciliğini geliştirmek
	Genç	1.1.8.3. Genç ilçesinde dut, tahıl, karpuz, domates ve biber yetiştiriciliğiyle bağcılığı geliştirmek
	Solhan	1.1.8.4. Solhan ilçesinde armut yetiştiriciliğini geliştirmek

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
		1.1.9. Bingöl ili II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	Adaklı	1.1.9.1. Adaklı ilçesinde kayısı, kiraz, erik, ceviz ve fiğ yetiştiriciliğini geliştirmek
	Karlıova	1.1.9.2. Karlıova ilçesinde ceviz, yonca ve korunga yetiştiriciliğini geliştirmek
	Kiğı	1.1.9.3. Kiğı ilçesinde ceviz, elma ve fiğ yetiştiriciliğini geliştirmek
	Yedisu	1.1.9.4. Yedisu ilçesinde dut ve yonca yetiştiriciliğini geliştirmek
	Tunceli, I. Alt Bölge	1.1.10. Tunceli İli I. Agro-ekolojik Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	I. Alt Bölgenin tamamı	1.1.10.1. I. Alt Bölgenin tamamında kiraz, badem, ceviz, dut, elma, yonca ve fiğ yetiştiriciliği ile bağcılığı geliştirmek
	Merkez	1.1.10.2. Merkez ilçede kayısı, erik, ve armut tarımını geliştirmek
	Çemişgezek	1.1.10.3. Çemişgezek ilçesinde kayısı ve tahıl tarımını geliştirmek
	Mazgirt	1.1.10.4. Mazgirt ilçesinde armut ve tahıl yetiştiriciliğini geliştirmek
	Pertek	1.1.10.5. Pertek ilçesinde tahıl, nohut, karpuz ve domates yetiştiriciliğini geliştirmek

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
	II. Alt Bölge	1.1.11. Tunceli İli II. Agro-ekolojik Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek
	II. Alt Bölgenin tamamı	1.1.11.1. II. Alt Bölgenin tamamında ceviz ve fığ yetiştiriciliğini geliştirmek
	Hozat	1.1.12.2. Hozat ilçesinde kiraz, elma, armut, yonca ve karpuz yetiştiriciliğini geliştirmek
	Nazimiye	1.1.12.3. Nazimiye ilçesinde kuru fasulye ve nohut yetiştiriciliğini geliştirmek
	Ovacık	1.1.12.4. Ovacık ilçesinde kuru fasulye, yonca ve korunga yetiştiriciliğini geliştirmek ve endemik çeşit olan Ovacık Menşeli Tunceli Sarımsağını kültür yoluyla yetiştiriciliğinin teşviki
	Pülümür	1.1.12.5. Pülümür ilçesinde bağcılık ile kayısı, kiraz, erik, elma, armut, kuru fasulye ve yonca yetiştiriciliğini geliştirmek
1.2. Organik tarım (OT) ve iyi tarım uygulamaları (İTU) kapsamındaki üretimin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması	TRB1 Bölgesi	1.2.1. Organik tarım ve iyi tarım uygulamaları için uygun alanları belirlemek
	Malatya, Elazığ	1.2.1.1. Öncelikle Malatya ve Elazığ illerinde iyi tarım uygulamalarını ön plana çıkaracak uygun alanları ve ürünleri belirlemek
	Bingöl, Tunceli	1.2.1.2. Öncelikle, Bingöl ve Tunceli illerinde organik tarım alanlarını ön plana çıkaracak uygun alanlar ve ürünleri belirlemek

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
1.3. Örtü altı yetiştiriciliği konusunda farkındalık yaratılması ve potansiyeli olan yerleşimlerde geliştirilmesi	TRB1 Bölgesi Malatya, Elazığ Bingöl, Tunceli	1.3.1. Örtü altı yetiştiriciliği için uygun alanları belirlemek 1.3.1.1. Malatya ve Elazığ illerinde öncelikli olmak üzere örtü altı yetiştiriciliği için uygun alanları ve ürünleri belirlemek (sebzeler, meyve fidanları, fide ve süs bitkileri) 1.3.1.2. Bingöl ve Tunceli illerinde iklim ve ekonomik açıdan uygun olabilecek küçük alanları ve ürünleri belirlemek (sebzeler, fide)
	TRB1 Bölgesi	1.3.2. Örtü altı yetiştiriciliği konusunda üreticiler için farkındalık yaratmak ve kapasite arttırmak amacıyla teorik ve uygulamaya yönelik eğitim-yayım faaliyetleri düzenlemek
1.4. Bitkisel üretimde verimlilik, kalite ve ürün çeşitliliğinin artırılması ve geliştirilmesi	TRB1 Bölgesi	1.4.1. Pazar değeri yüksek bütün ürünlerde (elma, kiraz, erik, ceviz, badem, çilek, kuru fasulye, patates, dut vd) kalite ve verimliliğin arttırılmasına yönelik eğitim-yayım çalışmaları ve kurumsal kapasiteyi arttırmak 1.4.1.1. Pazara konu olan fakat düşük değerde satılan ürünlerde kalite ve verimliliği arttırmak 1.4.1.2. Kamu tarım paydaşlarının kalite ve verimliliğe yönelik Ar-Ge çalışmalarını ve eğitim-yayım faaliyetlerini arttırmak

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
2.1. Yerel Ölçekte Tanınan (Ulusal ölçekte de tanınırlığı olan) ve Tüketilen Ürünlerin Üretim ve Pazarlanmasının Sağlanması	TRB1 Bölgesinde özel ürüne sahip her yer	2.1.1. Kültüre almayla ilgili konularda araştırma yapılarak üretim tekniklerini ortaya koymak 2.1.2. Üretim tekniklerinin çiftçilere öğretilmesini sağlamak 2.1.3. Kültüre alma çalışmaları sonucunda elde edilen bilgi ve deneyimlerle üretim çalışmaları yapmak 2.1.4. Yerel ürünlerin depolanmasını sağlamak 2.1.5. Ürünlerin pazara hazırlanması, sınıflanması ve paketlenmesini yapmak 2.1.6. Ovacık menşeli Tunceli Sarımsağı, Gezin Çileği, Doğanşehir Elması, Hekimhan Cevizi gibi ürünler için coğrafi işaret alımı konusunda çalışmalar yapmak
2.2. Yöreye Özgü Tarım Ürünlerinin Bölge Düzeyinde ve Ulusal Ölçekte Tanıtımının Yapılması	TRB1 Bölgesi Türkiye (Yurt içinde düzenlenen tarım ve turizm fuarları)	2.2.1. TRB1 Bölgesinde tanınırlığı olan ve satılan yöresel ürünleri belirlemek (Ovacık menşeli Tunceli Sarımsağı, Gezin Çileği, Doğanşehir Elması, Hekimhan Cevizi vb) 2.2.2. Bölgede düzenlenen fuarlarda tanıtım yapmak 2.2.3. Yurt içi fuarlara Sektörel ve STK olarak katılım sağlamak 2.2.4. Yöreye Özgü Ürünlerin Tanıtımı İçin tarım paydaşlarının ortak bir amaç için hareket etmelerini sağlamak – TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Yönetişim Modelini baz alarak – 2.2.5. Ovacık menşeli Tunceli Sarımsağı, Gezin Çileği, Doğanşehir Elması, Hekimhan Cevizi vb ürünlerin katma değerinin yükseltilmesi için Ticaret ve Sanayi Odaları tarafından markalaşma çalışmalarını yapmak

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
2.3. Bölgede yaygın olarak var olan tıbbi ve aromatik bitkilerin doğal kaynak tabanı gözetilerek ve korunarak toplanmasının ve zaman içinde kültüre alma yoluyla üretiminin yaygınlaştırılması	TRB1 Bölgesi (Özellikle Tunceli ve Bingöl illeri için)	2.3.1. Yerel halk tarafından yaygın olarak bilinen ve toplanan (Tunceli sarımsağı, melisa, kekik, sarı kantaron gibi) ürünleri saptamak ve bu konuda sürdürülebilir kullanım için duyarlılık yaratmak 2.3.2. Yerel halk tarafından yaygın olarak bilinen ve toplanan ürünlerin geleceği için kültüre alma yoluyla yaygın üretimine geçmek
2.4. Yöreye özgü umutvar ürünlerin işleme, kalite ve pazarlama yoluyla bölgeye ekonomik katkısının arttırılması	TRB1 Bölgesi (Özellikle Elazığ ve Malatya illeri için)	2.4.1. İller itibarı ile umutvar ürünlerin tespitini yapmak 2.4.1.1. Dut, ceviz, kiraz, çilek, elma gibi ürünleri işleyecek işleme tesislerini kurmak 2.4.1.2. Bu ürünlerin kalite ve paketlenme boyutları ile pazar ağlarını oluşturmak
3.1. Bitkisel üretim sektöründe çiftçilerin ve kamuda çalışan teknik personelin kapasitelerinin arttırılması	TRB1 Bölgesi	3.1.1. Bütün iller bazında eğitim ihtiyaç analizleri yapılarak çiftçilere yönelik eğitim-yayım konularını tespit etmek 3.1.2. Eğitim ihtiyaç analizi ile belirlenen alanlarda eğitim-yayım hizmetleri vermek (girdi kullanımı, sulama teknikleri, organik tarım, ürün işleme vd.) 3.1.3. İşletmelerde ve tarımda çalışanlara yönelik iş güvenliği-iş sağlığı eğitimleri düzenlenmek 3.1.4. Çalışanlara mesleki beceri kazandırma ve artırma eğitimleri düzenlemek 3.1.5. Bütün iller bazında eğitim ihtiyaç analizleri yapılarak kamuda çalışan personele yönelik kapasite artırma amacıyla eğitim konularını saptamak ve buna uygun eğitim programları gerçekleştirmek

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
3.2. Bölgede tarım ile uğraşan kadınların bitkisel üretim konusunda kapasitelerinin geliştirilmesi	TRB1 Bölgesi	3.2.1. Kadınlara yönelik bitkisel üretim konusunda eğitim ihtiyaç analizi yapmak ve bundan hareketle eğitim-yayım programları düzenlemek 3.2.2. Kadınların özellikle teknoloji/bilgi yoğun üretime katılmasına yönelik teşvik projelerini geliştirmek 3.2.3. Bitkisel üretime yönelik olarak özellikle örgütlü kadınların hazırladığı projelere destek vermek
3.3. Bitkisel ürün işleyen KOBİ'lerde işletme sahipleri ve yöneticilerin kapasitelerinin geliştirilmesi	TRB1 Bölgesi	3.3.1. İşletme sahiplerine ve varsa profesyonel yöneticilerine stratejik planlama, işletme yönetimi, kurum kültürü ve ihtisaslaşma eğitimleri vermek 3.3.2. İşletme sahipleri ve yöneticilerine eğitimin gerekliliği ile ilgili bilgilendirme faaliyetleri, firma ziyaretleri ve seminerler düzenlemek 3.3.3. İşletme sahipleri ve yöneticilere yönelik markalaşma ve pazar araştırmaları eğitimleri düzenlemek 3.3.4. Yöneticilere yönelik ürün geliştirme ve çeşitlendirme eğitimleri düzenlemek 3.3.5. İşletme sahiplerine ve varsa yöneticilerine insan kaynakları yönetimi eğitimi vermek
4.1. Sulama altyapısının güçlendirilmesi ve sulama sistemlerinin yenilenmesi	TRB1 Bölgesi	4.1.1. Yapımı Devam Eden ve/veya Atıl Durumdaki Sulama Kanallarının, Göletlerinin Tamamlanması, Yeniden İşletmeye Konulması 4.1.2. Bölgedeki sulama örgütlerinin etkinliğini ve kapasitelerini arttırmak 4.1.3. Basınçlı sulama sistemlerini yaygınlaştırmak ve bu amaçla verilen destekler konusunda çiftçileri bilgilendirmek
4.2. Tarımda alternatif enerji kullanımının yaygınlaştırılması	TRB1 Bölgesi	4.2.1. Rüzgâr, güneş ve biyogaz gibi alternatif enerji kaynaklarından daha etkin ve yaygın olarak yararlanabilme olanaklarını artırmak

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
4.3. Bitkisel üretimde girdi temini altyapısının güçlendirilmesi	TRB1 Bölgesi	4.3.1. Bölgede Tohum, Fide, Fidan, Anaç Üretiminin Yapılması 4.3.2. Kaliteli ve sertifikalı girdi kullanımını yaygınlaştırmak
4.4. Özellikle kayısı, elma, dut, kiraz gibi hasatta yüksek iş gücü gereksinimi gösteren ürünlerde tarımsal mekanizasyona yönelik Ar-Ge çalışmalarının yapılması ve uygulamanın artırılması	Malatya, Elazığ illeri öncelikli olmak üzere	4.4.1. Başta kayısı hasadı olmak üzere mekanizasyona yönelik Ar-Ge çalışmalarına ağırlık vermek, bu konuda var olan çalışmaları ekonomik açıdan uygun koşullarda yaygınlaştırmak
4.5. Tarımsal mekanizasyonun önünde engel olarak duran arazi parçalılığının önlenmesi ve toplulaştırma çalışmalarının tamamlanması	TRB1 Bölgesi	4.5.1. Ulusal politika önceliklerini dikkate alarak bölgede toplulaştırma işlemlerini uzun vadede tamamlamak ve böylece tarımsal mekanizasyonda etkinliği arttırmak
5.1. Bitkisel ürünlere dayalı tarımsal KOBİ'lerde ortak davranış kültürü ile pazarlama ağının, pazarlama altyapısının bölge kimliğini ön plana çıkaracak şekilde geliştirilmesi	TRB1 Bölgesi Ulusal ve Uluslararası platformlar	5.1.1.Ortak hareket etme ve davranış kültürünün gerekliliği ve çıkar birlikteliği hakkında seminer, konferans vb faaliyetleri organize etmek 5.1.2. Fuarlara, organizasyonlara ortak katılımı teşvik etmek 5.1.3. Bölgede gıda sanayi-tarım fuarı düzenlemek 5.1.4. Bitkisel üretime dayalı gıda sanayiye katkıda bulunacak projeleri üniversite, işletmeler, STK ve Kamunun ortaklığında hazırlamak ve hayata geçirmek
6.1. Bölgede yetiştirilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesinin sağlanması	TRB1 Bölgesi	6.1.1. Bölgede üretilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesini sağlamak amacıyla gereksinim duyulan tarımsal KOBİ alanlarını belirlemek

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
6.2. Bitkisel üretimden gelen katma değer (gıda sanayi aracılığı ile) yükseltilmesi	TRB1 Bölgesi	6.2.1. Bölgede üretilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesi için tarıma dayalı KOBİ'leri yaygınlaştırmak 6.2.2. Bölgede işlenen ürünlerin değerini arttırmak için markalaşmaya gitmek
7.1. Bitkisel ürünlere dayalı tarımsal KOBİ'lerin İnovasyon ve Ar-Ge konularında bilinçlendirilmesi	TRB1 Bölgesi (Malatya ve Elazığ illeri öncelikli olmak üzere)	7.1.1. Mevcut işletmelerin İnovasyon ve Ar-Ge konusunda mevcut durumunu ortaya koymak ve işletmeleri bu konularda bilgilendirmek 7.1.1.1. İnovasyon ve Ar-ge konularında eğitimler vermek, bilgilendirme toplantıları düzenlemek 7.1.2.İnovasyon ve Ar-Ge konularında potansiyeli ortaya koymak ve temel eksiklikleri belirlemek 7.1.3.İşletmelere inovasyon ve Ar-Ge konularında destek veren kurum ve kuruluşlar ile maddi kaynaklar hakkında bilgi vermek 7.1.4.İşletmelerde İnovasyona yönelik faaliyetlerde bulunmak 7.1.5.İşletmelerin Ar-Ge çalışmalarına bütçe ayırmasını teşvik etmek 7.1.6.İnovasyon ve Ar-Ge yoluyla ürün değişikliklerine ve çeşitlendirmeye gidilmesini sağlamak
7.2. Bölgede İnnovasyon ve Ar-Ge çalışmaları konusunda etkililiğin artırılması amacıyla üniversitelerin bilimsel çalışmalarının desteklenmesi ve üretici örgütlerinin de bu konuda duyarlılıklarının artırılması	TRB1 Bölgesi Malatya	7.2.1. Bölgedeki üniversitelerin Ar-Ge konusundaki çalışmalarını ve uzman alt yapısını ortaya koymak 7.2.2. Malatya'da kurulacak olan tarım tekno-kentini bitkisel üretim alanında çalışmalarını aktif ve etkin hale getirmek (mekanizasyon, verimlilik, kuraklık ve ürün çeşitliliği gibi) 7.2.3. Üretici örgütlerinin Ar-Ge ve İnnovasyon konusunda bilgi düzeylerini arttıracak faaliyetlerde bulunmak

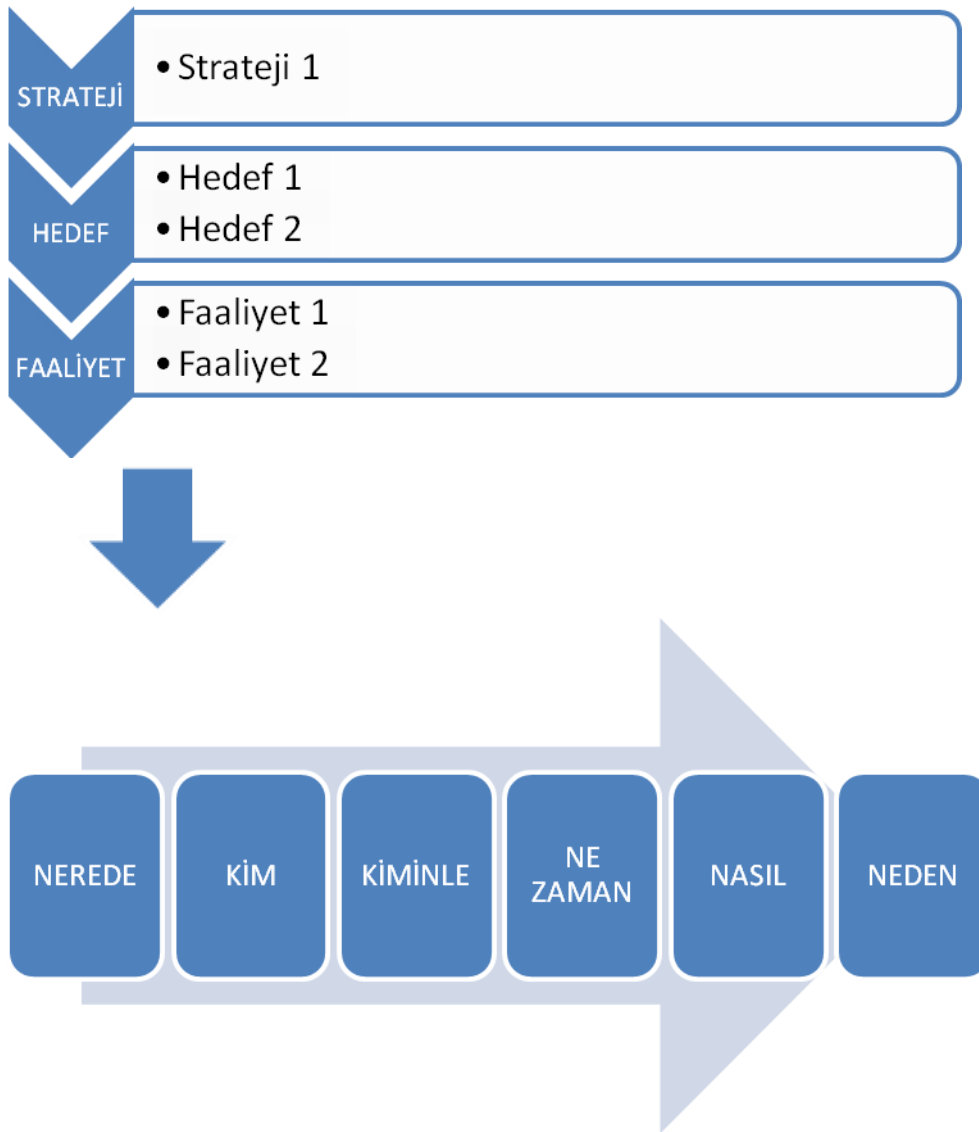
HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
7.3. Tarım ile ilgili kamu paydaşlarının İnnovasyon ve AR-Ge kapasitelerinin arttırılması	TRB1 Bölgesi	7.3.1. Başta GTHB İl Müdürlükleri olmak üzere enstitüler ve araştırma istasyonlarının innovasyon ve Ar-Ge konusunda mevcut durumlarını ortaya koymak ve kapasite arttırıcı teknik ve uygulamalı eğitimlerde bulunmak (laboratuarları güçlendirmek, teknoloji donanımını yenilemek, demo alanlar oluşturmak vb girişimler için)
8.1. Bitkisel üretime dayalı KOBİ'lerin finansa erişimlerinin geliştirilmesi	TRB1 Bölgesi	8.1.1. İşletme sahip ve yöneticilerinin finansal kaynaklar ve kullanımı konularındaki bilgi birikimlerinin arttırmak 8.1.2. İşletmelerin özellikle innovasyon, Ar-Ge ve pazarlama konularında, TUBİTAK, Kalkınma Ajansı, KOSGEB, AB, IPARD vb projelerden yararlanılmasını sağlamak
8.2. İşletmelerin ticaret-ihracat faaliyetlerinin geliştirilmesi	TRB1 Bölgesi	8.2.1. İşletme Sahip/Yöneticileri ve Çalışanlar Düzeyinde Kalite-Standardizasyon Kültürünün Geliştirilmesi 8.2.2. Dış Ticareti Geliştirmek İçin Sektörel Bir Platform, Dernek, Birlik vb STK Kurulması, Bu Platformların Etkin Bir Şekilde Yönetimini sağlamak
8.3. İşletmelerin üretim öncelikli tedarik zincirinin geliştirilmesi	TRB1 Bölgesi	8.3.1. Verimi ve kalitesi yüksek ürün temini için gerekli çalışmaları (girdi kullanımına yönelik) başlatmak 8.3.2. Meyve kurutma, meyve suyu elde etme amacıyla Bölgede işleme sanayisini desteklemek 8.3.3. Tedarik zincirinde yer alan işletmelerin bölgede kurulmasının sağlanması-teşvik edilmesi
8.4. Gerek üretilen ürünler bazında, gerekse de ürün işleme anlamında çeşitliliğinin arttırılması ve geliştirilmesi (dut-pekmez; kayısı-kozmetik vb)	TRB1 Bölgesi	8.4.1. Ana ürünlerden yan ürün elde edebilecek faaliyetleri ve buna yönelik girişimde bulunabilecek işletmeleri desteklemek 8.4.2. Yan ürünlere yönelik Pazar araştırmalarında bulunmak

HEDEFLER	YER	FAALİYETLER
8.5. Gıda güvenliğini sağlamaya yönelik altyapı çalışmalarının tamamlanması, işletmelerde duyarlılık ve farkındalık yaratılması ve kaliteye yönelik gerekli belgelerin teminine yönelik çalışmalarda bulunulması (işletmelerde ortak davranış kültürü devreye konulmalıdır)	TRB1 Bölgesi	8.5.1. Ürün işleyen işletmelerin gıda güvenliği ve ulusal-uluslar arası sertifikalar konusunda bilgilendirilmek ve bilinçlendirilmek 8.5.2. Ulusal ve uluslar arası gıda güvenliği sertifikası almak isteyen işletmelere yönelik danışmanlık hizmeti vermek ve bunları desteklemek 8.5.3. Bölgede pazarlamaya yönelik faaliyetlerde de bulunan tarım paydaşlarına yönelik olarak gıda güvenliği konusunda ortak davranış kültürünü anlatmak
8.6. Bitkisel üretimde bulunan çiftçilerin işletme büyütme, teknoloji yenileme ve girdi temini gibi konularda finansa erişimlerinin sağlanması-kolaylaştırılması	TRB1 Bölgesi	8.6.1. Bu konularda çiftçileri finans kaynakları ve kurum/kuruluşları hakkında bilgilendirmek 8.6.2. İlgili konularda destek veren finans kuruluşları tarafından çiftçilere yönelik eğitim ve bilgilendirme günleri düzenlemek
9.1. TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulunun Oluşturulması	TRB1 Bölgesi	9.1.1. Bitkisel üretim paydaşlarını bir arada tanımlayarak rol ve sorumlulukları ortaya koymak 9.1.2. Paydaşların alt konular bazında ortak çalışma kültürü içinde hareket etmelerini sağlamak 9.1.3. Bitkisel üretim konusunda Bölgede güçlü bir konuma gelebilecek lobi oluşturmak
9.2.İllerde Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurullarının Oluşturulması	TRB1 Bölgesi İlleri	9.2.1. Bitkisel üretim paydaşlarını bir arada tanımlayarak rol ve sorumlulukları ortaya koymak 9.2.2. Paydaşların alt konular bazında ortak çalışma kültürü içinde hareket etmelerinin sağlamak 9.2.3. Bitkisel üretim konusunda İllerde güçlü bir konuma gelebilecek lobi oluşturmak

7.2. FAALİYETLER VE EYLEM PLANI

Sürdürülebilir kalkınmanın bir alt kümesi olarak bitkisel üretim sektörü; üretim, işleme, pazarlama ve satış faaliyetlerini kapsamaktadır. Bitkisel üretim sektörünün yönetimi, ürün geliştirme bağlamında "tasarım ve planlama", bunun hayata geçirildiği "uygulama", ve her sürece geri bildirimde bulunan "izleme ve değerlendirme" safhalarından oluşmaktadır.

Belirlenen stratejilere ulaşabilmek için hedefler, bu hedeflerin hayata geçirilebilmesi için de aşağıdaki şekilde özetlenen süreçte faaliyetler belirlenmiş, bu faaliyetlerin nerede, kim tarafından, kiminle, ne zaman, nasıl ve neden yapılması gerektiği açıklanmıştır.

STRATEJİ 1: TRB1 BÖLGESİNDE BİTKİSEL ÜRETİMİN GELİŞTİRİLMESİ

Hedef 1.1.	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi
Yer:	Malatya 1. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde
Faaliyet no:	1.1.1. 1 – 4
Faaliyet:	Malatya ili I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek <i>Alt Bölgenin tamamında ceviz, badem, elma, tahıl ve fiğ yetiştiriciliğini geliştirilecektir.</i> <i>Arapgir ilçesinde kiraz, vişne, dut, kuru fasulye, nohut ve kavun yetiştiriciliği ve bağcılığı geliştirilecektir.</i> <i>Doğanşehir ilçesinde kayısı, kiraz, erik, çilek, armut, tahıl, fasulye, şeker pancarı ve biber yetiştiriciliği ile bağcılık geliştirilecektir.</i> <i>Kuluncak ilçesinde kayısı, dut, armut, nohut, mercimek, yonca ve korunga yetiştiriciliği geliştirilecektir.</i>
Kim?	Malatya Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör
Nerede?	Arapgir, Doğanşehir, Kuluncak
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, sürekli
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, TKDK, Kayısı Araştırma İstasyonu, GTH Bakanlığına bağlı diğer Araştırma Enstitü ve İstasyonları
Faaliyetin gerekçesi:	Ceviz ve badem I. Alt Bölgenin tamamında geleneksel olarak yetiştiriciliği yapılmaktadır Geliştirilme potansiyeli yüksektir Alt Bölgenin özellikle kuru alanları tahıl ve fiğ için uygundur
Göstergeler	- Yeni oluşturulan bağ ve meyve bahçesi sayısı - Bağcılıkta ve meyvecilikte modern teknolojilerin kullanılması - Tarla ve bahçe bitkileri ekim alanları, üretim ve verim değerleri

Hedef 1.1.	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi
Yer:	Malatya Agro-ekolojik Alt Bölgesinde
Faaliyet no:	1.1.2. 1 – 4
Faaliyet:	Malatya ili II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek <i>II. Alt Bölgenin tamamında ceviz, badem, dut yetiştiriciliği ve bağcılık geliştirilecektir</i> <i>Hekimhan ilçesinde ceviz, kayısı, kiraz, fiğ ve nohut yetiştiriciliği geliştirilecektir</i> <i>Arguvan ilçesinde elma, armut, kavun, karpuz ve fiğ yetiştiriciliği geliştirilecektir</i> <i>Pötürge ilçesinde kayısı, yonca ve fiğ yetiştiriciliği geliştirilecektir</i>
Kim?	Malatya Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör
Nerede?	Arguvan, Hekimhan, Pötürge
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, sürekli
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, TKDK, Kayısı Arş. İstasyonu, GTH Bakanlığına bağlı diğer Araştırma Enstitü ve İstasyonları
Faaliyetin gerekçesi:	Ceviz, badem ve dut II. Alt Bölgenin tamamında geleneksel olarak yetiştiriciliği yapılmaktadır Geliştirilme potansiyeli yüksektir
Göstergeler	- Yeni oluşturulan bağ ve meyve bahçesi sayısı - Bağcılıkta ve meyvecilikte modern teknolojilerin kullanılması - Tarla ve bahçe bitkileri ekim alanları, üretim ve verim değerleri

Hedef 1.1.	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi
Yer:	Malatya III. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde
Faaliyet no:	1.1.3. 1 – 5
Faaliyet:	Malatya ili III. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek <i>III. Alt Bölgenin tamamında kayısı, ceviz, badem ve dut yetiştiriciliği geliştirilecektir</i> <i>Merkez ilçede kiraz, şeftali, erik, armut, yonca, fiğ, silajlık mısır, şeker pancarı ve domates yetiştiriciliği ve bağcılık geliştirilecektir</i> <i>Akçadağ ilçesinde taş çekirdekli meyveler, elma, tahıl, nohut, yonca, fiğ, silajlık mısır, karpuz ve domates yetiştiriciliği ile bağcılık geliştirilecektir</i> <i>Darende ilçesinde armut, tahıl, fasulye, nohut, yonca, korunga, fiğ, kavun, karpuz ve biber yetiştiriciliği geliştirilecektir</i> <i>Yeşilyurt ilçesinde taş çekirdekli meyveler, çilek ve elma yetiştiriciliği ile bağcılık geliştirilecektir</i>
Kim?	Malatya Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör
Nerede?	Akçadağ, Darende, Merkez, Yeşilyurt
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, sürekli
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, TKDK, Kayısı Arş. İstasyonu, GTH Bakanlığına bağlı diğer Araştırma Enstitü ve İstasyonları,
Faaliyetin gerekçesi:	Kayısı, ceviz, badem ve dut II I. Alt Bölgenin tamamında geleneksel olarak yetiştirilmektedir Geliştirilme potansiyeli yüksektir
Göstergeler	• Yeni oluşturulan bağ ve meyve bahçesi sayısı • Bağcılıkta ve meyvecilikte modern teknolojilerin kullanılması • Tarla ve bahçe bitkileri ekim alanları, üretim ve verim değerleri

Hedef 1.1.	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi
Yer:	Malatya IV. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde
Faaliyet no:	1.1.4. 1 – 4
Faaliyet:	Malatya ili IV. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek <i>Battalgazi ilçesinde kayısı, şeftali, ceviz, dut, yonca, fiğ, silajlık mısır, şeker pancarı, kavun, karpuz, domates, fasulye ve biber yetiştiriciliği geliştirilecektir</i> <i>Doğanyol ilçesinde kayısı, badem, karpuz ve domates yetiştiriciliği geliştirilecektir</i> <i>Kale ilçesinde kayısı, çilek yetiştiriciliği ve bağcılık geliştirilecektir</i> <i>Yazıhan ilçesinde kayısı, şeftali, ceviz, dut, tahıl, nohut, yonca, fiğ, şeker pancarı, kavun, karpuz ve domates yetiştiriciliği geliştirilecektir</i>
Kim?	Malatya Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör
Nerede?	Battalgazi, Doğanyol, Kale, Yazıhan
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, sürekli
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, TKDK, Kayısı Arş. İstasyonu, GTH Bakanlığına bağlı diğer Araştırma Enstitü ve İstasyonları
Faaliyetin gerekçesi:	Anılan ilçeler önerilen ürünler için uygundur Bu ürünler geleneksel olarak yetiştirilmektedir
Göstergeler	- Yeni oluşturulan bağ ve meyve bahçesi sayısı - Bağcılıkta ve meyvecilikte modern teknolojilerin kullanılması - Tarla ve bahçe bitkileri ekim alanları, üretim ve verim değerleri

Hedef 1.1.	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi
Yer:	Elazığ I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde
Faaliyet no:	1.1.5. 1 – 7
Faaliyet:	Elazığ ili I. Agro-ekolojik Alt Bölgelerinde Baskın Ürünleri Geliştirmek <i>Ağın ilçesinde badem, nohut ve kavun yetiştiriciliğini geliştirilecektir</i> <i>Baskil ilçesinde kayısı, kiraz, ceviz, badem, dut, kavun, karpuz, domates ve beyaz biber yetiştiriciliği ile bağcılık geliştirilecektir</i> <i>Keban ilçesinde kayısı, ceviz, dut, nohut, kavun, karpuz ve domates yetiştiriciliği ile bağcılık geliştirilecektir</i> <i>Kovancılar ilçesinde ceviz, dut, tahıl, nohut, fiğ, kavun, domates ve biber yetiştiriciliği ile bağcılık geliştirilecektir</i> <i>Merkez ilçede taş çekirdekli meyveler, ceviz, badem, dut, çilek, elma, armut, tahıl, fasulye, nohut, fiğ, yonca, silajlık mısır, şeker pancarı, kavun, karpuz, domates ve beyaz biber yetiştiriciliği ile bağcılık geliştirilecektir</i> <i>Sivrice ilçesinde kiraz, vişne, erik, ceviz, çilek, fasulye, nohut, karpuz, domates ve beyaz biber yetiştiriciliği ile bağcılık geliştirilecektir</i> <i>Alacakaya ilçesinde (sınırlı ölçüde de olsa) domates yetiştiriciliği ve bağcılık geliştirilecektir</i>
Kim?	Elazığ Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör
Nerede?	Ağın, Alacakaya, Baskil, Keban, Kovancılar, Merkez, Sivrice,
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, sürekli
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları
Faaliyetin gerekçesi:	Anılan ilçelerde önerilen ürünler geleneksel olarak yetiştirilmektedir
Göstergeler	- Yeni oluşturulan bağ ve meyve bahçesi sayısı - Bağcılıkta ve meyvecilikte modern teknolojilerin kullanılması - Tarla ve bahçe bitkileri ekim alanları, üretim ve verim değerleri

Hedef 1.1.	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi
Yer:	Elazığ II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde
Faaliyet no:	1.1.6. 1 – 4
Faaliyet:	Elazığ ili II. Agro-ekolojik Alt Bölgelerinde Baskın Ürünleri Geliştirmek <i>II. Alt bölgenin tamamında bağcılık geliştirilecektir</i> <i>Arıcak ilçesinde yonca ve silajlık mısır yetiştiriciliği geliştirilecektir</i> <i>Maden ilçesinde çilek, kuru fasulye, patates, yonca, fiğ ve domates yetiştiriciliği geliştirilecektir</i> <i>Palu ilçesinde silajlık mısır ve şeker pancarı yetiştiriciliği geliştirilecektir</i>
Kim?	Elazığ Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör
Nerede?	Arıcak, Maden, Palu
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, sürekli
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları
Faaliyetin gerekçesi:	Alt Bölgenin tamamı bağcılık için uygundur Bağcılığın gelişme potansiyeli yüksektir Anılan ilçelerde önerilen ürünler geleneksel olarak yetiştirilmektedir
Göstergeler	- Yeni oluşturulan bağ ve meyve bahçesi sayısı - Bağcılıkta ve meyvecilikte modern teknolojilerin kullanılması - Tarla ve bahçe bitkileri ekim alanları, üretim ve verim değerleri

Hedef 1.1.	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi
Yer:	Elazığ III. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde
Faaliyet no:	1.1.7. 1
Faaliyet:	Elazığ ili III. Agro-ekolojik Alt Bölgelerinde Baskın Ürünleri Geliştirmek <i>III. Alt Bölgeyi oluşturan Karakoçan ilçesinde nohut, kuru fasulye, yonca ve fiğ yetiştiriciliği geliştirilecektir</i>
Kim?	Elazığ Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör
Nerede?	Karakoçan
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, sürekli
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları
Faaliyetin gerekçesi:	III. Alt Bölgeyi oluşturan Karakoçan ilçesi, nohut, yonca ve fiğ yetiştiriciliği için uygundur Önerilen ürünler geleneksel olarak yetiştirilmektedir Bu ürünler özellikle küçük aile işletmelerinde organik olarak yetiştirilmektedir
Göstergeler	- Yeni oluşturulan bağ ve meyve bahçesi sayısı - Bağcılıkta ve meyvecilikte modern teknolojilerin kullanılması - Tarla ve bahçe bitkileri ekim alanları, üretim ve verim değerleri

Hedef 1.1.	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi
Yer:	Bingöl I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde
Faaliyet no:	1.1.8. 1 – 4
Faaliyet:	Bingöl ili I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek <i>I. Alt Bölgede ceviz, elma ve yonca yetiştiriciliği geliştirilecektir</i> <i>Merkez ilçede taş çekirdekli meyveler, badem, dut, armut, tahıl, nohut, korunga, fiğ, silajlık mısır, şeker pancarı, karpuz, domates ve biber yetiştiriciliği geliştirilecektir</i> <i>Genç ilçesinde dut, tahıl, karpuz, domates ve biber yetiştiriciliği ile bağcılık geliştirilecektir</i> <i>Solhan ilçesinde armut yetiştiriciliği geliştirilecektir</i>
Kim?	Bingöl Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör
Nerede?	Genç, Merkez, Solhan
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, sürekli
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları
Faaliyetin gerekçesi:	İlin tamamı ceviz yetiştiriciliği için uygundur I. Alt Bölgenin tamamı elma ve yonca yetiştiriciliğine uygundur halen yetiştiriliyor Anılan ilçelerde önerilen ürünler geleneksel olarak yetiştirilmektedir Bu ürünler özellikle küçük aile işletmelerinde organik olarak yetiştirilmektedir
Göstergeler	• Yeni oluşturulan bağ ve meyve bahçesi sayısı • Bağcılıkta ve meyvecilikte modern teknolojilerin kullanılması • Tarla ve bahçe bitkileri ekim alanları, üretim ve verim değerleri

Hedef 1.1.	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi
Yer:	Bingöl II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde
Faaliyet no:	1.1.9.
Faaliyet:	Bingöl ili II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirilecektir <i>Adaklı ilçesinde kayısı, kiraz, erik, ceviz ve fiğ yetiştiriciliği geliştirilecektir</i> <i>Karlıova ilçesinde ceviz, yonca ve korunga yetiştiriciliği geliştirilecektir</i> <i>Kiğı ilçesinde ceviz, elma ve fiğ yetiştiriciliği geliştirilecektir</i> <i>Yedisu ilçesinde dut ve yonca yetiştiriciliği geliştirilecektir</i>
Kim?	Bingöl Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör
Nerede?	Adaklı, Karlıova, Kiğı, Yedisu
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, sürekli
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları
Faaliyetin gerekçesi:	Anılan ilçelerde önerilen ürünler geleneksel olarak yetiştirilmektedir Bu ürünler özellikle küçük aile işletmelerinde organik olarak yetiştirilmektedir
Göstergeler	• Yeni oluşturulan meyve bahçesi sayısı • Meyvecilikte modern teknolojilerin kullanılması • Tarla ve bahçe bitkileri ekim alanları, üretim ve verim değerleri

Hedef 1.1.	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi
Yer:	Tunceli I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde
Faaliyet no:	1.1.10. 1 – 5
Faaliyet:	Tunceli ili I. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirilecektir <i>I. Alt Bölgenin tamamında kiraz, badem, ceviz, dut, elma, yonca ve fiğ yetiştiriciliği ile bağcılık geliştirilecektir. Ayrıca potansiyeli olan ilçelerde üzümü meyvelerin de yaygınlaştırılması sağlanacaktır</i> <i>Merkez ilçede kayısı, erik ve armut tarımı geliştirilecektir</i> <i>Çemişgezek ilçesinde kayısı ve tahıl tarımı geliştirilecektir</i> <i>Mazgirt ilçesinde armut ve tahıl yetiştiriciliği geliştirilecektir</i> <i>Pertek ilçesinde tahıl, nohut, karpuz ve domates yetiştiriciliği geliştirilecektir</i>
Kim?	Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör
Nerede?	Çemişgezek, Mazgirt, Merkez, Pertek
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, sürekli
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları
Faaliyetin gerekçesi:	İlin tamamı ceviz yetiştiriciliğine uygundur Alt Bölgenin tamamı kiraz, badem, dut, elma, yonca ve fiğ tarımı ile bağcılık için uygundur Anılan ilçelerde önerilen ürünler geleneksel olarak yetiştirilmektedir Bu ürünler özellikle küçük aile işletmelerinde organik olarak yetiştirilmektedir İlde giderek artan başka illerden gelen yatırımcı ilgisi (Gümüşhane gibi)
Göstergeler	• Yeni oluşturulan bağ ve meyve bahçesi sayısı • Bağcılıkta ve meyvecilikte modern teknolojilerin kullanılması • Tarla ve bahçe bitkileri ekim alanları, üretim ve verim değerleri

Hedef 1.1.	TRB1 Bölgesinde Bitkisel Üretimin Agro-Ekolojik Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi
Yer:	Tunceli II. Agro-ekolojik Alt Bölgesi
Faaliyet no:	1.1.11. 1 – 5
Faaliyet:	Tunceli ili II. Agro-ekolojik Alt Bölgesinde Baskın Ürünleri Geliştirmek <i>II. Alt Bölgenin tamamında ceviz ve fiğ yetiştiriciliği geliştirilecektir</i> <i>Hozat ilçesinde kiraz, elma, armut, yonca ve karpuz yetiştiriciliği geliştirilecektir</i> <i>Nazımiye ilçesinde kuru fasulye ve nohut yetiştiriciliği geliştirilecektir</i> <i>Ovacık ilçesinde kuru fasulye, yonca ve korunga yetiştiriciliğini geliştirilecektir ve endemik çeşit olan Ovacık Menşeli Tunceli Sarımsağını kültür yoluyla yetiştiriciliği teşviki</i> <i>Pülümür ilçesinde bağcılık ile kayısı, kiraz, erik, elma, armut, kuru fasulye ve yonca yetiştiriciliği geliştirilecektir</i>
Kim?	Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifler, Özel Sektör
Nerede?	Hozat, Nazımiye, Ovacık, Pülümür
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, sürekli
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları
Faaliyetin gerekçesi:	İlin tamamı ceviz yetiştiriciliğine uygundur Alt Bölgenin tamamı fiğ tarımı için uygundur Anılan ilçelerde önerilen ürünler geleneksel olarak yetiştirilmektedir Bu ürünler özellikle küçük aile işletmelerinde organik olarak yetiştirilmektedir
Göstergeler	- Yeni oluşturulan bağ ve meyve bahçesi sayısı - Bağcılıkta ve meyvecilikte modern teknolojilerin kullanılması - Tarla ve bahçe bitkileri ekim alanları, üretim ve verim değerleri

Hedef 1.2.	Organik Tarım (OT) Ve İyi Tarım Uygulamaları (İTU) Kapsamındaki Üretimin Geliştirilmesi Ve Yaygınlaştırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi tamamı
Faaliyet no:	1.2.1.
Faaliyet:	Organik tarım ve iyi tarım uygulamaları için uygun alanları belirlemek <i>Öncelikle Malatya ve Elazığ illerinde iyi tarım uygulamalarını ön plana çıkaracak uygun alanları ve ürünler belirlenecektir</i> <i>Öncelikle, Bingöl ve Tunceli illerinde organik tarım alanlarını ön plana çıkaracak uygun alanlar ve ürünler belirlenecektir</i>
Kim?	Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Antalya Doğu Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Üniversiteler, TKDK, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifleri, Özel Sektör
Nerede?	Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illeri
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak belirlemeler yapılacak, belirlenen alanlar üçer yıllık aralıklarla güncellenecek
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgenin bütününün özellikle organik tarım açısından uygunluk göstermesi Bölgenin organik tarıma ve İTU'ya uygun olacak ürün çeşitliliğinin fazla olması Bölgenin tamamında mevcut organik tarım ve İTU potansiyelini harekete geçirmek için ilk aşamada potansiyel alanların yer ve uydu verileri kullanarak belirlenmesi. Organik Tarım ve İTU kapsamındaki ürünlere artan talep
Göstergeler	- Organik tarım ve iyi tarım uygulamaları için belirlenen alanlar - Organik tarım ve iyi tarım uygulamasına geçen çiftçi sayısı, uygulama alanı, üretim

Hedef 1.3.	Örtü Altı Yetiştiriciliği Konusunda Farkındalık Yaratılması Ve Potansiyeli Olan Yerleşimlerde Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi tamamı
Faaliyet no:	1.3.1.
Faaliyet:	Örtü altı yetiştiriciliği için uygun alanları belirlemek <i>Malatya ve Elazığ illerinde öncelikli olmak üzere örtü altı yetiştiriciliği için uygun alanlar ve ürünler belirlenecektir (sebzeler, meyve fidanları, fide ve süs bitkileri)</i> <i>Bingöl ve Tunceli illerinde iklim ve ekonomik açıdan uygun olabilecek küçük alanlar ve ürünler belirlenecektir (sebzeler, fide)</i>
Kim?	Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Antalya Doğu Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Üniversiteler, TKDK, Üreticiler, Üretici Birlikleri ve Kooperatifleri, Özel Sektör
Nerede?	Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illeri
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak üretim desenini oluşturmaya yönelik belirleme çalışmaları yapılacak, bu çalışma içinde örtü altı yetiştiriciliğine uygun olduğu belirlenen alanlar haritalara işlenecek. Haritalar 3 yılda bir güncellenecek.
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları,
Faaliyetin gerekçesi:	Örtü altı yetiştiriciliğinde elde edilen verim ve gelirin göreceli olarak fazla olması Bölge koşulları dikkate alındığında bölgede yetiştirilen ürünlerin 30-40 gün önce pazara verilmesine olanak sağlayabilir Bölgenin yüksek ve sarp kısımları dışındaki düz alanlarda, göllere ve baraj göllerine yakın olan kesimlerinde halen sınırlı ölçülerde de olsa örtü altı yetiştiricilik yapılmaktadır.
Göstergeler	• Örtü altı yetiştiriciliğe uygun olduğu belirlenen alanların haritaları • Örtü altı yetiştiriciliğine giderek artan destekler ve kamu ilgisi

Hedef 1.3.	Örtü Altı Yetiştiriciliği Konusunda Farkındalık Yaratılması Ve Potansiyeli Olan Yerleşimlerde Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi tamamı
Faaliyet no:	1.3.2.
Faaliyet:	Örtü altı yetiştiriciliği konusunda çiftçiler için farkındalık yaratmak ve kapasite arttırmak amacıyla teorik ve uygulamaya yönelik eğitim-yayın faaliyetleri düzenlemek
Kim?	Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli GTHB İl Müdürlükleri, Antalya Doğu Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Üniversiteler, TKDK,
Nerede?	Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illeri
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak üretim desenini oluşturmaya yönelik belirleme çalışmaları yapılacak, bu çalışma içinde örtü altı yetiştiriciliğine uygun olduğu belirlenen alanlar haritalara işlenecek. Haritalar 3 yılda bir güncellenecek.
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üretici Birlikleri ve Kooperatifleri, Özel Sektör
Faaliyetin gerekçesi:	Örtü altı yetiştiriciliği, bölgede sınırlı şekilde yapılmaktadır. Bu konudaki kapasite artırma çalışmaları ile örtü altı tarımda verim artışı kaydedilebilir Örtü altı yetiştiriciliğine giderek artan talep karşısında yaygınlaştırma işleminin kaynakların etkin kullanımı ilkesinden hareketle yapılması
Göstergeler	• Örtü altı yetiştiriciliği konusunda yapılan eğitim-yayın çalışmaları sayısı • Örnek işletme sayısı

Hedef 1.4.	Bitkisel Üretimde Verimlilik, Kalite ve Ürün Çeşitliliğinin Arttırılması ve Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi tamamı
Faaliyet no:	1.4.1.
Faaliyet:	Pazar değeri yüksek bütün ürünlerde (elma, kiraz, erik, ceviz, badem, çilek, kuru fasulye, patates, dut vd) kalite ve verimliliğin arttırılmasına yönelik eğitim-yayım çalışmaları ve kurumsal kapasiteyi arttırmak <i>Pazara konu olan fakat düşük değerde satılan ürünlerde kalite ve verimlilik arttırılacaktır</i> <i>Kamu tarım paydaşlarının kalite ve verimliliğe yönelik Ar-Ge çalışmalarını ve eğitim-yayım faaliyetleri arttırılacaktır</i>
Kim?	Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Ankara Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Coğrafi Bilgi Sistemleri ve Uzaktan Algılama Bölümü, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitülerinin ve İstasyonları Agronomi Bölümleri,
Nerede?	Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli illeri
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak üretim desenini oluşturmaya yönelik belirleme çalışmaları yapılacak, bu çalışma içinde konvansiyonel tarıma uygun olduğu belirlenen alanlar haritalara işlenecek. Haritalar 3 yılda bir güncellenecek.
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Çiftçiler, çiftçi birlikleri, kooperatifler, TKDK,
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede bitkisel üretimde yanlış üretim tekniklerinin kullanılması Yanlış üretim tekniklerinden dolayı kalite ve verimlilik kayıpları Yetersiz eğitim ve yayım hizmetleri
Göstergeler	- Yapılan eğitim-yayım çalışmaları sayısı - Verim ve kalite üzerinde yapılan Ar-Ge çalışmaları sayısı - Ürünlerde verim artışı miktarı

Strateji 2: TRB1 Bölgesine Özgü Bitkisel Ürünlerin Değerlendirilmesi

Hedef 2.1.	Yerel Ölçekte Tanınan (Ulusal ölçekte de tanınırlığı olan) ve Tüketilen Ürünlerin Üretim ve Pazarlanmasının Sağlanması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.1.1.
Faaliyet:	Kültüre almayla ilgili konularda araştırma yapılarak üretim tekniklerini ortaya koymak
Kim?	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları, Üniversiteler
Nerede?	TRB1 Bölgesinde özel ürüne sahip her yer
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler
Faaliyetin gerekçesi:	TRB1 Bölgesinde yörelere has ürünlerin bazıları terk edilmeye yüz tutmuş, bazılarının da yetiştiriciliğinde sorunlar yaşanmaktadır. Tunceli sarımsağı gibi tamamen doğadan toplanmak suretiyle tüketilen ürünler de aşırı toplama sonucu giderek azalmaktadır. Doğada giderek yok olmaya ya da azalmaya yüz tutmuş olanların yeniden canlandırılması, doğadan toplananlarda ise doğa üzerindeki baskının azaltılması için yetiştirme tekniklerinin geliştirilerek kültüre alınması gereklidir. Doğada giderek yok olmaya ya da azalmaya yüz tutmuş ürünlerin kültüre alınma amacıyla demo alanlarının oluşturulması ve çıktılarının eğitim-yayım kuruluşları aracılığıyla çiftçilere iletilmesi gerekmektedir.
Göstergeler	• Demo uygulamalarından elde edilen sonuçlar • Demo sonuçlarının uygulamaya aktarılabilirliği • Demo sonucu geliştirilen yetiştirme tekniği paketleri • Tunceli sarımsağında geliştirilen üretim tekniği sonucu elde edilecek ürünün kalite ve miktarı

Hedef 2.1.	Yerel Ölçekte Tanınan (Ulusal ölçekte de tanınırlığı olan) ve Tüketilen Ürünlerin Üretim ve Pazarlanmasının Sağlanması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.1.2.
Faaliyet:	Üretim tekniklerinin çiftçilere öğretilmesini sağlamak
Kim?	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları, Üniversiteler
Nerede?	TRB1 Bölgesinde özel ürüne sahip her yer
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler
Faaliyetin gerekçesi:	TRB1 Bölgesinde üretim tekniklerinin çoğunlukla (özellikle küçük işletmelerde) geleneksel üretim süreçleri sonucunda elde edilen bilgiye dayanması Bölgede modern tarım tekniklerine uygun analizlerin, demoların yapılmaması ve bu nedenle ortaya düşük verimliliğin çıkması Çiftçi eğitim-yayım hizmetlerinde yaşanan yetersizlikler
Göstergeler	• Bölgede üretime yönelik girdi analizleri • Eğitim-yayım çalışmaları sayısı ve katılım düzeyi • Teknik amaçlı işletme ziyaretleri sayısı • Ürün kalitesinde ve verimliliğinde sağlanan iyileşme • Girdi kullanımında azalmalar (gübre, ilaç vb)

Hedef 2.1.	Yerel Ölçekte Tanınan (Ulusal ölçekte de tanınırlığı olan) ve Tüketilen Ürünlerin Üretim ve Pazarlanmasının Sağlanması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.1.3.
Faaliyet:	Kültüre alma çalışmaları sonucunda elde edilen bilgi ve deneyimlerle üretim çalışmaları yapmak
Kim?	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları, Üniversiteler
Nerede?	TRB1 Bölgesinde özel ürüne sahip her yer
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler
Faaliyetin gerekçesi:	Yöresel tanınırlığı olan ürünlerin kontrol altına alınması gereği Doğadan toplanan ürünler üzerindeki baskı Yöreselliği ağır basan ve doğal olarak toplanan ürünlerin kültüre alınma işlemlerinin bugüne kadar tamamlanamaması
Göstergeler	Kültüre alınan ürün sayısı ve yetiştirilen alan miktarı

Hedef 2.1.	Yerel Ölçekte Tanınan (Ulusal ölçekte de tanınırlığı olan) ve Tüketilen Ürünlerin Üretim ve Pazarlanmasının Sağlanması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.1.4.
Faaliyet:	Yerel ürünlerin depolanmasını sağlamak
Kim?	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Özel sektör, Üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler, Ziraat Odaları, Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Borsaları
Nerede?	TRB1 Bölgesinde özel ürüne sahip her yer
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler, TKDK,
Faaliyetin gerekçesi:	TRB1 Bölgesinde görülen depolama tesisi eksikliği Depolama yoluyla ürünün pazara arz sürecinin uzatılması Ürünlerin dayanma süresinin uzatılması
Göstergeler	• Oluşturulan depolama tesisleri sayısı • Depoya konan ürün miktarı • Depolama yoluyla açılan istihdam alanları

Hedef 2.1.	Yerel Ölçekte Tanınan (Ulusal ölçekte de tanınırlığı olan) ve Tüketilen Ürünlerin Üretim ve Pazarlanmasının Sağlanması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.1.5.
Faaliyet:	Ürünlerin pazara hazırlanması, sınıflanması ve paketlenmesini yapmak
Kim?	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Özel sektör, Üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler, Ziraat Odaları, Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Borsaları
Nerede?	TRB1 Bölgesinde özel ürüne sahip her yer
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler, TKDK,
Faaliyetin gerekçesi:	Ürünlerin standartlara uygun hale getirilerek düzgün şekilde paketlenme ve pazara sunuşu yapılamamaktadır Yöresel ürünlerin standartlara uygun üretimi ve işlemesi yapılmamaktadır
Göstergeler	Kalite ve standartlara uygun olarak pazara arz edilen işlenmiş ürün miktarı

Hedef 2.1.	Yerel Ölçekte Tanınan (Ulusal ölçekte de tanınırlığı olan) ve Tüketilen Ürünlerin Üretim ve Pazarlanmasının Sağlanması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.1.6.
Faaliyet:	Ovacık menşeli Tunceli Sarımsağı, Gezin Çileği, Doğanşehir Elması, Hekimhan Cevizi gibi ürünler için coğrafi işaret alımı konusunda çalışmalar yapmak
Kim?	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Özel sektör, Üreticiler, Üretici birlikleri, Kooperatifler, Ziraat Odaları, Ticaret ve Sanayi Odaları
Nerede?	TRB1 Bölgesinde özel ürüne sahip her yer (Ovacık, Gezin, Doğanşehir, Hekimhan vd)
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üreticiler, üretici birlikleri, kooperatifler, TKDK,
Faaliyetin gerekçesi:	Ürünlerin gerçek değeri üzerinden piyasaya sunulamaması Yöresel ürünlerin ayırt edici özelliklerinin tanımlanamaması Yöresel ürünlerin yöresel sahipliliğinin oluşturulamaması Yöresel ürün çeşitliliğinin zenginliğine göre coğrafi işarete konu olan ürün sayısının oldukça az olması
Göstergeler	- Coğrafi işaret almış ürün sayısı - Ürünlerin fiyatlarında görülen artışlar

Hedef 2.2.	Yöreye Özgü Tarım Ürünlerinin Bölge Düzeyinde ve Ulusal Ölçekte Tanıtımının Yapılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.2.1.
Faaliyet:	TRB1 Bölgesinde tanınırlığı olan ve satılan yöresel ürünleri belirlemek (Ovacık menşeli Tunceli Sarımsağı, Gezin Çileği, Doğanşehir Elması, Hekimhan Cevizi vb)
Kim?	Ziraat Odaları, Ticaret ve Sanayi Odaları, Üretici birlikleri ve kooperatifleri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, STK'lar, Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları, Üniversiteler
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede yöresel olarak üretilen ve tanınırlığı olan ürünlerin tanımlanması Yöresel ürünlerin pazarlama kanallarının bilinmemesi
Göstergeler	- Yöresel ürünlerin pazarlama kanalındaki halkalarının tanımlanması ve Pazar etkinliğinin artırılması - Tanınilrlığı ve pazarlanabilirliği belirlenmiş ürün sayısı

Hedef 2.2.	Yöreye Özgü Tarım Ürünlerinin Bölge Düzeyinde ve Ulusal Ölçekte Tanıtımının Yapılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.2.2.
Faaliyet:	Bölgede düzenlenen fuarlarda tanıtım yapmak
Kim?	Ziraat Odaları, Ticaret ve Sanayi Odaları, Üretici birlikleri ve kooperatifleri, FKA,
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, STK'lar, Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları, Üniversiteler
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede düzenlenen fuarların bölge ürünlerinin tanıtımına ve pazarlamasına beklenen düzeyde katkı yapamaması Fuarlarda üreticilerin ve üretici örgütlerinin yeterince etkin olamaması
Göstergeler	• Bölgede düzenlenen sağlanan fuar sayısı • Fuarlara katılan üretici ve üretici örgütü sayısı • Fuarlarda sergilenen ürün miktarı ve sayısı • Fuarlar aracılığı ile satışı yapılan veya bağlantısı yapılan ürün miktarı

Hedef 2.2.	Yöreye Özgü Tarım Ürünlerinin Bölge Düzeyinde ve Ulusal Ölçekte Tanıtımının Yapılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.2.3.
Faaliyet:	Yurt içi fuarlara Sektörel ve STK olarak katılım sağlamak
Kim?	Ziraat Odaları, Ticaret ve Sanayi Odaları, Üretici birlikleri ve kooperatifleri, FKA,
Nerede?	Yurt içinde düzenlenen tarım ve turizm fuarları
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, STK'lar, Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, GTH Bakanlığına bağlı Araştırma Enstitü ve İstasyonları, Üniversiteler
Faaliyetin gerekçesi:	Bölge dışındaki fuarlara tarımsal amaçlı sektörlerin düşük katılımı Bölge dışındaki fuarlarda bölge tarımsal ürünlerinin yeteri kadar tanıtımının ve temsiliyetinin yapılmaması
Göstergeler	- Katılım sağlanan fuar sayısı - Fuarlara katılan üretici ve üretici örgütü sayısı

Hedef 2.2.	Yöreye Özgü Tarım Ürünlerinin Bölge Düzeyinde ve Ulusal Ölçekte Tanıtımının Yapılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.2.4.
Faaliyet:	Yöreye Özgü Ürünlerin Tanıtımı İçin tarım paydaşlarının ortak bir amaç için hareket etmelerini sağlamak – TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Yönetişim Modelini baz alarak –
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, OSB Yönetimleri, STK'lar, Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, STK'lar, FKA, Üniversiteler başta olmak üzere TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Yönetişim Modelinde yer alması önerilen tüm üyeler
Faaliyetin gerekçesi:	Bölge ürünlerinin değerlendirilmesinde ortak bir hedef ve amaç birlikteliğinin olmaması Dağınık ve tamamlayıcı olmayan rekabet yapısı Bölge düzeyine hitap edecek bir Pazar organizasyonunun olmaması
Göstergeler	- Tanıtım ve pazarlama konularında kurulan ortaklık sayısı - Ortak pazarlama yoluyla değerlendirilen ürün sayısı ve miktarı

Hedef 2.2.	Yöreye Özgü Tarım Ürünlerinin Bölge Düzeyinde ve Ulusal Ölçekte Tanıtımının Yapılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.2.5.
Faaliyet:	Ovacık menşeli Tunceli Sarımsağı, Gezin Çileği, Doğanşehir Elması, Hekimhan Cevizi vb ürünlerin katma değerinin yükseltilmesi için Ticaret ve Sanayi Odaları tarafından markalaşma çalışmalarını yapmak
Kim?	TRB1 Bölgesi (Ovacık, Gezin, Doğanşehir, Hekimhan vd)
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	FKA, Ticaret Borsaları
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede yöresel ürünlere yönelik markalaşma çalışmalarının olmaması Yöresel ürünlerin ulusal tanınırlığının olmaması ya da sınırlı olması
Göstergeler	- Yöreye özgü ürünler arasında markalaşmaya konu olan ürün sayısı - Markalı ürün pazarlayan firma sayısı

Hedef 2.3.	Bölgede Yaygın Olarak Var Olan Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Doğal Kaynak Tabanı Gözetilerek ve Korunarak Toplanması ve Zaman İçinde Kültüre Alma Yoluyla Üretiminin Yaygınlaştırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.3.1.
Faaliyet:	Yerel halk tarafından yaygın olarak bilinen ve toplanan (Tunceli sarımsağı, melisa, kekik, sarı kantaron gibi) ürünleri saptamak ve bu konuda sürdürülebilir kullanım için duyarlılık yaratmak
Kim?	GTHB İl Müdürlükleri, Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar, Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi (Özellikle Tunceli ve Bingöl illeri için)
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, FKA, Üniversiteler, Üreticiler, Üretici birlikleri ve kooperatifleri
Faaliyetin gerekçesi:	Tıbbi ve aromatik bitkiler üzerindeki yoğun toplama baskısı Tıbbi ve aromatik bitki potansiyelinin tam olarak bilinmemesi Yerel halkta farkındalık ve duyarlılık eksikliği
Göstergeler	- Duyarlılık ve farkındalık yaratmaya yönelik düzenlenen toplantı sayısı - Duyarlılık ve farkındalık yaratmaya yönelik düzenlenen kampanyalar - Potansiyeli belirlenen ve koruma altına alınan tıbbi ve aromatik bitki sayısı

Hedef 2.3.	Bölgede Yaygın Olarak Var Olan Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Doğal Kaynak Tabanı Gözetilerek ve Korunarak Toplanması ve Zaman İçinde Kültüre Alma Yoluyla Üretiminin Yaygınlaştırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.3.2.
Faaliyet:	Yerel halk tarafından yaygın olarak bilinen ve toplanan ürünlerin geleceği için kültüre alma yoluyla yaygın üretimine geçmek
Kim?	GTHB İl Müdürlükleri, Üreticiler, Üretici birlikleri ve kooperatifleri, Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi (Özellikle Tunceli ve Bingöl illeri için)
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, FKA, Üniversiteler, Ticaret ve Sanayi Odaları
Faaliyetin gerekçesi:	Tıbbi ve aromatik bitkiler üzerindeki baskıların azaltılamaması Tehdit altında olan tıbbi ve aromatik bitkilerin kültüre alınma işlemlerinin tamamlanamaması Giderek azalan Tunceli sarımsağı gibi tıbbi ve aromatik bitkilerin varlığı
Göstergeler	- Kültüre alınan bitki sayısı - Yaygın üretim yapılan tıbbi-aromatik bitki sayısı ve miktarı

Hedef 2.4.	Yöreye Özgü Umutvar Ürünlerin İşleme, Kalite ve Pazarlama Yoluyla Bölgeye Ekonomik Katkısının Arttırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	2.4.1.
Faaliyet:	İller itibarı ile umutvar ürünlerin tespitini yapmak <i>Dut, ceviz, kiraz, çilek, elma gibi ürünleri işleyecek işleme tesislerini kurmak</i> <i>Bu ürünlerin kalite ve paketlenme boyutları ile pazar ağlarını oluşturmak</i>
Kim?	GTHB İl Müdürlükleri, Ticaret ve Sanayi Odaları, Özel Sektör Temsilcileri, OSB Yönetimleri
Nerede?	TRB1 Bölgesi (Özellikle Elazığ ve Malatya illeri için)
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak, devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TKDK, FKA, Üniversiteler, Üretici birlikleri ve kooperatifleri
Faaliyetin gerekçesi:	Umutvar ürünlerde işleme ve paketlenme tesislerinin olmaması Umutvar ürünlerin düşük değerde pazara arz edilmesi
Göstergeler	- Kurulan işleme ve paketlenme tesisi sayısı - Paketlenen ürün çeşidi sayısı - Ürün fiyatlarındaki değişim

STRATEJİ 3: BİTKİSEL ÜRETİM SEKTÖRÜ ALANINDA İNSAN KAYNAĞI STRATEJİSİ

Hedef 3.1.	Bitkisel Üretim Sektöründe Çiftçilerin ve Kamuda Çalışan Teknik Personelin Kapasitelerinin Arttırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.1.1.
Faaliyet:	Bütün iller bazında eğitim ihtiyaç analizleri yapılarak çiftçilere yönelik eğitim-yayım konularını tespit etmek
Kim?	Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Ziraat Odaları, Tarımsal Danışmanlık hizmeti veren firmalar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Üniversiteler, STK'lar
Faaliyetin gerekçesi:	Çiftçilere yönelik eğitim ihtiyaç analizlerinin yapılmaması Bölge genelinde çiftçilere yönelik eğitim-yayım hizmetlerinin etkin olamaması
Göstergeler	- Eğitim ihtiyaç analizi raporunun iller düzeyinde hazırlanması - Çiftçilerden gelen eğitim-yayım talebi

Hedef 3.1.	Bitkisel Üretim Sektöründe Çiftçilerin ve Kamuda Çalışan Teknik Personelin Kapasitelerinin Arttırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.1.2.
Faaliyet:	Eğitim ihtiyaç analizi ile belirlenen alanlarda eğitim-yayım hizmetleri vermek (girdi kullanımı, sulama teknikleri, organik tarım, ürün işleme vd.)
Kim?	Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Ziraat Odaları, Tarımsal Danışmanlık hizmeti veren firmalar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Tarım teşkilatının diğer birimleri, Üniversiteler, Ziraat Odaları
Faaliyetin gerekçesi:	Bugüne kadarki eğitim-yayım hizmetlerinin kamu öncelikli yürütülmesi Eğitim-yayım hizmetlerinin ihtiyaç analizi yapılmaksızın götürülmeye çalışılması Girdi maliyetlerinin azaltılmasında eğitim-yayım hizmetlerinden yeterince yararlanılamaması
Göstergeler	- İhtiyaç analizleri sonucunda düzenlenen eğitim-yayım hizmeti sayısı - Girdi kullanımında meydana gelen miktar ve nitelik değişimleri

Hedef 3.1.	Bitkisel Üretim Sektöründe Çiftçilerin ve Kamuda Çalışan Teknik Personelin Kapasitelerinin Arttırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.1.3.
Faaliyet:	İşletmelerde ve tarımda çalışanlara yönelik iş güvenliği-iş sağlığı eğitimleri düzenlenmek
Kim?	GTHB İl Müdürlükleri, Ziraat Odaları, İş Güvenliği Uzmanları
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, Sosyal Güvenlik Kurumu İl Müdürlükleri
Faaliyetin gerekçesi:	Tarımdaki iş kazalarının nitelik ve nicelikleri hakkında bilgi sahibi olunamaması Tarımsal işletmelerin iş güvenliği, iş sağlığı konusunda duyarlılıklarının oluşmamış olması
Göstergeler	- Seminerler, toplantılar - İş güvenliği sertifikası alan işletme sayısı (Eğitimleri izleyen 3 yıl içinde) - Tarımda iş kazalarında görülen azalma sayısı

Hedef 3.1.	Bitkisel Üretim Sektöründe Çiftçilerin Ve Kamuda Çalışan Teknik Personelin Kapasitelerinin Arttırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.1.4.
Faaliyet:	Çalışanlara mesleki beceri kazandırma ve artırma eğitimleri düzenlemek
Kim?	GTHB İl Müdürlükleri, Halk Eğitim Merkezleri, STK'lar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, Özel danışmanlık firmaları, İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlükleri
Faaliyetin gerekçesi:	Tarımda çalışanlara yönelik mesleki beceri kazandırma programlarının bölgede uygulanmaması Tarımda çalışanların iş gücü verimliliğinin düşük olması
Göstergeler	- Gerçekleştirilen eğitim etkinliği sayısı - Eğitime başvuran çalışan sayısı - Sertifika almaya hak kazanan çalışan sayısı

Hedef 3.1.	Bitkisel Üretim Sektöründe Çiftçilerin Ve Kamuda Çalışan Teknik Personelin Kapasitelerinin Arttırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.1.5.
Faaliyet:	Bütün iller bazında eğitim ihtiyaç analizleri yapılarak kamuda çalışan personele yönelik kapasite arttırma amacıyla eğitim konularını saptamak ve buna uygun eğitim programları gerçekleştirmek
Kim?	GTH Bakanlığı
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler
Faaliyetin gerekçesi:	Kamuda çalışanların bilgi ve becerilerini arttırmaya yönelik ihtiyaç analizinin yapılmamış olması Kamuda çalışan teknik personele yönelik sürekli eğitim programlarının uygulamaması
Göstergeler	• Ortaya çıkan eğitim ihtiyacı konu sayısı • Gerçekleştirilen eğitim etkinliği sayısı • Oluşturulan eğitim programı sayısı • Eğitimlere katılan teknik personel sayısı

Hedef 3.2.	Bölgede Tarım İle Uğraşan Kadınların Bitkisel Üretim Konusunda Kapasitelerinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.2.1.
Faaliyet:	Kadınlara yönelik bitkisel üretim konusunda eğitim ihtiyaç analizi yapmak ve bundan hareketle eğitim-yayım programları düzenlemek
Kim?	GTHB İl Müdürlükleri, STK'lar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, Ziraat Odaları
Faaliyetin gerekçesi:	Kadınların bitkisel üretimdeki rol ve ağırlıklarının bilinmemesi Kadınların sorunlarının ve önceliklerini saptanmamış olması Kadınların daha çok emek-yoğun işlerde ve sosyal güvenceden yoksun çalışmaları Kadınlara yönelik özel eğitim-yayım programlarının olmaması
Göstergeler	- Kadınlara yönelik tarımsal eğitim ihtiyaç analizi raporu - Eğitim-yayım hizmetleri sayıları ve değerlendirme anketlerinin sonuçları

Hedef 3.2.	Bölgede Tarım İle Uğraşan Kadınların Bitkisel Üretim Konusunda Kapasitelerinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.2.2.
Faaliyet:	Kadınların özellikle teknoloji/bilgi yoğun üretime katılmasına yönelik teşvik projelerini geliştirmek
Kim?	STK'lar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2014 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	FKA, Ziraat Odaları, Üniversiteler
Faaliyetin gerekçesi:	Kadınların daha çok emek-yoğun işlerde ve sosyal güvenceden yoksun çalışmaları Kadınlara yönelik tarımsal teknoloji ve yenilikçilik programlarının olmaması Kadınların teknoloji-yoğun faaliyetlere geçememesi nedeniyle ekonomik ve sosyal hayata yeterince aktif katılamaması – düşük statü
Göstergeler	- Kadınlara yönelik teknoloji kullanım alanlarının belirlenmesi - Kadınların teknoloji ve yenilikçi üretim süreçlerinde yer almalarına katkıda bulunmak amacıyla desteklenen proje sayıları ve proje sonucunda üretime katılan kadınların sayısı

Hedef 3.2.	Bölgede Tarım İle Uğraşan Kadınların Bitkisel Üretim Konusunda Kapasitelerinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.2.3.
Faaliyet:	Bitkisel üretime yönelik olarak özellikle örgütlü kadınların hazırladığı projelere destek vermek
Kim?	FKA, Hibe Kuruluşları
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2014 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	GTH Bakanlığı, Ziraat Odaları, Üniversiteler, STK'lar
Faaliyetin gerekçesi:	Tarımsal örgütler içerisinde kadın üye sayısının çok az olması Türkiye’de olduğu gibi bölgede de çiftçi kadınların örgütler içerisinde aktif yer alamaması Bölgede örnek, rol model olan tarımsal amaçlı kadın örgütlenmesinin olmaması Bizzat kadınlar tarafından geliştirilen, uygulanan proje olmaması
Göstergeler	• Tarımsal örgütlerde kadın üye sayısı • Desteklenen proje sayısı • Kurulan kadın kooperatif, dernek sayısı

Hedef 3.3.	Bitkisel ürün işleyen KOBİ'lerde işletme sahipleri ve yöneticilerin kapasitelerinin geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.3.1.
Faaliyet:	İşletme sahiplerine ve varsa profesyonel yöneticilerine stratejik planlama, işletme yönetimi, kurum kültürü ve ihtisaslaşma eğitimleri vermek
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlükleri, Üniversiteler
Faaliyetin gerekçesi:	Bitkisel ürün işleyen KOBİ'lerin kurumsal kimliklerinin zayıf olması Bitkisel ürün işleyen KOBİ'lerin sahiplerine ve yöneticilerine yönelik sürekli eğitim programlarının olmaması Bitkisel ürün işleyen KOBİ'lerin sahiplerinin kurumsallaşma ve profesyonelleşme konusunda gösterdikleri direnç
Göstergeler	- Sürekli eğitim programı uygulayan işletme sayısı - İlgili alanlarda verilen eğitim sayısı - İşletme yönetim sertifikası almış işletme sayısı - Kurumsallaşma ve kurum kültürü eğitim programlarına katılan işletme sahibi ve yönetici sayısı

Hedef 3.3.	Bitkisel Ürün İşleyen KOBİ'lerde İşletme Sahipleri Ve Yöneticilerin Kapasitelerinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.3.2.
Faaliyet:	İşletme sahipleri ve yöneticilerine eğitimin gerekliliği ile ilgili bilgilendirme faaliyetleri, firma ziyaretleri ve seminerler düzenlemek
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, KOSGEB
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	FKA
Faaliyetin gerekçesi:	Kalifiye insan gücünün yeterli olmaması Bölgede her yönüyle örnek olabilecek “örnek işletme “ sayısının çok az olması İşletmelerde kapasite geliştirmeye yönelik eğitim programlarının az olması
Göstergeler	• Düzenlenen toplantı sayısı • Ziyaret edilen işletme sayısı • Örnek hale gelebilen işletme sayısı

Hedef 3.3.	Bitkisel Ürün İşleyen Kobi'lerde İşletme Sahipleri Ve Yöneticilerin Kapasitelerinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.3.3.
Faaliyet:	İşletme sahipleri ve yöneticilere yönelik markalaşma ve pazar araştırmaları eğitimleri düzenlemek
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Bankalar, Leasing-factoring şirketleri
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede markalaşmış ürün sayısının azlığı Bölgeye hitap edecek Pazar araştırmaları merkezinin, biriminin olmaması Markalaşma ve Pazar araştırmalarına yönelik sürekli eğitim verilecek bir birimin oluşturulamamış olması
Göstergeler	• Markalaşmış ve tanınan ürün sayısı • Düzenlenen eğitim sayısı • Bölgeye özel markalaşma ve Pazar araştırmaları raporu • Bölgeye özgü markalaşma ve Pazar araştırmaları merkezi

Hedef 3.3.	Bitkisel Ürün İşleyen KOBİ'lerde İşletme Sahipleri ve Yöneticilerin Kapasitelerinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.3.4.
Faaliyet:	Yöneticilere yönelik ürün geliştirme ve çeşitlendirme eğitimleri düzenlemek
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	KOSGEB, Bankalar, Üniversiteler
Faaliyetin gerekçesi:	Bitkisel ürün işleyen KOBİ'lerin kurumsal kimliklerinin zayıf olması Bitkisel ürün işleyen KOBİ'lerin yöneticilerine yönelik sürekli eğitim programlarının olmaması Bölgede profesyonel yönetici bulma konusunda yaşanan sıkıntılar
Göstergeler	- Sürekli eğitim programı uygulayan işletme sayısı - İlgili alanlarda verilen eğitim sayısı - Kurumsallaşma ve kurum kültürü eğitim programlarına katılan yönetici sayısı

Hedef 3.3.	Bitkisel Ürün İşleyen KOBİ'lerde İşletme Sahipleri Ve Yöneticilerin Kapasitelerinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	3.3.5.
Faaliyet:	İşletme sahiplerine ve varsa yöneticilerine insan kaynakları yönetimi eğitimi vermek
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, KOSGEB
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, STK'lar
Faaliyetin gerekçesi:	İşletmelerde insan kaynakları biriminin olmaması veya olanların da aktif olmaması İşletmelerde çalışma performansını arttırmak için insan kaynakları yönetimi (ekip çalışması, etkin zaman kullanımı vb) konularında bölge genelinde görülen eksiklikler
Göstergeler	- İnsan kaynakları birimi oluşturan işletme sayısı - İnsan kaynaklarını geliştirmeye yönelik sürekli eğitim programı uygulayan işletme sayısı

STRATEJİ 4: TRB1 BÖLGESİNDE BİTKİSEL ÜRETİM ALTYAPISININ GÜÇLENDİRİLMESİ

Hedef 4.1.	Sulama Altyapısının Güçlendirilmesi ve Sulama Sistemlerinin Yenilenmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	4.1.1.
Faaliyet:	Yapımı Devam Eden ve/veya Atıl Durumdaki Sulama Kanallarının, Göletlerinin Tamamlanması, Yeniden İşletmeye Konulması
Kim?	DSİ, İl Özel İdareleri, Sulama Kooperatifleri
Nerede?	TRB1 Bölgesi (Arguvan, Kuluncak, Akçadağ, Yeşilyurt, Hekimhan, Yazıhan, Battalgazi, Kale, Ağın, Keban, Elazığ Merkez, Pertek, Çemişgezek, Hozat, Sivrice, Mazgirt, Kovancılar, Palu, Karakoçan, Bingöl Merkez, Genç, Karlıova, Yedisu)
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	FKA, GTH Bakanlığı
Faaliyetin gerekçesi:	Su kaynaklarının etkin değerlendirilememesi Bazı su işletim tesislerinin atıl veya verimsiz halde olması
Göstergeler	- Sulamaya açılan tarım arazileri miktarı - Yeni devreye girecek su işletme tesisleri (birlik, kooperatif gibi)

Hedef 4.1.	Sulama Altyapısının Güçlendirilmesi ve Sulama Sistemlerinin Yenilenmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	4.1.2.
Faaliyet:	Bölgedeki sulama örgütlerinin etkinliğini ve kapasitelerini arttırmak
Kim?	Valilikler, GTHB İl Müdürlükleri, Yerel Yönetimler
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, İl Özel İdareleri, DSI, Sulama örgütleri
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede sulama örgütlenmesinin zayıf olması Mevcut sulama örgütlerinin ekonomik ve teknik açıdan yetersiz kalabilmeleri Sulama örgütlerinin insan kaynakları kapasitelerinin yetersizliği
Göstergeler	- Ekonomik ve teknik açıdan kendi kendine yetebilen sulama örgütü sayısı - Sulama örgütlerinde çalışan teknik personele yönelik eğitim-yayım çalışması sayısı

Hedef 4.1.	Sulama Altyapısının Güçlendirilmesi ve Sulama Sistemlerinin Yenilenmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	4.1.3.
Faaliyet:	Basınçlı sulama sistemlerini yaygınlaştırmak ve bu amaçla verilen destekler konusunda çiftçileri bilgilendirmek
Kim?	GTHB İl Müdürlükleri, İl Özel İdareleri, DSI
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, Ziraat Odaları, Sulama örgütleri, Üretici birlikleri ve kooperatifleri
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede geleneksel sulama sistemlerinin yaygın olması Basınçlı sulama sistemlerinin yaygınlaşmaması Basınçlı sulama sisteminin yüksek maliyeti Basınçlı sulama sistemlerine yönelik destekler konusunda çiftçilerin yeterli bilgiye sahip olmaması
Göstergeler	- Basınçlı sulamaya geçen çiftçi sayısı ve arazi miktarı - Basınçlı sulama desteklerinden faydalanan çiftçi sayısı

Hedef 4.2.	Tarımda Alternatif Enerji Kullanımının Yaygınlaştırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	4.2.1.
Faaliyet:	Rüzgâr, güneş ve biyogaz gibi alternatif enerji kaynaklarından daha etkin ve yaygın olarak yararlanabilme olanaklarını artırmak
Kim?	GTHB İl Müdürlükleri, Üniversiteler, Üretici birlikleri ve kooperatifleri, Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi (Elazığ ve Malatya illeri öncelikli olmak üzere)
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	İl Özel İdareleri, FKA
Faaliyetin gerekçesi:	Bölge tarımında rüzgâr, güneş enerjisi ve biyogaz kullanılmaması Bölge tarımında rüzgâr, güneş enerjisi ve biyogaz kullanımının yeterince bilinmemesi Girdi maliyetlerinin düşürülmesinde rüzgâr, güneş enerjisi ve biyogaz kullanımının zorunluluğu
Göstergeler	- Rüzgâr, güneş enerjisi ve biyogaz kullanılması konusunda düzenlenen eğitim-yayım hizmetleri ile bunlara katılan çiftçi ve teknik personel sayısı - Pilot uygulama sayısı

Hedef 4.3.	Bitkisel Üretimde Girdi Temini Altyapısının Güçlendirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	4.3.1.
Faaliyet:	Bölgede Tohum, Fide, Fidan, Anaç Üretiminin Yapılması
Kim?	GTHB İl Müdürlükleri, Üreticiler, Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi (Elazığ öncelikli olmak üzere)
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından başlayarak devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Orman ve Su İşleri Şube Müdürlükleri
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede bitkisel girdi üretiminde bulunan işletme sayısının azlığı Girdi maliyetlerinin yüksekliği Bölgeye özgü ürün çeşitliliğinin korunması
Göstergeler	Bölgede tohum, Fide, Fidan, Anaç gibi girdi üreten işletme ve kamu birimi sayısı

Hedef 4.3.	Bitkisel üretimde girdi temini altyapısının güçlendirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	4.3.2.
Faaliyet:	Kaliteli ve sertifikalı girdi kullanımını yaygınlaştırmak
Kim?	GTHB İl Müdürlükleri, Tohumculuk ve Fidancılık Şirketleri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Üniversiteler, Araştırma Enstitüleri
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede kaliteli ve sertifikalı girdi kullanımının sınırlı olması Bu konudaki destekler ile ilgili bilgi düzeyinin düşük olması Bölgede kaliteli ve sertifikalı girdi üreten işletmelerin yetersiz olması
Göstergeler	Kaliteli ve sertifikalı girdi kullanan çiftçi sayısı

Hedef 4.4.	Özellikle kayısı, elma, dut, kiraz gibi hasatta yüksek iş gücü gereksinimi gösteren ürünlerde tarımsal mekanizasyona yönelik Ar-Ge çalışmalarının yapılması ve uygulamanın artırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	4.4.1.
Faaliyet:	Başta kayısı hasadı olmak üzere mekanizasyona yönelik Ar-Ge çalışmalarına ağırlık vermek, bu konuda var olan çalışmaları ekonomik açıdan uygun koşullarda yaygınlaştırmak
Kim?	Kayısı Araştırma İstasyonu, İnönü Üniversitesi Kayısı Araştırma ve Uygulama Merkezi, Üretici birlikleri ve kooperatifleri
Nerede?	TRB1 Bölgesi (Malatya, Elazığ illeri öncelikli olmak üzere)
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından itibaren devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	GTHB İl Müdürlükleri, İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlükleri
Faaliyetin gerekçesi:	Başta kayısı olmak üzere hasat sırasında oluşan ürün kayıpları Emek-yoğun iş gücünün kullanılması Tarımsal teknoloji konusunda Ar-Ge çalışmalarının sınırlı olması
Göstergeler	- Ar-Ge çalışmaları raporları - Yeni teknikleri kullanan üretici ve işletme sayısı

Hedef 4.5.	Tarımsal mekanizasyonun önünde engel olarak duran arazi parçalılığının önlenmesi ve toplulaştırma çalışmalarının tamamlanması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	4.5.1.
Faaliyet:	Ulusal politika önceliklerini dikkate alarak bölgede toplulaştırma işlemlerini uzun vadede tamamlamak ve böylece tarımsal mekanizasyonda etkinliği arttırmak
Kim?	Tarım Reformu Genel Müdürlüğü
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 - 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	GTHB İl Müdürlükleri
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgedeki arazilerin küçük ve işletmelerin de çok parselli yapıda olmaları
Göstergeler	• Toplulaştırılan arazi miktarı

STRATEJİ 5: BİTKİSEL ÜRÜNLERE DAYALI TARIMSAL KOBİ'LERDE ORTAK DAVRANIŞ KÜLTÜRÜNÜN GELİŞTİRİLMESİ

Hedef 5.1.	Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal KOBİ'lerde Ortak Davranış Kültürü İle Pazarlama Ağının, Pazarlama Altyapısının Bölge Kimliğini Ön Plana Çıkaracak Şekilde Geliştirilmesi
Yer:	TRB1
Faaliyet no:	5.1.1.
Faaliyet:	Ortak hareket etme ve davranış kültürünün gerekliliği ve çıkar birlikteliği hakkında seminer, konferans vb faaliyetleri organize etmek
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 - 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Bitkisel üretime dayalı gıda sanayi paydaşları ve kamu birimleri
Faaliyetin gerekçesi:	TRB1 Bölgesinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin üretim, işleme ve pazarlamada etkinlikleri konusunda bireysel davranış içerisinde olması İşletmelerin ortak davranış kültürüne inanmamaları
Göstergeler	Düzenlenen seminerler, toplantı, konferans sayısı ve bunlara katılan KOBİ sayısı

Hedef 5.1.	Bitkisel Ürönlere Dayalı Tarımsal KOBİ'lerde Ortak Davranış Kültürü İle Pazarlama Ağının, Pazarlama Altyapısının Bölge Kimliğini Ön Plana Çıkaracak Şekilde Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	5.1.2.
Faaliyet:	Fuarlara, organizasyonlara ortak katılımı teşvik etmek
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar, Valilikler
Nerede?	Ulusal ve Uluslararası Platformlar
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 - 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Bitkisel üretime dayalı gıda sanayi paydaşları ve kamu birimleri
Faaliyetin gerekçesi:	Fuarlara dağılık katılım nedeniyle yararlılığının düşük olması Fuarlarda bölge temsiliyetinden çok işletme temsiliyetinin öne çıkması
Göstergeler	Toplu biçimde katılım gösterilen organizasyon sayısı

Hedef 5.1.	Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal KOBİ’lerde Ortak Davranış Kültürü İle Pazarlama Ağının, Pazarlama Altyapısının Bölge Kimliğini Ön Plana Çıkaracak Şekilde Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	5.1.3.
Faaliyet:	Bölgede gıda sanayi-tarım fuarı düzenlemek
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, STK’lar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Bitkisel üretime dayalı gıda sanayi paydaşları ve kamu birimleri, Sanayi ve Ticaret Odaları
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede bitkisel ürünlerin işlenmeksizin pazara arz edilmesi Gıda sanayisine konu olan ürün miktarının az olması İşlenmiş olan ürünlerin tanıtımının sınırlı olması Bölge dışından gelecek talebi buluşturacak organizasyonun olmaması
Göstergeler	• Düzenlenen fuar sayısı • Fuara katılan işletme sayısı • Dışarıdan fuara katılan işletme ve alıcı sayısı

Hedef 5.1.	Bitkisel Ürönlere Dayalı Tarımsal KOBİ'lerde Ortak Davranış Kültürü İle Pazarlama Ağının, Pazarlama Altyapısının Bölge Kimliğini Ön Plana Çıkaracak Şekilde Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	5.1.4.
Faaliyet:	Bitkisel üretime dayalı gıda sanayiye katkıda bulunacak projeleri üniversite, işletmeler, STK ve Kamunun ortaklığında hazırlamak ve hayata geçirmek
Kim?	Üniversite, İşletmeler, STK, Kamu
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Bitkisel üretime dayalı gıda sanayi paydaşları ve kamu birimleri, üniversiteler
Faaliyetin gerekçesi:	Bitkisel üretimde verimliliği, kaliteyi, katma değeri arttırmak amacıyla organizasyon eksikliği ve paydaşların bir araya gelmelerinde yaşanan zorluklar Paydaş temelli proje hazırlamasında ve uygulamasında görölen eksiklikler
Göstergeler	Hazırlanan ve uygulamaya aktarılan proje sayısı

STRATEJİ 6: BİTKİSEL ÜRETİME DAYALI GIDA SANAYİ SEKTÖRÜNÜN GÜÇLENDİRİLMESİ

Hedef 6.1.	Bölgede Yetiştirilen Bitkisel Ürünlerin Bölgede İşlenmesinin Sağlanması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	6.1.1.
Faaliyet:	Bölgede üretilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesini sağlamak amacıyla gereksinim duyulan tarımsal KOBİ alanlarını belirlemek
Kim?	Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi (Elazığ, Malatya illeri öncelikli olmak üzere)
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Ticaret ve Sanayi Odaları, KOSGEB, FKA, Üniversite
Faaliyetin gerekçesi:	TRB1 Bölgesinde yetiştirilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesine katkıda bulunacak tarımsal KOBİ’lerin azlığı Konu ve ürün bazında faaliyet gösteren tarımsal KOBİ’lerin kapasite kullanım oranlarının düşük olması
Göstergeler	• Bölgede tarımsal KOBİ sayısındaki artışlar • KOBİ’lerde kapasite kullanım oranlarındaki artışlar

Hedef 6.2.	Bitkisel Üretimden Gelen Katma Değerin (Gıda Sanayi Aracılığı İle) Yükseltilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	6.2.1.
Faaliyet:	Bölgede üretilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesi için tarıma dayalı KOBİ'leri yaygınlaştırmak
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2019 – 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	FKA, GTHB İl Müdürlükleri
Faaliyetin gerekçesi:	TRB1 Bölgesinde yetiştirilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenmesini sağlayacak yeni tarımsal KOBİ'lerin kurulması Tarımsal KOBİ'lerin bölgedeki iller bazında dağılımının il potansiyellerine bağlı olarak belirlenmesi
Göstergeler	- Bölgede tarımsal KOBİ sayısındaki artışlar ve illere göre dağılımları - KOBİ'lerde işlenen bölgesel ürün miktarı

Hedef 6.2.	Bitkisel Üretimden Gelen Katma Değerin (Gıda Sanayi Aracılığı İle) Yükseltilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	6.2.2.
Faaliyet:	Bölgede işlenen ürünlerin değerini arttırmak için markalaşmaya gitmek
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 - 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	GTHB İl Müdürlükleri, İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlükleri,
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede markalaşmış ürün sayısının azlığı Markalaşamama nedeniyle ürünlerin düşük değerden alıcı bulması Bölgede yerel tanınırlılığın markalaşmanın önüne geçmesi
Göstergeler	• Ulusal düzeyde marka değeri olan ve tanınan ürün sayısı • Marka değeri nedeniyle ürün fiyatlarında görülen değişiklikler

Strateji 7: Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal KOBİ’lerde İnovasyon Ve Ar-Ge Kapasitelerinin Artırılması

Hedef 7.1.	Bitkisel Ürünlere Dayalı Tarımsal KOBİ’lerin İnovasyon ve Ar-Ge Konularında Bilinçlendirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	7.1.1.
Faaliyet:	Mevcut işletmelerin İnovasyon ve Ar-Ge konusunda mevcut durumunu ortaya koymak ve işletmeleri bu konularda bilgilendirmek <i>7.1.1.1. İnovasyon ve Ar-ge konularında eğitimler vermek, bilgilendirme toplantıları düzenlemek</i> <i>7.1.2. İnovasyon ve Ar-Ge konularında potansiyeli ortaya koymak ve temel eksiklikleri belirlemek</i> <i>7.1.3. İşletmelere inovasyon ve Ar-Ge konularında destek veren kurum ve kuruluşlar ile maddi kaynaklar hakkında bilgi vermek</i> <i>7.1.4. İşletmelerde inovasyona yönelik faaliyetlerde bulunmak</i> <i>7.1.5. İşletmelerin Ar-Ge çalışmalarına bütçe ayırmasını teşvik etmek</i> <i>7.1.6. İnovasyon ve Ar-Ge yoluyla ürün değişikliklerine ve çeşitlendirmeye gidilmesini sağlamak</i>
Kim?	Üniversiteler, Araştırma Enstitüleri, Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi (Malatya ve Elazığ illeri öncelikli olmak üzere)
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 - 2014
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlükleri, TÜBİTAK
Faaliyetin gerekçesi:	Bölge bitkisel ürünlere dayalı çalışan KOBİ’lerde innovasyon ve Ar-Ge yatırımlarının yetersizliği veya hiç olmaması Bölgedeki işletmelerin önemli bir bölümünde innovasyon ve Ar-Ge’nin bir eksiklik olarak hissedilmemesi İşletmelerin innovasyon ve Ar-Ge çalışmalarına pay ayırmamaları
Göstergeler	• İnnovasyon ve Ar-Ge konularında düzenlenen eğitim ve toplantı sayısı • İnnovasyon ve Ar-Ge konularına pay ayıran işletme sayısı • Bölgedeki yenilikçi ürün sayısındaki artışlar

Hedef 7.2.	Bölgede İnnovasyon ve Ar-Ge Çalışmaları Konusunda Etkililiğin Arttırılması Amacıyla Üniversitelerin Bilimsel Çalışmalarının Desteklenmesi ve Üretici Örgütlerinin De Bu Konuda Duyarlılıklarının Arttırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	7.2.1.
Faaliyet:	Bölgedeki üniversitelerin Ar-Ge konusundaki çalışmalarını ve uzman alt yapısını ortaya koymak
Kim?	Üniversiteler, İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlükleri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 – 2015
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	GTHB İl Müdürlükleri, FKA
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede üniversitelerin innovasyon ve Ar-Ge konusunda daha etkin ve aktif hale gelmelerinin getirdiği zorunluluk Özellikle yeni kurulan üniversitelerde innovasyon ve Ar-Ge çalışmaları konusunda yaşanan sınırlılıklar
Göstergeler	• Mevcut durum raporları • Üniversitelerde innovasyon ve Ar-Ge konusunda oluşturulan birimler ve bu birimlerde çalışan uzman sayısı

Hedef 7.2.	Bölgede İnnovasyon ve Ar-Ge Çalışmaları Konusunda Etkililiğin Arttırılması Amacıyla Üniversitelerin Bilimsel Çalışmalarının Desteklenmesi ve Üretici Örgütlerinin De Bu Konuda Duyarlılıklarının Arttırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	7.2.2.
Faaliyet:	Malatya’da kurulacak olan tarım tekno-kentini bitkisel üretim alanında çalışmalarını aktif ve etkin hale getirmek (mekanizasyon, verimlilik, kuraklık ve ürün çeşitliliği gibi)
Kim?	Malatya Valiliği, İnönü Üniversitesi, TİGEM, GTHB İl Müdürlüğü, FKA
Nerede?	Malatya
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede innovasyon ve Ar-Ge konularında destek almak isteyen teşviklerden yararlanmak isteyen işletmelerin yer bulabileceği bir organizasyon ve mekân eksikliğinin varlığı. Tarım tekno-kenti aracılığıyla bu eksikliği giderilmesi Bölgede innovasyona konu olan ürün sayısının azlığı
Göstergeler	- Tarım tekno-kenti faaliyetleri - Tarım tekno-kenti içerisinde yer alan işletme sayısı

Hedef 7.2.	Bölgede İnnovasyon ve Ar-Ge Çalışmaları Konusunda Etkililiğin Arttırılması Amacıyla Üniversitelerin Bilimsel Çalışmalarının Desteklenmesi ve Üretici Örgütlerinin De Bu Konuda Duyarlılıklarının Arttırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	7.2.3.
Faaliyet:	Üretici örgütlerinin Ar-Ge ve İnnovasyon konusunda bilgi düzeylerini arttıracak faaliyetlerde bulunmak
Kim?	İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlükleri, GTHB İl Müdürlükleri, Üniversiteler, STK'lar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 – 2018 (Malatya ve Elazığ öncelikli olmak üzere)
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TÜBİTAK, FKA, Özel firmalar, Üretici birlikleri ve kooperatifler
Faaliyetin gerekçesi:	Üretici örgütlerinin innovasyon ve Ar-Ge konusunda bilgi sahibi olmaması ve personel yapısının buna uygun olmaması Üretici örgütlerinin innovasyon ve Ar-Ge yatırımları içerisinde yer almamaları
Göstergeler	- Düzenlenen eğitim ve toplantı sayısı - İnnovasyon ve Ar-Ge konusunda istihdam edilen personel sayısı

Hedef 7.3.	Tarım İle İlgili Kamu Paydaşlarının İnnovasyon ve Ar-Ge Kapasitelerinin Arttırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	7.3.1.
Faaliyet:	Başta GTHB İl Müdürlükleri olmak üzere enstitüler ve araştırma istasyonlarının innovasyon ve Ar-Ge konusunda mevcut durumlarını ortaya koymak ve kapasite arttırıcı teknik ve uygulamalı eğitimlerde bulunmak (laboratuvarları güçlendirmek, teknoloji donanımını yenilemek, demo alanlar oluşturmak vb girişimler için)
Kim?	Üniversiteler, İl Bilim, Sanayi ve Teknoloji Müdürlükleri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TÜBİTAK, FKA
Faaliyetin gerekçesi:	Kamuda innovasyon ve Ar-Ge konularında çalışan personel eksikliği Kamu birimleri arasında innovasyon ve Ar-Ge konularında ortak çalışma davranış eksikliği Kamuda innovasyon ve Ar-Ge çalışmalarının sınırlılığı
Göstergeler	- Kamuda oluşturulan innovasyon ve Ar-Ge çalışma birimleri - Düzenlenen eğitim ve toplantı sayısı - Kamuda innovasyon ve Ar-Ge konularında çalışan personel sayısı

STRATEJİ 8: BİTKİSEL ÜRETİME DAYALI GIDA SANAYİ İŞLETMELERİNİN PAZARA ERİŞEBİLİRLİK VE PAZARLAMA KABİLİYETİNİN GELİŞTİRİLMESİ

Hedef 8.1.	Bitkisel Üretime Dayalı KOBİ'lerin Finansal Erişimlerinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.1.1.
Faaliyet:	İşletme sahip ve yöneticilerinin finansal kaynaklar ve kullanımı konularındaki bilgi birikimlerinin artırmak
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından itibaren devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	GTHB İl Müdürlükleri, TC Ziraat Bankası, Özel Bankalar, FKA
Faaliyetin gerekçesi:	KOBİ'lerin finans konusunda yaşadıkları sorunlar Yeni finans kaynakları ve kullanım biçimleri konusunda yetersiz bilgi İşletme sahiplerinin geleneksel finans kaynaklarına daha fazla eğilimli olmaları
Göstergeler	- Eğitim, toplantı sayısı - Leasing yoluyla kredi kullanan işletme sayısı

Hedef 8.1.	Bitkisel Üretime Dayalı KOBİ'lerin Finansal Erişimlerinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.1.2.
Faaliyet:	İşletmelerin özellikle inovasyon, Ar-Ge ve pazarlama konularında, TUBİTAK, FKA, KOSGEB, AB, IPARD vb projelerden yararlanılmasını sağlamak
Kim?	Hibe Kuruluşları, KOSGEB, Ticaret ve Sanayi Odaları
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 - 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TUBİTAK, Özel Danışmanlık Büroları
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede proje hazırlama ve uygulama kültürünün zayıf olması Bölgedeki projelerin daha çok üretim odaklı olması Proje kaynakları konusunda yeterli bilgi sahibi olunmaması Projeler karşı oluşan önyargılar ve hazır beklentiler
Göstergeler	• Başvurulan proje sayısı • Proje eğitim ve tanıtım çalışmaları • Uygulamaya geçen proje sayısı

Hedef 8.2.	İşletmelerin Ticaret - İhracat Faaliyetlerinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.2.1.
Faaliyet:	İşletme Sahip/Yöneticileri ve Çalışanlar Düzeyinde Kalite-Standardizasyon Kültürünün Geliştirilmesi
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından itibaren devamlı olarak
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TSE, GTHB İl Müdürlükleri
Faaliyetin gerekçesi:	İşletmelerin ölçek nedeniyle kalite ve standardizasyona yeterli öneme yer vermemeleri Bölgede henüz hiçbir üründe kümelemeye gidilememiş olması Ulusal ve uluslararası ölçekte pazarlama yapabilen ve markalaşmış ürünü olan işletme sayısının çok az olması
Göstergeler	• Kalite standardı sertifikası alan işletme sayısı • Kalite ve standartlara uygun pazarlaması yapılan ürün miktarı

Hedef 8.2.	İşletmelerin ticaret-ihracat faaliyetlerinin geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.2.2.
Faaliyet:	Dış ticareti geliştirmek için sektörel bir platform, dernek, birlik vb STK kurulması, bu platformların etkin bir şekilde yönetimini sağlamak
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar, Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	FKA
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgedeki sınırlı olan dış ticaretin dağınık bir yapıda gerçekleşmesi Dış ticaret konusunda ortak bir amaç birlikteliğinin olmaması Dış ticarete yönelik paydaşları bir araya getiren bir organizasyon olmaması
Göstergeler	Kurulan platformlar ve platforma dahil olan işletme sayısı

Hedef 8.3.	İşletmelerin Üretim Öncelikli Tedarik Zincirinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.3.1.
Faaliyet:	Verimi ve kalitesi yüksek ürün temini için gerekli çalışmaları (girdi kullanımına yönelik) başlatmak
Kim?	GHT İl Müdürlükleri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	FKA, Üretici birlikleri ve kooperatifleri, Tarımsal İşletmeler
Faaliyetin gerekçesi:	TRB1 Bölgesinde girdi kullanımında kaliteye özen gösterilmemesi Kaliteli girdi kullanılmaması nedeniyle ürünlerin düşük değerde oluşması
Göstergeler	Sertifikalı tohum, fidan, fide, gübre vb kullanan tarımsal işletme sayısı

Hedef 8.3.	İşletmelerin Üretim Öncelikli Tedarik Zincirinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.3.2.
Faaliyet:	Meyve kurutma, meyve suyu elde etme amacıyla Bölgede işleme sanayisini desteklemek
Kim?	Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi (Malatya ve Elazığ illeri öncelikli olmak üzere)
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	FKA, KOSGEB, TİGEM
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgede üretilen ürünlerin bölgede işlenmemesi ve bu nedenle de düşük değerde elden çıkarılması
Göstergeler	• Kurulan işletme ve tesis sayısı • Bu işletmelerde işlenen ürün miktarı

Hedef 8.3.	İşletmelerin Üretim Öncelikli Tedarik Zincirinin Geliştirilmesi
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.3.3.
Faaliyet:	Tedarik zincirinde yer alan işletmelerin bölgede kurulmasının sağlanması-teşvik edilmesi
Kim?	Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	FKA, Ticaret ve Sanayi Odaları, KOSGEB
Faaliyetin gerekçesi:	Bitkisel üretim için gerekli girdilerin çoğunlukla bölge dışından temini Girdi temini nedeniyle maliyetlerin yüksek olması
Göstergeler	• Kurulan işletme sayısı • Bölgede kullanılan girdi miktarının bölgeden karşılanma miktarı

Hedef 8.4.	Gerek Üretilen Ürünler Bazında, Gerekse De Ürün İşleme Anlamında Çeşitliliğinin Arttırılması ve Geliştirilmesi (Dut-Pekmez; Kayısı-Kozmetik vb)
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.4.1.
Faaliyet:	Ana ürünlerden yan ürün elde edebilecek faaliyetleri ve buna yönelik girişimde bulunabilecek işletmeleri desteklemek
Kim?	Araştırma Enstitüleri, Özel Sektör Temsilcileri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	FKA, GTHB İl Müdürlükleri, TİGEM
Faaliyetin gerekçesi:	Bitkisel ürünlerden elde edilen gelirlerin birincil düzeyde kalması Bitkisel ürünlerde tali ürünlerin değerlendirilememesi Ürün çeşitliliğinin azlığı
Göstergeler	Geliştirilen yan ürün sayısı ve bu yolla elde edilen gelir miktarı

Hedef 8.4.	Gerek Üretilen Ürünler Bazında, Gerekse De Ürün İşleme Anlamında Çeşitliliğinin Arttırılması ve Geliştirilmesi (Dut-Pekmez; Kayısı-Kozmetik vb)
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.4.2.
Faaliyet:	Yan ürünlere yönelik pazar araştırmalarında bulunmak
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, Üniversiteler
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 – 2014
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	FKA, GTHB İl Müdürlükleri
Faaliyetin gerekçesi:	Yan ürünlerin alıcıları hakkında yeterli pazar analizinin olmaması Yan ürünlerin bölge dışında daha fazla değerlendirilmesi
Göstergeler	Pazar araştırması raporları

Hedef 8.5.	Gıda Güvenliğini Sağlamaya Yönelik Altyapı Çalışmalarının Tamamlanması, İşletmelerde Duyarlılık ve Farkındalık Yaratılması ve Kaliteye Yönelik Gerekli Belgelerin Teminine Yönelik Çalışmalarda Bulunulması (İşletmelerde Ortak Davranış Kültürü Devreye Konulmalıdır)
Yer:	TRB1 bölgesi
Faaliyet no:	8.5.1.
Faaliyet:	Ürün işleyen işletmelerin gıda güvenliği ve ulusal-uluslar arası sertifikalar konusunda bilgilendirilmek ve bilinçlendirilmek
Kim?	Ulusal ve Uluslararası sertifika kuruluşları
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 – 2014
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	GTHB İl Müdürlükleri, Sağlık İl Müdürlükleri, Üniversiteler, GTH Bakanlığı
Faaliyetin gerekçesi:	Gıda güvenliği konusunda işletmelerin yeterli hassasiyeti göstermemeleri Ulusal ve uluslararası sertifika alan işletmelerin azlığı Gıda güvenliği konusunda duyarlılık ve farkındalığın az olması
Göstergeler	- Eğitim, toplantı sayısı - Ulusal ve uluslararası sertifika alan işletme sayısı

Hedef 8.5.	Gıda Güvenliğini Sağlamaya Yönelik Altyapı Çalışmalarının Tamamlanması, İşletmelerde Duyarlılık ve Farkındalık Yaratılması ve Kaliteye Yönelik Gerekli Belgelerin Teminine Yönelik Çalışmalarda Bulunulması (İşletmelerde Ortak Davranış Kültürü Devreye Konulmalıdır)
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.5.2.
Faaliyet:	Ulusal ve uluslar arası gıda güvenliği sertifikası almak isteyen işletmelere yönelik danışmanlık hizmeti vermek ve bunları desteklemek
Kim?	Ulusal ve Uluslararası sertifika kuruluşları, TSE, TPE
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ticaret ve Sanayi Odaları
Faaliyetin gerekçesi:	İşletmelerde gıda güvenliği ve sertifikalar konusunda çalışan uzman eksikliği İşletmelerin sertifika alma konusunda verilen destekler konusunda bilgi sahibi olmamaları
Göstergeler	- Alınan sertifika sayısı - Sertifika alan işletme sayısı - İşletmelerde gıda güvenliği ve sertifikalar konusunda çalışan personel sayısı

Hedef 8.5.	Gıda Güvenliğini Sağlamaya Yönelik Altyapı Çalışmalarının Tamamlanması, İşletmelerde Duyarlılık ve Farkındalık Yaratılması ve Kaliteye Yönelik Gerekli Belgelerin Teminine Yönelik Çalışmalarda Bulunulması (İşletmelerde Ortak Davranış Kültürü Devreye Konulmalıdır)
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.5.3.
Faaliyet:	Bölgede pazarlamaya yönelik faaliyetlerde de bulunan tarım paydaşlarına yönelik olarak gıda güvenliği konusunda ortak davranış kültürünü anlatmak
Kim?	Ticaret ve Sanayi Odaları, STK'lar
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	GTH ve Sağlık İl Müdürlükleri
Faaliyetin gerekçesi:	Gıda güvenliği konusunda bölgesel düzeyde işbirliği ve koordinasyonun olmaması
Göstergeler	Kurulan işbirliği ortaklığı sayısı

Hedef 8.6.	Bitkisel Üretimde Bulunan Çiftçilerin İşletme Büyütme, Teknoloji Yenileme ve Girdi Temini Gibi Konularda Finansal Erişimlerinin Sağlanması-Kolaylaştırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.6.1.
Faaliyet:	Bu konularda çiftçileri finans kaynakları ve kurum/kuruluşları hakkında bilgilendirmek
Kim?	Üretici birlikleri ve kooperatifleri, GTHB İl Müdürlükleri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından itibaren devamlı olarak
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TC Ziraat Bankası, Özel Bankalar, FKA
Faaliyetin gerekçesi:	Çiftçilerin işletme büyütme, teknoloji yenileme ve girdi temini gibi konularla ilgili teşvik ve desteklerden habersiz olmaları Çiftçilerin finans kaynaklarına erişimde sorun yaşamaları
Göstergeler	- Eğitim, toplantı sayısı - Yeni finans kaynaklarına başvuran çiftçi sayısı

Hedef 8.6.	Bitkisel Üretimde Bulunan Çiftçilerin İşletme Büyütme, Teknoloji Yenileme ve Girdi Temini Gibi Konularda Finansal Erişimlerinin Sağlanması-Kolaylaştırılması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	8.6.2.
Faaliyet:	İlgili konularda destek veren finans kuruluşları tarafından çiftçilere yönelik eğitim ve bilgilendirme günleri düzenlemek
Kim?	GTHB İl Müdürlükleri
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 yılından itibaren devamlı
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	GTH Bakanlığı
Faaliyetin gerekçesi:	Finans kuruluşları ile çiftçilerin bir araya yeterince gelememeleri
Göstergeler	Eğitim, toplantı sayısı

STRATEJİ 9: YÖNETİŞİM MODELİNİN GELİŞTİRİLMESİ

Hedef 9.1.	TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulunun Oluşturulması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	9.1.1.
Faaliyet:	Bitkisel üretim paydaşlarını bir arada tanımlayarak rol ve sorumlulukları ortaya koymak
Kim?	FKA, GTHB İl Müdürlükleri, Ticaret ve Sanayi Odaları, Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü / Gümrük ve Ticaret İl Müdürlüğü
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Ziraat Odası, Üretici Birlikleri, Baklagil ve Baklagil Ürünleri İşleme Sanayisi grubu, Meyvecilik ve Meyve İşleme Sanayisi Grubu, Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Grubu, Valilikler-Kaymakamlıklar, STK'lar, Yerel Yönetimler, Üniversite
Faaliyetin gerekçesi:	Tüm bölgeyi kapsayacak bitkisel üretim örgütlemesinin olmaması Bitkisel üretimde paydaş tanımlamalarının yapılmamış olması Paydaşlar arasındaki kopukluk
Göstergeler	• Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu üyelerinin tanımlanmış rol ve sorumlulukları • Kurulun toplanma sıklığı ve alınan kararlar

Hedef 9.1.	TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulunun Oluşturulması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	9.1.2.
Faaliyet:	Paydaşların alt konular bazında ortak çalışma kültürü içinde hareket etmelerini sağlamak
Kim?	TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	
Faaliyetin gerekçesi:	Paydaş tanımlamalarının yapılmaması Paydaşların dağınık hareket etmesi Bölgede ortak çalışma kültürünün oluşmaması
Göstergeler	Gerçekleşen işbirliği ortaklıkları sayısı

Hedef 9.1.	TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulunun Oluşturulması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	9.1.3.
Faaliyet:	Bitkisel üretim konusunda Bölgede güçlü bir konuma gelebilecek lobi oluşturmak
Kim?	TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	
Faaliyetin gerekçesi:	Bölgedeki paydaşların dağınıklığı nedeniyle güç birliğine gidilememesi Bölge çıkarlarını savunacak lobilerin oluşmaması
Göstergeler	• Bölge ürünlerinin ulusal düzeyde tanınırlık düzeyi • Lobilerin bölge dışındaki etkinlikleri

Hedef 9.2.	İllerde Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurullarının Oluşturulması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	9.2.1.
Faaliyet:	Bitkisel üretim paydaşlarını bir arada tanımlayarak rol ve sorumlulukları ortaya koymak
Kim?	İl Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulları
Nerede?	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2013 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu
Faaliyetin gerekçesi:	İlleri kapsayacak bitkisel üretim örgütlemesinin olmaması Bitkisel üretimde paydaş tanımlamalarının yapılmamış olması Paydaşlar arasındaki kopukluk
Göstergeler	• İl Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu üyelerinin tanımlanmış rol ve sorumlulukları • Kurulun toplanma sıklığı ve alınan kararlar

Hedef 9.2.	İllerde Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurullarının Oluşturulması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	9.2.2.
Faaliyet:	Paydaşların alt konular bazında ortak çalışma kültürü içinde hareket etmelerinin sağlamak
Kim?	İl Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulları
Nerede?	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2018
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulları
Faaliyetin gerekçesi:	Paydaş tanımlamalarının yapılmaması Paydaşların dağınık hareket etmesi İller düzeyinde ortak çalışma kültürünün oluşmaması
Göstergeler	Gerçekleşen işbirliği ortaklıkları sayısı

Hedef 9.2.	İllerde Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurullarının Oluşturulması
Yer:	TRB1 Bölgesi
Faaliyet no:	9.2.3.
Faaliyet:	Bitkisel üretim konusunda İllerde güçlü bir konuma gelebilecek lobi oluşturmak
Kim?	İl Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu
Nerede?	TRB1 Bölgesi
Ne zaman ve hangi sıklıkta?	2015 – 2023
İlgili Kurum ve Kuruluşlar	
Faaliyetin gerekçesi:	İllerdeki paydaşların dağınıklığı nedeniyle güç birliğine gidilememesi İller düzeyinde tarım paydaşlarının çıkarlarını savunacak lobilerin oluşmaması
Göstergeler	- İllerin ürünlerinin ulusal düzeyde tanınırlık düzeyi - Lobilerin iller dışındaki etkinlikleri

7.3. BİTKİSEL ÜRETİMDE KATMA DEĞERİ ARTIRMAYA YÖNELİK ÖN FİZİBİLİTE ANALİZLERİ

TRB1 Bölgesinde üretilen bitkisel ürünlerin bölgede işlenerek katma değeri yüksek ürünlere dönüştürülmesi, bitkisel üretimin ihtiyaç duyduğu girdi ve hammadde üretime yönelik ve bölge ekonomisine katkı sağlanması amacıyla; Bölgedeki bitkisel üretim potansiyelleri göz önüne alınarak çeşitli tesislerin kurulmasına yönelik fizibilite etütleri yapılmıştır. Bu etütler;

- Meyve Suyu Üretim Tesis,
- Üzüm İşleme ve Butik Şarapçılık Tesis,
- Meyve Fidanı Üretim Tesis,
- Kayısı Kurutma ve Paketleme Tesis,
- Kuruyemiş (Leblebi) Üretim Tesisidir.

Yapılan fizibilite çalışmalarında birincil ve ikincil veri kaynakları kullanılmıştır. Fizibilite yapılacak alana yönelik yapılan araştırma ve raporlar ikincil veriler olarak kullanılırken, kurulması tasarlanan tesisin verilerinin toplanmasında hâlihazırda faaliyette bulunan işletmelerden ve çeşitli şirketlerden yüz yüze görüşme yolu ile toplanan veriler, birincil veri olarak kullanılmıştır.

Fizibilitelerde bölge koşullarına uygun yaklaşımlar üzerinde durulmuştur. Çalışmanın hazırlanması esnasında, konu ile ilgili genel literatür taramasının yanı sıra direkt olarak yatırım yapılması tasarlanan alanlar ziyaret edilmiş ve bölgenin potansiyeli hakkında fikir edinildiği gibi, bölgeye ait veriler de toplanmıştır. Gelir-gider hesaplamalarında da bölgeden toplanan ortalama veriler dikkate alınmıştır.

7.4.1. Meyve Suyu Üretim Tesis Öñ Fizibilitesi

1. Mevcut Durum

Türkiye’de meyve suyuna işlenen başlıca meyveler; elma, kayısı (zerdali dahil), şeftali, vişne portakal, üzüm ve nardır. Bu yedi meyvenin 2000 yılındaki üretim miktarları 8,2 ton iken,

2007 yılında yaklaşık 8,9 ton, 2008 yılında ise 9 tona ulaşmıştır. 2000 – 2008 yılları arasındaki artış %9,1 iken önceki yıla göre artış %1,2’dir. Tablo 65’de, Türkiye’de meyve suyuna işlenen meyvelerin yıllara göre üretim miktarları gösterilmektedir.

Tablo 65 Türkiye’de Meyve Suyuna İşlenen Başlıca Meyvelerin Üretimi (2000-2008) (bin ton)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Elma	2.400	2.450	2.200	2.600	2.100	2.570	2.002	2.450	2.505
Kayısı	579	517	352	499	350	894	483	570	751
Şeftali	430	460	455	470	372	510	553	543	552
Vişne	106	120	100	145	138	140	122	170	185
Portakal	1.070	1.250	1.250	1.250	1.300	1.445	1.536	1.441	1.427
Üzüm	3.600	3.250	3.500	3.600	3.500	3.850	4.000	3.612	3.448
Nar	59	60	60	80	73	80	91	102	128
TOPLAM	8.244	8.107	7.197	8.644	7.833	9.489	8.787	8.888	8.996
Önceki Yıla Göre Değişimi (%)	0,0	-1,7	-2,3	+9,2	-9,4	+21,1	-7,4	+1,1	+1,2

Kaynak: Meyve Suyu Üreticileri Derneği

TRB1 Bölgesinde meyvecilik de önemli bir tarımsal faaliyet alanıdır. Bölgede toplamda 110.960 hektar alanda meyvecilik yapılmaktadır.

Tablo 66 TRB1 Bölgesinde Seçilmiş Meyve Üretim Miktarları-Ton

İller	Elma	Kayısı	Kiraz	Şeftali	Üzüm
Malatya	18.174	220.927	1.976	1100	16.114
Elazığ	12.096	30.179	3.875	2.550	96.675
Tunceli	1613	212	106	28	2.597
Bingöl	13.165	488	820	91	1170
Toplam	45.048	251.806	6.777	3769	116.556
Türkiye	2.600.000	450.000	417.905	178.142	3.793.492

Kaynak: TÜİK, 2010

2. Kapsam ve Gerekçe

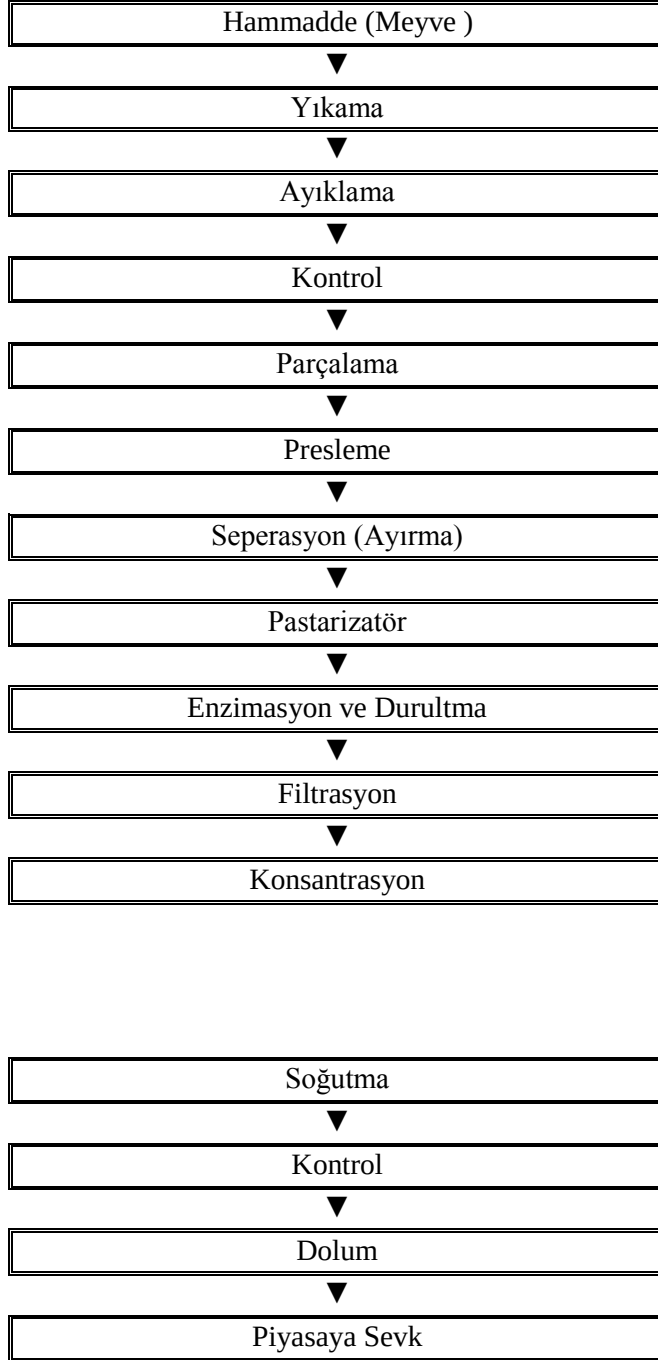
Türkiye Ziraatçılar Derneği’nin ‘‘Sebze-Meyve 2006’’ raporuna göre, Türkiye’de bir yılda 43-45 milyon ton meyve sebze üretiliyor. Türkiye’nin sebze üretimi AB üyesi ülkelerin toplam üretiminin yaklaşık %20’sini, meyve üretimi de %40’ını oluşturmaktadır.

Dünya Sağlık örgütü tarafından günde ortalama 400 gr meyve ve sebze tüketilmesi önerilmekte olup bu miktar yaklaşık olarak 185 ml meyve suyuna denk gelmektedir. Bu durum kişi başına yıllık 67,2 lt meyve suyu tüketilmesi anlamına gelmekte olup Türkiye meyve suyu açığı en fazla olan ülkeler arasındadır.

3. Üretim Metodu

Meyve Suyu üretimi aşağıda yer alan şekilde gösterilen akım şemasında gösterilmektedir.

Şekil 15: Üretim Akış Şeması

3.1. Meyve Girişi: Havuzlara boşaltılan meyveler su yardımıyla taşınarak elevatörler

yardımla seçme bandına gelir. Seçme bandında çürük ve küflü meyveler, sap, çöp vb. atıklar karşılıklı ikiye kişi tarafından ayıklanır. Seçilen meyveler değirmende parçalanır ve stoklanır.

3.2. Presleme (I. Durum): Parçalanmış meyve, depolandığı tanktan pompalar yardımıyla preslere basılır. Burada bantlar arasında sıkılarak (ön presleme) % 60 (ortalama) suyu alınır. Geriye kalan % 40 posa olarak atılır. Pres çıkışında enzim dozajlanır. Bu enzim, hücre duvarlarını parçalayarak meyve suyu verimini artırmaya yardımcı olmaktadır. Enzimlenen mamul mevcut iki adet tanka alınır. Burada 20-30 dakika bekletilir. Enzimasyon sonrası preslerle alınan son meyve suyu proseste bulanık meyve suyu olarak adlandırılır ve öncelikle vibro eleklerde ön tortusu alınır (partikül çapları>0,5 mm). Buradan da separatör besleme tanklarına alınır.

3.3. Presleme (II. Durum): Parçalanmış meyve, depolandığı tanktan tek pompayla başka bir prese basılır. Bant preste ön sıkma yapıldıktan sonra çıkan bulanık meyve suyunun eleklerde kalan tortusu alınır. Bant presten çıkan mamule enzim dozajlanır ve bant presler arasındaki tanka alınır. Buradan çıkan mamul, ikinci bant preslerde son kez sıkılır. Çıkan meyve suyu vibro eleklerden geçirilir. Çıkan posa helezon yardımıyla atılır. Bu aşamada aynı zamanda değirmenden çıkan mamule enzim dozajlanarak tanka alınır. Enzimasyon sonrası vibro eleklerden geçirilir. II. durumda bant presler ayrı, diğer presler ayrı çalışmaktadır. Bu şekilde kapasitenin artırılması amaçlanmaktadır.

3.4. Seperasyon: Merkez kaç sistemi ile çalışmaktadır. Seperatörden geçirilen bulanık meyve suyunun ince ve kaba tortusu ayrılır.

3.5. Pastörizatör: Seperatörlerden çıkan meyve suyu pastörizatöre aktarılır. Pastörizasyon sıcaklığı 100-105 °C oluncaya kadar ısıtılarak meyve suyu mikro organizmalardan arındırılır.

3.6. Enzimasyon – Durultma: Burada sıcaklığın 50-55 °C olması, ilave edilen enzimlerin bu sıcaklıkta optimum çalışmalarından kaynaklanmaktadır. Enzimler, pastörizatör çıkışında, meyve suyunda bulanıklık nedeni olan pektin ve nişastayı parçalamak amacıyla (pektinaz pektini, amilaz nişastayı parçalar) ilave edilir. Enzim ilave edilen meyve suyu durultma tanklarına alınır. Yaklaşık 1,5 saat maksimum enzimasyon sağlandıktan sonra, parçalanmış pektin ve nişastayı tutmak için jelatin ve bentonit ilavesi yapılır. Bu işleme flokulasyon denir.

Maksimum 2,5-3 saat içinde işlem tamamlanır.

3.7. Filtrasyon: Meyve suyunun yarısı, vakum tambur filtreden, yarısı ultra filtreden alınır. Meyve suyunun yarısı tamburdan alınacağı için, filtrasyon yardımcı malzemesi olan perlit önce tambura sarılır. Daha sonra vakum altında meyve suyu süzülür. Buradan plakalı filtreye girmeden önce filtrasyonu sağlayan kizelgur meyve suyuna karıştırılır. Kizelgur filtre kâğıdı üzerinde bir katman oluşturarak filtrasyonu etkin ve kolay bir hale getirir. Meyve suyunun kalan yarısı ise, direkt olarak ultrafiltreden alınır. Filtrasyon aşamasından sonraki meyve suyuna berrak meyve suyu denir.

3.8. Konsantrasyon: Berrak meyve suyu evaporatörlerden paralel veya seri olarak geçirilerek suyu uçurulup 70-71 Brix'e getirilir (Brix : çözülmüş katı madde yüzdesi).

3.9. Soğutma: Çıkan konsantre sıcaklığı 60-80 °C olup, soğutucudan geçirilerek 4-10 °C'a düşürülür.

3.10. Dolum: Dolum tanklarına stoklanan konsantre otomatik dolum yardımıyla net 250 kg konsantre olacak şekilde çift polietilen torbalı sac varillere doldurulur.

Değerlendirme: Gerek Türkiye'de gerekse bölgede meyve üretim miktarları ve de meyve suyu sanayinin gelişimine bakıldığında tüm bölgeyi kapsayacak bir "meyve suyu" işleme tesisinin kurulması ön fizibilite açısından uygunluk göstermektedir. Burada özellikle bölgenin giderek üstün duruma geldiği "üzümsü meyveler" konusuna ağırlık verilmesi ve de İyi Tarım Uygulamaları'nı kapsayacak biçimde üretimi gözetlemek uygun olabilecektir.

7.4.2. Üzüm İşleme ve Butik Şarapçılık Tesisinin Ön Fizibilitesi

1. Mevcut Durum

Bağcılık özel bilgi ve beceri isteyen tarım koludur. Bakım işlerinin zamanında uygulanması çok önemlidir. Hastalık ve zararlılarla mücadele mutlaka yapılmalıdır. Ancak zamansız ve gereksiz ilaç kullanımı doğal dengeyi bozmakta, insan sağlığına zarar vermekte, üründe kalite ve verim kayıplarına yol açmaktadır. Yanlış yapılan ilaçlı mücadele sonucu meyvedeki ilaç kalıntıları, kuru üzüm ve şarap ihracatı ile yurt içi tüketimini olumsuz yönde etkilemektedir (Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı Pazarlama Araştırmaları: Bağcılık- TRB1, 2007).

Dünya’da yaklaşık 7,5 milyon hektar alanda bağcılık yapılmaktadır ve dünyada yıllık üzüm üretim miktarı yaklaşık 65-66 milyon ton olup Türkiye’de 530 bin hektar bağ alanlarında üretilen yaş üzümün 90-110 bin tonu şarapçılıkta kullanılmaktadır.

Ülkemizin hemen her bölgesinde üzüm yetiştirilebilmekte olup topraklarımız üzüm yetiştiriciliğine oldukça uygundur. Bugün dünyanın birçok bölgesinde şarap yetiştirebilmek için farklı yöntem ve teknikler kullanılmakta ilen ülkemizde topraklarımızda doğal halde yetişen üzümlerin kalitesinin korunması ile Türkiye Şarapçılık sektörü Dünya ölçeğindeki saygınlığını ve yerini yavaş yavaş almaktadır.

Tablo 67 Türkiye’de ve TRB1 Bölgesinde Bağ Ekim Alanları ve Üzüm Üretim Miktarı

	Türkiye		TRB1 Bölgesi	
	Üretim Alanı (Ha)	Üretim Miktarı (ton)	Üretim Alanı (Ha)	Üretim Miktarı (ton)
2001	525.000	3.250.000	17.407	47.830
2010	475.786	4.255.000	18.157	116.556

Kaynak: TÜİK, 2011

2. Kapsam ve Gerekçe

Türkiye şarap üretimine uygun doğa koşullarına sahip olmasına ve büyük miktarlarda üzüm üreten bir ülke olmasına rağmen, üretilen üzümlerin %2 gibi çok küçük bir bölümü şarap üretiminde kullanılmaktadır. Bu oran Avrupa Birliği ülkelerinde %85, bağcılıkla uğraşan diğer ülkelerde ise ortalama %80 dolayındadır. Türkiye’de üretilen yaş üzümün %40’ı kurutmalık, %35’i sofralık, %23’ünün de pekmez, pestil ve sirke gibi ürünlerin üretiminde kullanıldığı görülmektedir. Diğer yandan ülkemizde yetiştirilen üzüm çeşidi 1000 civarında olmasına karşın, şarap üretiminde kullanılmaya uygun çeşit sayısı sadece 35 civarında olup, kaliteli şarap üretimine uygun üzüm üretimi de oldukça düşüktür (Eraslan, 2011).

Son yıllarda en gözde alkollü içecek haline gelen şarap sektöründe şarap tüketicilerinin tutum, davranış zevk ve alışkanlıkları, büyük üreticilerden, geleneksel yollarla ve ileri teknoloji kullanılmadan üretilen butik şarapçılığa doğru kaymaktadır.

Kayıtlı ve butik şarapçılık yapan işletmeler aynı zamanda eko-turizm ya da agro-turizm faaliyetleri ile gelirlerini arttırabilir ve bölge kalınmasına katkı sağlayabilirler. Bu anlamda

TRB1 bölgesinde bazı çalışmalar başlatılmış ve önümüzdeki yıllarda bu çalışmaların devam edeceği ön görülmektedir.

3. Üretim Metodu

3.1. Hasat (Bağbozumu): Üzümlerin olgunlaştıktan sonra toplanması işlemidir. Şarabın kalitesi ve cinsi kullanılan üzümün doğru zamanda hasat edilmesi ile direkt olarak ilgilidir. Üzümler olgunlaştıkça içerdikleri şeker miktarı arttığı için hasatın üretilecek şarabın cinsine uygun zamanda gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Şarabın içindeki alkol, üzümün sekerinden oluştuğundan, 11 derecelik alkol elde edebilmek için üzümdeki sekerin belli bir seviyeye gelmesi gerekmektedir. Bu nedenle hasat zamanının doğru tespit edilebilmesi ve bunun için de üzümün olgunlaşma döneminin kesin ölçümlerle belirlenmesi gerekmektedir. Hasat zamanını tespit edebilmek için örnekler alınarak üzümlerin asit ve şeker miktarı ölçülmektedir. Diğer yandan hasat elle yapılmalı ve bozulmuş, ekşi ve küflenmiş üzümler ayrılmalıdır.

3.2. İşletmeye Nakil: Bu aşamada dikkat edilecek en önemli nokta, üzümlerin fabrikaya getirilmesinde oksijenle bozulmaması, ezilmemesi ve kirlenmemesi ile ilgili olarak gerekli önlemlerin alınmasıdır. Bu amaçla hasat edilen üzümler kasalara konularak, mümkün olan en kısa süre içinde ve en az hasar görecektir şekilde işletmelere nakledilmelidir.

3.3. Sap Ayırma ve Ezme: Üzümün veya o üzümün isleneceği şarabın niteliğine göre sap ayırma işleminin yapılıp yapılmamasına karar verilebilir. Kırmızı şarapların burukluğunu veren tanen maddesinin sapta çok yoğun olarak bulunması nedeniyle, genellikle siyah üzümler saplarından ayrılmadan direkt olarak ezme işlemine alınırlar. Beyaz üzümler ise bazı istisnalar dışında saplarından ayrıldıktan sonra üretime geçilmektedir. Bu aşamada üzümler önce taşıyıcılar yardımı ile üzüm değirmeninin hunisine dökülür. Üzüm değirmeninde salkım saplarını danelerden ayıran 600-1200 devir/dakika hızla dönen pedallar bulunmaktadır. Değirmenin üst kısmında saplarından ayrılan daneler, alt kısımda üzeri lastik kaplı merdaneler arasından geçerek ezilir ve değirmenin en altındaki mayse (sıralı cibre) toplama haznesine gelir. Ezmede amaç, presleme (sıkma) işlemi sırasında daha iyi sıra elde edebilmek için, üzüm kabuğunun çatlatılmasıdır. Danelerin ezilmesi et kısmının parçalanacağı, buna karşılık çekirdeklerin kırılmayacağı şekilde yapılmalıdır. Bazı üzüm değirmenleri mayse pompası ile kombine şekilde yapılmıştır. Ezilerek altta toplanan üzüm maysesi, burada bulunan pompa ile

prese gönderilir. Eğer herhangi bir nedenle presleme işlemi gecikecekse mayse kükürtlenmeli ve zararlı mikroorganizmaların çalışması önlenmelidir.

3.4. Maserasyon: Ezilmiş üzüm tanelerinin, sırası ile birlikte belirli sürelerde bekletilmesi işlemine denir. Bu işlem kırmızı ve roze şarap yapımında, kabuk hücrelerinde bulunan renk ve burukluk veren tanen maddelerinin, beyaz yapımında ise aromatik maddelerin sıraya geçmesi için uygulanmaktadır. Cibre fermentasyonu da denilen bu işlem, normal koşullarda 5-6 gün sürer. Bu sürenin geçirilmesi durumunda tanen miktarı artacağından, daha uzun bir dinlendirme süresi gerekir. Günümüzde maysenin erken preslenmesi yönünde bir eğilim bulunmaktadır. Bu durum şarabın daha az tanen ve renk maddesi içermesine karşın daha çabuk olgunlaşmasını sağladığı için yaygın olarak kullanıldığı ifade edilmektedir.

Preslemeden önce sıra alma amacıyla döner delikli silindir şeklindeki düzeneklerden yararlanılır. Böylece sıranın bir kısmı önceden ayrıldığından preslerin kapasitesi arttırılmış olur. Mayseden sıranın ayrılması amacıyla basit elekleme düzenleri de kullanılabilir.

3.5. Presleme: Üzüm suyunun (şirasının) elde edilebilmesi için pres makinelerinde üzümün sıkılması işlemidir. Sıkma işlemi çok hızlı olursa iyi sıra elde edilemeyeceğinden, işlem mümkün olduğunca yavaş gerçekleştirilir. Ezilen veya kısmen sırası alınmış mayse, preslerde sıkılarak sırası alınır. Tesisin büyüklüğü ve kullanılan teknolojiye bağlı olarak, el presleri, hidrolik presler, hava basınçlı presler, mekanik sıkma düzenli presler ve sürekli isler vidalı presler gibi değişik pres çeşitleri kullanılabilir. Preslerde sıkma sırasında henüz basınç uygulanmadan kendiliğinden akan sıra, “ilk sıra” olarak adlandırılır. Birinci presleme ile “ikinci sıra”, ikinci presleme ile de “üçüncü sıra” elde olunur. Bu sıralar tat ve bileşim yönünden birbirinden farklıdır. İlk sıra ve birinci pres sırası tat yönünden yumuşak olup, seker ve asitçe daha zengindir. Daha sonra elde olunan sıralar ise kabuklardan fazla miktarda tanen ve diğer maddeler geçtiği için göreceli olarak kaba bir tatta olurlar. Kaliteli şarap üretiminde farklı parti sıraları, birbirinden ayrı islenmektedir. Bu tip üretimde, genellikle ilk sıra ve birinci pres sırası beraber, diğer pres sıraları da ikinci kalite olarak birlikte fermentasyona bırakılır. Ancak kalitenin önem arz etmediği durumlarda, tüm sıralar birlikte islenebilmektedir. Presleme işlemi ile elde edilen sıralar, fermentasyondan önce “kükürtleme” işlemine tabi tutulur. Böylece üretime alınmaya kadar beklemiş ve presleme işlemi ile ezilmiş üzümlerin üzerindeki mikroorganizmaların, fermentasyon sırasında oluşabilecek

olumsuz etkileri ortadan kaldırılmış olur. Presten akan sıra, açık tekne ve kaplarda bekletilmeden ve hava ile fazla temasa imkân vermeden kükürtlenmelidir.

3.6. Şıra Çökeltme (Tortu Alma): Kükürtlenen sıra, “tortu alma” işlemi için fiçı veya beton tanklara doldurulur ve 12-24 saat bekletilir. Böylece sırada bulunan süspansiyon durumundaki katı maddeler ve kükürt dioksitin etkisi ile ölen veya etkisiz hale gelen mikroorganizmalar tortu halinde kabın dibine çökerek sıradan ayrılması sağlanır. Tortu alma işleminde tesisin kullandığı teknolojiye bağlı olarak santrifüjler de kullanılabilir. Şarap üretiminde kullanılan santrifüjler, nozzle sistem adı verilen ve belirli aralıklarla biriken tortuyu dışarı atabilen santrifüjlerdir. Böylece şarapta sonradan oluşacak tortu miktarı da yarıya indirilmiş olmaktadır. Bu işlem yapılmadığı takdirde sıra, fermantasyon tankına bulanık gider ve istenmeyen kaba aromalar ortaya çıkar. Tortu alma işlemi ile daha üstün aromaya sahip kaliteli şaraplar elde edilmektedir. Tortu alma işlemi sırasında fermantasyon başlamamalı ve böylece tortunun dibe oturmasını önlememelidir.

3.7. Fermantasyon: Sıranın şaraba dönüşmesi işlemidir. Üzümün içinde doğal olarak bulunan seker, şarap mayaları tarafından alkol (etil alkol) ve karbondioksit gazına dönüştürülür ve böylece üzüm şırası şarap haline geçmiş olur. Şarap mayaları, sekeri besin maddesi olarak kullanır ve ortamda seker kalmadığı zaman mayaların aktiviteleri de durur. Böylece alkol üretimi ve fermantasyon da bitmiş olur. Sek (içinde seker bulunmayan) şaraplar bu şekilde oluşmaktadır. Fermantasyon bir süre devam ettikten sonra dışarıdan müdahale ederek mayaların yaşamaları, dolayısıyla ortamda hâlâ seker bulunduğu halde alkol üretmeleri engellenebilir. Bunun için sıcaklığın birden düşürülmesi yeterlidir. Yarı tatlı ve tatlı şarapların üretimi de bu şekilde gerçekleştirilmektedir.

Fermantasyon işleminin aşamaları şöyle özetlenebilir:

Tortu alma işleminden sonra sıra, önce açık bir tekneye aktarılarak biraz hava alması sağlanır ve buradan fermantasyon tankına pompalanır. Böylece kükürtleme ile oksijensiz kalmış olan sıraya, mayanın gelişebilmesi için gerekli olan oksijen verilmiş olur. Tortu alma işlemi uygulanmış sıralarda fermantasyon, mutlaka kükürtte alıştırılmış maya ile yapılmalıdır. Aksi takdirde fermantasyonun gecikmesine neden olunmaktadır. Sıraya fermantasyondan önce asit ilave edilmesi, dinlendirme sırasında ilave etmeye göre daha düzgün bir fermantasyon ve dolayısıyla daha kaliteli şarap elde edilmesini sağlar. Sıraya fermantasyonda %2 kadar saf

maya verilmesi genel kabul görmüş bir uygulamadır. Şarabın çeşit ve kalitesine bağlı olarak bazı değişiklikler olabilmekle birlikte ideal fermantasyon sıcaklığının 10-16°C olduğu belirtilmektedir. Genel olarak 21°C üzerindeki fermantasyon sıcaklığı, tat, aroma ve bukeye zarar vermektedir. Fermantasyonda oksidasyon ve aroma kaybını önlemek için kapalı, paslanmaz çelik veya benzeri tankların kullanılmasının olumlu sonuç verdiği ifade edilmektedir.

3.8. Kolaj (durultma, inceltme, çökeltme): Elde edilen şarapların şişelenmeye hazırlanması işlemlerinin ilk aşamasıdır. Fermantasyonu biten şaraplar görüntü olarak bulanıktır ve bazen keskin bir tada sahiptir. Durultma, şaraplara görüntü ve tat açısından olumsuz etkileri olan organik maddelerin çöktürülerek şaraptan ayrıştırılması işlemidir. Böylece şaraplar hem tat, hem de görüntü açısından şişelenmeye uygun hale gelir. Fermantasyon bitince şarap kolaj işlemi için hemen aktarılmalıdır. Aktarma, şarabın nakil, durultma veya diğer nedenlerle baksa bir tanka sevk edilmesidir. Aktarma zamanı esas olarak Kasım, Aralık veya Ocak başı olmakla birlikte sıcak mahzenlerde söz konusu tarihlerin bir süre sonrasına bırakılmaktadır. Birinci aktarmanın zamanı sek şaraplarda pratik olarak, ortamda şeker kalmadığı andır. Bazı durumlarda şarapta seker kalmış olmasına rağmen, fermantasyon durur ve maya çöker. Sıcak bölgelerde ve yüksek şekerli sıralarda bu durum görülebilir. Bu durumlarda zaman geçirilmeden şarap aktarılmalıdır. Ancak bazen az seker kalmış şaraplarda fermantasyonun durması halinde tortuyu karıştırarak mayayı çalıştırmak mümkün olabilmektedir.

Birinci aktarmadan 4-8 hafta sonra şarap durulunca ikinci aktarma yapılır. Birinci aktarma aşamasında durulmuş olan şarap, ikinci aktarma ile birlikte tekrar bulanır. Ancak kısa bir süre sonra tekrar durulmaya başlar ve oluşan tortu dibe oturur. Bu tortu aktarma sırasındaki oksidasyonla çözünmez hale geçen maddeler, şarap taşı ve mayadan oluşur. İkinci aktarma, ülkemizde havaların henüz ısınmadığı Şubat ayı veya Mart başında yapılır. Eğer şarapların dinlendirilmesine devam ediliyorsa sonbaharda şarap üçüncü kez aktarılır.

Bundan sonra yılda bir kez aktarma yeterlidir. Aktarma işlemi, şarabın olgunlaşmasına yardımcı olmakla birlikte, fazla aktarma şarabın aşırı oksidasyonunu, tat ve aromanın yavanlaşması gibi olumsuz sonuçlara da neden olabilir. Aktarmalar sırasında ayrılan tortuda %50-60 kadar şarap kalmaktadır. Günümüzde separatör ve vakum filtreler kullanılarak bu şarap alınabilmektedir.

Aktarma sırasında uygulanacak havalandırma ile şarapta bulunan istemeyen kokular uzaklaştırılabilir. Ancak aşırı havalandırmanın da şaraba zarar vereceği göz önünde tutulmalıdır. Şarapların dinlendirilmesinde mahzen sıcaklığı yaklaşık 12°C civarında bulunmalı, yaz ve kış sıcaklık farkı ise 5°C'den fazla olmamalıdır. Uygun nispi nem miktarı da %75'dir. Dinlendirme sırasında tanklar tam dolu tutulmalı, şarabın oksijenle temasına izin verilmemeli ve gerekirse karbondioksit veya azot gazı uygulanmalıdır. Büyük tanklarda eskime daha yavaş ilerlediği için dinlendirmenin son aşamaları meşe fıçılar gibi daha küçük kaplarda yapılmalıdır.

Değerlendirme: Bölgede şarapçılık giderek ön plana çıkmaktadır. Özellikle Elazığ ilinde yerel üzüm çeşitlerinin varlığı ve bunların şarapçılığa uygunluğu son yıllarda özel sektörün ilgisini bu alana çekmiştir. Malatya ili de üzüm yetiştiriciliği açısından potansiyel göstermektedir. Bölgede üzüm üretim miktarı ve üzümlerin kalitesi dikkate alındığında Elazığ ili temelli "sirke ve şarapçılık" tesisinin kurulması ön fizibilite açısından uygunluk göstermektedir. Burada da özellikle İyi Tarım Uygulamaları'nı kapsayacak biçimde üretimi gözetlemek uygun olabilecektir.

Bunun yanı sıra 30 Aralık 2006 tarihinde resmi gazetede yayınlanan Bağcılık Yönetmeliğinin

MADDE 6 – Veri tabanı ve bağ işletme belgesi'nin (1) Bendine göre *"halihazırda bin metrekare (1 dekar) ve üzeri alanda bağcılık yapanlar, bir yıl içinde beyanname vermek suretiyle Bakanlığa bildirimde bulunmakla yükümlüdürler. "* ibaresi yer almakta olup yine aynı maddenin üçüncü bendinde *"bir dekar ve üzeri alanda yeni bağ alanlarının tesis edilmesi ve bağ alanlarında çeşit değiştirilmesi, söküm ve yeniden dikim yapılması Bakanlık iznine tabidir. İzin verilecek üreticilerin üretim alanlarında gerekli inceleme ve kontroller Bakanlıkça yapılır. "* ifade edilmiştir.

Ayrıca, Türkiye Alkol Piyasası Düzenleme Kurulunun mevzuatına göre 300 lt ve üzerinde şarap üretimi yasal izne tabidir.

7.4.3. Meyve Fidanı Üretim Tesisi Ön Fizibilitesi

1. Mevcut Durum

Ülkemizde meyve yetiştiriciliği bugüne kadar çok büyük gelişmeler kat etmiştir. Türkiye'de

yetiştirilen hemen hemen bütün meyve türleri ülkesel ihtiyaçları karşılamakta olup ihracata da çok ciddi katkılar sağlamaktadır.

Tablo 68 Türkiye’de Yetiştirilen Meyve Ağacı Sayısı

Meyve Türleri	Meyve veren yaşta ağaç sayısı	Meyve vermeyen yaşta ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı
Yumuşak ekirdekliiler	55.054.048	15.821.940	70.875.988
Tas ekirdekliiler	58.921.699	16.525.837	75.447.536
Turunçgiller	30.375.605	5.124.744	35.500.349
Sert Kabuklular	397.423.278	28.699.923	426.123.201
zm ve zmsler	24.839.866	7.550.320	32.390.186
Toplam	566.614.496	73.722.764	640.337.260

Kaynak: TÜİK, 2010

Tablo 68’de görüldüğü üzere ülkemizde meyve veren yaşıta toplam 566.614.496 ağaç bulunmakta olup meyve vermeyen yaşıta 73.722.764 ile toplamda 640.377.260 ağaç bulunmaktadır. Bununla birlikte ülkemizde meyve bahçesi üretimine açılacak alanlar bulunmakta olup gerek il özel idareleri gerekse Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından hazırlanan proje bazlı destekler ile bu sayı arttırılmaktadır.

2. Kapsam ve Gerekçe

Fidanlık yeri seçiminden sonra, seçilen yerin daha önceden değerlendiriliş şekline bağlı olarak uygun bir şekilde sürülür. Yine gerekli ise tesviye işlemleri yapılır. Toprak analiz sonuçlarına göre gereken bitki besin maddeleri verilir. Ana sulama ve drenaj sistemlerinin alt yapısı planlanır ve uygulanır.

Tüm bu işlemler tamamlandıktan sonra fidanlık parselasyonuna geçilir. Bir fidan parselasyonunda aşılı fidan parseli, tohum tavaları, çöğür şaşırtma parseli, çöğür parseli gibi belirli aralıklarla yer değiştiren parseller yanında daha uzun sürelerde yer değiştiren klon anaç damızlığı, çöğür anaç damızlık parselleri bulunur. Yumuşak çekirdekli meyveler çeşit damızlığı, sert çekirdekli meyveler çeşit damızlığı bulunur.

Şekil 16 Fidan Üretim Tesisi Örnek Parselasyon

AŞILI FİDAN PARSELİ	TOHUM TAVALARI
ÇÖĞÜR ŞAŞIRTMA PARSELİ	ÇÖĞÜR PARSELİ
YUMUŞAK ÇEKİRDEKLİ MEYVELER ÇEŞİT DAMIZLIĞI	SERT ÇEKİRDEKLİ MEYVELER ÇEŞİT DAMIZLIĞI

Modern ve karlı bir meyveciliğin temeli fidancılıktır. Fidan seçiminden dikim tekniğine kadar gösterilecek titizlik karlı bir yetiştiricilik için şarttır. Yetiştirici bahçesinde kullanılacak fidanı, anacını ve kaleminin menşeyini bilmesi, bu bahçeye uygulayacağı bakımla da yakından ilgilidir. Bu bakımdan sertifikalı fidan kullanımı büyük bir önem arz etmektedir.

İyi bir meyve yetiştiriciliği için iyi fidan gereklidir. Sertifikalı fidan üretimine öncelik vermek gerekmektedir. Sertifikalı fidan üretimi ile üretilen fidanların pazarlanmasında da birçok

kolaylıklar bulunmaktadır.

Ülkemizde fidan yetiştirme sistemleri, ilgili tüm üretim faaliyetlerinin bir bütün olduğu şekilde uygulanmaktadır. Yani bir fidanlıkta tohumdan aşılı fidan elde edilmesine kadar tüm faaliyetler yapılmaktadır. Bazı durumlarda ise sadece çöğür üretimi gibi özel üretim yapan ihtisaslaşmış işletmeler de mevcuttur.

Buna karşın ülkemiz genelinde meyveciliğin temeli olan fidan yetiştiriciliğine gerekli hassasiyet gösterilmemektedir. Ülke genelinde bir taraftan meyvecilik desteklenirken diğer taraftan aynı paralelde fidan yetiştiriciliğinin de desteklenmesi ve bölge şartlarına adaptasyon sağlayacak fidanların bölge içerisinde yetiştiriciliğinin sağlanması gerekmektedir.

3. Üretim Metodu

Fidan üretim tesisinin üretim akış şeması ve üretim aşamaları Şekil 17’de gösterilmektedir.

Şekil 17 Fidan Üretim Tesisi Üretim Akış Şeması

3.1. Fidan Üretim Parsellerinin İşlenmesi: Yatırımın işletmeye geçiş zamanına göre ilkbahar başlangıcı veya sonbahar ayında toprak 50-60 cm derinlikte işlenmelidir.

3.2. Fidanlık Üretim Parsellerinin Gübrenmesi: Gübrelemede mümkün olduğunca çiflik gübresi verilmesi tavsiye edilir. Bunun mümkün olmadığı durumlarda toprak analizi

sonuçlarına göre kimyasal gübreleme yapılmalıdır.

3.3. Tohum Tavalarının Oluşturulması: Genel olarak kullanılan ideal tohum tavaları 80 cm eninde ve 5 m boyunda hazırlanır. Hazırlana tohum tavalarına çiftlik gübresi atılır ve tohum tavaası bellenererek gübrenin toprağa karışması sağlanır. Bir kaç gün sonra yani toprak ve gübre karışımı havalandıktan sonra tırmıkla tavalar düzeltilir. Hazırlanan tohum tavalarına doğadan toplanan her bir tohumun kendi kalınlığının iki katı derinliğine sıravari yöntem ile ekilmesi sağlanır.

3.4. Fidan Üretim Ünitelerinin Oluşturulması: Meyve fidanı yetiştiriciliğinde anaçlar genellikle doğada serbest halde bulunan ağaçlardan alınan yabancı tohumlardan elde edilir. Yabancı tohumlardan elde edilen çöğürler hazırlanan tohum tavalarına yerleştirilir. Elde edilen sağlıklı çöğürler aşı parseline aktarılarak fidancılıkta gerekli olan diğer teknik uygulamalar yapılır.

- Aşı Kalemli Damızlıkları
- Çelik Damızlıkları
- Tohum Damızlıkları
- Şaşırtma Parselleri
- Aşı Parselleri
- Üretim Parselleri

Değerlendirme: Mevcut veriler incelendiğinde fidan üretim tesisi hem Türkiye hem de TRB1 bölgesi için gerekli ve avantajlı bir yatırım kalemi olarak gözükmektedir.

Yukarıda belirtilen iş akış şeması ve üretim yöntemi incelendiğinde TRB1 bölgesinde bulunan arazisi olan çiftçilerin gereken zamanlarda traktör kiralama yaparak sıfır sermaye ile fidan üretim tesisi kurabileceği ortaya çıkmaktadır. TRB1 bölgesi için gerekli olan fidan üretim tesisi için sadece teknik bilginin bölgeye aktarılması yani orta veya uzun vadede Meslek Yüksek Okullarında fidancılık bölümünün açılması kısa vadede de sertifikalı Fidancılık eğitimin verilerek çiftçilerin teşvik edilmesi gereklidir. Bunun yapılamaması

durumunda fidancılık bölümü mezunu teknikerlerin çalıştırılması şartıyla fidan yetiştiriciliği yapacak girişimciler desteklenebilir.

7.4.4. Kayısı Kurutma ve Paketleme Tesisi Ön Fizibilitesi

1. Mevcut Durum

TRB1 Bölgesinde bitkisel üretimde en önemli katma değeri kayısı ve kayısı ürünleri oluşturmaktadır. Bölge içerisinde Malatya ili kayısı üretimdeki en önemli ve dünya çapında bir yer konumundadır. Ülkemiz bu üretim potansiyeli sayesinde dünya kayısı pazarında özellikle kurutulmuş kayısı pazarında en büyük aktör konumundadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun yayımlamış olduğu 2006-2010 yılları arası verilerine göre yapılan değerlendirmede Malatya ili, TRB1 bölgesi ve Türkiye açısından kayısı üretiminin durumu incelenmiştir (Tablo 69).

Tablo 69 Malatya-TRB1-Türkiye Ekseninde Beş Yıllık Kayısı Üretim İstatistikleri (TÜİK 2006-2010)

Ülke-Bölge-İl	Yıl	Meyve veren Ağaç Sayısı (Adet)	Meyve veren Ağaç Payı TRB1 içinde (%)	Meyve veren Ağaç Payı Türkiye içinde (%)	Meyve vermeyen Ağaç Sayısı (Adet)	Meyve vermeyen Ağaç Payı TRB1 içinde (%)	Meyve vermeyen Ağaç Payı Türkiye içinde (%)	Toplam Ağaç Sayısı (Adet)	Toplam Ağaç Payı TRB1 içinde (%)	Toplam Ağaç Payı Türkiye içinde (%)	Üretim (ton)	Üretim Payı TRB1 içinde (%)	Üretim Payı Türkiye içinde (%)
Malatya	2006	6.648.770	93	54	428.313	64	21	7.077.083	90	50	242.871	90	53
	2007	6.740.050	93	53	471.490	66	21	7.211.540	90	48	267.733	88	48
	2008	6.803.250	88	51	486.480	76	22	7.289.730	87	47	362.873	83	51
	2009	6.889.000	88	51	501.280	79	23	7.390.280	87	47	340.085	83	51
	2010	6.912.350	87	50	539.850	79	23	7.452.200	87	46	220.927	88	49
TRB1	2006	7.179.940	-	59	665.258	-	33	7.845.198	-	55	269.281	-	59
	2007	7.279.337	-	58	710.711	-	31	7.990.048	-	54	302.884	-	54
	2008	7.764.532	-	59	642.805	-	29	8.407.337	-	54	436.341	-	61
	2009	7.848.000	-	58	637.416	-	29	8.485.416	-	54	408.319	-	62
	2010	7.904.661	-	57	685.734	-	30	8.590.395	-	53	251.806	-	56
Türkiye	2006	12.202.078	-	-	2.021.369	-	-	14.223.447	-	-	460.182	-	-
	2007	12.605.467	-	-	2.288.088	-	-	14.893.555	-	-	557.572	-	-
	2008	13.261.418	-	-	2.200.198	-	-	15.461.616	-	-	716.415	-	-
	2009	13.489.693	-	-	2.221.379	-	-	15.711.072	-	-	660.894	-	-
	2010	13.769.675	-	-	2.314.970	-	-	16.084.645	-	-	450.000	-	-

Kaynak: TÜİK, 2011

Son beş yıllık periyot içinde Malatya ilinde meyve veren ağaç sayısı sürekli bir artış

göstermiştir. Aynı şekilde TRB1 bölgesi genelinde de meyve veren kayısı ağaçlarında artış gözlenmiştir. Bu eğilim ülke genelinde de aynen devam etmiştir. Ancak Malatya ilinin meyve veren ağaç sayısında TRB1 bölgesi içerisindeki payı yıllar bazında sürekli bir azalış göstermiştir. Bu düşüş 2010 yılına gelindiğinde 2006 yılı payına göre %6 seviyelerine ulaşmıştır. Benzer şekilde ülke geneli içerisindeki payı da %4 azalmıştır. TRB1 bölgesinde meyve veren ağaç sayısının ülke geneli içerisindeki oranı da 2006 yılındaki payında %2’lik bir azalma ile 2010 yılında %57’ye kadar düşmüştür. Malatya ili meyve veren ağaç sayısındaki genel artış trendine rağmen TRB1 bölgesi içerisindeki ve ülke genelindeki payının azalması kayısı üretiminde diğer bölgelerin yatırımlarını artırdığını göstermektedir. Özellikle Malatya ilinin kayısı sektöründe dünya pazarındaki marka değerinden faydalanmak isteyen TRB1 bölge illerinin yatırımlarının arttığı görülmüştür. Bu durum bölgenin uzun yıllar bu sektörde ülke içerisinde ve dünya pazarındaki liderliğini sürdüreceğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Öte yandan ülke genelinde meyve veren ağaç sayılarındaki artış, TRB1 bölgesi dışındaki illerde gerçekleşen yatırımlar hakkında bilgi vermektedir. Özellikle iç pazar açısından rekabet edebilirliklerinin arttığının önemli bir göstergesidir. Bu durum özellikle mevsiminde iç pazarın taze tüketiminin karşılanmasında bölge dışı illerin önemli bir rekabet gücünün olduğunun ve TRB1 bölgesinin iç piyasada taze kayısı tüketiminde pazar payını geliştirmede önemli problemler yaşayacağını belirtisidir. Buradan yola çıkarak özellikle son dönemde tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de başlamış olan doğala yönelim, gıda ürünlerini mümkün olduğunca doğal haliyle tüketme isteği konusu üzerine eğilimin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu noktada meyve ve sebzelerin kurutularak mevsimi dışında da doğala en yakın haliyle tüketilmesinin önü açılmıştır. TRB1 bölgesi ve özellikle Malatya ili kayısı üretim potansiyelini düşündüğümüzde iç piyasada artan kurutulmuş meyve sebze ihtiyacını karşılama adına kurutulmuş kayısı ile iç pazar payının artırılması olasıdır. Ayrıca dünya genelinde yaygınlaşan en az seviyede işlenmiş gıda olgusuna paralel olarak doğala en yakın haliyle ürünlerin kurutulması gerekmektedir. Bu maksatlarla mevcut altyapıya ek olarak başta kayısı olmak üzere bölge bitkisel üretiminde yer alan ve kurutma işlemine uygun meyve ve sebzelerin kurutulması amacıyla kurulacak bir kurutma tesisi gerekliliği haiz olmuştur. Bu tesisin kuruluşunda genel kurutma amaçlı olarak planlanması çok önemlidir. Çünkü bölge içi kayısı üretim mevsimi belirli aylarla sınırlı olmaktadır ve genel kurutma amaçlı bir tesis bu aylar dışında bölgede yetiştirilen diğer meyve ve sebzelerin işlenmesinde de kullanılabilecektir. Kurutulmuş kayısı ile tüm yıla yayılmış bir iç tüketim durumunda dış

pazarda da fiyat konusunda daha belirleyici duruma gelinebilecektir.

2. Kapsam ve Gerekçe

Ön değerlendirmesi yapılan kurutma tesisi genel amaçlı tasarlanmaktadır. Önceliği TRB1 bölgesi ve Malatya ili için en önemli bitkisel üretim kalemi olan kayısı olan bu tesiste ayrıca bölge içerisinde üretilen diğer meyve ve sebze çeşitlerinin kurutulabilmesi de öngörülmektedir. Bunun başlıca nedenleri kayısı üretimin belirli aylarla sınırlı olması sonucunda tesisin sezon dışında atıl kalmasının önüne geçilmesi, Malatya ilinde tekel olmuş kayısı üretime karşı desteklenmesi öngörülen ürün çeşitliliği sonucunda ortaya çıkan mahsullerin değerlendirilmesidir. Bu amaçla tesiste kullanılacak kurutma makine ekipmanları sezonlara göre yaşanacak ürün çeşitliliğini karşılayabilecek şekilde tasarlanmalıdır. Tercih edilen tepsili kurutucu sayesinde farklı işleme özelliklerine sahip hammaddeler kurutulabilecektir. Paketleme amacıyla başta iç piyasaya yönelik olarak nihai tüketicileri hedef alan küçük ölçekli ambalajlara uygun makine tercih edilmelidir. Bu sayede üretilen nihai ürün başka bir işleme gerek kalmaksızın direkt pazarda tüketiciye dönük olarak raflardaki yerini alabilecektir. Kayısı dışındaki meyve ve sebzelerin işlenmesinde kurutma öncesi dilimleme ihtiyacı olan kalemler için tesis bünyesinde bir dilimleme makinesine de yer verilmelidir. Ayrıca tesisin farklı ürünlerin işlenmesine yönelik özelliği sayesinde pazardan gelen ürün talepleri bölgenin hammadde potansiyeline göre de karşılanabilecektir.

Günümüzde tüketici alışkanlıklarının ve farkındalıklarının değişip gelişmesi beraberinde yeni talepler ve düzenlemeler getirmiştir. Global ve ülkesel manada öne çıkan en az seviyede işlenmiş gıda, organik ürün gibi olgular tüketici taleplerinin doğala en yakın ürünlere doğru kaydığını, gıdaların işlenmesinde kimyasal etkilerin en aza indirilmesinin istendiğini göstermektedir. Bitkisel üretim kalemlerinin en önemli sorununun hasat sonrası hızlı bir bozulma ve kalite kaybı sürecine girmesi olduğu düşünüldüğünde, gıda sektörünün üzerinde en çok durduğu konu bu ürünlerin içinde bulunduğu bu sürecin (raf ömrü) günlerden haftalara, aylara uzatılması yönünde kullanılacak teknolojiler ve uygulamalardır. Bu kapsamda gıda sanayinde farklı koruma yöntemleri kullanılmaktadır. Bunlar dayandıkları teknolojilere bağlı olarak bitkisel ürünlere uygulanmasında farklılıklar göstermektedir. Uygulanan bu teknolojiler içerisinde en eski ve en ucuz olanlardan birisi de kurutma teknolojisidir. Bitkisel hammaddelerin kurutulmasıyla ürünler taze durumdaki raf ömürlerine

göre çok daha uzun sürelerde doğal ve taze haline en yakın şekilde korunabilmektedirler. Ayrıca kurutulmuş ürünler depolama ve nakliye açısından da büyük kolaylıklar getirmektedir. Bu ön fizibilite çalışmasında TRB1 bölgesinde mevcut üretimi açısından ön plana çıkan, bölge ve ülke ekonomisine önemli katkılar yapan kayısı başta olmak üzere TRB1 bölgesi bitkisel üretim mahsullerinin değerlendirilmesi ve katma değerinin artırılması amacıyla bir kurutma tesisinin kurulumu öngörülmüştür. Bölge potansiyeli ve mevcut sorunları ele alındığında bölgede gerçekleştirilecek bitkisel üretim yatırımlarının orta vadede oluşturacağı ürün çeşitliliği ve üretim miktarlarının değerlendirilerek iç piyasa sunulmasının ve uzun vadede özellikle kayısıda dış pazarda fiyat konusunda söz sahibi olunabilmesinin önü açılacaktır. Ayrıca sağlıklı bir üretim tesisi inşa ederek nihai üründe mevcut geleneksel yöntemlerden kaynaklanan kalıntı kükürt, mikrobiyel gelişme (küf gelişimi), kimyasal bulaşı gibi sorunlarının önü alınmış olacaktır. Bunlara ek olarak bölge için çok önemli olan kayısı üretimine ek olarak desteklenecek ürün çeşitliliğinin sağlanmasına da katkıda bulunulacak, bölge ve ülke ekonomisinin gelişmesinde etkin olunacaktır. Uygun ambalajlama ölçüleriyle mevcut büyük ölçekli ambalajlamanın yanı sıra nihai tüketiciye yönelik ürün üretimi sağlanarak, yukarıda değindiğimiz tüketici algısında meydana gelen gelişmelere paralel olarak tüketim potansiyeli artış gösteren iç pazar kurutulmuş meyve ve sebze talebine cevap verilebilecek, bu ürünlerde iç piyasada etkin rol oynayabilecektir.

3. Üretim Metodu

Kurutma tesisinde olması gereken makine ve ekipmanlar aşağıda listelenmektedir.

- Besleme Elevatörü
- Yıkama Ünitesi
- Yükleme Elevatörü
- Ayıklama Bandı
- Doğrama Makinesi ve Yükleme Elevatörü
- Tepsili Kurutma Makinesi (500 kg/gün kapasiteli)

- Yükleme Elevatörü
- Paketleme Makinesi

Tesisin verimli ve ihtiyaçları karşılayabilecek şekilde çalışabilmesi için fabrikayı oluşturacak yapılaşmalar ve gerekli alansal düzenlemeleri şunlardır:

- İnşaat işleri öncesi çevre düzenlemesi
- Ana Üretim Binası
- Ofis
- Hammadde Kabul Ünitesi
- Yardımcı Madde Deposu
- Ürün Deposu
- Yakıt Deposu (Doğalgaz kullanımı durumunda gerekli değildir.)
- Su Deposu

Tüm binalar tasarlanırken mevcut durum ve gelecekte kapasite artış potansiyeli göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle kurutma makinesi açısından artan kapasiteye göre bazı meyve ve sebzeler için bantlı sistem kurutma makineleri öngörülebilir.

Gerekli araçlar;

- Forklift (Manuel veya motorlu olabilir).
- Kamyon (Ürün dağıtımı için).

Değerlendirme: Tüm veriler göz önüne alındığında bölgede kurulacak genel amaçlı bir kurutma tesisinin başta kayısı olmak üzere TRB1 bölgesi bitkisel üretimine önemli bir katma değer katacağı orta vade de iç piyasadaki pazar payını artıracacağı, uzun vade de bunun etkilerine paralel olarak uluslararası pazarda bölgenin fiyat konusunda da belirleyici rol

oynamasına katkıda bulunacağı açıktır.

7.4.5. Kuruyemiş (Leblebi) Üretim Tesisi Ön Fizibilitesi

1. Mevcut Durum

Türkiye, gerek zengin kuruyemiş çeşitleri ve üretim teknikleri ile gerekse kuruyemiş tüketiminin yüksek olduğu bir ülkedir. Kuruyemişler Türk mutfağında tamamlayıcı tatlar ve çeşni olarak geleneksel bir yer edinmiştir. Türkiye, yılda 800 bin ton kuruyemiş tüketimi ile bu alanda 3 milyar dolarlık bir pazara sahiptir ve kişi başına yıllık 3 kg. kuruyemiş tüketimi ile dünyada ilk sırada yer almaktadır. Leblebi ise Türkiye’de önemli miktarlarda üretilen, yaygın olarak tüketilen, ticari açıdan önem taşıyan bir kuruyemiş türüdür.

Kuruyemiş dendiğinde hem tatlı hem tuzlu çeşitleriyle akla ilk gelen isim olan leblebi, geçmesi gereken işlemler ve süresi dikkate alındığında üretimi en zor olan gıdalardan biridir. Daha çok yurtiçi pazarında tüketilen leblebi, yurtdışından, özellikle Avrupa ülkelerinden de talep görmektedir.

Sektörün en büyük sıkıntısı, Türk leblebisinin yurtdışında tanıtımı problemidir. Hammaddesiyle, işçiliğiyle tamamen ülkemizde imal edilen leblebinin ihracatı, bu yüzden potansiyelin altında kalmaktadır. Bunun en önemli sebeplerinden biri, çoğu aile işletmesi olan üreticilerin marka oluşturma konusunda geri kalmalarıdır. Oysa üreticiler arasında oluşturulacak güçlü ve profesyonel bir yapılanma, doğru politikalarla bir araya gelerek yurtdışında bu ürünün tanıtımının başarılı bir şekilde yapılmasını sağlayacaktır. Özellikle fazla kiloya sebep olacağı inancının aksine, uzmanların günde belirli bir miktarda kuruyemiş tüketiminin sağlıklı bir beslenme diyeti için şart olduğu göz önünde bulundurulursa doğru bir lansman kampanyasıyla leblebiye olan talebin gerek yurtiçinde gerek yurtdışında artacağı açıktır.

Hammaddesini bitkisel üretim sektöründen temin eden leblebicilik, gıda sanayi alt sektörleri içinde sebze ve meyve işleme sanayi içinde yer alır. Bununla birlikte üretimde şeker, kakao ve çikolatanın kullanımı, şekerli mamuller sanayi ile ilişkisini de ortaya koymaktadır. Nohudun leblebiye dönüşmesi yaklaşık bir buçuk ayı bulan bir süreçte, çok sayıda işlemin sonucunda olmaktadır. Bu üretim sürecinde leblebicilik sektörü, tarım sektöründen sağladığı taleplerin (nohut, şeker, baharatlar) yanı sıra ambalaj, ulaşım, enerji ve endüstriyel mutfak sektörü

ürünlerine de ihtiyaç duymaktadır. Bu özelliği ile leblebi imalatı ve ticareti, istihdamı çoğaltıcı katkısının yanı sıra bazı sektörlerin gelişimini de desteklemektedir.

Türkiye leblebi sektörü bazı eksikleri nedeniyle yurt dışı pazarlarda rekabet gücünden ve kalıcı olmaktan henüz uzaktır. Leblebi ihracatının önündeki başlıca engeller standart üretimin sağlanması, markalaşma, kalite yönetimi, sektörde örgütlenme, paketleme ve ambalaj, ihracat için gerekli olan bürokratik engellerin aşılması konularındadır. Bu alandaki boşluğun yabancı firmalar tarafından değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Örneğin ihracat yeterliliğine sahip Yunan dış ticaret firmaları Denizli bölgesinden nohut alıp işleyerek kendi markalarıyla Kanada, ABD ve diğer Avrupa Birliği ülkelerine pazarlamaya başlamıştır. Bu açıdan Türk leblebisinin coğrafi işaret tescilin yapılması da önem taşıyan bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Gerek ulusal gerekse uluslararası pazarlarda leblebi üreten merkezlerin rekabeti giderek artmaktadır. Rekabetin son yıllardaki gücü kalitenin garantisinin markalaşarak pekiştirilmesi olmaktadır. Kalite yönetim sistemleri de markaların pazar gücünü artıran bir faktördür.

Aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi Türkiye’de 4 milyon 556 bin 900 dekar alanda nohut üretimi yapılmakta olup TRB1 bölgesinde 58 bin 26 dekar alanda nohut üretimi yapılmaktadır.

Leblebi üretimi yapan firmalar ile yapılan yüz yüze görüşmelerde gerek ülke genelinde gerekse TRB1 bölgesinde yetiştirilen nohut hiçbir şekilde iç pazarın ihtiyacını karşılamamaktadır.

Tablo 70 Türkiye ve TRB1 Bölgesi Nohut Üretimi (TÜİK 2010)

	Ekilen alan (dekar)	Hasat Edilen Alan (dekar)	Üretim (ton)	Verim (kg/da)
TRB1	58.026	58.026	5.845	101
Türkiye	4.556.900	4.462.175	530.634	119

Kaynak: TÜİK, 2010

2. Kapsam ve Gerekçe

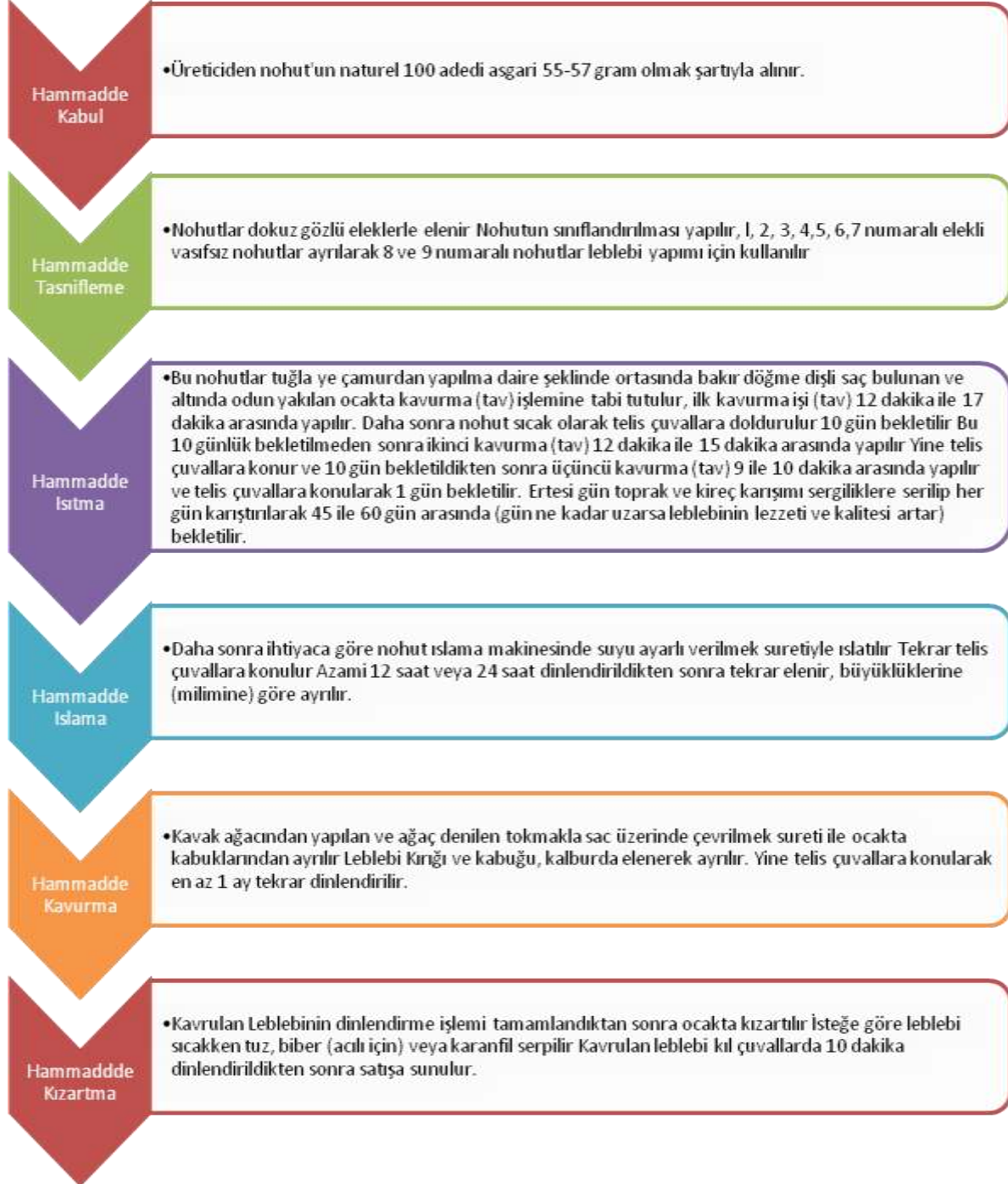
Leblebinin hammaddesi olan nohut Fabaceae familyası, *Cicer arietinum* L. türündendir. Taze sebze olarak yendiği gibi sekerli ve tuzlu çerez olarak da tüketilen nohut içerdiği zengin protein, mineral maddeler ve vitaminler nedeniyle asırlardır önem taşıyan bir besin maddesidir. Taneleri ağırlıkları oranında %18-31 protein içermektedir.

Nohut kuru tarım alanlarında, özellikle nadas alanlarının değerlendirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Pek çok bitki ile ekim nöbetine giren nohut, organik maddece fakir toprakların verimliliğini de arttırmaktadır.

Oldukça önemli bir protein kaynağı olan leblebinin %74'ü suda çözünen karbonhidrat, % 22'si proteindir. Leblebinin bel ağrılarına, diş etlerine ve bağırsaklara iyi geldiği; vücuttaki su miktarını dengelediği bilinmektedir. Ayrıca yok denecek kadar az yağ içeren leblebi, vücuttaki asit fazlasını alarak mideyi rahatlatmaktadır. Aynı zaman kilo kaybında da etkisi olduğu söylenmektedir. Leblebinin hammaddesi olan nohut ise kolesterolü kontrol eden asitler içermektedir. Medikal olarak ise afrodizyak, bronşit, nezle, kolera, kabızlık, ishal, mide rahatsızlıkları, yılan ısırması, güneş çarpması ve siğiller için kullanılmaktadır.

3. Üretim Metodu

Şekil 18: Kuruyemiş (Leblebi) Üretim Tesisi Üretim Akış Şeması

Değerlendirme: Mevcut veriler incelendiğinde kuruyemiş üretim tesisi hem Türkiye hem de TRB1 bölgesi için gerekli ve avantajlı bir yatırım kalemi olarak gözükmektedir. Bölge genelinde özellikle nohut üretimine yönelik potansiyeli yüksek ve uygun alanlar

bulunmaktadır. Ancak üretim miktarı yetersizdir.

Bölgede tarımsal ürün deseni içinde ürün çeşitliliğini arttırmaya yönelik uygulamalar sonucunda nohut üretiminin desteklenmesi gerekmektedir. Mevcut üretim miktarı bölge ihtiyacını karşılamamaktadır. Böyle bir tesisin kurulması üretimi de teşvik edecektir.

7.4.6. Yatırım Maliyetleri

Uygulanabilir ve karlı yatırım fikri üretilmesi, yatırım sürecinin ilk ve belki de en önemli aşamasıdır. Mevcut veriler incelendiğinde söz konusu tesisler hem Türkiye hem de TRB1 bölgesi için gerekli ve avantajlı bir yatırım kalemi olarak gözükmektedir. Buna karşın öncelikle yatırımın amacı belirlenmelidir. Şöyle ki; yatırıma esas konu mevcut yatırımların makine parkının yenilenmesi olabileceği gibi tamamlama yatırımı ya da komple yeni bir tesis olabilir.

Makine parkının yenilenmesi yani sabit duran varlıkların modernize edilmesi amaçlanıyorsa yenilenme yatırımına yönelik ön fizibilite hazırlanır. Böylesi bir durumda yenilenme yatırımı ile aynı zamanda yeni bir ürün veya hizmet geliştirilmesi de amaçlanıyorsa, şirketlerin öncelikle geliştirecekleri yeni ürün için sektör analizi yaptırmaları ve ürünlerini/hizmetlerini sektörde nasıl konumlandıracaklarını belirlemeli ve söz konusu konumlanmada iyimser ve kötümser senaryoları da oluşturmaları, bu senaryolara ilişkin stratejileri de belirlemeleri gereklidir.

Bunun paralelinde yatırım konusunun komple yeni bir tesis olması durumunda ise yatırımın yapılacağı yer, yatırım yapılacak arazinin konumu, gerekli kapalı alan ihtiyacı ve yatırımın kapasitesi, söz konusu kapasite için gerekli makine ve ekipman ihtiyacı, gerekli teknik işgücü ihtiyacı v.s. konularının bilinmesi gereklidir. Aksi takdirde herhangi bir maliyet kalemlerinde oluşacak en ufak bir hareket yatırımın yönünü ve yatırım kararını değiştirebilir.

Bitkisel üretime yönelik ürün işleme tesisi olarak bakıldığında öncelikle ilgili sektör detaylı olarak incelenmeli, uzun dönemli karlılık ve firmanın sektörde kendisini nasıl konumlandıracağı da yapılacak analizin odak noktası olmalıdır. Sektörler, rekabet düzeyleri, tedarikçilerin, tüketicilerin güçleri, malların ikame edilebilirliği ve sektöre girişte gereken minimum sermaye tutarları analiz edilmelidir. Bunun yanında sektörü düzenleyen yasal

ereve ve vergi mevzuatı konularında da kapsamlı bilgi sahibi olunması gereklidir.

Yukarıda ifade edilen hususlar dikkate alındığında söz konusu tesislere ait n fizibiliteler için finansal planlar ve ekonomik analizlerin yapılabilmesi için gerekli alt yapının oluşmadığı TRB1 bölgesinde yapılacak yatırımın yeri, kapasitesi, gerekli kapalı alan ihtiyacı (inşaat), ulaşım durumu, teknik ve diğ er işğücü ihtiyacının nasıl karşılanacağı gibi etkenler net olmadığı için burada yapılacak hesaplamaların yanıltıcı olacağı varsayıldığından Yatırım Maliyeti kalemleri detaylandırılmamıştır.

7.4. TRB1 BÖLGESİ BİTKİSEL ÜRETİME UYGUN ALANLAR

Tarım alanları sadece üretim yapılan yerler olmaktan çok üretime destek olan flora, fauna, iklim gibi elemanlarla birlikte biyolojik çeşitliliği destekleyen en önemli unsurdur. Bu açıdan bakıldığında toprakların en ekonomik şekilde kullanımı yanında korunmaları ve geliştirilmeleri de önem taşır. Bunun yapılması arazilerin doğal özellikleri ve kullanım ihtiyaçları belirlenerek kategorilere ayırıp her kategorinin ihtiyaç duyduğu kullanım şeklinin önceden belirlenmesi ile sağlanabilir. Genel olarak ortalama iklim koşullarında belirli özelliklere sahip (derinlik, eğim, taşlılık, toprak tekstürü, toprak reaksiyonu, organik madde içeriği, makro ve mikro bitki besin maddeleri içeriği, taban suyu derinliği, sulama olanakları, tuzluluk, çoraklık, vd.) toprakta hangi ürünlerin ekonomik olarak yetiştirilebileceği bellidir.

İnsan kullanımından kaynaklanan her türlü uygulamaya karşı oldukça hassas olan toprakların korunması, geliştirilmesi ve ekonomik olarak kullanımının sağlanması için, doğal özellikleri dikkate alınmalı ve planlı bir şekilde kullanılmalıdır. Bunun da temel koşulu toprakların doğal özellikleri ve kullanım ihtiyaçları belirlenerek kategorilere ayrılıp her kategorinin ihtiyaç duyduğu kullanım şeklinin önceden belirlenmesidir.

Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu'nun 8. maddesi tarım arazilerini; doğal özellikleri ve ülke tarımındaki önemine göre *mutlak tarım arazileri, özel ürün arazileri, dikili tarım arazileri ve marjinal tarım arazileri* olarak sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırma tarım yapılan alanlar için çok kaba bir sınıflandırma şekli olup belirlenen parsel büyüklüğü; *mutlak tarım arazileri ve özel ürün arazilerinde 2 hektar, dikili tarım arazilerinde 0,5 hektar, örtü altı tarımı yapılan arazilerde 0,3 hektar ve marjinal tarım arazilerinde 2 hektardan küçük olamaz hükmünü* getirmektedir.

Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu Uygulama Yönetmeliği Madde 10; “*Arazi kullanım planlarında tarım arazileri olarak belirlenen alanlar; toprağın derinliği, taşlılığı ve diğer fiziksel, kimyasal ve biyolojik özellikleri ile eğimi, konumu gibi arazi faktörleri, iklim şartları ve yapılacak tarımsal faaliyetlerin özellikleri göz önüne alınarak, toprak kaybı ve arazi bozulmasına neden olmayacak şekilde nasıl kullanılması gerektiği tarımsal amaçlı arazi kullanım plan ve projelerinde belirlenir*” hükmünü getirmektedir .

Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu Uygulama Yönetmeliği uyarınca TRB1

Bölgesinde tarımsal üretime uygun alanların belirlenmesinde, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'ndan alınan sayısal toprak haritaları, topoğrafik veriler, iklimsel yapı, Bitkisel üretim türlerinin ihtiyacı olan asgari koşullar (toprak yapısı, toprak derinliği, su ihtiyacı, eğim durumu vb.) ve DSİ tarafından sulamaya açılacak alanların verileri kullanılmıştır. Yapılan analizlerde kullanılan verilerin açıklamaları aşağıda yer almaktadır.

1. Toprak Derinliği: Bu özellik için Bakanlık'tan alınan sayısal toprak haritaları kullanılmıştır. Bu haritaların veri tabanında toprak derinliği, 0-20, 20-50, 50-90 ve 90 cm olmak üzere 4 kategoriye ayrılmıştır. Etkili kök derinliği olarak bir yıllık bitkilerde 50 cm ve üzeri, meyve ağaçları ve çok yıllık bitkiler için de 90 cm ve üzeri derinlikler uygun alanlar olarak belirlenmiştir. Ancak bu alanlar mevcut durumu gösterir, CORINE Arazi Örtüsü verisindeki tarım alanlarına göre çok daha az bir alanı kapsamaktadır. Bunun nedeni halkın kullanıma uygun olmayan alanlarda tarım yapmakta olmalarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca toprak verisinde tarıma elverişli olan Alüvyal topraklar için derinlik ve eğim belirtilmemiştir, ancak bu alanlar tarıma zaten uygun olduğu için doğrudan uygun alanlar olarak kullanılmıştır (**Harita 18**).

Harita 18 Toprak Derinliği Haritası
- Haritalar rapor ekinde verilmiştir-

2. Arazi Kullanım Kabiliyeti: Toprak haritalarında 5403 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu, Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu Uygulama Yönetmeliği, Toprak ve Arazi Sınıflandırması Standartları Teknik Talimatı (TÜGEM, 2008) ve diğer birçok temel doküman ve ders kitaplarında belirtildiği gibi, Arazi Kullanım Kabiliyeti I-IV arası topraklar uygun alanlar olarak analizde kullanılmıştır. Ancak bölgede halen VI ve VII sınıf topraklarda bile tarım yapıldığı bilinmektedir.

3. Yükseklik: Sayısal Arazi Modeli kullanılarak ağaç sınırı olarak bilinen 2000 metrenin altındaki alanlar meyve ağacı yetiştirmeye uygun alanlar olarak analizde kullanılmıştır. Bir yıllık ve otsu bitkilerin yetiştiriciliğinde yükseklik faktörü dikkate alınmamıştır.

4. Eğim: Sayısal Arazi Modelinden elde edilen eğim verisi ile toprak haritasındaki eğim karşılaştırıldığında bu iki verinin büyük ölçüde örtüştüğü görülmüştür. Uygun eğimin kuru ve sulu tarım alanlarıyla bir yıllık ürünler ve meyve ağaçları için farklı olabileceği bilinmektedir.

Ayrıca belirli bir eğim derecesine kadar arazi koruyucu önlemler alınarak (teraslama, eğime dik toprak işleme) tarımsal üretim yapılması mümkündür. Eldeki verilere göre % 15 ve altı eğime sahip alanlar tarımsal üretime uygun alanlar olarak değerlendirilmiştir (**Harita 19**).

Harita 19 Eğim Haritası

- Haritalar rapor ekinde verilmiştir-

5. Taşlılık: Taşlılık karakteri meyve ağaçları için fazla bir önem taşımamakla beraber bir yıllık ve otsu bitkilerde önemlidir. Taşlılık, arazi kullanım yüzeyini sınırlandırmak, toprak işlemeyi zorlaştırma gibi olumsuz etkileri yanında belirli bir büyüklük ve miktarın üzerinde olmamak kaydıyla su ve toprak erozyonunu azalmak gibi olumlu etkilere de sahiptir. Çalışmada taşlılıkla ilgili güvenilir bir veriye ulaşılamadığından bu kriter değerlendirmeye alınmamıştır.

6. Yağış: Genel olarak yıllık toplam ortalama yağışın 400 mm ve üzeri olduğu alanlar kuru tarım yapmaya uygundur. Bilindiği gibi ülkemizin tahıl ambarı olarak bilinen Orta Anadolu'nun toplam yıllık yağış ortalaması 350 mm civarındadır. Çalışmada 350 mm ve üzeri yağış alan bölgeler bu kuru tarım yapmaya uygun olarak kabul edilmiştir.

Türkiye'nin uzun yıllar ortalama sıcaklık ve yağış değerlerinin verildiği Toprak ve Arazi Sınıflandırması Standartları Teknik Talimatı ve İlgili Mevzuat'ta (TÜGEM, 2008) TRB1 illerinin yıllık ortalama sıcaklık (C°), yıllık ortalama toprak sıcaklığı (C°) ve yıllık ortalama yağış miktarları (mm) Tablo 71'de verilmektedir

Tablo 71 TRB1 İllerinin Yıllık Ortalama Sıcaklık, Yıllık Ortalama Toprak Sıcaklığı ve Yıllık Ortalama Yağış Miktarları

İl Adı	Yıllık Ortalama Sıcaklık (C°)	Yıllık Ortalama Toprak Sıcaklığı (C°)	Yıllık Ortalama Yağış (mm.)
Malatya	13,7	15,8	374.1
Elazığ	13,0	15,8	396.9
Bingöl	12,1	16,8	939.8
Tunceli	12,5	17,0	799.1

Kaynak:

<http://www.mgm.gov.tr>

Tablo 71’de görüldüğü gibi Bölgenin en az yağış alan Malatya İli bile bu eşik değerin üzerinde (382,6 mm) yağış almaktadır.

7. İlk Don Tarihi: Tarımsal üretimi etkileyen faktörlerden bir olan ilk don tarihi özellikle açık alanlarda yapılan sebze üretiminde etkili olmaktadır. Don görülme olaylarının Ekim ayı ortasından itibaren başlayan alanlar uygun alanlar olarak analizde kullanılmıştır.

8. Son Don Tarihi: Ceviz, taş çekirdekli meyveler ve bağlar ilkbaharda diğer meyvelere oranla daha önce uyandıklarından ilkbaharın son donlarından olumsuz etkilenmektedir. Bazı kültürel uygulamalar (geç budama, çift budama, kuzey bakılı yerlerde tesis etme, eğimli alanları tercih etme, bağ-bahçeyi otlu bırakma) son donların etkisi azaltmak için uygulanabilse de son donların olumsuz etkilerinden kaçmak genellikle mümkün olmamaktadır. Analizde Nisan'ın 4. haftasına kadar don görülen alanlar özellikle meyvecilik ve bağcılık için uygun alanlar olarak değerlendirilmiştir.

9. Sulamaya Açılacak Alanlar: DSI’den alınan verilere göre sulamaya açılacak yeni alanlarda ilk planda tahıl ve bahçe bitkilerinin sulaması yaygınlaştırılabilir. Bunun yanı sıra yonca, silaj mısır ve tane mısır öncelikli olarak bölgede teşvik edilebilir. Ayrıca bahçe tarımı yapılan yerlerde bu ürünlerin verim ve kalitesinin artması için de sulama suyundan yararlanılmalıdır.

Malatya’da halen yapımı süren Kapıkaya Barajı Malatya il merkezine kuş uçuşu yaklaşık 25 km mesafede doğu yönünde yer almaktadır. Mamikhan Çayı üzerine kurulmakta olan baraj tamamladığında 3.662 ha alanı sulayabilecektir. Denizden yüksekliği yaklaşık 800 m civarında olacak olan göl aynasıyla, Karakaya Baraj Gölünün yaklaşık 150 m yukarısında ve göle en yakın yeri kuş uçuşu yaklaşık 8 km civarındadır. Bu haliyle barajın özellikle kuzeybatı yönünde yer alan nispeten daha düşük rakımlı ve düzlük az engebeli tarım alanlarına su temin etmesi mümkündür. Sulama yapılarının da tamamlanması durumunda Kuzey-Kuzeybatı ile Kuzeydoğu yönleri arasında kalan bölgede, Kapıkaya - Karakaya arasındaki alanın tamamına yakını sulama imkânına kavuşabilir. Karakaya Baraj Gölünün yumuşatıcı etkisiyle birlikte nispeten düşük rakımda yer alan bu alan, sulamayla birlikte tarımsal üretimi ve verimliliği 3-4 katına çıkarabilecektir. Yapılacak tarımsal planlamalarda

Kapıkaya – Karakaya arası bölge özel olarak değerlendirilmelidir.

Arguvan ilçesi yakınlarındaki Yoncalı Barajının temeli 1996 yılında atılmış olmasına karşın halen muhtelif nedenlerden dolayı bitirilememiştir. Baraj tamamlandığında Malatya'nın en az yağış alan Arguvan ilçesinin 1250 m üzerinde rakıma sahip 12.045 ha genişliğinde nispeten engebeli alanlarına hizmet verecektir. Baraj Malatya il merkezine 100 kilometre, Arguvan ilçesine 31 kilometre uzaklıkta, Maslakbaşı Çayı üzerinde inşa edilmektedir. Yapıldığı alanın fiziksel koşulları, alanın tarımsal potansiyeli, yerleşim yerlerine olan uzaklığı ve rakım dikkate alındığında Yoncalı Barajının tarımsal üretim ve verimlilik üzerinde Kapıkaya barajı kadar etkili olması beklenmemelidir. Ancak sulama yatırımlarının çok yıllık yem bitkileri ve silaj mısıra yönelik olarak geliştirilmesi durumunda yörenin hasıl yem üretiminde lider duruma gelmesi mümkün olabilir. İlçe alanlarının %24'ünü bulan çayır potansiyeliyle yem bitkileri üretim olanaklarının birleştirilmesi durumunda yörede hayvancılık sektöründe önemli atılımlar yapılması mümkün olabilecektir.

Elazığ'ın doğusundan başlayarak Hazar Gölünün kuzeybatısı yönünde uzanan alanda, plan-proje aşamasındaki sulama yatırımlarının gerçekleşmesi durumunda Elazığ'ın doğusunda geniş bir göl aynası yapan Keban Baraj Gölünün batı hattı boyunca uzanan nispeten düz, doğu batı yönünde irtifa kazanan ve 1000 m altında yükseltiye verimli tarım alanları suya kavuşacaktır. Bu bölgenin iklimi Keban Baraj Gölü ve Hazar Gölü etkisiyle nispeten yumuşamış durumdadır. Sulamanın gerçekleşmesiyle bu alanda başta her türlü bahçe bitkisi ile örtü altı tarım olmak üzere yonca, tane mısır, silaj mısır tarımı yapılabilecektir. Benzer şekilde Kovancılar ilçesi doğu yönünde planlanan ve nispeten düzlük ve 1000 metreden düşük rakımlı anları suya kavuşturacak olan yatırımların yem bitkileri yetiştiriciliğini geliştirecektir.

Karakoçan ilçesinin doğusunda yer alması planlanan ve Kalecik Barajından beslenecek olan sulama yatırımları, ilçenin güneydoğusundaki nispeten düz tarım alanlarını sulayacaktır. Alanın 1100 metreden daha yüksek rakımlı olması ürün seçimini zayıflatmakla beraber yörenin temel ürünü olan yonca tarımının daha da gelişmesi için bir fırsattır.

Bingöl ili Karlıova ilçesi güneybatısında plan, proje aşamasında olan ve master plan ön inceleme safhasındaki sulama yatırımlarının, 1700 m ve üzeri rakıma sahip ve kışları çok sert geçen bu yörede en fazla yonca tarımına katkıda bulunması beklenebilir. Benzer durum

Yedisu ilçesinin 1400 metreden fazla yüksekliğe sahip batı kısımları için de geçerlidir.

Tunceli ili Hozat ilçesi batısındaki verimli yüksek ovayı sulaması amacıyla planlanan yatırım, alanın 1400 metre üzerinde rakımı nedeniyle meyvecilik ve yem bitkileri için kullanılabilir. Keban Baraj Gölünün yumuşatıcı iklim etkisi altında olan verimli topraklara sahip Çemişgezek ilçesinin güneyinde ve Ağın ilçesinin doğusunda yapılması planlanan sulama yatırımları, baraj gölüne bitişik alanlarda her türlü bahçe bitkisi ve yem bitkilerinin yetiştirilmesi için uygun ortam sağlayacaktır.

10. Pazara Uygunluk: TRB1 Bölgesinde bitkisel ürünlerde bölge içi ve bölge dışı elma, kayısı, armut, üzüm ve biraz da kiraz bölge dışına gönderilen ve talep olacak ürünler arasında sayılmaktadır. Kayısı aynı zamanda yurtdışına pazarlanmaktadır. Bunu yanı sıra elma ve armut kuruları yurtiçine satılmaktadır. Üzüm ayrıca kuru ve pekmez olarak bölge dışına satılmaktadır. Özellikle Elazığ'da ülke düzeyinde son zamanlarda şarapçılık alanında satışa konu bir ürün olmaktadır. Yerel düzeyde tanınırlığı yüksek olan Ovacık fasulyesi, Tunceli, sarımsağı, Ağın leblebisi vb ürünler geleneksel yöntemlerle ulusal düzeyde de satışa sunulmaktadır.

Yapılan değerlendirme ve analizlere göre TRB1 bölgesinde çıkan bitkisel üretime uygun alanlar aşağıda il bazında değerlendirilmiştir

Malatya ili, Merkez ilçe dâhil olmak üzere Karakaya Gölü kenarındaki Battalgazi, Kale ve Yazıhan, Karakaya Baraj Gölüne nispeten yakın mesafedeki Yeşilyurt ile nehir kenarındaki Doğanyol ilçelerinde deniz seviyesinden 740 m yüksekten başlayıp çevreye doğu giderek irtifa kazanmaktadır. Merkezden itibaren yükseklik, Kuzey ve Kuzeybatıda Kuluncak, Arguvan, Arapgir, Hekimhan ilçeleri, Batıda Darende, Güneybatıda Doğanşehir, Batı yönünde de Akçadağ ve Darende yönünde 1.300 m'ye kadar çıkmaktadır. İl genelinde yerleşim merkezleri itibarıyla Bölgenin Doğusundan daha düşük ortalama yükseltiler söz konusu olup bu durum iklim değerleri ve tarımsal ürün yetiştirme potansiyeli bakımından olumludur. Tarım ürünleri yetiştirme potansiyelini yansıtan poligonlar “merkez” olarak adlandırabileceğimiz Karakaya Baraj Gölü ve çevresinde daha geniş alanlar kapsamaktadır. Bu görüntüsüyle merkez dışında kalan yörelerde çayır-mera alanlarının fazlalığı belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır. İlin en önemli tarım ürünü olan kayısı ve taş çekirdekli meyveler bakımından Karakaya Gölü kenarındaki ve yakınındaki tüm ilçeler (Akçadağ, Merkez, Kale,

Yazihan, Battalgazi, Yeşilyurt) yanında nispeten düşük irtifalı Darende ve Hekimhan ilçeleri potansiyeli yüksek alanlardır. Sıralananlar dışında kalan ilçeler de tarla bitkileri üretimine, çayır ve mera kültürüne daha uygundur. Aynı durum yumuşak çekirdekli ve üzüm sü meyveler için de geçerlidir. Sert kabuklu meyveler nispeten daha serin ve yağışlı olan daha yüksek yükseltili alanlar için daha uygundur.

Elazığ ili genelinde yerleşim alanları 1.000 m ve civarındadır. Yüksek alanlarda kurulu olmalarına rağmen Sivrice ve Baskil ilçeleri (1.250 m ve üzeri), Hazar Gölü ve Karakaya Baraj Göllerinin yumuşatıcı iklim etkilerinden yararlanmaktadır. Benzer şekilde 1.000 m altında yükseltiye sahip Ağın ve Keban ilçeleri Keban Baraj Gölü kıyısında olup Akdeniz iklimine yakın ilçelerdendir. Bu iki ilçeden daha yüksekte olmasına rağmen Merkez ilçe de Keban Baraj Gölünün etkisindedir. Haritada da işaretlendiği üzere Keban, Karakaya ve Hazar Gölleri civarı tarımsal üretim potansiyeli yüksek alanlardır. İlin önemli tarımsal ürünlerinden olan taş çekirdekli meyveler açısından göl etkisindeki tüm alanlar potansiyel taşımaktadır. Benzer durum yumuşak çekirdekli meyveler için de geçerlidir. Bağcılık açısından il genelinde tek sınırlayıcı unsur toprak derinliği ve verimliliği olmaktadır. Bu faktör dışında yağış ve etkili toplam sıcaklık değerleri bağcılık yapmaya uygundur. Batıda Keban ve Baskil'den başlayarak doğu yönüne doğru Sivrice, Alacakaya, Palu yönündeki uzanan nispeten düze yakın alanlar tarla ve bahçe bitkileri yetiştiriciliği bakımından uygun alanlardır. Palu'dan kuzeydoğu yönünde uzanan hat ile Maden civarındaki sarp ve engebeli arazi yapısı buna engeldir.

Bingöl ili TRB1 Bölgesinde su potansiyeli bakımından oldukça yüksek olmasına karşın tarımsal verimlilikte etkili olan iklimsel veriler, toprak, topografya, yükseklik gibi faktörlerce olumsuz özelliklere sahip olması nedeniyle bitkisel üretimde birçok kısıtları vardır. Arazinin çok engebeli olmasından dolayı tarımsal üretime uygun alanlar çok ve parçalı poligonlar halinde harita üzerinde işaretlenmiştir. Tarımsal üretimi kısıtlayan faktörlerin başında yıllık toplam sıcaklık değerleri ve deniz seviyesinden olan yükseklik gelmektedir. Bağcılık için yıllık toplam yağış ortalamasının 900 mm altında olması idealdir. Bu miktarın üzerinde yağış alan yerlerde mantari hastalıkların oluşması bakımından uygun olacağından bağcılığın yapılması zorlaşmaktadır. Bu bakımdan Bingöl'de bağcılığın yapılabileceği alanlar nispeten düşük irtifalı Merkez ilçe, Genç ve Solhan olmaktadır. Bu alan aynı zamanda yumuşak çekirdekli meyveler için de uygundur. Taş çekirdekli meyveler bakımından il, bölgedeki

Malatya ve Elazığ ile rekabet edebilme potansiyelinden çok uzaktır. Bu bakımdan Merkez ilçe en avantajlı koşullara sahiptir. Ceviz bitkisi yağışlı, serin ve yüksek alanlara daha iyi adapta olabildiğinden ilin yüksek alanlarında daha iyi yetiştirilme potansiyeline sahiptir. Bu bakımdan ilin en yüksek irtifaya sahip Karlıova ilçesi de dâhil olmak üzere neredeyse tamamı ceviz için uygun alanlara sahiptir. Bingöl’de tarla bitkileri üretim alanı olarak nispeten düz alanlara sahip olan Merkez ilçe ve Genç ilçesi öne çıkmaktadır. İl merkezinin kuzeyine gidildikçe arazi koşullarının engebeli hale gelmesi, tarla tarımını güçleştirmektedir. Bu alanlar bir yıllık ve özellikle çok yıllık yem bitkileri bakımından uygun bir konuma gelmektedir.

Tunceli ili genellikle 1.000 m üzeri yükseltiye sahip sarp ve engebeli alanlardan oluşmaktadır. Aynı zamanda bölge içinde oransal olarak en fazla orman alanına sahip ildir. İlin çevresi, kuzeybatı ve kuzeydoğu yönünde geniş ormanlık alanlar vardır. Bu durum tarımsal üretim potansiyelini önemli ölçüde azaltmaktadır. Bölgenin en değerli tarım ürünü olan taş çekirdekli meyveler bakımından Pertek, Merkez ilçe ve Çemişgezek gibi nispeten düşük yükselti, su kenarındaki yerler yanında geniş düzlüklere sahip Ovacık ilçesi potansiyel taşır. Yumuşak çekirdekli bakımdan yine Ovacık ve Merkez ilçe sayılabilir. Sert kabuklu meyveler bakımından yine ilin en önemli tarım alanlarından biri olan Ovacık yanında Pülümür, Hozat gibi yüksek irtifalı serin ilçeler potansiyele sahiptir. Dut üretimi için ilin tamamına yakını uygundur. Bağcılık açısından da gerek toplam yağış gerek etkili toplam sıcaklık değerleri il genelinde uygundur. TRB1 Bölgesinde organik tarım potansiyeli bakımından en uygun ilin Tunceli olduğu söylenebilir. Havza bazında yapılması gereken bir faaliyet olan organik tarım için Tunceli’nin Kuzeybatı, Kuzeydoğu ve Güney bölgelerinde çok sayıda vadiler vardır.

7.5.1. Alt Bölgeler Bazında Geliştirilmesi Önerilen Ürün Grupları

TRB1 Bölgesinde alt bölgeler bazında önerilen ürün grupları genelde ilçe yerleşimleri dikkate alınarak sunulmuştur. Bu ürün gruplarının yerlerini göstermek için “tarla bitkileri, taş çekirdekli meyveler, taş çekirdekli dışındaki meyveler ile sebzeler” için olmak üzere 4 adet harita hazırlanmıştır (**Harita 20, 21, 22, 23**). Taş çekirdekli meyvelerin farklı bir grup olarak ele alınmasının nedeni, Bölgenin ve özellikle Malatya ve Elazığ illerinin başta kayısı olmak üzere taş çekirdekli meyveler bakımından taşıdığı önemden kaynaklanmaktadır. Haritaların hazırlanmasında sulama durum, iklim değerleri, yükselti, mevcut ürünler yanında Bakanlık teşvikleri ve ürünlerin gelecekte vaat etme potansiyelleri göz önüne alınmıştır.

TRB1 Bölgesinde en fazla ürün çeşitliliğine sahip olan il Malatya'dır. Bunda ilin yüzey genişliği yanında farklı iklim ve yetiştirme koşullarının mevcudiyeti, iklim ve toprak koşullarının muhtelif ürünlerin yetiştirilmesine uygunluğu gibi faktörler de etkilidir. Taş çekirdekli meyvelerin işaretlendiği **Harita 20**'de görüldüğü gibi Malatya ilinin Arguvan ve Kale dışında kalan tüm ilçeleri taş çekirdekli meyveler bakımından ön plandadır. Elazığ'da da I. Alt Bölgenin Baskil, Keban, Merkez İlçe ve Kovancılar gibi suya yakın nispeten yumuşak iklime sahip yerleri, Bingöl'ün Merkez İlçe ve Adaklı; Tunceli'nin de Nazımiye ve Ovacık dışında kalan ilçeleri bu meyve grubu bakımından önem taşımaktadır.

Taş çekirdekli dışında kalan meyveler **Harita 21**'te verilmektedir. Malatya İli genelinde başta ceviz, badem ve dut olmak üzere bağcılığın oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Arapgir, Doğanşehir, Darende ve Yeşilyurt gibi ürün çeşitliliğinin en fazla olduğu ilçelerde Antep fıstığı yetiştiriciliği yapılabilmektedir. Malatya'da bağcılık, dut, elma ve armut yetiştiriciliği IV. Bölge dışında çok yaygındır. Elazığ'da sert kabuklu meyveler, dut ve yumuşak çekirdekli meyveler I. Alt Bölgenin Alacakaya dışındaki ilçelerinde görülürken bağcılık Ağın ve Baskil dışında tüm ilçelerde yapılmaktadır. Bingöl ili ceviz ile ön plana çıkmaktadır. Ceviz Yayladere ve Yedisu gibi yüksek ve sarp ilçeler dışında yaygındır. Fazla nemden olumsuz etkilenen asma, Genç ilçesinde yaygındır. II. Alt Bölge içinde taş çekirdekli meyve dışında kalan meyveler için Yedisu'da dut ve Kığı'da elma yetiştiriciliği ön plandadır. I. Alt Bölgenin tamamına yakınında bu ürünler görülmektedir. Tunceli'nin tamamı ceviz yetiştiriciliği bakımından önem taşıırken dut, bağ, badem ve yumuşak çekirdekli meyveler sadece I. Alt Bölgede ön plandadır.

TRB1 Bölgesinde tarla bitkileri bakımından öne çıkan ilçeler **Harita 22**'de verilmektedir. Tarla bitkileri içinde son yıllarda ülke çapında büyük bir atılım yapmış olan yem bitkileri yetiştiriciliğinin Bölgenin tamamına yakın bölümünde ön planda olduğu görülmektedir. Özellikle fiğ ve yonca yetiştiriciliği Tunceli'nin neredeyse tüm ilçelerinde, Malatya ve Bingöl'ün çoğu ilçelerinde yapılmaktadır. Bu bakımdan Elazığ İli nispeten Bölge içinde geri bir durumdadır. Sulama olanakları olan ilçelerde silaj mısır yetiştiriciliği potansiyel taşımakta ve yaygınlaşmaktadır. Tahıl yetiştiriciliği Bölgenin tamamında uygun alanlarda az ya da çok yapılmakla beraber, Malatya ilinin çoğu ilçesinde, Elazığ'ın Merkez ve Kovancılar ilçelerinde, Bingöl'ün Genç ve Merkez İlçelerinde, Tunceli'nin de I. Alt Bölgesinde ön plana çıkmış durumdadır. Bölge'nin bazı ilçeleri yemeklik tane baklagiller yetiştiriciliği yaygındır.

Elazığ'ın I. Alt Bölgesinde nohut, Tunceli'nin yüksek kesimleri fasulye, Bingöl Merkez İlçede fasulye ve nohut ekiliş alanı bulurken Malatya İlinin I. ve III. Alt Bölgelerinde bu ürünler yetiştirilmektedir. Pancar ve yumrulu bitkiler yetiştiriciliği bölgenin tamamında Türkiye geneline oranla daha az yaygındır. Bu bakımdan Malatya ve Elazığ İlleri Bölge içinde önder durumdadır.

Harita 23 ile verilmekte olan haritaların dördüncüsü sebzeler için hazırlanmıştır. Sebzeçilik bakımından Elazığ ve Malatya İlleri Bölgenin diğer yörelerinden daha ileridedir. Elazığ'ın sulama olanaklarına sahip ilçelerinde kavun, karpuz, domates, biber sebzeleri yetiştirilmektedir. Tunceli'de iklim, toprak ve sulama olanakları bakımından uygun olan Pertek ilçesi ile benzer durumda olan Bingöl'ün Genç ve Merkez İlçelerinde sebze yetiştiriciliği yapılmaktadır. Malatya'da ise diğer ürünlerin ön plana çıktığı I. ve II. Alt Bölgeler dışında kalan yerlerde sebzeçilik daha yaygındır.

Harita 20 Bitkisel Üretime Uygunluk Haritası; TRB1 Bölgesinde Yetiştirebilen Meyveler Haritası

Harita 21 Bitkisel Üretime Uygunluk Haritası; TRB1 Bölgesinde Yetiştirebilen Taş Çekirdekli Meyveler Haritası

Harita 22 Bitkisel Üretime Uygunluk Haritası; TRB1 Bölgesinde Yetiştirebilen Tarla Bitkileri Haritası

Harita 23 Bitkisel Üretime Uygunluk Haritası; TRB1 Bölgesinde Yetiştirebilen Sebzeler Haritası

- Haritalar rapor ekinde verilmiştir-

BÖLÜM 8: SONUÇ VE STRATEJİK ANALİZ DEĞERLENDİRMELERİ

TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörü Strateji belgesi, bölgenin bitkisel üretim odaklı gelişimi için mevcut durumun analizi ve sektörün gelişim araçlarını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışmada elde edilen bulgulara göre TRB1 Bölgesi geniş bir bitkisel üretim potansiyeline sahiptir. Fakat bu potansiyeli değerlendirmede sorunlar olduğu tespit edilmiştir. Bölgede işleme tesisleri yetersiz durumda olup, ürün çeşitlendirmede sorunlar yaşanmakta ve kaynaklar etkin olarak değerlendirilememektedir.

TRB1 Bölgesi sahip olduğu bitkisel üretim potansiyeli ile bölge ekonomisinde daha önemli bir yere gelebilir. Önemli olan potansiyelin farkında olmak ve bunu olanaklar ölçüsünde harekete geçirmektir. TRB1 Bölgesinde bitkisel ürünlerin yerinde işlenmesi yoluyla daha yüksek katma değer yaratılmasında ve buna dayalı sanayinin gelişmesi ile istihdam olanaklarının artırılmasında bitkisel ürün işleyen KOBİ'ler daha aktif rol üstlenebilir. Bu KOBİ'lerin neler olduğu veya olabileceği ile ilgili bilgiler raporda sunulmuştur. TRB1 Bölgesinde bitkisel ürün işleyen işletmelerin kuruluş yerini belirleyen en önemli unsurun hammaddeye yakınlık, girdi maliyeti ve ürün çeşitlendirme olduğu ortaya çıkmaktadır.

TRB1 Bölgesi mevcut bitkisel üretim potansiyeli ve buna bağlı olarak gelişebilecek bitkisel ürün işleyen KOBİ'ler ile kalkınmaya fiziki faktörler açısından daha fazla katkıda bulunulabilir. Yani, bölgedeki bitkisel üretim potansiyeli tarıma dayalı sanayileşme stratejisi açısından zayıf durumda değildir. Aslında TRB1 Bölgesi son yıllarda yavaş da olsa gelişen küçük ölçekli ürün işleyen işletmeler ve bunların gelişimi ile birlikte bu potansiyeli daha iyi değerlendirebilir. Bölgede sınırlı sayıda ürüne yönelik çalışmalar dışında (kayısı, elma gibi) bölgedeki işletmeler ile üniversiteler arasında güçlü bir işbirliği mevcut değildir. Özellikle finansman, Ar-Ge çalışmaları, kurumsallaşma, dış pazarlara açılma, çalışanların eğitimi gibi konularda işletmeler ile üniversiteler arasında işbirliği sağlanmalı, işletmeler üniversitelerin eğitim ve danışmanlık hizmetlerinden faydalanmalıdır.

TRB1 Bölgesindeki bitkisel üretime dayalı gıda sanayinin, ekonomik kalkınmaya katkılarının arttırılabilmesi için sağlanan yatırım ve ihracat teşviklerinden daha fazla yararlanabilmesi için; teşvikler ile ilgili bürokrasinin azaltılması, işletme ölçeklerinin büyütülmesi, işletmeler arasında iş birliğinin geliştirilmesi ve ihracat için sektörel dış ticaret şirketlerinin kurulması zorunluluk arz etmektedir. Bu saptamalar bölgede yapılan paydaş analizlerindeki temel saptamalardandır. Gıda sanayine yönelik KOBİ'lerin geliştirilmesinde ve bölge ekonomisine katkılarının arttırılmasında, gerek yatırım gerekse üretim aşamasındaki kredi ihtiyaçlarının uygun koşullarla sağlanabilmesi oldukça önemlidir.

TRB1 Bölgesinde az sayıda da olsa bitkisel ürün işleyen KOBİ'lerdeki nitelikli işgücünün artırılması sağlanmalıdır. Bu işletmelerin ürettikleri ürünlerde gıda güvenliğinin sağlanması açısından stratejik bir öneme sahip olduğundan öncelikli bir gerekliliktir. İşletmelerin bölgesel, ulusal ve uluslararası pazarlarda rekabet edebilmelerinde; eğitim, teknoloji kullanımı, üretim, pazarlama ve Ar-Ge gibi konular önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda KOBİ'lere yönelik danışmanlık hizmetleri sağlanmalı ve bitkisel ürün işleyen KOBİ'lerin özellikle bölge dışı pazarlardaki rekabet edilebilirlikleri arttırılmalıdır. Bu danışmanlık hizmetlerinin sağlanmasında bölgede üniversite, sanayi, ticaret odaları ve üretici örgütlerinin işbirliği ile kurulacak olan "Bitkisel Üretime Dayalı Gıda Sanayi Kümeleri" önemli faydalar sağlayacaktır.

Bölgede bitkisel üretim sektörünün gelişmesinde kurumsal yapılanma ve sahiplilik önemlidir. Sorunların belirlenmesi, çözümler geliştirilmesi, geleceğe yönelik hedefler çizilmesi ve bunun takibinin yapılması ancak kurumsal ve buna dayalı örgütsel sahiplilik ile gerçekleşebilir. Bunun için geliştirilen ve önerilen **TRB1 Bölgesi Bitkisel Üretim Sektörünü Geliştirme Kurulu'nun** oluşturulması ve işler hale getirilmesi yerinde olacaktır. Daha önce de belirtildiği gibi, bölgede bitkisel üretimi geliştirmenin uzun vadedeki hedefi; **bölge bitkisel ürünlerini marka yapmak, ulusal, uluslararası tanınırlıklarını arttırmak ve böylece bölge ekonomisine ile kalkınmasına katkılarını arttırmaktır.** Bunun için de özellikle bölge ürünleri bölgede işlenmeli ve bölgede pazarlanmalıdır. Mevcut işletmeler kapasitelerini etkin kullanmalı ve dünyadaki gelişmeleri sürekli takip etmelidir. Bölgede bitkisel üretim paydaşları arasındaki güç birliği, örgütlenme ve sahiplilik sorunların çözümünde en önemli araçlar olacaktır.

ARAŞTIRMA EKİBİ KISA ÖZGEÇMİŞLERİ

AnaDOKU Ekibi

Aysin Tektaş Keskin, Proje Koordinatörü

Aysin Tektaş Keskin 16 Ağustos 1976 tarihinde Ankara’da doğdu. 1998 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünden mezun oldu. 2001 yılında Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler Bölümünde Yüksek Lisans çalışmalarını tamamladı.

Profesyonel iş yaşamını TÜSTAŞ Danışmanlık Ofisi, WWF Türkiye Doğal Hayatı Koruma Vakfı, Doğa Koruma Merkezi gibi ulusal Sivil Toplum Kuruluşları çatısı altında yürüttü. Son olarak Anadolu Doğa ve Kültür Koruma Kooperatifi kurucu üyeleri arasında yer aldı ve halen Genel Müdür olarak görev yapmaktadır. Bunun yanı sıra, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve Avrupa Birliği gibi uluslararası kuruluşların projelerinde danışman olarak görevler aldı. Şehir Plancıları Odasında Yönetim Kurulunda 2006 – 2010 yılları arasında iki dönem görev yaptı. Ulusal ve Uluslar arası projelerde Sürdürülebilir Kalkınma, Katılımcı Planlama, Doğa Koruma ve Planlama, Kırsal Kalkınma, Kamuoyu Etkinlikleri yaratma konularında 15 yılı aşkın süredir deneyim sahibidir. Bu kapsamda, proje geliştirme, proje koordinasyonu, proje uygulaması, izleme ve değerlendirme çalışmaları gerçekleştirdi. Hazar Gölü Yönetim Planı, Kaçkar Dağları Sürdürülebilir Orman Kullanımı, Karpaz Yarımadası Araştırma Projesi gibi birçok projenin Koordinasyonunu yürüttü.

Türkiye’de, 58 ilde çeşitli proje çalışmalarına katılım sağladı, 18 ilde ise doğrudan proje uyguladı. Ayrıca, 10 farklı ülkede uluslararası proje uygulamalarına aktif olarak katıldı, Gürcistan ve KKTC’de proje koordinatörlüğü yaptı.

Genel editörlüğünü yaptığı iki kitabı onlarca makale ve gezi yazısı bulunmaktadır. Birçok akademik yayın çalışması ve raporlama sürecinde yer aldı. 10’un üzerinde fotoğraf sergisinde doğa konulu fotoğrafları sergilendi. Yüzlerce gazete haberi yayınlandı, 50 ye yakın televizyon

ve radyo programına konuk olarak katıldı.

Murat Özden, Proje Koordinatör Yardımcısı

Gazi Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden mezun olan Özden Bölgesel Planlarda, nazım imar ve uygulama imar planlarının araştırma, değerlendirme ve planlama çalışmalarında, Milli Park Uzun Devreli Gelişme Planları, Yönetim Planları, çeşitli projelerin sosyal, ekonomik ve mekânsal verilerinin toplanarak dökümü ve bunların değerlendirilmesi, altyapı projelerinde yerleşim alanlarının gelişme potansiyelleri ve projeksiyonları konularında uzmanlaşmıştır. Bunun yanı sıra tarım, turizm, doğal kaynak kullanımı konularında da çalışmaları bulunmaktadır.

Doğan Sözbilen, Proje Asistanı

1980 yılında Bartın'da doğdu. İlkokulu Bartın'da bitirdikten sonra ortaokul, lise ve üniversite lisans eğitimlerini Ankara'da tamamladı. Hacettepe Üniversitesi Biyoloji Bölümü'nü bitirdikten sonra Pamukkale Üniversitesi'nde "Deniz Kaplumbağalarında Kan Fizyolojisi" konusunda yüksek lisansını tamamladı. Muğla/Dalyan'da Kurulan Deniz Kaplumbağaları Araştırma, Kurtarma ve Rehabilitasyon Merkezi'nin (DEKAMER) kuruluşunda görev aldı. Ortaokul, lise ve üniversite yıllarında aktif voleybol oynadı. Öğrencilik döneminden itibaren birçok doğa koruma projesinde ve bilimsel çalışmada görev aldı. Çeşitli sivil toplum kuruluşlarında doğa koruma ve gençlik projeleri yürüttü. Halen AnaDOKU'nun yürüttüğü ulusal ve uluslararası projelerde proje sorumlusu olarak görev yapmaktadır.

Levent KESKİN, Strateji Planlama Uzmanı

1966 Yılında Ankara'da doğdu. 1989 yılında ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünden mezun oldu. Yüksek Lisans çalışmasını Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde çevrebilim alanında yaptı.

Çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarında şehir plancısı olarak çalıştı. 1995 – 1998 yılları arasında Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Merkezinde (Habitat) uluslararası uzman olarak çalıştı. Çeşitli sivil toplum kuruluşlarının kurucuları ve yönetim kadroları arasında yer aldı. Halen AnaDOKU bünyesinde ulusal ve uluslararası proje geliştirme ve uygulama süreçlerinde aktif görevler almaktadır.

Cihan Odabaşı, Proje Destek Uzmanı

Cihan Odabaşı 1986 yılında Kayseri’de doğdu. İlkokul, ortaokulu ve lise eğitimini Kayseri’de tamamladı. 2011 yılında Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Biyoloji Öğretmenliği bölümünden mezun oldu. 2007-2010 yılları arasında Ekolojik Araştırmalar Derneği (EKAD) ve Doğa Araştırmaları Derneği (KAD) ile Akdeniz sahillerinde deniz kaplumbağaları koruma ve kurtarma projesine alan sorumlusu ve eğitmen olarak katıldı. Samsun ve Kars’ta kuş halkalama ve gözlem projesi ve Gürcistan-Batum’da yırtıcı kuş göçü projesi çalışmalarında görevler aldı. Muğla-Fethiye kuş gözlem okuluna katıldı. Aksaray-Güzelyurt ilçesinde Uluslararası yaz akademisine katılarak, fotoğrafçılık eğitimi aldı. Halen Anadolu Doğa ve Kültür Koruma Kooperatifinde (AnaDOKU) çalışmaktadır.

Danışman Ekibi

Prof.Dr. Bülent GÜLCUBUK

İlk, Orta ve Lise öğrenimini Gaziantep’te tamamladıktan sonra Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü’ne girdi. 1989 yılında mezun olarak “Ziraat Mühendisi” unvanını aldı. Kırsal Sosyoloji alanında “Yüksek Lisans”, Kırsal Kalkınma alanında “Doktor”a çalışmasını tamamladı. Halen, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Tarım Politikası ve Yayım Ana Bilim Dalında “Prof. Dr.” olarak görev yapmaktadır. Kırsal Kalkınma, Kırsal Sosyoloji, Kırsal Sanayi, Tarımsal Kalkınma Stratejileri, Kırsal Alanda ve Tarımda Kadın, Tarım Politikası, Girişimcilik Ekonomisi ve İnsan Kaynakları konularında çalışmalarda bulunmakta ve dersler vermektedir. Başta ABD, İngiltere, Almanya, Yunanistan, İspanya olmak üzere birçok ülkede uzmanlık alanına giren konular ile ilgili çalışmalarda bulundu, bazı eğitim programlarına katıldı ve ulusal-uluslar arası çok sayıda projede yer aldı. Çok sayıda Sivil Toplum Kuruluşunun kurulmasına kurucu üye olarak yer aldı ve bazılarında halen yönetim görevinde bulunmaktadır. Ziraat Mühendisleri Odası Yönetim Kurulu üyesidir. II nci Tarım Şurasında “Kırsal Kalkınma” komisyonu başkanlığı yaptı ve Beş Yıllık Kalkınma Planlarının çoğunda yer aldı. Halen kısa adı AKÇAM olan “Ankara Üniversitesi Kalkınma Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi” Müdürlüğü görevini sürdürmekte olup, özel bir televizyon kanalında tarımın ve kırsal alanın güncel sosyolojik, tarımsal, politik konularına ilişkin program yapmaktadır. Uzmanlık ve çalışma alanına giren konularda kitap, proje, makale, bildiri niteliğinde 120’den fazla eseri vardır. Evli olup, İngilizce bilmektedir.

Doç. Dr. Alptekin Karagöz

Alptekin Karagöz 1953 yılında Keçiözü’de doğdu. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü’nden 1980 yılında mezun oldu Aynı yıl Ankara Çayır-Mera ve Zootehni Araştırma Enstitüsü’nde göreve ve Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Yüksek Okulu’nda Doktora eğitimine başladı. Tarla Bitkileri Bölümü’nün Çayır-Mera ve Yem Bitkileri Kürsü’sünde başladığı doktora çalışmasını 1986 yılında tamamladı. Aynı enstitüdeyken 1982 yılında eski SSCB’nde UNEP ve USSR Commission for UNEP tarafından düzenlenen “Rangeland Ecology, Management and Productivity” konulu 5 hafta süreli kursa katıldı. Çayır-Mera ve Zootehni Araştırma Enstitüsü’nde birçok ekim nöbeti, yem

bitkisi yetiştirme ve ıslah çalışmalarını yürüttü. Aynı enstitü bünyesinde yürütmekte olduğu ıslah çalışmaları kapsamında Çayırduğmesi (*Sanguisorba minor*) bitkisine ait “Bünyan-80” çeşidini 1996 yılında tescil ettirdi. Enstitünün 1987 yılında Orta Anadolu Bölge Zirai Araştırma Enstitüsü ile birleşmesinin ardından adı Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü (TBMAE) Olarak değişmiştir.

TBMAE tarafından 1987 yılında BM/FAO’nun finans desteğiyle başlatılan “Establishment of a gene bank for medium term conservation of crop germplasm” adlı projenin koordinatörlüğüne getirilerek bu görevi proje sonuna dek sürdürdü. Türkiye Kalkınma Vakfı tarafından Sinop İlinde uygulanan “Durağan İlçesi ve Köyleri Kırsal Kalkınma Projesi’nde” 1993-1994 yıllarında Tarım Danışmanı olarak görev yaptı. Dünya Bankası Küresel Çevre Fonu (GEF) tarafından desteklenen ve dünyada bu konuda en geniş kapsamlı olduğu bilinen “*In situ* conservation of plant genetic diversity” adlı projenin Güneydoğu Anadolu’da yürütülen bölümünün liderliğini yaptı (1993-1998). BM/FAO’nun talebi üzerine 2000 yılında “Yem bitkileri çayır ve mera ülke raporunu” ve 2001 yılında da “Ülkesel Çayır-Mera ve Yembitkileri Eylem Planı’nı” yazdı. Yem bitkileri çayır ve mera ülke raporunu her yıl güncellenerek FAO’nun web sitesinden halen yayınlanmaktadır. Avrupa Komisyonu LIFE Fonu destekli “Ecosystem conservation for threatened plant species” adlı projede görev aldı (2000-2002). International Center of Advanced Mediterranean Agronomic Studies (CIHEAM) bünyesinde faaliyet gösteren Doğal Yenilenebilir Kaynaklar Çalışma Grubu Türkiye Temsilciliği görevini 2000-2003 yılları arasında yürüttü. Bu kapsamda yurtdışı ve yurtiçinde düzenlenen çeşitli uzman grubu toplantılarına temsilci olarak ve düzenlenen bir uluslararası kursa eğitici olarak katıldı. UNEP Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (BÇS) ile ilgili olarak BM tarafından düzenlenen çeşitli toplantılar ile yurtdışı ve yurt içinde çalışma konuları ile ilgili olarak düzenlenen birçok toplantı, kongre, sempozyum gibi etkinliklere katıldı. Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığınca yürütülen “Tuz Gölü Biyolojik Çeşitliliği Projesi’nde” arazi kullanım modellemesi için danışmanlık yaptı. TBMAE’nde Bitki Genetik Kaynakları Bölüm Başkanı olarak 22 yıl görev yaptıktan sonra 2008 yılında Yrd. Doç. Dr. olarak Aksaray Üniversitesine geçti. 2011 yılında Doçent oldu ve halen Aksaray Üniversitesinde eğitim öğretim faaliyetleri yanında Üniversitenin “Kırsal Kalkınma Araştırma ve Uygulama Merkezi” Müdürlüğü görevini sürdürmektedir.

Doç. Dr. Levent Gökdemir

Orta öğrenimini Eskişehir Anadolu Lisesi'nde, Yüksek öğrenimini ise İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat bölümünde tamamlamıştır. 1991 yılında İnönü Üniversitesi İİBF İktisat bölümünde Araştırma Görevlisi olarak göreve başlamış ve 2008 yılında Doçent Doktor olmuştur. Halen İnönü Üniversitesi'nde görevine devam etmektedir.

Nazlı Koca

1978 yılında Ankara'da doğdu. Ege Üniversitesi Besicilik Programını (2001), Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi bölümünü (2005) bitirdi. Üniversite stajını Münih Teknik Üniversitesi Tarım Ekonomisi bölümü Organik Tarım kısmında yaptı.

2011 yılından beri Eskişehir İlinde kayıtlı Sazak Ziraat İşletmelerinde İşletme Müdürü olarak görev yapmaktadır. 2010-2011 yıllarında Türkiye Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Merkez Birliği'nde Teknik İşler Şube Müdürü olarak görev yaptı. 2010-2006 yıllarında Bakü Tiflis Ceyhan Şirketinin Kahramanmaraş, Adana ve Osmaniye'de yürüttüğü Kırsal ve Bölgesel kalkınma projelerinde; uzman olarak farklı pozisyonlarda görev aldı. Çalıştığı bu süre zarfında dil eğitimi için kısa süreli Londra'da bulundu.

Dr. Erkan KARACABEY

İlk, orta ve lise öğrenimini Ankara'da tamamladıktan sonra Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Gıda Mühendisliği Bölümü'ne girdi. 2001 yılında mezun olarak “Gıda Mühendisi” unvanı aldı.

2009 yılında Gıda Teknolojileri ve Gıda Mühendisliğinde Temel İşlemler alanlarındaki tezi ile “Doktor” unvanını aldı. Süleyman Demirel Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Gıda Mühendisliği Bölümünde Gıda Teknolojileri Anabilim Dalında “Araştırma Görevlisi” olarak görev yapmaktadır.

Gıda Teknolojileri, Gıda Mühendisliğinde Temel İşlemler (Meyve Suyu İşleme, Kurutma, Ekstraksiyon) ve Gıdalardaki Bioaktif Maddeler ve Fonksiyonları üzerine çalışmaları bulunmaktadır.

Uzmanlık alanında ulusal ve uluslararası alanda yayınlanmış makaleleri, bildirileri, tebliğleri bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Ağaoğlu, Y.S. (2003). Türkiye’de Üzümsü Meyvelerin Dünü, Bugünü ve Yarını. *Ulusal Kivi ve Üzümsü Meyveler Sempozyumu 23–25 Ekim 2003*. Ordu.

Bağcı, E. ve Akcan, İ. (2010). *Elazığ ve Yakın Çevresinde Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Yetiştirilmesi ve Değerlendirilmesi İmkanlarının Araştırılması Projesi Ön İnceleme Raporu*. Elazığ Valiliği İl Özel İdaresi Sekreterliği.

Bayramoğlu, M.M., Toksoy, D., Şen, G. (2009). Türkiye’de Tıbbi Bitkiler Ticareti. *II. Ormancılıkta Sosyoekonomik Sorunlar Kongresi, 19-21 Şubat, 2009*. Isparta, SDÜ.

BİLSAM. (2011). *Malatya Vizyon 2023*. Malatya.

Bingöl İl Çevre ve Orman Müdürlüğü. (2005). *Bingöl İl Çevre Durum Raporu*.

Bingöl Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü. (2006). *Bingöl Tarım Master Planı*. Bingöl.

Bulu, M., Eraslan İ.H., Şahin, Ö., 2004. Elmas (Diamond) Modeli ile Ankara Bilişim Kümelenmesi Rekabet Analizi, 3.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, 25-26 Kasım, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir

Çelik, N. (2000). *Tarımda Girdi Kullanımı ve Verimliliğe Etkileri*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı Yayınları, Yayın No:2521.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). *Doğu Anadolu Projesi Ana Planı*.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2003). *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2004). *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2004). *Yüksek Planlama Kurulu Tarım Stratejisi*.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2006). *Ulusal Kalkınma Stratejisi (2007-2013)*.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2006). *Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı*. Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). *Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Bitkisel Üretim Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). *Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, Gıda Sanayi Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı. (2007). *Düzy 2 Bölgeleri Kalkınma Programı Pazarlama*

Araştırmaları: Bağcılık- TRB1. Elazığ: AKKM Yayınları.

Duran, M. (2003). Üzüm Etüdü. *İstanbul Ticaret Odası.*

Ecevit, F. M. ve Kelen, M. (1999). Isparta (Atabey)’de Yetiştirilen Üzüm Çeşitlerinin Ampelografik Özelliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Turkish Journal of Agriculture and Forestry*. Sayı: 23.

Elazığ Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü. (2005). *Elazığ Tarım Master Planı*. Elazığ.

Fırat Kalkınma Ajansı. (2010). *TRB1 Bölge Planı 2010 – 2013*.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2006). *Bingöl Tarım Master Planı*. Bingöl.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2007). *TRB Ortadoğu Anadolu Bölgesi Tarım Master Planı*. Ankara.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2010). *2010- 2014 Stratejik Plan*.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2010). *Gıda Sanayi Envanteri*. Ankara, Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2011a). *Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Merkez Teşkilatı Görev Yönergesi*.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2011b). *Tarımsal Araştırma Enstitüleri ve İstasyonları Görev Yönergesi*.

Kalkınma Bakanlığı. (2012) İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması Güncellemesi.

Karık, Ü., Öztürk, M. (2009). *Türkiye Dış Ticaretinde Tıbbi ve Aromatik Bitkiler*. Bahçe 38 (2): 21 – 31.

Kırbağ, S., Kurşat, M., Zengin, F.K. (2005). Elazığ’da Tıbbi Amaçlar İçin Kullanılan Bazı Bitki Ekstraktlarının Antimikrobiyal Aktiviteleri. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*. 168-171.

Malatya İl Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2011). *Malatya İli Turizm Master Planı*. Ankara: BEL-DA Planlama Ofisi.

Malatya Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü. (2004). *Malatya Tarım Master Planı*. Malatya.

Malatya Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü. (2010). *2010 yılı çalışma raporu*.

Malatya Ticaret ve Sanayi Odası. (2010). *Malatya Ekonomisi*.

Meyve Suyu Üreticileri Derneği. *Meyve Suyu Endüstrisi İstatistik Değerlendirme Raporu*.

MİAD. (2007). *Malatya İli Yerel Ekonomik Araştırma*.

Özhatay, N., Byfield, A., Atay, S. (ed). (2005). *Türkiye'nin 122 Önemli Bitki Alanı*. İstanbul: WWF Türkiye.

Porter, M.E. 1990. *The Competitive Advantage of Nations*. The MacMillan Press Ltd., London and Basingstoke.

Resmi Gazete. (2009). 12.11.2009, 27404

Tunceli İl Çevre ve Orman Müdürlüğü. (2005). *Tunceli İli Çevre Durum Raporu*. Tunceli.

Tunceli Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü. (2006). *Tunceli Tarım Master Planı*. Tunceli.

TÜİK (2001). *Genel Nüfus Sayımı Sonuçları (1980 – 2000)*. Ankara.

TÜİK (2009). *Tarımsal Yapı, 2007*. Ankara.

TÜİK. (2010). *Bölgesel İstatistikler*. Ankara.

TÜİK. (2010). *Bölgesel Göstergeler TRB1 Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli*. Ankara.

TÜİK. (2010). *İstatistiklerle TRB1 (Malatya-Elazığ-Bingöl-Tunceli)*. Malatya.

TÜİK. (2011). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları (2010 – 2011)*. Ankara.

TÜİK. (2012). *Dış Ticaret İstatistikleri Veri Tabanı*.

TÜGEM. (2008). *Toprak ve Arazi Sınıflaması Standartları Teknik Talimatı ve İlgili Mevzuat*. Ankara.

Elektronik Adresten Yararlanılan Kaynaklar:

Adana Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü. (2012). *Çatalan İçme Suyu Havzasında Organik Tarımın Yaygınlaştırılması Projesi*. <http://www.adanatarim.gov.tr/sayfa.aspx?ID=133>, internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

ACIAR-Icarda. (2012). *Better crop germplasm and management for improved production of wheat, barley and pulse and forage legumes in Iraq*. <http://www.icarda.org/ACIAR/Overview.htm> internet adresinden 10 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

Avrupa Birliği. (2012). *Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı*. <http://www.kobiline.com/destek-hizmetleri/avrupa-birligi-hibe-destekleri/kırsal-kalkınma-yatırımlarini-destekleme-programi> internet adresinden 10 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

CORDIS. (2012). *Improvement of apricot tree varieties, health and fruit quality: non-*

surplus fruit species for farming diversification in dry and irrigated Mediterranean. http://cordis.europa.eu/projects/rcn/16556_en.html internet adresinden 18 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

CORDIS. (2012). *Genetic diversity of Stone Fruit Trees (Peach, Apricot and Cherry) in Europe, Caucasus and Central Asia*. http://cordis.europa.eu/search/index.cfm?fuseaction=proj.document&PJ_RCN=11788254 internet adresinden 18 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

CORDIS. (2012). *Advanced Ecological Farming Systems Based On Best Practices With Organic Farmers Pilot Groups*. http://cordis.europa.eu/search/index.cfm?fuseaction=proj.document&PJ_LANG=EN&PJ_RCN=334118&pid=0&q=4E16BB115E6BEA656CA50565B1FA7BC6&type=sim internet adresinden 18 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

CORDIS. (2012). *Sustainable Orchard Irrigation For Improving Fruit Quality And Safety*. http://cordis.europa.eu/search/index.cfm?fuseaction=proj.document&PJ_RCN=8820714 internet adresinden 18 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

CORDIS. (2012). *Improvement of Irrigation Efficiency in Nut Crops- Sert Kabuklu Meyveler- (Almond, Hazel (findık), Walnut and Pistachio) in Areas With Limited Water Resources in Order To Reduce Production Costs*, <http://www4.wiwiss.fu-berlin.de/cordis/page/Project/119>, internet adresinden 18 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

CORDIS. (2012). *Improvement of Irrigation Efficiency in Nut Crops- Sert Kabuklu Meyveler- (Almond, Hazel (findık), Walnut and Pistachio) in Areas With Limited Water Resources in Order To Reduce Production Costs*. <http://www4.wiwiss.fu-berlin.de/cordis/page/Project/119> internet adresinden 22 Şubat 2012 tarihinde edinilmiştir.

FAO. (2011). *National TCP Projects in Armenia*. <http://coin.fao.org/cms/world/armenia/en/Projects/NationalProjects.htmlb> internet adresinden 25 Kasım 2011 tarihinde edinilmiştir.

GEF. (2012). *GEF Tarım Projeleri*. <http://www.gefsgp.net>, internet adresinden 18 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2012). *Organik Tarım İstatistikleri*. http://www.tarim.gov.tr/uretim/Organik_Tarim,Organik_Tarim_Statistikleri.html, internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2012). *Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Mevzuatına Uygun Olarak Sürdürülebilir Mera Yönetimi Metotlarının Geliştirilmesi*. http://www.tarlabitkileri.gov.tr/arsiv/001_baklagil_gelistirme_programi.pdf internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

International **Maize** and Wheat Improvement Center (**CIMMYT**). (2012). <http://www.cimmyt.org/en/projects/insect-resistant-maize-for-africa/events> internet adresinden 18 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

IPARD. (2012). *IPARD Programı*. <http://www.ipard.com.tr/ipard.html>, internet adresinden 11 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

Kadışehri Kaymakamlığı. (2012). *Deveci Havzası Meyvecilik Entegrasyon Projesi*. http://www.kadisehri.gov.tr/default_B0.aspx?content=1010 internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

Malatya İli Tarım Kredi Kooperatifleri Bölge Birliği. (2011). <http://kooperatif.tarimkredi.org.tr/temsilciler.php?il=44>, internet adresinden 27 Kasım 2011 tarihinde edinilmiştir.

Malatya Meteoroloji Bölge Müdürlüğü (2012). İstatistiki Veriler. <http://www.malatya.dmi.gov.tr>, internet adresinden 3 Nisan 2012 tarihinde edinilmiştir.

Meteoroloji Genel Müdürlüğü. (2011). *Tunceli İli iklim verileri*. <http://www.dmi.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=TUNCELI>, internet adresinden 20 Kasım 2011 tarihinde edinilmiştir.

Meteoroloji Genel Müdürlüğü. (2012). İstatistiki veriler. <http://www.mgm.gov.tr> internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

TAGEM. (2012). *Balıkesir-Burhaniye'de Zeytin Yetiştirilen Alanların Belirlenmesi ve Zeytin Veri Tabanı Oluşturulması" Pilot Projesi*. http://www.tagem.gov.tr/gis_web/tam_proje_zeytin.html internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

TAGEM. (2012). *Fındık Alanlarının Uzaktan Algılama ile Tespit Edilmesinde Arazi Topoğrafyasının Etkisinin İncelenmesi ve Alternatif Tarım Ürünlerine Uygunluğunun Belirlenmesi*. http://www.tagem.gov.tr/gis_web/tam_proje_findik.html internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

Tarımsal Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu. (2012). *Tarımsal Kırsal Kalkınmayı Destekleme Programları*. <http://www.tkd.gov.tr> internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

TÜGEM. (2012). *Organik Tarımın Yaygınlaştırılması ve Kontrolü* <http://www.tugem.gov.tr/document/otykp.html> internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

TUGEM. (2012). *Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon Projesi*. <http://www.tugem.gov.tr/ContentViewer.aspx?ContentId=20> internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

TÜİK (2012). İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Hava Meydanlarında İniş-Kalkış Yapan Uçak Sayısı ile İç ve Dış Hatlarda Taşıma, 1, 2, 3. Düzey. http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=379 internet adresinden 20 Haziran 2012 tarihinde edinilmiştir.

TÜGEM. (2012). *Çoruh Nehri Havza Rehabilitasyon Projesi*. <http://www.tugem.gov.tr/document/cnhrp.html> internet adresinden 15 Mart 2012

tarihinde edinilmiştir.

TÜGEM. (2012). *Diyarbakır-Batman-Siirt Kalkınma Projesi*. <http://www.tugem.gov.tr/document/dbskip.html> internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

TÜGEM. (2012). *Doğu Karadeniz Bölgesinde Küçük Ölçekli Çiftçilerin Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi Projesi*. <http://www.tugem.gov.tr/document/dkkocykip.html>, internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

TÜGEM. (2012). *Bitkisel Üretimi Geliştirme Projesi*. <http://www.tugem.gov.tr/document/bitksuretgelproje.html>, internet adresinden 15 Mart 2012 tarihinde edinilmiştir.

Türkiye Ziraat Odaları Birliği. (2011). *Türkiye Ziraat Odaları Birliği yapısı*. http://www.tzob.org.tr/tzob_web/hakkında.htm, internet adresinden 29 Kasım 2011 tarihinde edinilmiştir.

TURKŞEKER. (2011). <http://www.Türkseker.gov.tr/hakkimizda.aspx>, internet adresinden 29 Kasım 2011 tarihinde edinilmiştir.

University College of Agriculture. (2012). *Urban and Periurban Small and Medium-Sized Enterprise Development for Sustainable Vegetable Production and Marketing Systems*. <http://puvep.xu.edu.ph/projects/inco/inco.html> internet adresinden 18 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

Wayne's World. (2007). *Grape Family (Vitaceae), An Online of Textbook on Natural History*. <http://waynesword.palomar.edu/ecoph18.htm> internet adresinden 18 Kasım 2011 tarihinde edinilmiştir.

World Bank. (2012). *Uttar Pradesh Diversified Agricultural Support Project*. <http://documents.worldbank.org/curated/en/1998/04/442207/india-uttar-pradesh-diversified-agricultural-support-project>, internet adresinden 18 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

World Bank. (2012). *Agricultural Reform Support Project*. <http://www.worldbank.org/projects/P035806/agricultural-reform-support-project?lang=en>, internet adresinden 18 Ocak 2012 tarihinde edinilmiştir.

EKLER

Ek 1: Bitkisel Üretimde Kurumsal Yapılanma

Ek 2: Malatya Bitkisel Üretim Sektörü Araştırması

Ek 3: Elazığ Bitkisel Üretim Sektörü Araştırması

Ek 4: Bingöl Bitkisel Üretim Sektörü Araştırması

Ek 5: Tunceli Bitkisel Üretim Sektörü Araştırması

Ek 6: Faaliyet Takvimi